

D E
P A S T O R E
EUANGELICO
TRACTATUS:

I N Q U O

Universum munus PASTORALE, tam
quoad Pastoris Vocationem, & Præpara-
tionem, quàm ipsius muneris Exerci-
tium, accuratè proponitur.

Operâ & studio

O L I V E R I B O W L E S

ANGLI, Ecclesiæ quæ *Suttonia* est, in agro
Bedfordiensi, nuper Pastoris eximii,

E T

*In Synodo Westmonasterii nuper convocata
egregii Theologi.*

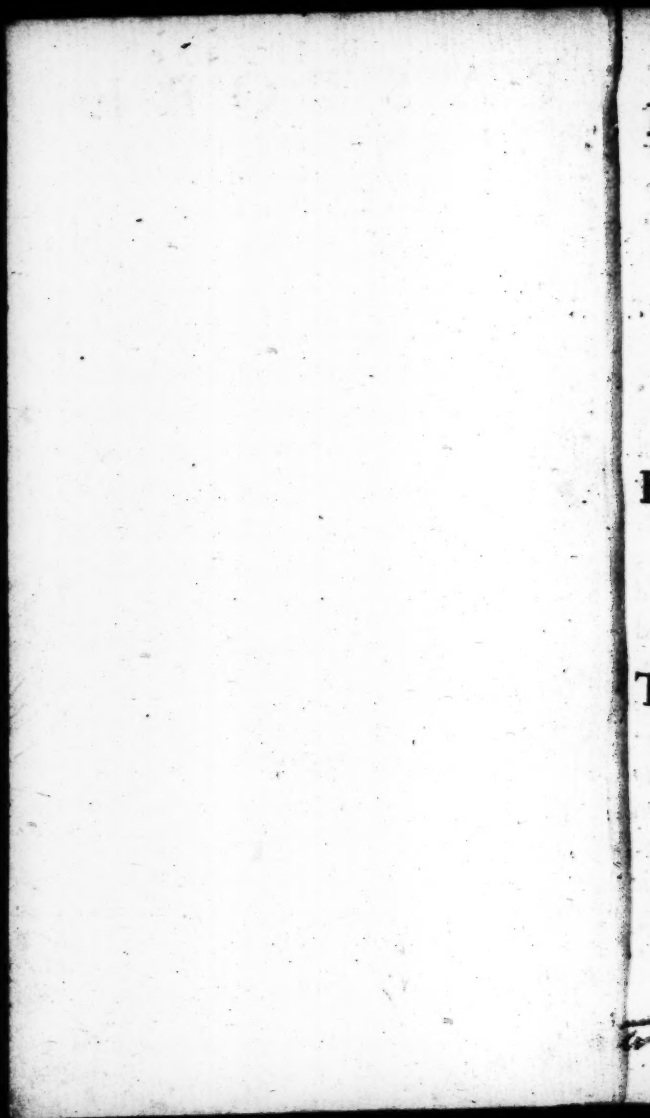

Iuxta Exemplar

L O N D I N E N S E

Apud S. A. GELLIBRAND, 1659.

Illustrissimo & Honoratissimo Viro

E D U A R D O

Comiti de

M A N C H E S T E R,

Baroni de

K I M B O L T O N,

Posthumum hunc

(Charissimi Patris)

D E

P A S T O R E

E U A N G E L I C O

Tractatum,

In devotissimi

Tam Authoris (dum in vi-
vis esset) quam Filii super-
stitis,

Obsequii Testimonium,

D. D. D.

EDUARDUS BOWLES.

* 2

Re;

7244

Reverendissimis , Colen-
dissimis , & Dilectissimis in Do-
mino , Euangelii Ministris & Pa-
storibus fidelissimis , Gratiam ,
Misericordiam , & Pacem in
Christo.

Patres Fratresque in Christo Reveren-
dissimi , Colendissimi ,

Non vos latet quàm^a excelsum ,
quàm verè Angelicum , quod
nobis non homo , sed Deus per
homines , concredidit , munus Pastorale.
Est ministerium , Dei scilicet cum homine ,
reconciliationis^b , est non litera sed
Spiritus ,^c non condemnationis sed
iustitiæ quæ ad vitam , ministerium.
^d Ita Euangelium quod nobis annuncian-
dum est brachium Jehovæ^e , poten-
tia Dei ad salutem. ^f Hoc , non alio
quocunque , filo , è laqueo Diaboli , qui
irretiti , ad se extrahit Deus ^g Mitto te ,
sic

^a Ministerii & Pastorum dignitas. 1^a 2 Cor. 5. 18.
^b 2 Cor. 3. 6. ^d Ibid. v. 9. ^e Isai. 53. 1. ^f Rom. 1. 16.
^g 2 Tim. 2. 26.

*fic Paulum alloquitur Dominus Iesus, ut
 aperias oculos eorum, scil. qui tene-
 bris plusquam Cimmeriis occacati, ut à
 morte ad vitam, ut à potestate Sa-
 tanæ ad Deum traducas. ^a Arma
 militiæ nostræ sunt divinitus valida
 ad subversionem ἐχυρομάτων, & ad
 deprimendum πάντῳ ὑψώματι quod
 contra Dei cognitionem se effert.
^b Nobis, non Angelis, illa clavium po-
 testas, quæ cælum aperitur vel claudi-
 tur, est à Deo commissa. ^c Thesaurum
 Evangelii, in quem Angeli introspi-
 cere desiderant ^d, apud nos ut fiducia-
 rios deposuit Christus. O Timothee
 serva depositum. ^e Data est mihi,
 ait Apostolus, hæc gratia Euangelizan-
 di inter gentes, impervestigabiles
 illas Christi opes f.*

*Quibus porro elogiis nos condecoravit
 Spiritus Sanctus! Sumus inter homi-
 nes Angeli ^g, inter illos qui regi regum
 inserviunt, Legati: Dei Christique*

* 3

per-

^a Act. 26. 17. 18. ^b 2 Cor. 10. 4. ^c Matth. 16.
^d 1 Pet. 1. 12. ^e 1 Timoth. 6. 20. ^f Ephes. 3. 8.
^g Apoc. 1. 20.

personam gerimus; ^a nullus unquam nos
impunè despiciatui habuit, quin in Deum
Christumque idem injurius. In illo om-
nium opere maximè arduo, scil. ani-
marum regeneratione, sumus Dei ob-
stetricantes cooperarii ^b. Ex iis qui in
domo Dei non nisi servi sumus, nos my-
steriorum regni cælorum œconomi,
dispensatores ^c. Sumus Christi para-
nymphi, nostrum id, ut ei populum de-
spondeamus ^d. Porro καὶ ἐξοχὴν, viri
Dei nuncupamur ^e, ut qui illi proximi-
ores, cum vel populus remotius subsistit.
Sumus lux mundi ^f, ut iis qui in tene-
bris sedent affulgeamus; nec non sal ter-
ræ ^g ut qui in peccatis ad exitium pu-
trescerent, verbi acrimoniâ condiamus.
Iurisconsultus peritus est unus de vigin-
ti; Medicus qui Æsculapio doctior est
unus de centum. At prudens & edoctus
ad regnum Dei interpret verbi est unus
de mille ^h. Deo à nobis inservitur in eo-
dem munere in quo ei operam navavit fi-
lius

^a 2 Cor. 5. 20. ^b 2 Cor. 6. 1. ^c 1 Corin. 4. 1.
^d Mat. 6. 15. Joan. 2. 20. ^e 1 Tim. 6. 11. ^f Mat. 5.
14. & ibid. v. 13. ^g Job. 33. 23.

lius ejus dilectus , non dedignatus ille. mi-
nister circumcisionis & vocari & esse.
^a Spiritus Jehovah est super me , ait
ille , eò quòd unxit me ad Euange-
lizandum mansuetis , &c. ^b Ecquæ in
aulâ excelsior dignitas , quàm regi in eo-
dem loco in quo prævit regis filius inser-
vire ? Ex variis quibus olim insignis Sche-
lomo titulis triumphat , in nullo magis
quàm quòd Ecclesiastes , quòd popu-
lum scientiam edocuit. ^c Ausim di-
cere (quidni & audeam cùm id ante me
sancti patres ?) Pastorale munus vel re-
gio , vario respectu , palmam præripere.
Facit hoc ut pacatè inter homines viva-
tur ; illud ut pacem nunquam dirimen-
dam cum Deo habeamus ^d ; facit hoc
ut scelerati coerceantur , qui immorige-
ri , ne nos ladant , subjugentur ; facit il-
lud ut in pios commutentur , ut qui ursæ
& leones , in hædos & agnos transmu-
tentur ^e : facit hoc ut omnia in tuto sint
adversus latrones ; illud ut adversus

* 4   qua-

^a Rom. 15. 8. ^b Isai. 61. 1. cum Luk. 4. 17. 21.
^c Eccles. 1. 1. & cap. 12. 9. ^d Rom. 5. 1. ^e Isai. 11.
 6. 7. & cap. 65. 25.

qualiacunque Satanæ spicula ignea conservemur incolumes: denique magistratus tam hi quàm illi non nisi Deo Christoque ut creatori subsunt; at Pastores ei ut Mediatori & Redemptori operam suam impendunt. Πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; ^b non certè ὅστις, sed τίς verè μέγας.

Vnde ^c verò est quòd functio hac quæ in se sacrosancta, quam encomiis tam eximiis nobilitavit Sp. S. illa apud homines tam sit despiciatui, ut sat erit apud plerosque vilem designasse, Ministrum verbi dixisse? Contemptus iste est partim ab ingentâ illâ pravitate, quâ quisque opera sua mala detegentem, quod pastoris est, capitaliter oderit; partim verò à Satanâ impios occacante, ne operis ministerialis dignitas nativa illis illucesceret. At utinam, non aut à nobis, aut ab iis qui ut amicos sponsæ Christi se venditârunt, emanaverat etiam hac pastorum vilipensio.

Imminuta est primò pastoralis auctoritas

^a Ephes. 6. 16. ^b 2 Cor. 2. 16. ^c Eorum contemptus à quibus potissimum causis oriatur.

ritas, cū ei omne in foro externo clavium potestatis exercitium ademptum prorsus : non id volo ut penes eum seorsim ab aliis sit censurarum administratio, novi enim plarium id esse debere ; at, quod in vitiis suorum debitis censuris castigandis, nulla ejus essent partes, haud aequum videtur. Vel natura dictamen hoc suggerit, ut ejus sit corrigere, cujus est dirigere, ut ejusdem sit renuentem castigare, cujus est instruere : Secus monita ejus, vel toto conatu impressa, non solum irrita sed & ludibrio erunt. Annon ludit operam ludimagister, cui pueris erudiendis praefecto omnis castigandi authoritas adempta ? Pro ridiculo erit qui sine virgā oscitantes pueros ad ravim usque incitabit : Perinde non nisi cachinno se exponet fervidus in suorum vitiis objurgandis concionator, cui contumaciter obluētantes omnis coercendi potestas erepta. Factum hoc quum Papa ille Romanus plenitudinem jurisdictionis, ut sibi peculiarem, aliis non nisi ab eo deri-

vandum, arrogasset; hanc clavium potestatem ordinibus nescio quibus de novo confectis distribuit, pastorum collegium, cui primitus demandata, ab eâ administrandâ exclusit omninò.

Secundò, Vel inde contemptus huic ordini aspersus, cum munus pastorale in nihilum redactum; non id mirum si officii, cujus fidelis administratio pastori reverentiam conciliaret, ejus & ignoratio & neglectus ordinem, in se sacrum, vilem coram populo reddidit. Olim verò ea fuit temporum iniquitas, ut totum pastorale officium missificatione, idque in linguâ ignotâ, terminabatur. Egregiè putabatur manere suo defunctus qui multoties in die missificârat. Quid verò missificatio, nisi corporis Christi fictitii immolatio? ad id enim duntaxat inaugurabantur pãpales sacrifici, ut sacrificarent; Damus tibi potestatem offerendi placabiles hostias. Qui Christum honore suo sacerdotali spoliârunt, meritò & illi honore suo ex-ciderunt.

Tertiò

Tertiò, Redituum, quibus ad munus
hoc & suscipiendum & obeundum tam
allicerentur quàm confirmarentur qui
digni, subtractio, contemptui huic vi-
am munivit. Hinc enim fiebat, ut
quibus honori id fuisset quòd de suo victi-
tarent, quòd nemini obnoxii, quòd er-
ga alios $\omega\phi\omicron\chi\epsilon\nu\acute{\iota}\alpha\nu$ exercerent, illi vel
indignissimis pro frustulo panis & num-
mulo argenteo incurvare coacti. Pluri-
mum detrahit de pastoris honorificâ exi-
stimatione, quæ, redditibus ademptis, aliâ
translatis, secuta est, mendicitas. Tum
verò stipendia quæ pastoribus seposita fue-
re, illis auferebantur, cùm in Eccle-
siam irrepserant tam monachorum
quàm fraterculorum (regulares voca-
bantur) examina. Hi & sedi Papali
supparasitando, & ejus dignitati promo-
vendæ emancipati, cœnobiis suis ut redi-
tus ampliores suppeditarentur, parochos,
sic dispensante Papa, suis stipendiis di-
tioribus, vix ossibus relictis, emunxerunt.
Hoc ut commodiùs efficerent, sugge-
rebant, 1. Precandi officium cui illos

inprimis incumbere pra se ferebant, verbi predicationi anteponendum esse. 2. Si concionibus opus esset, spondebant illos suis claustris qui ad populum concionarentur emissuros. Atque sub hoc praetextu aut beneficii cujusque optimi redditus ad se attraxerunt; aut si non sic, pradia sua omnia hinc inde sparsa à decimando eximi procurarunt. Hinc ordinem pastorem invasit res domi angustior, quæ & muneri habiles deterruit, & illorum vice-rectores, vel quorumcunque qui de face populi, manus implebant, & si qui idonei munus in se susceperunt, ut se suosque sustentarent, ditioribus subblandiri coacti. Proh dolor! quàm inde despiciatui habitus Curatorum, ut vocabantur, ordo, quàm malè consultum dignitati pastoralis, cum indignissimis eos obnoxios reddidit restenuior.

Quartò, Indoctorum caterva in Ecclesiam intromissa vilem hunc ordinem reddidit. Quamdiu labia sacerdotis scientiam custodierunt; quamdiu ut
scri-

scriba in lege Dei prompti, ignaros instruebant, & nova & vetera deprompserunt; quamdiu iudicia Dei ejusque leges populum edocebant, in honore habebantur. Dona Dei quæ in illis emicuere, reverentiam illis conciliârunt; ubi demum qui in cathedram hanc irrepserunt pastores talpæ caciores, qui prius cunctis venerandi, vel ab iis qui omnium abjectissimi iusto Dei iudicio flocci fiebant. Factum hoc seculis retroactis (utinam non & Evangelio affulgente huic querela locus esset) cum ignorantia devotionis mater habebatur, cum gloriabantur pastores quod veteris & novi Testamenti ignari, cum id sufficere putabatur quod Pontificale & Portuale cognoverunt, ut quod de Episcopo Dunkeldeno in proverbium abiit, qui gratias Deo egisse dicitur: quod novæ & veteris legis ignarus^a. Tum in Ecclesia invaluit hac crassa ignorantia, quum sat erat credere ut credebatur Ecclesia; quum Græcas & Hebraicas literas calluisse hæreticum

^a Foxi Martyrologium in Hen. 8. A^o. Dom. 1540

cum erat ^a, cum sacerdotum id duntaxat erat, noscere librum sacramentorum, peritum esse in computu, Psalterium & Homilias per circulum anni Dominicis diebus & singulis festiuitatibus aptas, ad manum habere ^b.

Quintò, Quum ad sacram hanc praefecturam admissi, docendo quidem habiles, at qui luxui, ambitioni, omnisque generis petulantia dediti, qui non qua Christi, sed sua, quarentes, pascendi officium prorsus neglectui habuere. Nec id mirum, si qui res sacras, sacerdotium ipsum, fœde contaminarent, ipsi ludibrio apud populum essent; qui Deum opprobrio affecerant, ii vulgi cachinno exponerentur, 1 Sam. 2. 30. Contemptores mei leues fient. Mal. 2. 9. Ego dedi vos probrosos & abjectos, eo quod non seruastis vias meas. Quorum id munus, ut populum leges Dei & statuta docerent, verba vite ἀναίγως εὐκαίγως ^c, iis subministrarent, si quando ab
offi-

^a Vid. Rob. Stephanum praef. ad Lex. græc.

^b Vid. Decret. p. 1. dist. 38. c. 5, 6.   ^c 2 Tim. 4. 2.

officio fungendo cessarunt, justè à gregibus suis vilipensi. Christus docuit in Synagogis & honorabatur à populo; si non docuisset, non fuisset in honore. Propheta Samuel, eò quòd fideliter officio suo functus, 1 Sam. 12. 5. vir honoratissimus vocatur. 1 Sam. 9. 6. Omni reverentiâ digni, qui laborant in verbo & doctrinâ^a, qui populo pabulum verbi quo ad salutem enutriantur subducunt, otio & abdomini indulgentes, justum id apud Deum ut præ cæteris sordescant.

Quin igitur cùm contemptus ille qui ordinem hunc nostrum dedecoravit, ab hisce malis profluxit^b, faciamus pro virili ut pastorale munus suam primævam recuperet dignitatem. Toto conatu populum Dei scientiâ & cognitione Evangelii Christi imbuamus, jugiter ei invigilemus, in eo toti simus ut verbum vite aeternæ illis administremus, illorum necessitatibus nostra omnia dextrè accomodemus, ut Deo aliquando ani-

- 1146

^a 1 Tim. 5. 17. ^b Remedia qualia sunt adhibenda.

mas quas Christo lucrificimus, coram
tribunali ejus cum gaudio sistamus, cum
Prophetâ dicamus, Ecce ego, & nati
quos mihi dedit Jehovah^a; gregi si-
mus in totâ virtutum coronâ exemplaria,
habeant à nobis, ad quam se componant,
inculpabilem vivendi formam; Mens,
manus & lingua invicem concordent.
Fœlix illa anima quæ est aliis forma
sanctitatis. Quam verò turpe doctori,
quum culpa, quam in aliis redarguit,
ipsi justè impingatur? Etiam & rerum
sacrarum scientiâ non simus duntaxat
leviter tincti, sed qui & in fonte elo-
quiorum Dei labra proluimus, Quia tu
(inquit Deus per Prophetam) scien-
tiam repulisti, repellam te ne sacer-
dotio fungaris mihi^b. Non in eo ac-
quiescamus, quòd Liturgiam benè lon-
gam anhelò spiritu percurrimus, quòd sin-
gulas rubricas ad amussim calleamus,
quòd ritus, qui duntaxat ordini externo
inserviunt, accuratè observavimus. In
his peractis gloriantur nonnulli, ac si of-
ficio

^a Is. 8. 18. ^b Hof. 4. 6.

ficio suo præclarè essent defuncti. At nos, quos ad majora designavit Deus, non prius officio nosmet satisfacisse existimemus, quàm verbum veritatis cuique pro suâ spiritali conditione dissipetivimus, quàm totum Dei consilium, nil supprimendo, propalavimus. Id ex Dei instituto nobis incumbit, ut oves perditas in Dei ovile aggregemus; ut quas Christo lucrifecimus, eas à fide ad fidem deducamus; si quando labantur, spiritu mansuetudinis restituamus; si animo defessa, iis tempestivè consolationes Dei dispensemus; si in cunis vagientes rudiores, ut iis lac præbeamus; si ad justam maturitatem adoleverint, iis solidiores cibos apponamus; si errorum dumentis irretita, dextrè eas argumentorum aculeis extricemus; si periculum est ne à veritatis tramite abducantur, illas piè commonefaciendo communiamus. Tanta molis regimen animarum, ut ars artium verè dicatur. Qui sic gregi Dominico instanter attenderit, meritò vel propter opus in summo honore erit.

erit ^a. *Fidelis muneris administratio, vel apud eos qui extrà sunt, reverentia magnes futura* ^b.

Quod ad illa verò qua non penes nos, ut ab injustis possessoribus vindicemus: scil. vel illud, quo omni jurisdictioni in foro externo cum aliis exercitio orbamur; vel hoc, quodd stipendii ex pio instituto Deo consecratis, injustè, cum nil analogum surrogatum, ablati defraudamur; nil nisi vota supersunt. Exorandus Deus Opt. Max. ut implumes quandoque reddat, qui nonnisi plumis, quas pastori ille homo peccati aliquando ademerit, fulgent; ut jam tandem privilegium quæ ei à Christo ascendente collata, gaudeat; ut eo, quod ei ex legis Dei æquitate assignatum ab Ecclesiâ patrimonium, ad munus suum alacrius obcundum, fruatur.

Vos verò, Patres ^c fratresque in Domino plurimum observandi, exoratos velim, 1° Si alicubi erratum, quod in opere
re

^a 1 Thes. 5. 13. ^b 1 Tim. 5. 17. ^c De presenti opere monitio.

re ubi plura controversa, confragosa non-
nulla; perquam facile, non solum ungue
& obelisco luat pœnas error, qualiscun-
que, sed & spiritu lenitatis detegatur.
Spondeo, si quis errorem monstrave-
rit, me non mordicus tenacem futurum.
Nil mihi arridet quod non aliis mecum.
Dies prior erit mihi semper posterioris di-
scipulus. Senesco enim indies in gregem
pascendo addiscens. 2° Qui donis vel lo-
co, eò quod numerosior cœtus, emin-
tiores, quos sua vel diutina & multifa-
ria experientia, vel lectio varia, pluri-
ma edocuit, ab iis id obnixè rogo, ut o-
peri huic quali quali suum conferant sym-
bolum; ubi mancum & mutilum, quo-
modo supplendum dicant. Quis ego in
angulo latitans, à quo quid in hoc genere
usquequaque perfectum, prodiret? Hu-
jus generis opus non nisi multorum mani-
bus justam assequitur maturitatem. Cum
provinciam hanc primum aggressus sum,
illud duntaxat instituti mei erat, 1° Vt
ad manum esset quod in munere fungen-
do dirigeret. 2° Vt alios provocarem ali-
quid,

quid, quod in hoc genere perfectius &
limatius esset, & tentare & perficere. Si
quid quod aliis prosit effectum, Deo Opt.
Maximo per Iesum Christum, qui huc-
usque manum suam auxiliarem porrexe-
rit, sit laus & gloria.

Vestrum omnium observantissi-
mus vobisque devotissimus,
Pastorum minimus,

OLIVER. BOWLES.

Typus

*Typus analyticus eorum quæ in sequenti
Tractatu continentur.*

De Pastore euange-
lico, videndum { 1. Quid est. Lib. I. Cap. I.
2. Quæ in eo desiderantur, quæ
sunt

1. Ratione personæ; ut sit	_____
{ 1 Gravitate reverendus	2
{ 2 Curis vacuus	3
{ 3 Exemplar Gregis; ubi videndum	_____
{ 1 Quomodo, nempe	_____
{ { 1. Bona infectando, eaque vel	_____
{ { Quoad Deum	4
{ { Quoad homines; nempe vel	_____
{ { Alios; ubi officia	_____
{ { { Generalia	4
{ { { Specialia	5
{ { { Scriptum	6
{ { 2 Mala vitando	7. 8
{ { 3 Adversa ritè perferendo	9
{ 2 Quare	10
2 Ratione officii, idque vel in	_____
1 Capessendo. Ubi alia sunt	_____
{ 1 Quæ adesse oportet; nempe ut sit	_____
{ { 1 Omnigenâ literaturâ imbutus	11
{ { 2 In sacra scriptura versatissimus	12
{ { 3 Ad docendum aptus	ibid.
{ { 4 In ssystemate Theol. exercitatus	ibid.
{ Quæ oportet abesse	13
2 Obeundo: quæ pertinent vel ad	_____

Typus Analiticus

	1	Præparationem ; ut sit vel							
	1	Pastor ad munus exercendum instructior ;							
	1	Ordinariè resideat apud gregem , ubi							
	1	Qualis Residentia , & quousque re-							
		quiritur.						Cap. 14	
	2	Ipsiùs neces-							
		sitas arguitur							
	1	Rationibus propo-							
		sitis						ibid.	
	2	Objectionum solu-							
		tione						15	
	3	Quomodo irrepfit Non-residentia						16	
	4	Non-residentia mala						17	
	2	Assiduæ lectioni							
		attendat; ubi de							
		lectione							
	1	Scripturarum							
	2	Ecclesiasticorū							
		Scriptorum						18	
								19	
	3	Gregi invigiler.						20	
	4	Sit debitis affectibus imbutus						21	
	2	Populus ad auscultandum paratior.						22	
	2	Muneris exercitium : ubi videndum							
	1	Quotuplex est munus Pastorale , nempe vel							
	1	Compositum, quod cum aliis conjuncte exercet:							
		De quo in hoc tractatu non agitur.							
	2	Simplex, quod solus administrat; idque ut est							
	1	Os Dei ad populum ;							
	1	Dispensatione verbi ; ubi							
	1	Quot modis dispensari oportet: nempe							
	1	Publicè, estque ea dispensatio vel							
	1	Principalis, quæ verbi prædica-							
		tio dicitur : ubi de Contextus							
		Electioe.						Lib. 2. Cap. 1.	
		Tractatione ; ubi de Methodo							
		concionandi,							
	1	Quâ Methodo utendum sit ;							
		nempe							
	1	Scripturæ datæ inter-							
		pretatio						1	
	2	Doctrinæ deductio, pro-							
		positio, & tractatio						2	
	3	Doctrinæ accommodatio;							
a	b	c	d	e	f	g	h		
								nempe	

Typus Analyticus.

a b c d e f g h

								nempe Usum faciendo, & prosequendo,	3
								2 Quare hac methodo utendum	4
								2 Minus principi- palis, quæ vel	5
								1 Interpretativa.	5
								2 Catechetica. ibid.	6
								2 Privatum	6
								2 Qui huic subserviunt Canones?	
								1 Generales, qui docent	
								1 Quoties verbum dispensari oportet	7
								2 Quid è verbo maximè dispensandū	8
								3 Quomodo dispensandum	9. 10
								4 Quid cavendum.	11
								2 Speciales, pro varia ipsorum conditione, ut vel	
								1 Quæ suggeren- da	12
								2 Quomodo erga eos se gerat; viz	13
								1 Patienter	14
								2 Prudenter	15
								2 Conversi; ubi docetur quomodo se illis accommodet	
								1 In genere	16
								2 In specie; prout sunt vel	
								1 Sani; five firmiores, five infir- mi	17
								2 Morbidi five sint	
								1 Animo vulnerati; ubi	
								1 Via munienda	18
								2 Verbum idoneum dispensandum; in aliis enim sunt	

a b c

d

Typus Analyticus.

a	b	c	d	1 Præmonendi,	18
				2 Dirigendi,	ibid.
				3 Sublevandi; quo sine doceretur	
				1 Quomodo sint discriminandi; prout sunt vulnerati, vel	
				{ 1 Legaliter,	19
				2 Evangelicè, iique sunt	
				{ 1 Certiorandi	20
				2 In certitudine conservandi	21
				2 Quid cavendum	22
				2 Lapsi sive in moribus sive mentis errore.	23
				2 Sacramentorum administratione; cui inserviunt Canones	
				{ 1 Generales Lib. 3. cap. 1, 2.	
				2 Speciales; vel	
				{ 1 De Baptismo	3
				2 De Cena Dominica	4, 5
				2 Os populi ad Deum; eum invocando	6
				Quæst. 1. Migratio ab Ecclesia ad Ecclesiam quatenus licita.	7
				Quæst. 2. fuga in tempore persecutionis quatenus licita.	8
				1 Quæ in fungendo munere confirmant: nempe Argumenta.	
				1 Προσκλησις, quæ animum faciunt	9, 19
				2 Προσφυγις, quæ animum muniunt, quæ respiciunt vel	
				1 Crucem in genere	11
				2 Exiguum suorum profectum	12

I

DE
P A S T O R E
E U A N G E L I C O
T R A C T A T U S .

De Pastoris præparatione ad munus
Pastorale.

CAP. I.

Pastoris Evangelici Descriptio.

DE Pastore Evangelico dicturo, videntum, 1. Quid est. 2. Quæ in eo desiderantur. Quod ad primum: a Pastor Evangelicus est persona à Christo per Ecclesiam vocata, ut gregem sibi commissum, mediis ad salutem necessariis, pro parte suâ, pascat.

Est persona vocata.] Vocari, dicitur Pastor, cum, ordine quem præscripsit ^b Christus, ad Ecclesiæ alicujus particularis in sacris Ministerium, segregatur. Vocetur necesse est, qui sacris manum ad-mover. Nam ^c *quicumque extraneus accefferit*, ad Tabernaculum vel erigendum, vel deponendum, morte afficitur. ^d *Quomodo prædicabunt nisi missi fue-rint?* In hoc triumphat Apostolus, quod ^e *vocatus*, quod *ad Evangelium prædicandum segregatus*. Ordine, quem præscripsit Christus, tum vocari dicitur, cum adsunt quæ vocationi essentialia omnia, utcumque in iis quæ accidentaliter desint nonnulla. f Non perimit vocationem, qui adnoscitur, tantum de bene esse, natus: ut in Cajaphâ Pontifice, & quibusdam de Phariseis, qui cathedram malis artibus invaserant, nec tamen inde nullitas vocationis,

A

a Pastoris Descriptio. b Act. 13. 2. c Num. 1. 15. d Rom. 10. 15. e Rom. 1. 1. f Beza quæst. & resp. sec. qu. 142.

nis, cùm & hos audire jubet Christus, & illo sedente Pontifice Christus templum adiit, ibique Deum ritibus nondum abolitis coluit. Vitium in personâ, si non sit prorsus incapax, præsertim quod ad modum intrandi duntaxat pertinet, non acta ministerialia, quæ formam retinent, irrita reddit. Hinc apud nos non de novo tinguntur, qui à Pontificiis baptizati.

A Christo vocata] siquidem ab illo omnis illa, quâ ministerium exercetur, & potestas & facultas primariò proficiscitur. ^a *Christus cum ascendit dedit Pastores*; sc. ut Rex instituendo, ut Propheta per eos populum alloquendo. Quòd ut Rex instituit, arguitur. 1. Quòd Apostolos, eorumque successores, solenni inauguratione emissurus, regni auctoritatem pro fundamento substernit. ^b *Data est mihi omnis potestas in cælo & terrâ, profecti ergo docete.* 2. Institutionem Pastoralem, ut ^c Christi in gloriam adscendentis effectum, commemorat Apostolus. Quòd ut Propheta per eos euangelizat, constat. ^d *Nomine Christi oramus, Reconciliamini Deo.* Christus dicitur *veniens Ephesiis*, sc. Ministerio Apostolorum, *euangelizasse.* Christo enim, Ecclesiam, quam redemerit, incumbit cura, tum è mundo efficaci vocatione pertrahendi, tum eandem in fide mediis constitutis ædificandi. Ipse verò in Cœlos evectus necesse est, ut Pastorum utatur operâ subsidiariâ, ut per quos suos alloquatur, sive instituit, sive objurgat, sive obsecrat.

A Christo per Ecclesiam vocata] *f* vocat Christus internè, vocat idem per Ecclesiam externè. Vocat Internè, 1. Cùm Ecclesiæ ædificandæ desiderium & ardens, & ab omni avaritiâ & ambitione defæcatum, inspirat. *g* *Toto anima desiderio venire oportebat Levitam, qui, ut domino ministraret,*

^a Eph. 4. 11. ^b Mat. 28. 18. 19. ^c Ephes. 4. 11. ^d 2 Cor. 5. 20. ^e Ephes. 2. 17. ^f Pastoris Vocatio. ^g Deut. 18. 6. Jerem. 3. 5.

rer, admittendus. Qui minister verbi, *Non qua sua, sed qua Iesu Christi, quærat.* 2. Cum dona, *b* quæ muneri obeundo paria, largitur. Quem enim non in iudicio, sed in misericordiâ, mittit Deus Pastorem, eum negotio, cui præficiendus, habilem reddit. Vocat etiam hic per Ecclesiam externè. Ecclesiæ nomine intelligo illos, quibus Christus mandavit potestatem viros idoneos deligendi, ita ut cœtus fidelium non negligatur: nempe cœtum fidelium secundariò, rectores primariò. Per Cœtum fidelium, hic intèllo, Ecclesiam particularem quæ in corpus unum coalescit, adeoque qui ei ut in sacris inserviat pastorem jure vendicat. Cœtui fidelium connumero, non eos qui aut à fide se prorsus alienos testatum faciunt, aut in fundamentalibus minùs sunt orthodoxi; nec enim horum, ut qui iniqui æstimatores, assensus est tanti in Pastoribus vocandis; illos duntaxat volo, qui iudicio charitatis, pro fidelibus habendi. Rectorum nomine intelligo, Præpositos finitimos, quibus, ex vinculo charitatis, & fœdere, quo se invicem astrinxere, præcipuè incumbit, ut de Ecclesiarum, quæ mutuâ consociatione conjunctæ, bono prospiciant.

Ut res tota dilucidior fiat, videndum, 1. Quæ illa potestas, quam Ecclesiis, in ministris suis vocandis, demandavit Christus. 2. Quis ille fidelium consensus, qui necessarius. 3. Quousque, vel quo in genere, necessarius. 4. Quare est sic necessarius. 5. Quod Rectorum, quod fidelium, commune, quod distinctum officium. 6. Quæ cœtui fidelium, quæ Rectoribus ineunda via, si quando ab his obtrudantur qui inidonei, ab illis repudiantur qui idonei.

Quod ad primum; Potestas, quam Ecclesiis concredidit Christus, est tantum Ministerialis, & dispositiva, sive per modum fideiussionis, nul-

A 2

latenus

latenus *δεσποτική*, est hæc solius Christi. Tam enim Rectorum, quàm fidelium, actio, in Pastoribus vocandis, est tantum instar externi testimonii, quo palam fit, quos Domino, ad Ecclesiæ ministerium segregare, visum est. Nec enim id unquam vendicavit sibi Ecclesia Christi, ut virtualiter, & ex suâ merâ potestate, crearet, qui ministerium exercerent. Ejus illud duntaxat, ut & more Senescalli in Magnatum familiis, de officiariis, qui sint idonei, dijudicet; & ut ille ad servitia nomine patris-familias obeunda, sic illa ad ministerium Christi nomine administrandum Pastores, vel cooptet, vel secludat. Sive ut Præfectus Collegii unâ cum sociis, in socio de novo eligendo, non, quem pro libitu velint, sed, quem statuta illis indigitant, illum eligere debent; sic & Ecclesiæ Rectoribus, non pro placito suo, sed quem Canones Apostolorum delineant, Ecclesiis pastoribus orbatis commendare fas est.

Quod ad secundum; Consensus populi est vel tacitus, vel expressus; tacitus ille, ubi non habeat populus post debitum scrutinium, quod justè objiciant, adeoque acquiescunt in eo qui ab aliis commendatur; expressus hic, cùm multitudinis suffragia viritim colliguntur: non hic, sed ille, est de necessariis. Modus, quo testentur fideles consensum suum, prout ædificationi, decoro, & ordini conveniat, in medio relinquendus: possunt quandoque, ubi periculum ne studiis partium distraherentur, aliis ex ipsis selectis, qui judicio & experienciâ pollent, hoc negotium transigendum concedere. Nec est, hoc, quod sentiunt nonnulli, jus suum aliis ablegare, sed, modo ad *ἀναγκασιότατα* evitandum convenientissimo, exercere.

Quod ad tertium; populi consensus non est absolute necessarius, sed duntaxat *ἡ*, ut de benè

nè esse, non ut de esse. Si enim absolutè necessarius esset, tum ejus mera absentia perimeret & vocationem & ministerium. Fac verò, 1. quòd vel populus aut juri suo abrenunciaverit, aut id non asseruit, aut, quod retroactis seculis factitatum, tyrannicè jus ei surreptum, tunc nullus fuisset per multas annorum centurias minister Christi, nec vel latenti Ecclesiæ aut Verbi aut Sacramentorum ministerium. Nullitas enim ministri Christi, in eo quod ei essentiale; quæcunque ab eo præstantur acta ministerialia, invalida quodammodo reddit. Quòd si sic, quomodo in Ecclesiam Christi non prævaluissent, quod nefas dictu, inferorum portæ? 2. Fac populum, qui etiam populus Dei, errore aliquo, qui nāvus duntaxat in articulo fidei, aut qui fidei fundamentum non subvertit, abactum; ac eapropter pastorem orthodoxum, quem præfectum velint rectores, pertinaciter rejicere; annon penes esset Magistratum, qui custos utriusque tabulæ, ex consilio Rectorum, vel populo etiam renitenti, qui ab errore revocaret, pastorem præficere? Ita revera non tam assensus vel dissensus, ex se, Pastori dant, ut sit vel non sit; sed ratio, in qua uterque fundatur. Si illa ejusmodi quæ annihilat, vel corrumpit Pastorem, definit esse Pastor; non, quia non calculo suo probavit populus, sed, quia quod contrà obicitur est ejus vocationis destructivum.

Quod ad quartum; dico consensum populi, saltem tacitum, in pastoribus suis vocandis esse *ne* necessarium; hoc est, ad eorum benè esse expedire, his rationibus. 1. Ratione periculi, quod, à Pastore vel Hæretico, vel nequiter vivente, vel alias ad munus prorsus inidoneo, gregi imminet. Æquum id rectumque, ut, quorum est, spiritus probare an à Deo, à Pseudo-propheetis cavere, iis minùs auscultare, de doctrinâ, quæ, hæretica, dijudicare, de vitâ & moribus candida-

torum, quod à scandalo immunès, certiorari; eorum consensus in vocandis pastoribus non negligatur. Card. Cusanus de Concord. Cath. sic: *Si non deberet populi consensus intervenire in præfide, injustè puniretur ex ignorantia vel malitiâ sacerdotali, cum ad ejus præfidentiam eorum consensus nunquam intervenit, nihil enim tunc potest populo impurari.* 2. Eorum est pro parte suâ eligere ministros, quorum vel autoritate vel vice ministratur. At, utcunque autoritate quæ à Christo, primariò ministratur, nomine etiam Ecclesiæ plurima præstat pastor; nec enim id solum incumbit pastori, ut, voluntatem Christi ad populum cognitam faciendo, sit os Dei ad populum, sed porro, ut sit, in precibus fundendis, os Ecclesiæ ad Deum: æquum id, ut non obtrudatur populo apud Deum intercessor, quem justâ de causâ improbaverint. Regula juris est, *Ab omnibus approbari debet, qui omnium vicem supplet.* 3. Est Ecclesia, sc. cœtus fidelium, sponsa Christi, minùs id honorarium, ut ei, justis de causis reluctanti, non à marito, sed ejus conservis, obtrudantur, qui ei in sacris inserviant; hoc non ministerium, sed dominium, quod in Ecclesiâ solius Christi est, sapit. 4. Est Ecclesia quæcunque particularis, pro parte suâ, columna veritatis, i. e. ejus conservatrix; qui id faciat, nisi habeat, pro parte suâ, potestatem, omnes illas functiones in Ecclesiâ perpetuandi quæ ad ejus conservationem sunt necessariæ? Huic verò imprimis conducit, pastorum, qui orthodoxi, acceptatio; hæreticorum, quantum in se, aversatio. Siquidem *a cum ascendit Christus, dedit Pastores, ne quovis vento doctrina circumferamur.* *b Labia Sacerdotis custodient scientiam, &c.* Hoc verò juris non haberet Ecclesia, si nullæ ejus, in pastoribus idoneis sibi assumendis, vel in *ἐρεγοδός* reji-
cendiis, partes, cui id pro officio suo mandat
Deus,

Deus, ut fident Orthodoxam conservet, non illam à mediis, quibus præ aliis conservatur, excludit. 5. Pactum, quod, ut de benè esse, inter Pastorem & cœtum fidelium, saltem implicite, intercedit, hoc ipsum flagitat. Pactum id dico, quo pastor, & Deo & Ecclesiæ, ad populo, in iis quæ ad salutem necessaria, invigilandum se astringit; & cœtus fidelium, in quibuscunque pastori debitis officiis, se dicto audientem futurum præ se fert. Officia utrinque, idque ex divino instituto, mutuâ relatione debita, pactum involvunt. In omni verò contractu vel pacto obligativo, ad hoc oportet mutuus consensus, saltem tacitus. 6. Quod ubi mutuus intercesserit consensus, vel naturâ dictante, & arctius ferruminantur tam pastoris quàm populi animi, & alacrius multò uterque facit quod suum. Admodum conducit affectibus ad invicem conglutinandis, quod ejusmodi cœtui fidelium præficitur pastor, quem, omnibus subductis, ut sibi maximè idoneum, qui partes judicando, dari exoptârunt, ut *ἀνὸρ γὰρ ἀπέλοι* meritò explodendi, qui pastorale jugum, cui post maturum judicium, ipsi se spontaneè submiserint, morosè excutunt. 7. Plusquam probabile, Apostolorum tempore, in Ecclesiis constitutis, non nisi ex consensu fidelium pastores fuisse præfectos: ut, præter alia, (quod sc. quæ minoris momenti non nisi Ecclesiâ suffragante transigebantur) denotat etiam vox *ἡγεμονεύειν*. Non enim pro *ἡγεμονεύειν* ut volunt alii. 1. Quod sic usurpatur, 2 *Corinth.* 8. 19. scil. de electione, quæ fit voce, vel suffragiis. 2. Quod, aliter, barbarus fuisset Evangelista iis ad quos scribit, cùm jam tum in nullo scriptore, sive sacro sive prophano, sic usurpata vox illa. Nec potest in contrarium dari instantia; nam, quod, de Deo, enunciatur ejus decompositum sensu metaphorico, non sequitur, ut apud homines sic; ubi enim

humana actio enunciat de Deo *ὑποταγή*, intelligendum *θεοπρομή*, ut Jun. Et Ames. cont. Bell. sic: *Quod in hominum usu significat vox aliqua, non debemus aut possumus ex eo sensu statuere, quem habet Deo tributa, sed contrā; quia primò creaturis imposita fuerunt ejusmodi nomina, & postea ad res divinas imperfectè notandas applicata.* In illo etiam loco, dum ad Deum hæc vox applicatur, in vocatione Apostolorum; analogia quædam innuitur testationis, inter illam vocationem, & ordinariam eam, quæ per hominum suffragia confertur. 3. Cum vox *ἡγεμονία* tum obtinuit apud Septuaginta Interpretes, cur Lucas, qui illis alibi, Gentium causâ, mordicè adhærebat, hîc eos defereret? 4. Si non involvit hæc vox cœtum fidelium cum Apostolis, tum nec quæ sequuntur, ut quod orârunt, jejunârunt. 5. Ordinatio, constanter in Apostolicis scriptis, tum significabatur aliâ voce, ut *ἡγεμονία*, *ἡγεμονία*, *ἐπιθεσι χρίσιν*. Cur discederet Evangelista à Nativâ voce ad tropicam, quæ tum inusitata? Hanc seculi sui consuetudinem fuisse testatur Cyprianus lib. 1. Epist. 4. *Ipsa plebs maximè habet potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de divinâ authoritate descendere, ut sacerdos plebe præsentè sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur.* Et Paulò post, *Propter quod diligenter, de traditione divinâ, & Apostolicâ observatione, servandum est & tenendum, quod apud nos quoque & ferè per provincias universas tenetur, ut, ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, episcopi ejusdem provincie proximi quique conveniant, & episcopus deligatur plebe præsentè, quæ singulorum vitam plenissimè novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit, &c.* Quæ contrâ afferuntur argumenta; ut, quòd, de.

de praxi ejusmodi, vel nulla, vel non nisi obscurior mentio, vel quòd nil tale totidem verbis in scriptis Apostolicis præcipitur; utraque hæc principiis fallacibus nituntur: aut enim argumentantur, in rebus facti, à non scripto ad non factum, aut à non scripto *καὶ τὸ ῥητὸν*, ad non scriptum *καὶ ἡ ἰσοδυναμία*, in quibus utrisque, *παρὰ λογίζεσθαι*. Quod verò dicuntur Paulus & Barnabas *ἀλλοῖς χειροτονήσαι*, ipsis ordinasse; ubi *οἱ χειροτονήσαντες* manifestè contradistinguuntur *ἀλλοῖς*, iis nempe quibus tunc parabantur pastores; &, quicquid id sit, quod sub voce *χειροτονήσαντες* continetur, videtur Paulo & Barnabæ (quoad syntaxin Grammaticam) applicari: Utut enim illud verum sit, attamen non inde fas est inferre, ac si consensus plebis excluderetur, quod illis de ministris à Paulo, & Barnabâ provisum. Parentes dicuntur filiabus suis de meritis prospicere, eosque eis indigere; utcunque non absque consensu filiarum. Nec est quod impediat, quin populus, vario respectu, & activè & passivè se habeat ad Pastores, qui illis ab aliis commendantur.

Nec tamen, ex eo quòd cœtui fidelium ejusmodi asserimus libertatem, sequitur, penes illum esse regimen Ecclesiæ. Non enim Electio, vel potius electi approbatio, est actus gubernationis & regiminis, utcunque pertineant ad regimen constituendum; ut, in sponsâ, quæ elegit maritum; &, in Electoribus, qui Imperatorem designant. Potest Ecclesia fidelium unâ cum Rectoribus, habere designandi ministrum potestatem ministerialem; nec tamen penes illam, illa clavium potestas, ad quam exercendam eligitur. Hanc enim utcunque in Ecclesiæ totius bonum datam; &, in rebus quibusdam, non nisi in ejus præsentia, quandoque etiam, in iis quæ ejus maxime interfunt, non sinè ejus consensu, exercendam agnoscimus: rectoribus tamen, ut primario

mario ejus subiecto, seorsim ab Ecclesiâ totâ, à Christo mandatam statuimus. 1. Quòd videtur Petrus, ^a cui, in personâ Rectorum, tribuitur potestas clavium, proponi ut membrum Ecclesiæ, contradistinctum. 2. ^b Quòd Deus constituit aliquos, non omnes, gubernatores. 3. Quòd potestas clavium ubi conceditur Apostolis, semper illis seorsim à plebe traditur. 4. Quòd regimen Ecclesiæ est, verbi authoritative dispensandi, appendix. Si ejusmodi verbi dispensatio Rectoribus peculiaris, quid ni & regimen, quod clavium potestatis pars altera?

Quintò videndum, quod Rectorum, quod fidelium commune, quod distinctum officium. Commune id, 1. Ut de apto & idoneo, qui Ecclesiæ viduatæ tempestivè præficiendus, prospiciant. Nominatio enim fit quandoque ex parte populi, quandoque, atque id sæpius, ex parte præpositorum. 2. Ut candidatis, sive de candidatorum doctrinâ, donis ministerialibus, vitæ integritate, utrique pro parte sua judicium ferant. Ad Rectores, ut qui judicio & experienciâ alios antecellunt, spectat imprimis, ut de doctrinâ & donis judicent; ad populum verò, ut de vitæ consuetudine testentur. Ita verò hoc negotium transigendum, ut mutuas ad invicem tradant operas. Jubentur enim & fideles qui de plebe, spiritus probare an à Deo. Atque sic de officio quod utrisque commune, nunc de distincto. Rectoribus id peculiare videtur, 1. Ut in toto electionis negotio & præcant, & præsent. Autoritas enim, quæ certi homines ad sacra dispensanda seliguntur, est in Rectoribus primariò, in cœtu fidelium non nisi secundariò. ^c *Hujus rei causâ dereliqui te in Creta, ut constituas oppidatim presbyteros; utcunque non sine consensu fidelium, attamen rectoribus,*

^a Matth. 16. 18. 19. ^b 1 Corinth. 12. 28. ^c Matth. 16. 13. & 28. 19. Joh. 20. 23. ^e Tit. 1. 5.

bus, ut quorum sunt potiores, præeuntibus. Abs-
sonum id, in Ecclesiâ constitutâ, ut, rectoribus
seclusis, omnia ad se capiat populus. Melanch-
thon sic: *Pugnat cum jure divino, & veteri Eccle-*
siâ, Democratia, in quâ populus capit ad se electio-
nem. Calvin. ad populum sic: *Si hoc jus vobis ar-*
rogatis, ut pro arbitrio vobis asciscatis pastores, hoc
nihil aliud quàm ordinem à Deo positum cum hone-
state Christianâ convellere. Junius sic: *Populus non*
solus judicet, sed præeunte & moderante actionem
clero & Presbyterio. Populo id peculiare, ut cautè
animadvertant, ne quid à rectoribus in illorum
damnum fiat; ut ad quos pertinet, designatos vel
calculo suo rati habere, vel ab eisdem ut minus
idoneis consensum suum subtrahere. 2. Recto-
rum id videtur distinctum officium, ut quos, post
examen factum, (ad illos enim pertinet exami-
natio) in conventu Synodico idoneos judicârint,
eos Ecclesiæ pastore orbatæ, ut se approbent, vel
literis, vel nuntiis commendent. Ecclesiæ fide-
lium id peculiare officium, si quos post diligens
scrutinium adhibitum idoneos compererint,
1. Ut consensum suum, per delegatos, vel aliâs,
rectoribus cognitum faciant. 2. Ut candidati or-
dinationem, seu investituram ad ministerii sui
actuale exercitium, ab eis petant. 3. Rectorum id
proprium, 1. Ut solenni more, precibus & ma-
nuum impositione, ad opus suum segregent. 2. Ut
curam dominici gregis illis, sub gravi obtestatio-
ne, cum piis hortationibus conjunctâ, Christi no-
mine demandent.

Quod ad Sextum: Quæ sit ineunda via, si de
candidato, ut minus idoneo, oriatur lis. Resp.
1. Populi id ut accuratè dispiciant, num de causâ
gravi, justâ, & compertâ, lis ex parte suâ institua-
tur; nec enim temerè rejiciendus qui à Rectori-
bus, maturo judicio, commendatur. 2. Ut ratio-

nes, quare dissentiunt, per primores è suis, vel alias modestè exhibeant. Rectoribus id hic incumbit, 1. Ut, quæ in præjudicium candidati allegantur, patienter audiant, & prudenter expendant. 2. Ut omnia, mutuis inter se colloquiis, sedatè discutiant, diligenter trutinent. 3. Ut vel candidatum, si querela justa fuerit, rejiciant; vel, ut omni exceptione majorem, absolvant, confirmant. 4. Si non sic acquiescat populus, Rectorum id, 1. Salubribus monitis, ut commendatum amplectantur, & pro pastore agnoscant, admonere suadere. 2. Omnia sic curare, ne à plebe per levitatem aut tumultum peccetur. Quod si nec hæc succedant viâ, illorum id, ut ad Ecclesiarum conventum ampliorem rem totam deferant. Ac, si in omnibus frustra erunt, magistratûs si sit orthodoxus auxilium implorandum, ut suam, ad litem dirimendam, interponat autoritatem. Quòd sic progrediendum in pastore eligendo, jubent & Ecclesiarum per prima & puriora secula praxis; & æquitas illa communis, quæ in aliis publicis officiariis designandis huic analogica; & ordo, decorumque, cui ex Dei præcepto consulendum. Si quæ verò Ecclesia, ordinis & decori habitâ ratione, ab hæc formâ, in iis quæ accidentalibus, variaverit; non rixabitur pietas.

Quæri hîc potest, Quo in numero habendi verbi dispensatores, qui, ubi disciplina collapsa, vel Ecclesia reformanda, populo renitenti à supremo Magistratu ex consensu Rectorum sive aliquando præfecti fuere, sive præficientur. Resp. Distinguendo. 1. De Populo; qui est vel, judicio charitatis, populus vocatus, vel qui, utcunque, cum nomine Christi sint tincti, in sinu Ecclesiæ commorantur, nil de Deo in illis conspicuum, adeoque pastori eligendo impares; ejusmodi illi qui affectatè ignari, qui ad omnem nequitiam projecti, qui in fundamentalibus obstinatè errant. 2. De

Pastoris

Pastoris opere etiam distinguendum. Hoc enim duplex, pro variâ eorum, apud quos laborat, spiritali conditione; vel cum quis ovibus Deo lucrifacit, adeoque se spontaneè submittentibus, præst in domino; vel, populo ignaro, pervicaci, & jugum pastorale quantum in se detrectanti, ab iis, penes quos autoritas, præficitur. Nimis enim mei videntur arctare nomen pastoris, qui, ad conversas oves duntaxat, restringunt; Pastoris illud opus, tam *καταρτισεν*, quàm *οικοδομεῖν*, tam membra, scil. quæ in Adamo luxata, in pristinam conditionem per Christum restituere, quàm oves ad Christum adductas ædificare: sic Zanch. in Ep. ad Ephes. 3. Populi renisus est de causâ justâ, vel injustâ; Justâ, vel quæ revera talis, vel duntaxat apparenter; quæ revera talis, vel perimit Pastoris vocationem, vel ei duntaxat nævum inducit. His præmissis distinctionibus, sic Respondeo. 1. Minister verbi, qui, cum omni exceptione major, populo injustè abnuenti, à magistratu ex consilio rectorum præponitur, erit illis pro vero pastore: ut cuius est populum Deo instructum parare. Ubi enim populus pastori eligendo impar, jus electionis ad Magistratum unâ cum Rectoribus devolvitur; ut in nuptiis eorum, qui sui juris non sunt, consummandis, ubi incapax qui præberet consensum furiosus, parens supplet ejus locum, vel Magistratus, vel propinquorum consensus.^a Dico ad Magistratum cum Rectoribus devolvi jus. Ejus enim est, qui custos utriusque tabulæ, Dei cultum in suis finibus promoveri; adeoque id ei incumbit, ne media salutis desint, quibus Deo lucrifiat populus. Quod ut effectum det, emittat, qui, & autoritate, & donis instructi, in spirituale bonum populi dona sua exercent. Eruntque hi *παροισιται*, quibus assignantur, pro Ministris Christi, ut quorum illud

lud opus præcipuum, oves perditas in domini ovile aggregare. Qui sic emissus, * in eo, à fratre privato, utcunque donis eximiis imbuto, discriminatur, 1. Quod ille, cum publicè inauguratus, ut superior, iis qui loco inferiori sunt, verbum authoritative dispensat; Hic verò ut non nisi æqualis æqualibus. 2. Quòd hic aliis impertit verbum, id ex vocatione duntaxat generali, communi scilicet charitatis vinculo, facit; cùm ille, vi vocationis particularis, ad quam publicè designatus, sua omnia peragit. Hic exsolvit pensum omnibus, ut res tulerit, debitum; ille ut populo ei concredito, cui operam suam devovit. 3. Ampliores promissiones de Christo adfuturo iis, quibus ut Apostolorum successoribus potestas clavium concedita, factæ sunt, quàm fratri privato cuicunque, *Ego ero vobiscum omnibus diebus ad consummationem sæculi.* 2. Minister verbi, quem de causâ ejusmodi, quæ est vocationis destructiva, rejecerit populus, nullatenus erit illis pro pastore. Causæ verò destructivæ ex aliis hæ, si in fundamentalibus minùs orthodoxus, si donis ministerialibus nullatenus imbutus. Joan. 10. 5. *Alienum non sequentur oves Christi, sed fugient ab eo, quia non nòtunt vocem alienorum.* Nec tamen dicimus ipsius acta omnia esse prorsus irrita. Quanquam enim acta ministerialia, (ut Baptismi administratio, &c.) ab ejusmodi viro hæretico, impio, aut prorsus ignaro, non peragi debeant; quoniam ipse ejusmodi non est, quem tenetur populus ut pastorem legitimum reputare, cui tanquam à Deo missio auscultari oportet: ab ipso tamen peracta, qui, utur pro Pastore non habendus sit, de facto tamen habetur, eoque rata sunt, ut non pro nihilo, tanquam si non facta essent, (eoque nomine iteranda) reputanda sint, sed de admissio potius in circumstantiis peccato resipiscendum, 3. Minister

nister verbi, quem justâ de causâ, utcumque non vocationis corruptivâ, improbaverit populus, non illis obtrudendus pro pastore, sed, præpositus, non desinit illis esse pro pastore, nec ejus opera ministerialia erunt aut invalida, aut illegitima: sunt multa, quæ non facienda, facta tamen valent. 4. Quem adversatus est pastorem populus injustâ de causâ, quæ tamen primò apparenter justâ videbatur; sat erit, ubi aliter constituerit, ad vocationem ejus, ut omnimodo legitimam, rati habendam, subsequens consensus; ut in nuptiis, ubi initio aberat parentum consensus, vel in tyranno per vim populum subigenti, qui sequitur voluntarius consensus & illos & hunc pro legitimis confirmat.

Ut Gregem pascat.] Gregis nomine, intelligo, non modò universam Ecclesiam Christi visibilem, quæ quidem Grex unus est, prout ille est Pastor unus; sed præcipuè Gregem illum peculiarem, seu Gregis partem, cui particularis Pastor speciali modo præficiuntur. Quanquam enim omnes Verbi & Sacramentorum Ministri, potestatem habent, ubivis locorum, Verbum & Sacramenta autoritative, pro re natâ, ministrandi; atque, eâ ratione, Universalis Ecclesiæ Ministri dici possunt, quoniam, prout se offert justâ occasio in universalis ecclesiæ bonum, non modò ut personæ privatæ, sed ut ministeriali potestate autoritative freti, mysteria Christi dispensare possunt; neque illud solum erga fideles, seu Christianos, qui nomen suum, saltem in Baptismo, Christo dedere, & proinde pro ipsius discipulis (laxiori saltem sensu) reputandi; sed etiam erga Ethnicos, sive Paganos, quoties cum illis agitur, ut ad Christi fidem amplexandam adducantur, (neque enim illud, ut privata tantum personæ, peragunt:) Attamen, præterquam quod hanc relationem ad ecclesiam Christi universalem sustinent, habent etiam

etiam plerumque Pastores peculiarem, cui speciali modo invigilandum, Gregem.

Est autem Grex ille peculiaris, coetus vel collectio fidelium, qui, sub uno eodemque Pastore, & veram in fundamentalibus profitentur fidem, & in mediis ad salutem necessariis communionem, pro re natâ, exercent.

Est Coetus.] ejusmodi sc. qui nec loci intercapidine, nec multitudine plusquam oportet numerosâ, quò minùs in unum convenient, impediuntur. a Gregis, cui invigilabant primi pastores, pomœria non ultrâ porrigebantur, quàm, ut omni re à se convenirent.

Fidelium] i. e. Baptizatorum, est enim Baptismus janua, quâ in fidelium numerum, sive Ecclesiam visibilem intromittuntur, qui ejus membra. b *Baptismo additæ sunt Ecclesiæ ter mille animarum.* Baptizatis accensio, non solum, qui actu baptizantur, sed & qui jus habent ad baptismum, ut fidelium infantes. Hi enim eodem jure videntur fidelium, & baptizatorum numero accensendi, (modò non interveniat Baptismi spontanea rejectio,) quo Judæorum infantes ante diem octavam (ut de foeminis taceam) pro circumcisis, & Ecclesiæ Judaicæ membris, habebantur. *Fidei in fundamentalibus veræ professione*, internoscitur Ecclesia particularis ab hæreticis, qui fidem subvertunt. Est hujus professio propterea Ecclesiæ visibilis nota maximè essentialis; Quia, quæ, si realis & interna, constituit membrum Ecclesiæ invisibilis; ejus professio facit, ut quis sit membrum de Ecclesia visibili. *Communionem in mediis ad salutem necessariis exercendo*, distinguitur grex à schismaticis, qui à mediis cultûs, quibus in unum coalescit Ecclesia, se subducunt. Hâc in sacris communionem describitur grex, Act. 2. *Perdurabant in doctrinâ, communicatione, fractione panis, & precibus.*

Quæ-

a Act. 2. 44. 1 Cor. 14. 23. Act. 14. 17. b Act. 2. 41.

Quæritur hîc primò , Num sufficit ut quis sit membrum de grege, quòd membrum de parochiâ. Resp. Quòd non. Possunt enim esse de Parochiâ , 1. Rabidi canes , qui in via Evangelii oblatrando contumaciter perseverant; sic Judæi , *Actor.* 19. 9. 2. Sunt quandoque qui, animo obfirmato , se subducunt ab exercitio, quibus communio exercetur; ut Pontificii, Separatistæ, Libertini, quorum hi, utcunque ministerio verbi se adjungunt, tamen jugum pastorale averfantur. 3. Sunt qui per Censuras Ecclesiasticas abscinduntur, non hi de grege, utcunque de parochiâ.

Quæritur secundo , Quo in numero habendi hæretici, schismatici cum scandalo, in quo & notorietas & contumacia, ambulantes, nec tamen per disciplinæ exercitium excluduntur. Respondetur; Membra de grege, alia sana, alia morbida sunt; atque hæc, usque dum ejiciuntur, licet improprie dicta membra, membra tamen. Nam, 1. Qui semel est de Ecclesiâ particulari, non desinit ita esse, nisi aut sponte abrenunciet, aut per censuras ecclesiasticas eliminetur. 2. Quia non repugnat naturæ visibilis Ecclesiæ, ut capræ hoëdis, Zizania tritico admisceantur: coetus mixtus est Ecclesia visibilis; rete, quod bonos malosque pisces involvit; similis necnon domui, in quâ vasa alia ad honorem, alia ad dedecus, &c. 3. Quî poterant ejici de Ecclesiâ, nisi aliquo modo ad illam pertinerent? non poterat abscindi membrum morbidum, nisi de corpore, *a Ecclesia non judicat de extraneis.*

Quæritur tertio, Quod his à Pastore debetur officium, simul ac eis qui ex Ecclesiâ per excommunicationem ejiciuntur. Resp. Accommodet se iis pastor mediis, quibus se subjiciunt, publicè, vel privatim; quousque eos vel ab errore liberandi, vel ad bonam frugem revocandi, spes aliqua affulserit.

ferit. ^a *Erudiat cum lenitate eos*, qui contrario animo sunt affecti, experturus, &c. Litem pastoribus Israëlitis intendit Deus, quod ^b *oves perditas non quæsiuere*. Et, qui Pastorum princeps, ut ovem perditam quæreret, se venisse, profitetur. Quod ad eos, qui excommunicantur, sciendum, Ecclesiæ censuras omnes esse medicinales: ^c *potestas datur non ad destructionem, sed ad edificationem*: sic eos, qui sub censurâ, ab exercitiis, in quibus fides & resipiscencia testanda, prohibet Ecclesia; ita tamen, ut noller à verbi auditione, quâ fides ingeneratur, protinus arceri. Hujus enim Ethnicus & Publicanus, quibus annumeratur qui ejectus, capaces erant. Pariter & privatim cum illis ut resipiscant, agendum; ^d *non ducite ut inimicum, sed ut fratrem admonete*.

Ut Gregem sibi commissum pascat.] Singulis Ecclesiis sui assignandi Pastores. ^e *Attendite gregi, cui vos præfecit Sp. Sanctus*. Hinc Apostoli ^f *ἐκκλησίαν*, & ^g *ἐκκλησίαν* presbyteros creabant. Denique è re Ecclesiæ est, ut quilibet Pastor suam habeat Dominici gregis portionem, quam veluti sponsam, ut pronubus, Christo ^h *ἀρχαπομύνη* adornet. Ut verò grex dicatur Pastori commissus, Pastor item gregi præpositus; intercedat oportet, inter Pastorem & populum, vinculum pastorale. Nil id aliud, quàm, ut Pastor gregis, cui præficitur, curam in se suscipere profiteatur; nec non spem faciat, ut ab illo omnia pastoralia munera expectent: Populus item illum ut à Domino missum agnoscat, atque ab eo in spiritualibus se pendere restetur. Professio autem hæc, vel est explicita, cum mutuâ pastione, quâ Pastor curam & operam suam, grex suam in Domino subjectionem spondet, totidem verbis transigitur, vel est implicita, cum uterque facit quod suum, ille sacra dispensando, hic obedientiam.

^a 1 Tim. 2. 15. ^b Ezech. 34. ^c 2 Cor. 10. 8. ^d 2 Thess. 3. 15. ^e Actor. 20. 28. Actor. 14. 23. Tit. 1. 5.

tiam suam in domino præstando, utcumque nulla intercedit solennior transactio. Hæc ultima vinculo pastoralis dat esse, illa altera non est nisi de solennitate vinculi. Tale reverâ esse vinculum constar, 1. Quod omnis relatio fundatur in vinculo, vel naturæ, ut pater & filius; vel pacti, ut dominus & servus, rex & subditus, Pastor & grex, doctor & discipulus. 2. Si nullum intercederet vinculum, nullus justæ querelæ locus, si Pastor à debito officio cessaret, aliis operam locaret, si populus alteri potius, quam suo pastori, attenderet. 3. Omne præceptum de mutuis officiis præstandis, illa omnia suo ambitu complectitur, quæ utrumque ad id quod suum faciendum impellerent: at vinculum hoc, quo invicem adstringuntur, admodum huc conducit, utrique calcaris instar, quod contractus accesserit mutuo obligativus, ut loquitur Caranza. 4. Formula illa loquendi, τὸ ἐν ὑμῖν ποιῶμεν, *gregem qui à vobis pendet pascite*, (sic enim ex Sophocle interpretatur Beza, ἐν ὀβίῳ ἔσμεν, abs te pendemus,) gregis à pastore dependentiam, illum item ut gregi attendentem, insinuat.

Ut gregem mediis ad salutem idoneis pro parte sua pascat.] *Pascere*, est gregi attendere, præire, & præesse in Domino; pabulum, quo ad salutem æternam nutriantur, βουσίππος, ἀντίππος, apponendo. *Media ad salutem idonea*, sunt, quæ à Deo instituta ad electos congregandos, confirmandos, conservandos. Ejusmodi sunt, verbi dispensatio, precatio, Sacramentorum administratio, disciplina praxis; His enim fides Christiana inchoatur, exercetur, obsignatur, conservatur, collapsa restituitur. *Pro parte suâ*, dico, aliis enim cum eo conjunctim incumbit cura gregis, qui, in Ecclesiâ omnimodo rectè constitutâ, ei pro coadjutoribus, tam in populum instruendo, quam in morum inspectione, in disciplinæ exercitio, ut copiarum auxiliares ad-

adjungi deberent. Ejus id videtur munus seorsum ab aliis peculiare, ut in quibus, vel pro populo ad Deum, vel pro Deo ad populum, sua omnia pro varietate circumstantiarum, occasionum, oviumque conditione, prudenter expromat, cuiusque necessitatibus accommodet. Atque sic de Pastore, Quid est. Videndum, Quæ in eo desiderantur.

C A P. II.

Sit Pastor, gravitate reverendus.

QUæ in Pastore desiderantur, sunt vel personæ, vel officii. ^a Ratione personæ sit, 1. Σεμνός. 2. Ἀμέλειμος, 3. Τύπος τοῦ ποταμοῦ. Σεμνός sit, i. e. præ gravitate reverendus. Gravitas autem ejusmodi sit, non quæ à Pastoris aditu homines arceat; sed, quæ ad omnem reverentiam componat adeuntes. Oportet enim Ministrum verbi ὑπερόπλον, ὑπεροπήροον εἶναι, i. e. congressu facilem, effabilem, ut de ^b Athanasio, Nazianzenus; non nimia austeritate, non fronte corrugata tetricum, ne infirmos timide accedentes, quod de ^c Hoopero fertur, à colloquio absterreat. Non austeritatem tibi suadeo, ait Bernardus ad Eugenium, sed gravitatem; illa infirmiores fugat, hæc leviores reprimit; illa si adsit odibilem, hæc si absit contemptibilem reddit. Ubi autem persona dicentis vilescit, ibi & sacra quorum ille internuncius, susque deque habentur. Hinc Apostolus. ^d Nemo juventutem tuam despiciat. Nemo te despiciat.

^e Σεμνός verò erit pastor 1. Si nemini è suis sit obærat, vel plus æquo devinctus. Æquum id, ut laboris mercedem accipiat, ut grati animi testimonium

^a Sit Pastor gravitate reverendus. ^b Orat. in laudem Athan. ^c Vide Eoxi Martyrol. de Hoopero. Lib. 4. de confid. ^d 1 Tim. 4. 12. Tit. 2. ult. ^e Reverenda Gravitas quomodo comparanda & retinenda.

nium non recuset; id iniquum, ut quis muneribus acceptis, sive libertatem, sive auctoritatem vendat. Apra nata, quæ ex abundanti supervenit largitio, ut animum occæcet; illam, quæ ministro pro ornamento est, in reprehendendo *παρρησιαν* adimat: ut, qui de nobis præ aliis meruit, reprehensus ægrè ferat; ut minùs honorificè, de eo qui vel ex dono vel ex mutuo, illi obnoxius, sentiat. ^a *Qui mutuo accipit, servus erit ei qui mutuo dat.* Ne de auctoritate remitteret Apostolus, debitum à Corinthiis stipendium recusavit. Facile enim (ait Hieronymus) contemnitur Clericus, qui sæpe vocatus ad prandium non recusat; Nunquam petentes, rarò accipiamus rogati. Nescio quomodo etiam ipse, qui te precatur ut tribuat, cum acceperis vi-
liorem te judicat, & mirum in modum, si eum rogan-
tem contempseris, plus te posterius veneratur: hæc il-
le. Atque ut nulli è suis, sic nec iis præcipuè, qui
adhuc à Christo alieni, obligatum velim; in id pro-
pensi hi, ut nos ad rem attentiores existiment, ut
officio suo, si nobis largà manu benefecerint, ab-
undè satisfacisse arbitrentur. Hinc Daniel, ut &
honestati vocationis, & dignitati personæ, consu-
leret, donaria regis Belshazzaris ex animo recusa-
vit. ^b *Dona tua tibi sint, & honoraria tua da alteri.*
^c Sic Liberius, Romanus episcopus, quingentos so-
lidos, quos ad eum misit Constantinus Arianus,
renuit accipere, & Eusebio offerenti respondit:
*Devastatis orbis terrarum Ecclesiis, mihi eleëmofy-
nam offers? quin tu abi, & Christianus prius effi-
ciare.*

2. Congressus omnes cum hominibus Atheis, derisoribus, stultis in stultitiâ suâ obfirmatis, cum schismaticis, qui, superbiâ inflati, indociles, pru-
denter devitandi. ^d *Occurrat ursa orba catulis in vi-
rum, non stolidus in stultitiâ suâ; i. e. irâ, quâ, ra-
tionis*

^a Proverb. 27. 7.

^b Daniel. 5. 17. ^c Theodor. l. 2. cap. 16.

^d Proverb. 17. 12.

tionis habenis laxatis, in homines ruit percitus. Siquando inopinatò in illos incideris, nihil tibi cum illis, nisi aliorum causâ, sit negotiû, vel disputando vel reprehendendo. Dico, aliorum causâ, eo quòd Christus quandoque, propter turbam circumstantem, Phariseis respondebat, *Qui corripit derisorem, recipit sibi ignominiam.* ^a *Ne respondeto stulto secundum stultitiam suam, ne adæquaris ei*; i. e. ne te contempui exponas, cum, præ iracundiâ, convitium convitio rependas. ^b *Audiente stulto, ne loquaris, nam spernet te, cum prudentiâ dictorum tuorum. Canes conversi lacerabunt vos*; i. e. disteriis & scommatis conspurcabant.

3. Nulla cum hominibus, quos vel vita scelerata, vel in rebus gerendis imprudentia, contempui exposuere, familiaritas contrahenda; qui non contemnitur à se, contemnitur à socio. Eâ quis apud suos existimatione, quâ ii quibuscum conjunctissimè vivet. Si quos igitur in album amicorum ascripserit, ejusmodi sint, qui reliquis, probitate, justitiâ, prudentiâ antecellant.

4. Delectum faciat eorum quos habiturus inter latandum socios. Non, ubi voluptate, vel libero homine dignâ, animus reficiendus, indiscriminatum vulgò se immisceat. Vel bonis viris, siquando hilarescunt, excidunt, quæ, utcumque minimè malè tamen feriat, rapiuntur in deterius. Quin igitur, aut sui ordinis hominibus se adjungat, aut iis saltem, qui non, eum vili æstimandi, inde ansam arripient. *Sapientia astuti advertere ad viam suam.* Cavendum hic, nè plus æquo apud agrestes facietis hilaritatem quæramus. Cujuscunque ordinis est quicum jocamur, eum jocando parem reddimus. Peccat illa apud Apostolum *ἀλογία*, siquando τὸ ἀλόγιστον negligamus. Decorum id, ut pares cum paribus jocentur: non committendum, ut, cum rudioribus, dum liberiùs joci ludat,

^a Prov. 9. 7. Prov. 26. 4. ^b Prov. 23. 9.

ludat, qui superior, de autoritate remittat.

5. Signa infirmior fuerit pastor, ut si *ὕψος*, si in *κρυοδύλας* propensior, si mortem vel pericula immodicè reformidet; omni conatu id agendum, ut ne in vulgus emanet. Id plebeculæ ingenium, ut, in pastorum nævis deprehendendis, Lynce oculatior sit; in iis propalandis, loquacior, quàm par. Prudentis erit, quæ in se bonæ famæ infesta animadverterit, nec adhuc, nedum post preces & jejunia, iis edomandis par, quâ fieri potest diligentia ea occultet. Si enim alterius infirmitas non in ejus infamiam efferenda, eadem erga nosmet multo magis exercenda charitas.

6. Quæcunque ab eo profiscuntur, gravitatem spirent: sit in dictis, factis, veritas, candor, constantia; sint gestus, incessus, vultus, habitus ejusmodi, qui mentem benè compositam arguant. Si incomposite, & non æqualiter incedat, mentis inæqualitas indicatur, ut Augustinus. Absint itaque ludicræ & mimicæ gesticulationes, aspectus torvus & supercilio plenus, os insulsa ructans, oculi vagi & instabiles. ^a Stultus, quo nihil inter homines despiciatius, his indigitatur. Denique, quæ præ omnibus reverentiæ conciliatrix, imago Dei in totâ vitæ consuetudine emineat; Huius vel scintillulæ, quæ in Dei servis se exservuere, quàm illos vel profligatissimis venerandos præstiterè. Job 29. 8. *Videntes me pueri occultabant se, etiam decrepiti assurgentes stabant, principes continebant sermones*, v. 22. *Post verbum meum non iterabant.* Unde hæc tanti reverentiæ? v. 14. *Iustitiam indubam, &c.* Si quando ab integritate defecere, qui cetero quin venerandi, omnibus illico dispiciatui fuere. ^b *Cum loqueretur Ephraim, tremor erat, — Peccavit in Baal, & mortuus est. Vos corripistis fœdus Leviticum*, minimè sc. observando vias meas, ideo ego reddidi vos contemptos & abjectos toti populo.

^a Prov. 6. 12. 13. ^b Ose, 13. 1.

10. Quin igitur toto (quod aiunt) coelo errant phalerati quidam doctores, qui fumosis titulis, *πρπο-
τορεδεδείκται*, sumptuosis vestibus, stolis promissis, numerosâ famulorum catervâ apud vulgus reverentiam quarunt: iidem verò vel de munere ritè fungendo, vel de vitâ bene formandâ, non omnino solliciti. Annon ficulnea sunt illa folia, quæ non nuditatem tegunt, sed deformiorem per transfennas reddunt? Annon pilosum illud prophetarum indumentum plus apud omnes honoris habuit, quàm horum sericum, inanis fucus, splendor qualiscunque? a Christus docuit in Synagogis, & honorabatur à populo. Ipsa venerabilis erit juventa, si modò imago Dei in sermone, conversatione, spiritu, fide, sit conspicua. Plenæ sunt hæ vestes majestatis, quibus operta vel juvenus non vilescit. Meritis sc. fidei & vitæ, non divitiis, episcopatus autoritas quaritur. Concil. Chalced. 4. Atque sic *συνόθηα* sibi comparabit minister verbi.

C A P. III.

Sit curis vacuus.

Secundò, b Quilibet animarum curator debet esse *Ἀμειψνός*. Non id volo, ut, cum solivagis Anachoretis, omnem rei familiaris curam abjiciat. Caput familiæ est, nec jure vel divino, vel humano, potest à se curam membrorum ablegare. Bonorum, quæ ei largitus est Deus, Oeconomus; ei aliquando, quomodo administravit, reddenda est ratio. Hospitalis ut sit, exigit Canon Apostolicus; qui id poterit, nisi, quâ paterfamiliâs, rem suam prudenter curat? Id duntaxat volo, ut à curis, quæ animum à munere fungendo avocant, liber sit. Est cura, licita alia,

a Luc. 4. vers. 15. 1 Timoth. 4. vers. 12. b Pastor Sit curis vacuus,

alia, quam vocat Junius *παρανομία*; illicita alia, quam vocat idem *παρανομία τεύχων*.

Quæ licita est, 1. Providentiæ, quâ quis de necessariis sibi & suis impræsentiarum, ut qui exinde vivit, moderatè sollicitus. 2. Prudentiæ, quâ quis bona, quæ ei concredita, discretè, & ut Vatablus, cum judicio, administrat. 3. Diligentia, quâ quis, in re familiari curandâ, vel animæ vel corporis vires, pro naturâ objecti, (quod terrenum, non spirituale,) exsuscitat, sed remittit. *et Cognoscendo cognosces facies pecudum tuarum, et appone cor tuum ad greges, &c.* Eousque omnis hæc licita est cura, dummodo non impedit, quò minus quis gregi diligenter attendat.

Illicita 1. Cum, quæ à diffidentia, oritur, animum, qui fide sustentandus, sive de præsentibus sive de futuris vexat, anxietate torquet. Ethnicorum, Matth. 6. 2. Quæ à *πολυπαρανομία* originem sumit; vel illa, quâ quis, non ut de altari vivat, sed ut luxurietur, sollicitus est, *σαρκὸς πρὸς νόστον* ne habeat ad explendas ejus cupiditates; vel illa, quâ quis *παράργον* sic se involvit, ut *τὸ ἔργον* negligat. *παράργα* voco munera politica, lites forenses, emporeticas nundinationes, fidejussionem pro extraneis, medicinæ publicam professionem, bonorum defuncti, ubi non exigit charitas aut necessitas, curationem. Hinc antiqui Canones sic statuere; Ne quis clericus Reip. administrandæ se admisceat, ne mercaturæ se implicet, ne sit procurator, aut aliorum negotiorum susceptor, nec Tutor aut Curator. Graviter, inquit Cyprianus, ego & collega mei commoti sumus, &c. quiddam Geminus Victor frater noster, decedens de seculo, Geminium Faustinum Presbyterum, Tutorem testamento suo nominaverit, cum jam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ne quis de Clerico & Dei ministri Tutorem vel Curatorem Testamento constituat, cum singuli divino sacerdotio honorati, & cuncti in clericali

B

mini-

ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deservire, & precibus atque orationibus vacare debent. Hæc ille.

3. Quæ à mundi amore inordinato proficiscitur, animum opprimens cura; ut cum quis vel divitiis congerendis studet, vel de se ad ulteriorem honoris gradum promovendo cogitat, vel plus temporis, quàm natura negotii exigit, terrenis impendit; vel denique quibuscunque mundanis, quò minùs ad cœlestia animum attollat, irretitur. ^a *Cavete vobis, ne corda vestra graventur hujus vitæ curis.* Cura hæc omnis omni curâ devitanda! (*Quare.*) 1. Quòd opus ministeriale tam excelsum, tam augustum, hominem reliquis negotiis expeditum vendicat. Pastoris id, ut homines orco demersos liberet, ut à potestate Satanz ad Deum traducat, ut electos Dei in unum aggreget, corpus denique Christi ad salutem æternam ædificet. Cui unquam angelorum sic dixerit, Quicquid ligaveris in terris, erit ligatum in cœlis; quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cœlis? Hinc Apostolus, hujus legationis admiranda apotelesmata animo expendens, attonitus exclamat, ^b *ὡς τὰ ὕδατις ἰσχυρός; Vacuum* scil. (ut Bernardus) *à solitudine rerum vilium & minorum, oportet esse animum, tam magnis, tam multis intentum.* 2. Apostoli, operis molem pensitantes, vel à curâ pauperum, quâ se præpeditos sentiebant, immunitatem postulârunt. ^c *Non est æquum nos, derelicto Dei sermone, mensis ministrare: derelictum dicit sermonem Dei, cui non poterant esse toti intenti: Deligite itaque è vobis, quos huic muneri præficiamus, nos vero in precibus & sermonis administratione perdurabimus.* Si illi Ecclesiarum Atlantes, qui tamen divinitus ad docendum instructi, negotia tantæ & charitatis & necessitatis detrectârunt, annon nos multò magis, quibus, quæ

popu-

populo proponimus, Herculeo labore conquiren-
da, aliis, quæ non tanti, negotia jure amandemus.
3. Si iis quæ de grege dono continentia imbuti,
ut sint ἀμείμντοι, vel à conjugio abstinendum; an-
non, qui antesignani, quibus aliorum incumbit
cura, à quibuscunque, quæ non necessariò obeun-
da, hujus seculi negotiis solutos esse oportet? 4. Il-
la edicti temporarii (de quo Matth. 10. 9. *Ne com-
parate aurum &c. ad iter*) æquitas, in finem seculi
internunciis pro documento esse debet, ut in
Deum recumbant, non circa hæc βιωτική plùs æ-
quo anxii sint. 5. Curæ hæc seculares, quæ ani-
mum abducunt, indignæ prorsus pastore sunt; est
ei mascula quædam ingenita animi vis, quæ ad al-
tiora aspirat, qui in fidei mysteriis indagandis, ex-
plicandis, totus versatur. Quid Episcopo (ait Ber-
nardus) turpius, quàm incumbere (viz. curâ di-
strahente) supellectili & substantiolarum suarum, scruta-
ri omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicioni-
bus, moveri ad quælibet perdita vel neglecta? mi-
nutiora hæc, quàm ut à munere tam excelso ani-
mum abducant. Quid? quòd non solùm pastorem
dedecorant, verùm & animo, cujus omnem vim
ad se rapiunt, sterilitatem inducunt; ut enim
montes, è quibus aurum & argentum effodiun-
tur, præ cæteris infrugiferi; perinde & Pastoris
animus, quem auri & argenti anxiosa sollicitudo se-
mel invasit, pietatis inops maximè. Quin igitur,
si quando, quæ animo laqueum injiciunt, se inge-
runt curæ mundanæ, heroico quodam impetu
abigendæ: in iis scilicet defixi hæreant hujus terræ
filii, quorum venter est Deus, gloria ad ignomi-
niam ipsorum, qui terrena solum meditantur;
nos, quos ad munus vel angelicis humeris formi-
dandum designavit Dominus Jesus, majora cana-
mus, quæ superna toti cogitemus. Siliquis porco-
rum (quid enim aliud sunt hæc animum corroden-
tes curæ?) vescantur, quibus clam sunt magna-

lia Dei, amantates tabernaculorum excelsi non sunt de facie notæ; nos verò, quos, in sanctum sanctorum intromisit Deus, quibus electorum arcana reſeravit, ſubvolemus in cœlum piis meditationibus & ſoliloquiis, in Scripturis aſſidui ſimus, has meditemur, in his ſimus, & profeſtus noſter manifeſtus ſit omnibus. Occurrat ſapiùs illud beatiffimæ memoriæ Perkinſii, quod librorum a frontiſpicio præfigere ſolebat, Apophthegma, *Minifter Verbi es, hoc age.*

C A P. IV.

Sit Exemplar gregis.

Tertio, *b* Sit Paſtor Euangelicus *c* τὸν ὅς ἐστι μὴν, exemplar gregis. *Tὸν* est metaphora, ab iis ducta, qui, artem ſcribendi novitios edoſturi, exemplaria proponunt, ad quæ oculos intendentes forment ſive literas, ſive verba; ſic quilibet Miniſter Verbi debet eſſe ut exemplar, ad quod, cùm oculos dirigat plebs, vitam moresque componat. Videndum hîc 1. Quomodo debet eſſe exemplar. 2. Quare, tam in ſpecie, quàm in genere.

Exemplar erit, 1. Si bona, quibus illum depinxit Sp. Sanctus, infeſtetur. 2. Si mala, quæ præ aliis dedecorant, defugiat. 3. Si adverſa, quibus Deus vult illum exerceri, ritè perferat. Quæ oportet bona conſeſtari, vel Deum, vel homines reſpiciunt. *d* Quod ad Deum; requiritur, ut ſit *ὁ* ſanctus. *e* *Vos eſtis teſtes, & Deus, quàm ſanctè nos geſſerimus.* Illa ſub Lege, in Levitis & Sacerdotibus, ubi in miniſterium aſſumendi, ſanctificandis, ceremoniarum congeries, intemeratam quandam ſanctitatem, in iis qui ad Deum propius accedunt, exigi ſubindicat. *f* Sanctus verò quis erit, cùm Deo quod ſuum eſt tribuit. Id

autem

a Præfat. ad Problem. *b* Sit Paſtor exemplar gregis. *c* 1 Tim. 4. 12. Tit. 2. 7. 1 Petr. 5. 3. *d* Sit coram Deo, ſanctus. *e* Tit. 1. 8. 1 Theſ. 2. 10. *f* Quomodo fururus ſanctus,

autem Dei, quod ejus vel natura, vel institutio, vendicat. Natura Dei, cum sit verax, misericors, summè justus, bonus, sapiens, omnipotens, omniscius, &c. necessario infert, in Deum esse credendum, sperandum, Deum esse amandum & timendum supra omnia, in omnibus audiendum, cognoscendum, eique, ut omnia suaviter disponenti, submitendum. Institutio Dei media, modum, & tempus, quod sacris officiis seponendum, præscribit. Sanctus itaque erit Pastor, 1. Si fide, spe, patientiâ, obedienciâ, dilectione Dei & timore cor imbuatur. 2. Si mediis, non quæ homo confinxit, sed Deus constituit, cum constanter & frequenter colat & quærat. Ejusmodi, verbi lætio, ejusdem cum prædicatur auditio, Sacramentorum celebratio, oratio, &c. 3. Si rebus sacris, quales sunt quibus Deus nomen suum insculpsit, aut se colendum constituit, eo utatur modo, qui ipsorum & sanctitati & dignitati conveniat. Modus ille, ut res sanctæ sanctè & usurpentur & peragantur. Postulant autem, ut sanctè peragantur, alia quæ antecedunt, alia quæ comitantur, alia quæ subsequuntur officia. 4. Si tempus quod ejus cultus; sive privatim, sive publicè, sive per dies singulos, sive die dominico, vendicat, ei religiosè concedat. Qui sic communionem cum Deo exercebit, ille Deum in omnibus & intuebitur, & agnosceret, superna cogitabit, ab iis quæ in mundo, sive sunt seculi, sive loci, corruptelis seipsum incontaminatum custodiet; denique sanctitatem, cordi inscriptam, in totâ vitæ consuetudine, spirabit.

Magni momenti hæc in pastore sanctitas. (*Quare.*) 1. Quod quæ à sancto, ubi os Dei, ad populum proficiscuntur, avidius imbibuntur, altius radices agunt, efficacius operantur; non enim à cerebro duntaxat, intellectu scil. lumine perfuso, cujus qui irrogeniti capaces, promanant; sed à corde,

spiritu sanctificationis renovato. Dici nequit, quantum habent ponderis vel quæ inculta, modò à sancto, sive docendo, sive scribendo, proveniunt: cum quæ à minùs sancto, limitatiùs perpolita, ingeniosè expressa; in nihilum evanescent. 2. Quòd, cum os populi ad Deum in precibus fundendis Pastor; plurimùm interest, sanctus an sceleratus, per quem preces Deo transmittimus. Quis, regi supplicaturus, petitionem ei, cui Rex infensor, tradendam concederet? *Cum* u, ait Gregorius, *qui displicet, ad intercedendum mittitur; irati animus ad deteriora provocatur.* Atque sic de eo, in quo ad Deum relatio. Sequuntur quæ homines; atque hæc, vel erga alios, vel erga seipsùm, à Pastore exercenda. Quæ alios respiciunt, vel in genere, vel in specie. Quæ in genere, vel coram omnibus, vel erga omnes.

Coram omnibus sit, ^a ἀνέγκλητος, ἀνεπίληπτος. ^b Sicerit, si nullo justè notandus vitio, quòd, cum famam temeraret, ministerio cederet in opprobrium. Non quòd à calumniis liber esse potest, sed quòd à vitio, de quo meritò possit culpari. ^c Hoc in typo adumbratum, cum vel corporis deformitas ab iis abesse præcipitur, qui cibum Dei offerrent. ^d Et nullam ullà in re præbeamus offensionem, ἵνα μὴ μωμῶμεν ἢ διακονία, ne habeat quod reprehendat vel Momus ipse. ^e Abstinentium vel à specie mali, ^f Non solùm & coram Deo, sed & coram hominibus, honesta procuranda.

Nulli, vel in minimo quod justè reprehendat, detur occasio, (*Quare.*) Quod, qui reprehensus, unde quaque circumspicit, si reprehensor culpandus: est ei id fat, ad culpæ suæ patrociniū, si, qui culpaverit, eodem vel alio quocunque vitio laboraverit. 2. Quòd conversatio, non justè reprehendenda,

^a Pastor sit Coram omnibus inculpatus. ^b Tit. 1.7. ^c 2 Tim. 3.2. ^d Lev. 21.17. ^e 2 Cor. 6.3. ^f 1 Thess. 5, 21. ^g 2 Cor. 8. vers 21.

denda, eos qui extra sunt ad fidem adducit.
 3. ^a Quod auctoritatem in aliorum vitiis castigandis amittit, qui ipse justè inculpandus; retinet, qui ipse innoxius. Atque sic se coram omnibus gerat Pastor.

Erga omnes sit, ^b Primò *δίκαιος* justus. Justitiam exerceat &, in contractibus, commutativam; &, quæ suum cuique tribuit, distributivam. Haud fratrem usurario fœnore devoret; si cui-piam causa damni fuerit, ad assem compenset; promissis, vel quæ in damnum, stet; (*Quare*) neminem defraudet, neminem quæstui habeat. Nam
 1. Ingentes animos addit, in aliorum fraudibus detegendis, vitiis id genus taxandis, mens conscia recti. ^d *Cujus bovem acceperim, &c. e* vos testes estis & Deus, quàm justè nos gesserimus, &c. Videt ergo ne quis opprimat fratrem. 2. Nil apud eos qui extrà melioris famæ, nil quod reverentiam conciliat magis, quàm quæ in totâ vitæ consuetudine eminet justitia; vel apud Ethnicos, hujus administratio mirabiles sui amores excitavit; nec mirum, cùm vetus verbum, *Εν ᾧ δικαιοσύνη συλλέβδην πᾶσι ἀρετῇ* ⁵⁷

Secundo, ^f sit erga omnes, *ταπεινός*, humilis.
^g *Serviens Domino cum omni animi submissione.* Humilis est, qui, suæ indignitatis conscius, se vili æstimat, &, qui de donis, non supra quod par est, sentit; nec sibi, propter dona, aliquid arrogat:
^b Cum sc. id recognoscit, & dona à Deo, penes quem eripiendi potestas; &, si gratiæ gratis data sint, aliorum causâ dari. Qui sic humilis, 1. Alios ¹ sibi præponi vult, ut quos se meliores judicat. 2. lis qui infimæ fortis se exæquat, vel ad fordida officia, modò illis inserviat, se demittendo. 3. Non fertur præter justam rationem ad ma-

B 4

gna,

^a 1 Petr. 3. ^b Pastor erga omnes sit 1. Justus. Tit. 1. 8. Rom. 12. 7. ^c 1 Thess. 4. 6. ^d 1 Sam. 12. 5. ^e 1 Thess. 2. 10. & 4. 6. ^f Sit humilis. ^g Pastor. 10. 19. ^h Quomodo talis futurus. 1 Phil. 2. 3. Rom. 12. 10.

gna, cum non supra quod par de se sentit : *a Non ambulo in magnis & mirabilibus supra me. (Quare.)* Ejusmodi si erit, 1. Suorum animos in se propensos reddit ; nil enim amabilius, quam cum humili conversatione dona eminentiora conjuncta. 2. Dona in eum uberius effundet Deus ; ut homines, sic Deus, in vasa, non plena, & turgida, sed vacua, infundunt, quæ infundenda, pretiosa. *Ut natura non patitur vacuum corporale, sed impellit potius qualibet corpora, ut occupent locum sibi indebitum : sic Deus non patitur vacuum spirituale in corde humilium, sed ad implenda mittit fluentia celestium donorum.* Daven. in cap. 2. ad Col. *b Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.* 3. Humilis, qui sui communicativus, omnibus, quibus usui esse posset, se demissè gerendo, ut ad se accedant, invitat. Superbus verò, qui non facillè sui copiam aliis facit, quò minùs ab eo quærant, quæ quærenda, deterret.

Tertiò, *c sit æquanimis* i. e. æquus, non *ἀνεγκλί-
xau* *d*. qui rigidè, quod suum est, exigit. Sic erit, *d* 1. Siquos suis à naturâ inesse animi morbos advertat, ut sunt morositas, iracundia, imprudentia, &c. lege charitatis toleret, dissimulet. *e Intelligentia hominis prorogat iram suam, & decus ejus est transire per defectionem.* 2. Quæ ambigua sunt, vel dicta vel facta, nisi prudentia aliter velit, in mitiorem partem interpretetur. *f Charitas non cogitat malum.* 3. Quandoque de jure suo concedat, ne aliis offendiculo sit ; non sit juris sui mordicus tenax, si aut inde lites acerrimas oriundas prospiciat, aut Evangelii cursum interrompendum. Sic Abraham Lothum alloquitur : *g Ne quæso sit contentio inter te & me, inter pastores tuos & pastores meos ; si sinistram versus discesseris, dextram petam ; si dextram versus, sinistram petam.* Sic Aposto-

a Psal. 131. 2. *b* 1 Pet. 5. 5. *c* Sit æquanimis. *d* Quomodo fiet æquanimis. *e* Prov. 19. 11. *f* 1 Cor. 13. 9. *g* Gen. 13. 8. 9.

Apostolus, *Non usi fuimus jure isto, sed omnia sustinemus*, *εἰς ποιῶμεν*, ne interrompamus Evangelium Christi. Christus, ne ansam daret populo subtrahendi Cæsari quod Cæsaris est, tributum, à quo cæteroquin immunis, solvebat. Perinde & usu Christianæ libertatis, in casu scandali, superse- dendum. 4. Quæcunque leviter duntaxat, vel rem, vel famam lædunt, ea aut silentio premat aut facillè remittat. ^a *Etiā ad omnia verba quæ dicuntur, ne adhibeto animum tuum.* Sunt plurimæ nobis illatæ injuriæ, quæ contemnendo in nihilum abeunt. Pastorem itaque, qui vult omnia de se malevolè dicta cognoscere, oportet multa ignoscere. Eleganter enim Ambrosius, ^b *Quicquid injuriā movetur, facit se dignum videri contumeliā, dum vult eā indignus probari.* Si sic se gesserit: 1. Jurgia & lites, ex quibus animorum alienatio oritur, evitabit; operi autem ministeriali ex eo plurimum accedit adjumenti, ubi concors animorum consensus. 2. Potius suorum commo- dum, quàm se, quærere pastorem existimabit vul- gus, siquando, pacis & amoris ergò, de suo remit- tat. Econtrà, quæ sua duntaxat, non quæ populi, curare videbitur, qui, ut Evangelium Christi pro- moveat, non quandoque multa condonet.

Quartò, ^c sit *φρόνιμος*; ^d *Estote prudentes ut serpentes.* Sic erit, 1. Si caveat ab hominibus; ut- cunque Christum profiteantur, benevolum in nos affectum obtendant, honorificam de nobis opi- nionem præ se ferant, vel fratrum numero ha- beatant, (^e *Fuimus in periculis inter falsos fra- tres*,) vel honesta prætexant, ut Judas, Joan. 12. 2. Si, solerti prudentiâ, adversariorum ef- frænatam rabiem declinet. ^g *Ego Phariseus, & filius Pharisei, &c.* Adversarios inter se com- mittit, ut ab eo persequendo desistant. 3. Si at-

B 5

tendat,

^a Eccles. 7. ^b Lib. 1. de offic. cap. 6. ^c Pastor sit prudens. ^d Ioh. 3. 23. Prov. 2. 25. Matth. 22, 26. ^e Modus quo. ^f 2 Cor. 11. 26. ^g Act. 23. 6. 7.

tendat, non solum, quid debeat; sed, quid possit: non, quid licet solum; sed, ^a quid expedit, habitâ ratione circumstantiarum, loci, temporis, personæ, &c. 4. Si contineat ^b se intra cancellos vocationis suæ, in eo quod malum est extirpando, in eo quod bonum promovendo. Quilibet debet *περιεργεῖν τὰ ἴδια*. Civili magistratui relinquendum, quod ^c suum: nobis, quod nostrum, faciendum. 5. Si caveat, in malis corrigendis, ne remedium malo pejus sit. Præstaret multò quorundam errata, dummodo illis non communicemus, ad tempus ferre, quàm ut incommodis gravioribus curentur. Est medicina morbo deterior. Necessariò igitur locus tribulis & noxiis herbis quandoque concedendus, ne utiles herbas unâ eradicemus. 6. Det operam, quoad in se, ut fama, quæ vel rectè factorum comes, ubi verbi ministerio in damnum cederet, supprimatur. Hæc enim, adversariorum invidiam concitando, plerunque opportunitatem benè agendi adimit. ^d *Quis enim coram invidiâ consistere potest?* ^e Hinc sua facta celebriora reticere nonnunquam voluit Christus, ne sibi in eo quod ulterius peragendum bonum, anteverterent. 7. Caveat, in vitiis cœercendis, ne iis illum imparem sentiant qui improbi.

(*Quare*) sic si se gesserit, 1. Honorificam de se opinionem & acquireret & fovebit. Prudenter agebat David, bonusque videbatur in oculis totius populi, etiamque in oculis fervorum Saulis. 2. Pericula, quæ illi machinabuntur qui pessimi, cautè declinabit. ^f David cessit in laudem, quòd cum eum persequeretur Saul, callidè agendo se conservavit. 3. Quod in manibus, opus pastorale dextrè promovebit. ^g *Emolumento ad dirigendum est sapientia*; ad media scil. idonea, quibus, effectum det quod cupit, dirigit. *Omnis astutus agit*
scien-

^a Proverb. 14. 8. ^b 1 Thess. 4. 11. ^c 1 Petr. 4. 15. ^d Prov. 27. 4. ^e Mat. 8. 4. 9. 30. 12. 16. ^f 1 Sam. 23. 22. ^g Eccl. 10. 10.

scientiâ, quod sc. expedit, non solum quod licet, observando.

Quinto, ^a sit exemplar ἐν τῇ ἀγάπῃ; i. e. in charitate. Charitas est fructus spiritûs, quâ quis in proximum sic afficitur, ut ejus bono æquè ac suo, ubi res tulerit, consulit. Bonum, vel nostrum vel alienum, his quinque vertitur; Animi vel corporis salute, dignitate, castitate, quæ hujus vitæ bonis, famâ. His procurandis, conservandis, qui pro virili operam dat Pastor, exemplar erit in charitate. (*Quare*) sic esse oportet, 1. Quòd, in vitâ Christianâ, palmaria sit hæc virtus. Charitas vocatur *via excellentior*, ut quæ gratiis gratis datis formam addit. ^b *Super hac induimini charitate, quæ est vinculum perfectionis.* ^c *Ante omnia charitatem habete aliis in alios intensam.* Emineat hæc in pastore, ut ab eo in gregem transfundatur. 2. Quòd charitatis exercitia alia sunt, quibus caro & sanguis inprimis reluctantur: ejusmodi sunt, ut quis injurias, multoties repetitas, & grave damnum inferentes, condonet; inimicis beneficiat; ut malum bono vincat; ut, vel damno suo, egenos sublevet, &c. Hæc cum impossibilia ducat plebs, pastoris exemplari præeunte adjuvantur ut faciant. 3. Quòd charitatis officia, cum in totam vitæ consuetudinem emanant; quibusvis pro re natâ exercenda; hæc non aliâ ratione frugiferi evadunt Christiani, abundant in opere Domini, dignè Evangelio ambulant. Vix aliud est, de quo justior querela, quàm quòd steriles, quod infrugiferi, qui nomen Christo dedêre. Magni idcirco interest, ut Pastorem, charitatis officiis quibuscunque prælucentem, in oculis ferant.

^d Sexto, exemplar sit ἐν τῷ λόγῳ. Talem oportet esse linguam Pastoris, ut nullus ab ejus colloquio discedat non purior. Sic Christus, ut nobis

B 6

præ-

^a Sit exemplar in charitate. ^b 1 Cor. 12. 31. Col. 3. 14. ^c 1 Per. 4. 8. ^d Exemplar in Sermone.

prælucere, inter ambulandum, concionandum, transfretandum, crebros miscet de fidei mysteriis sermones; sapius arripit ansam à pane corporali, de pane spiritali, ab aquâ terrenâ, de aquâ cœlesti, sermocinandi. Cùm spiritus in Apostolos effusus, dicuntur *Ἀποφθίγγειν*, i. e. Apophthegmata loqui. *a Iusti os meditatur sapientiam, & lingua ejus loquitur jus*, in cujus animo est lex Dei sui. *b Veluti argentum lectissimum est lingua justii.* *c Scaturigo vita perfundit os justii.* Lingua Pastoris debet esse cœ officina aromatica, seu pharmacopolium, unde medicamentorum omne genus petendum, ait Doctissimus Cartwrightus. Concilium Tolætanum tertium sic decrevit; *Pro reverentiâ Dei & sacerdotum*, id universa constituit Synodus, ut, quia solent crebrò mensis otiosa fabula interponi, in omni sacerdotali convivio lectio scripturarum immisceatur: *Per hoc enim & anima adificatur ad bonum, & fabula non necessaria prohibetur.* Eleganter Bernardus: *a Labia sacerdotis*, ait Malachias, *custodient scientiam, & legem requirent de ore ejus, non nugæ vel fabulas.* Erit autem Pastor exemplar in sermone, 1. Si in id serid incumbat, ut sermones vani, maledici, spurci, ejusmodi qui nil sapiunt nisi animum terrenum, &c. tempestivè & dextrè abrumvantur. 2. Si capet e ansam ejusmodi colloquiorum, quæ gratiam auditoribus adferant, quæ sale condita sunt. Ejusmodi sunt, in quibus gratiarum, quæ intus in corde latent, sc. sanctitatis, sapientiæ, charitatis, mansuetudinis, modestiæ, &c. specimen exhibet: His, qui adstat, melior & ad quodvis bonum opus paratior redditur. *b Beati, qui stantes coram te jugiter, audiunt sapientiam tuam.* Atque sic de iis, quæ tam coram omnibus quam erga omnes, præstare debet Pastor. Sequuntur quæ in specie.

a Psal. 37. 30. *b* Prov. 10. 20. *c* ibid. v. 11. *d* De confid. ad Eugen. lib. 2. c. 15. *e* Eph. 4. 29. Col. 4. *f* 1 Reg. 10. 8.

C A P. V.

Officia quaedam specialia, quibus esse debet exemplar gregis.

Primò ; ^a in specie id quæritur, ut sit Pastor καλῶς πορεύσασθαι τὴν οἶκον ἰδίαν, suæ domui benè præsit. Nam 1. impar judicandus Ecclesiæ Dei (quæ & ipsius domus) gubernandæ, qui propriæ domui, quæ (ut Seneca) est *pusilla Respublica*, præesse nescit. Qui cohortis unius ducendæ inscius, haud ille integram legionem ducet; qui cymbæ in parvo lacu, aut flumine regendæ parum sufficit, non ille immensum pelagus tranare, aut navem in Oceano ad portum perducere, potis erit. 2. Quæ in familiâ Pastoris contigerint σφάλματα, ea, tam sequax est vulgus, ut latius se diffundant, & à plebeculâ confestim in exemplum trahantur. 3. Graviorem contrahunt reatum, qui hîc labuntur; eò quòd in familiâ ejus numerantur, à quo Deus munditiem supra populares flagitat. ^b Hinc singulari lege cautum de Sacerdotis filiâ; si scortaretur, vivi-comburio tradenda erit; cum reliquarum tribunalium filiæ, nisi sponsæ, aut nuptæ, non æquè gravi poenâ plestendæ. Omni itaque cautelâ curet Pastor Evangelicus, ne quis suorum in scandalum Ecclesiæ erumpat, vel tale quid perpetret, ex quo nomen Dei blasphemetur. Cum verò familia omnis, suis numeris perfecta, tribus eonstet συζύγιαις, marito & uxore, patre & liberis, domino & servis; patrisfamiliâs est hisce omnibus præssso, tam præstando quod iis debitum, quàm exigendo quod debent.

Quæ ad hanc ^c Oeconomicam πορεύσασθαι exercendam conducunt, ea vel toti familiæ debentur, vel singulis seorsim. Quæ toti familiæ debet paterfamiliâs, hæc sunt; 1. Præsit familiæ in

^a Erit exemplar si domui suæ benè præsit, 1 Tim. 3. 4. ^b Lev. 22. 9.
^c Si præsit ut paterfamiliâs,

in cultu Dei domestico, tum pro iis preces fundendo, tum ex Scripturis, operibus, iudiciisque Dei instituendo. ^a *Præcepturus est filius suus, & domui suæ post se, ut custodiant viam Iehovæ.* ^b *Ego & familia mea colemus Iehovam.* 2. Suos omnes, quoad ejus fieri potest, ad Ecclesiæ publicos coetus adducat, ab iisdemque rationem reposcat, quomodo profecerint. ^c *Patrisfamiliâs præcipitur, ut quicumque sub ejus dirione sanctè celebrent Diem Dominicum.* 3. Ut cibo, vestimentis, quieti, omnium qui sub tecto, providè & salubriter consulat. ^d *Lataberis de omni bono quod dederit tibi Iehova Deus tuus, & familiæ tuæ; e* *Siquis suus, & maxime domesticus, non providet, fidem abnegavit, & infideli deterior.* 4. Si quis in familiâ deliquerit, disciplinam & sapienter & patienter exerceat. Peccantem, si spes est eum ad bonam frugem rediturum, pro naturâ delicti, vel admoneat, vel castiget: sin, adhibitis quibuscunque remediis, nihilo emendatior; ^f si servus, è familiâ suo tempore ejiciendus; ^g si filius, magistratûs auxilium implorandum.

^h *Quæ singulis debet Paterfamiliâs. Primò, Ut maritus; i. Uxorem amet & amplexetur, ut sociam sibi in Domino adjunctam, idque in ejus adjutorium. i* *Sit uxor tibi ut cerva amicissima, & rupicapra gratiofa, ubera ipsius uberent te omni tempore, & in amore ipsius errato jugiter.* ^k *Amor hîc pellat omnem amarulentiam.* 2. *Quâ infirmam viderit, prudenter toleret. l* *Viri habitent simul, secundum Dei notitiam, mulieri, ut vasi infirmiori, honorem tribuentes.* Multas ineptias, ut sexui quas condonat prudens, devorat maritus. Caveat interrim ne suâ indulgentiâ foveat. 3. *Quod suum est retineat; ex Persico edicto, m* *fit Domûs sua dominator.*

^a Genes. 18. 6. ^b Jos. 24. 15. ^c Exod. 20. 10. ^d Deut. 26. 11. ^e 1 Tim. 5. 8. ^f Gen. 18. ^g Deuter. 26. ^h Præsit ut maritus. ⁱ Proverb. 5. 19. ^j Ephes. 5. 25. ^k Col. 3. 12. ^l 1 Petr. 3. 7. ^m Esth. 1. 22.

minator. ^a Sit dux adolescentiæ uxoris. ^b Mulieri non permitto, ut usurpet authoritatem in virum.

2. ^c Ut Pater; 1. Liberis prospiciat, à teneris unguiculis educantur piè. 2. In iis formandis fingendisque, tum sævitia, tum indulgentia vitentur. ^d Patres ne irritate lileròs vestros, ne despondeant animum. ^e Ne subtrahas à puero castigationem; cum percusseris eum virgâ, non morietur: tu virgâ percuties eum, & animam ejus à sepulchro liberabis. 3. Quamprimum specimen dedere, quibus dotibus imbuti, & quò naturali imperu propendent, vocationi legitimæ destinantur. ^f Instrue virum pro ratione via sua. sic Dan. 1.

3. ^g Ut Dominus, 1. Servos, aut qui verè religiosi, aut qui Religionis exercitiis se subjiciant, & sine scandalo vivant, in familiam cooptet. ^h Ambulans viâ integrâ, is ministrabit mihi ⁱ Cornelius vocavit militem pium. 2. Operas & servitia, quibus pares sunt, non quæ vires vel animi vel corporis superant, exigat. ^k Curat justus vitam jumentisui. ^l Nec, e contrâ, otio segnescere patiatur. 3. Fidem, diligentiam, operam eorum, debitam solvendo mercedem, remuneret. ^m Domini jus & æquum præstare servus, &c. Adeoque, quorum in negotiis curandis eminet, præ cæteris, assidua & fida sedulitas, eos ultra quod præsumus compensemus, illis promovendis operam demus. ⁿ Qui observat dominum suum, honorabitur. Atque hæc illa ars Oeconomica, brevi descripta, quam, ut gregi exemplar sit, semper in oculis ferre debet bonus Pastor. Hanc qui negligentius curârunt, eos acerrimâ vindictâ ultus est Deus; o ut testatur funesta illa, quâ pessundata domus Eli, clades. Mosi, negligentri quod suum erat, intempestivè filium circumcidendo, tam
gra-

^a Proverb. 2. 17. ^b 1 Timoth. 2. 12. ^c Sit ut Pater. ^d Ezechiel. 6. 4. Col. 3. 20. ^e Prov. 22. 23. ^f Prov. 22. 6. ^g Sit ut Dominus. ^h Psalm. 101. 6. ⁱ Actor. 10. 7. ^k Proverb. 2. 9. ^l 1 Thes. 3. 10. ^m Col. 4. 1. ⁿ Prov. 27. 18. ^o 1 Sam. 21.

graviter succensuit Deus, ut parùm abfuerit, quin in diverforio morte perierit.

■ Secundò; fit, in specie, Pastor Evangelicus, φιλόξενος, hospitio deditus. Jam olim sæviente in Ecclesiam tyrannorum rabie, apprimè necessaria fuit hæc in pauperes, ob Christi nomen exulantes, benignitas. Periculum enim erat, ne, cum ab infidelibus abigerentur, si nihil solatii apud suos reperissent, mole calamitatum oppressi, animos desponderent. Quamprimum verò deferbuit ille persecutionum æstus, utcunque summè laudanda sit hæc philoxenia, non tamen tanti usûs erat. Id duntaxat vi hujus præcepti vult Sp. Sanctus. 1. Ut, qui, Christi causâ, iniqua perpetiuntur, & ad nos tanquam ad asylum confugiunt, eos, quâ par est humanitate, hospitio excipiamus. *Qui fratrem exulantem propter verbum excipit, Deum in tali fratre excipit.* Luth. in Genes. 19. 2. Ut, non vitio suo, sed Dei flagellis, vel temporum iniquitate, ad extremam inopiam redacti sunt; iis, quoad suppetit facultas, succurramus. *b Benedictio pereuntis veniebat super me.* 3. Ut pauperibus qui in viciniâ positi sunt, nec victui conquirendo pares, pro modulo nostro beneficiamus, eos cibando, vestiendo, quocunque modo sublevando. *c Cultus hic sanctus est coram Deo invisere orphanos & viduas in afflictione ipsarum.* Non enim id solum requiritur, ut animos pascat quâ doctus, sed & corpora quâ hospitalis. Christus ipse, qui non habuit quo caput reclinaret, tamen in pauperes benignior fuit.

Tertiò; d fit φιλάγαθος, bonorum intimus amator. Hic acri examine opus erit, ut sincerè bonos, à larvatis hypocritis, dignoscamus. Quos sine fucobonos comperiemus; 1. Præ aliis eos æstimemus. *e Qui integro corde, timentes Iehovam, honorat,*

a Pastor sit Hospitalis. b Job. 29. 13. c Jam. 1. 27. d Pastor sit bonorum amator, e Psal. 15. 4.

novat, &c. 2. a. *lis inprimis*, si cætera sint paria, manum porrigat auxiliatricem. 3. Illorum consortio inprimis gaudeat. *b Oblatio meatota est in sanctis.* Quædam dicitur fuisse Apostolum Paulum, testantur inprimis frequentes illæ salutationes amoris plenæ, quas singulis fere epistolis apponit. Bonorum numerum facile duplicabit Pastor, si eatenus duntaxat se ab eo impendiò amari sentient, qui sunt de grege, quò reliquis in pietate meliores fecere progressus. Indignum illud Pastorum genus, qui, quò quis reliquis pietate & vitæ sanctimoniam antecellit, ita dictis aculeatis eos vexant magis, in eos amarulentè invehuntur, in sinu gaudent si iis quovis modo creare molestias possint. Quid hoc aliud est, quàm, cum Pseudoprophetis; *c Contristare animum justis falsò, & confirmare manus improbi, ut non revertatur à viâ suâ pessimâ?* Tales Prophetæ, *d in descriptione domus Israël, non conscribentur; Ecce me contra illos, ait Iehova.* Atque sic de bonis, sive in genere, sive in specie, quæ alios respiciunt, vel Deum, vel homines. Nunc, de iis quæ à Pastore sui causâ desiderantur.

CAP. VI.

Officia quæ Pastori incumbunt quoad seipsum.

Primò, id quæritur, ut sit Σάφους, sobrius, temperans. Sic erit, 1. *f* Si affectibus in genere, ne mentis repagula perrumpant, terminum ponat. Hoc est τὸ πᾶθος ὑπερβολῆς. Mens verò recta duplicem affectibus ponit terminum. 1. Dirigit ad objecta circa quæ Deus primitus versari voluit; revocat ab iis, quæ prohibuit. 2. Modum statuit ne in iis, circa quæ fas est versari, limites quos præfixit Deus, transilient. 1. Cùm circa bona vel mala, quæ hujus vitæ duntaxat sunt, animus toto impetu in-

a Gal. 6.6. b psal. 16.3. c Ezech. 13.22. d ibid. vers. 8.9. e Pastor sit temperans. f. 1 Tim. 3.2. Col. 3.5.

intenditur. Jussit Deus, ut in his doleamus, in illis gaudeamus, ut hæc aversemur, ut illa, veluti uxorem, liberos, amemus, & modum præscripsit. ^a *Qui habent uxores, sint ut non habentes; qui flent, ut non flentes, &c.* 2. Cum intempestivè exprimuntur: habent suas vicissitudines res adversæ & secundæ, est tempus quando Deus cœlitus vocat ad luctum, est tempus quando ad piè exsultandum invitat. 3. ^b Cum indecorè indicantur; ut amor parentum erga liberos, luctus & dolor, cum ejusmodi se exprimit gestibus, qui haud decent Christianum, sic de gaudio, de irâ, &c. nec enim potest affectus esse omnimodo licitus, cum modus, quo se exserit, est illicitus.

2. *Σάπρον* erit Pastor, si appetitum sensitivum in ordinem cogat: hoc est, si id curet, ut rectæ rationi subjiçatur; si id ei imponat, ut à rectâ ratione leges accipiat, in victu, apparatu domestico, cultu, licitis quibuscunque oblectamentis. ^c Hoc est, *τῷ κόσμῳ παροφύμενον εἶναι*. Talis sit Minister Verbi, 1. Quia id ei incumbit munus, ut alios, qui affectibus suis habenas laxârunt, eos ad meliorem frugem reducat. Frustra autem aliis temperantiæ leges suggerit, qui ipse animi sui motus effrænatos haud compescere potis est. Nulla occurrit, alios in ordinem cogendi, commodior ratio, quàm si Pastor bonus omnem hujus seculi pompam, & carnis delicias, quibus illi indulgent, neglectui habeat. Elias, & post eum reliqui prophætæ, quorum illud officium erat, ut, deploratissimis illis temporibus, homines jugiter ad pœnitentiam excitarent, piloso amictu eapropter utebantur, ut suum mundi contemptum omnibus testatum facerent. Perinde & Johannis Baptistæ (utcunque, quæ ut extraordinaria persona fecit, non in exemplum trahenda) vita, amictus & mensa parùm opipara, à nobis in victu cultuque tem-

temperantiam flagitant. Utcunque enim nulla in his ponenda religio, cuius tamen ordini suus constitutus est modus. *a Qui molles vestes gerunt, sunt in domibus regum.* Nitore ille aulicorum, qui splendido ornatu resurgent, nec non lautitiæ, quibus immoderate se oblectant alii, resipiscentiæ præconem haud decent. Id ejus, sc. cum apostolo *b corpus suum ὑποτάξεν, καὶ δαλαζωλεῖν, ne quo modo, cum aliis prædicarit, ipse rejectaneus fiat.* Hinc prisca Ecclesiæ sacris Canonibus sanxit, ne Clerici splendidis aut sericis vestibus uterentur, ne unguenta redolerent, ne vacarent venationibus, ne tesseriis luderent, ut tria tantum fercula in convivii haberent. Vanitates vestium, & luxur gemmarum, auri, argenti nimia pompa, Ecclesiasticis interdicta fuere, Synodo ab Imperatore congregatâ, Anno Dom. 830. Celebre illud Augustini, quod memoratur in Concil. Aquisgran. cap. 113. *Fateor vobis, mei fratres, de pretiosa veste erubesco, quia non decet hanc professionem.* Scitè Bernardus, *serm.* Ecce reliquimus omnia, &c. *Vivat de altari, non superbiat, non luxurietur.* & idem alicubi; *Exterior superfluitas, interioris iudicium; & mollia vestimenta, animi molliem arguunt.* Audacter dixerim, ait Simon de Cassiâ, quod neque in miraculis, in expulsiōe demonum, in donatione sanitarum, in suscitatione mortuorum, Apostoli sculo ita mirabiles apparuerunt, sicut in contemptu rerum: in hoc solo per amplius cogniti fuerunt esse divini, Christifere, cælestes; & creditum fuit esse aliam vitam, quod istam verbu & moribus despexerint. Optime Gerson Tom. 2. tract. de Temper. Prælatorum, &c. Ubi vident rustici, Pastores in otio splendide conversari, seipsos aut egenos aut pannosos laboribus jugibus atteri, remurmurant, invident, detrahunt: quos, si viderent in humilitate se gerentes, amarent, & eorum aspectu, animi equiores fierent pauperiem tolerare.

Et

Et paulò post; *Plus scandalizabat pompa clericorum ipsos Laicos, tam principes quàm alios, quàm adificat; plus ad indignationem, & murmur, & invidiam eos concitat, quàm ad amorem; & plus auget in iis avaritiam, & superbiam, quàm extinguit.* Hæc ille & plura. Qui alios igitur ab illicitis vindicare cupiunt, necesse est ut ipsi quandoque à licitis abstineant. 2. Propterea affectibus moderandum viro Dei, ut iudicium sartum testum conserve. Si quando enim affectus extra oleas (quod aiunt) vagentur, turbidi fiunt, rectam rationem quasi ex arce deturbant. Compertum id, quos à fide abducit Diabolus, eorum affectus perturbat, ac per eos cum oculum animi occæcavit, in errores quoscunque præcipites pertrahit. Qui itaque *περὶ* hæc, i. e. motus animi inordinatos, ne arcem animi invadant, cohibent, illi præ cæteris iudicio pollent, ab orthodoxâ fide non ita faciliè dimoventur.

Secundò, a sit *ἑξεγλις*, sit exemplar in castitate. b Sit *unius*, & non nisi unius, uxoris vir. Castitatem in eo testetur, quòd non, quæ tum obtinebat, polygamiam confectetur. Ejusmodi erit, 1. Si, cum cœlebs fuerit, liber erit ab c illis ustionibus, tum autem liber non est, cum impuræ cogitationes tanto impetu tamque confertim animum invadunt, ut Deum invocare pacatâ conscientia non possit. Ejusmodi autem inquietudo, quæ & cultum Dei impedit, & conscientia pacem perturbat, nec precibus & jejuniis sedari potest, illa ustio est, quæ non nisi matrimonio extingui potest. 2. Continens erit, sive cœlebs sive conjugatus, d si *vas suum in sanctificatione & honore, non in morbo cupiditatis, possideat.* Morbus cupiditatis est inexplebilis carnis libido, quæ non satiatur. Vas suum in honore possidet, qui carnis titillationibus, & Satanæ injectis tentationibus, abigendis, totus

a Pastor sit castus, b Tit. 1. 3. item 1 Tim. 4. 12. item 1 Tim. 3. c 1 Cor. 7. 2. 4. d 1 Thes. 4.

tus incumbit ; qui, cùm conjugatus fuerit , matrimonio utitur, ut remedio adversus scortationem, non ut libidinis incitandæ flabello. a Moderationem suadet Apostolus, sicut in cibis, sic in consuetudine cum uxore , voce μετᾱλλήλων. 3. Castitatis exemplar erit, b si omnem caveat cum foeminis indecoram familiaritatem, omnem cum illis conversationem, quæ justè pravæ suspicionis causam ministret ; siquæ in animum subrepunt cogitationes impuræ dum eas alloquitur, illico amandet. Denique , si castitas spiritûs se diffundat in totam vitæ consuetudinem, viz. oculos, aures, tactus, gestus, sermones &c. juxta illud Nazianzeni.

Virgo sis oculis, sis ore, atque auribus ipsis

Virgo, nam tribus his facile est discedere recto.

Castitati studeat inprimis Pastor , 1. Quia c spiritus Dei dedignatur in corde , ut in templo suo , commorari, quod Veneri consecratur. 2. Quia ubi animum invasere ejusmodi libidinis pruritus, omnem animi vim ad se rapiunt. 3. Quia omnium gravissimè famam ejus vulnerat hujus mali species, vel levior suspicio.

Tertiò, sit d Κόσμος, Decorus : e non negligat τὸ ὀπίσσω, in dictis, factis, gestu, ornatu. Eo nomine necessaria est hæc virtus, quòd honestas & pias actiones ornat & etiam Ethnicis amabiles reddit. E contrà, quæ ritè dicta & facta , ubi nulla de eo quod convenit cura, plurimùm de suo splendore & pulchritudine amittunt. Peccant in hanc κακομίαν, 1. Qui τὸ ἐν καλᾷ ᾠμῇ ἐργαζομένους negligunt , terfi & elegantuli concionatores : hi, ac si comptiores esse mallerent, quàm doctiores , muliebrem consecretantur nitorem. His , ut ait Seneca de quibusdam , qui mallerent rempublicam , quàm comam suam turbare , apud tonsorem multæ horæ transmittuntur , dum decerpitur si quid primâ nocte

a 1 Tim. 4. 3. b 1 Tim. 5. c 2 Cor. 6. d Pastor sit decorus. e 1 Tim. 3.

nocte succrevit, dum de singulis capillis in consilium veniunt; maximè hæc cultûs cura haud convenit ei, quæ in pastore requiritur, gravitati. 2. Qui ætati suæ quod conveniat, haud prospicientes, multa effutiunt indecora. Alia decent venerandam canitiem, alia juveniles annos. ^a *Minimus sum ætate, vos autem decrepiti, ideoque veritus sum ac timui ostendere sententiam meam vobis, dicebam, Profecti ætate loquantur, &c.* sic Horatius in arte Poëticâ.

Intererit multum — loquatur

*Maturusne senex, an adhuc florente juventû
Fervidus, &c.*

3. Impingunt in decori legem, qui, cùm varias donorum mensuras, quibus discriminavit Deus homines largitor summus, non animadvertunt, supra id quod decet in se suscipiant. ^b *Si quid alteri revelatum fuerit assidenti, prior taceat, Atque sic de donis quibus pastorem insignem voluit Sp. sanctus. Sequitur ut quæ mala præ aliis defugiat oportet, recenseamus.*

C A P. VII.

Mala, quæ Pastori vitanda.

MAla illa, quæ Pastorem in primis dedecorant, sunt, ^c 1. Φαρυγεία. ^d Episcopus debet esse ἀπαρτυρωτός. Tu verò, ô homo Dei, ista fuge. Videndum hic 1. quid Φαρυγεία, 2. Quare vitanda Pastori.

^e Φαρυγεία est, quâ quis inordinatè afficitur circa hujus vitæ bona, & pecuniam in primis. Exercetur autem vel quærendo, vel fruendo.

Quærendo, 1. Cùm intensiori affectu fertur ad divitias congerendas, non nisi remissio affectu ad spiritualia. Gradus autem affectuum intensus
vel

^a Job. 32. 6. ^b 1 Corinth. 14. 30. ^c Avaritia Pastori vitanda.
^d 1 Tim. 3. 3. & cap. 6. ^e Descriptio avaritiæ.

vel remissus exprimitur, vel desideriis; prout ardentiora, aut languida; vel conatibus, prout impetuosius, aut segniores; prout agrè, vel faciliè ferimus, si à spe decidamus; in colloquiis, prout hæc animum afficiunt, illa nullatenus movent. 1. Secus semper fuit cum illis qui φιλαργυροί, qui toto nisu, desideriis ardentissimis ad spiritualia anhelârunt, sic David; easemper summo in pretio habuêre. 2. Quærendo, Cùm quis mediis illicitis opes accumulât; ut 1. dispendio bonæ famæ; sic qui contractibus usurariis pecunias corradunt, qui sordidâ parsimoniâ ditescunt, 2. Injuriâ proximi; ut auferendo quod ejus est, ei damnum inferendo, exigendo, ultra quod debitum. 3. Gloriæ Dei detrimento; ut cùm vel nomen Dei blasphematur, vel Euangelium malè audit, eò quòd vi, vel fraude rem nostram augemus. Hic est ἀίχμη καρδίας.

2. Exercetur fruendo, 1. Cum quis tenaciùs, quàm par est, sua retinet; ut, si non det, mutuetur, expendat, quando & quibus oportet. Maxima hîc opus est prudentiâ, ut advertamus, & quousque facultas suppetit, & quando aliorum necessitas flagitat. 2. Si quis fiduciam, & spem, in divitiis collocet. *b Si posui in auro spem meam, aut insigne auro dixi, Fiducia mea.* Tum verò in divitiis spem nostram reponimus, si, quando nobis mala vel cogitando obversantur, nos non ad nomen Jehovæ in promissis, sed ad id quod manu quæxivimus, toto animo recurrimus. 3. Si quis in iis, cum neglectu spiritualium, se oblectet. *c Ne gloriatur sapiens in scientiâ suâ, neque dives in divitiis suis, d sed, qui gloriatur, gloriatur se cognoscere me, &c.*

Secundò videndum, quare φιλαργυρία hæc Pastori vitanda. 1. Quòd inidoneum reddit qui alios

a Psalm. 4. 8. Psalm. 73. & 119. *b* Job. 31. 24. *c* Prov. 9. *d* Jerem. 9. 23.

alios ad ea quæ sursum querenda attollat ; cum interim ipse glebæ affixus adhæreat. Medicus ulceribus scatens , haud idoneus aliis curandis. 2. Quod qui φιλάρυγος, spe lucelli inductus, verbum Dei cauponabitur. ^a *Profanatis me apud populum pro pugillis hordei, &c.* ^b *Per avaritiam, ficti sermonibus vos negotiabuntur.* 3. Qui ad rem attentior, is, variis lucrandi artibus abreptus, præ aliis tandem impar evadit gregi curando. 4. Quod ministerio ejus, præ aliis, maximo solet esse præjudicio, ubi obtinet amor nummi. Hinc sancti Dei viri sedulo id agunt, ut, ab hoc vitio se immunes fuisse, omnibus fidem faciant. ^c *Ne asinum quidem ullius ex iis usurpavi, neque malo affeci ullum ex iis, &c.* ^d *Cujus bovem acceperim, &c.* ^e *Argentum, vel aurum, vel vestem nullius concupivi.* In quem locum Calvinus sic; *Nemo probus Dei minister, quinidem (si sc. cum bonâ famâ vel gloriâ Dei conferatur) pecunia contemptor.* Idem Paulus; *Non quero quæ vestra sunt, sed vos.* 5. Quod & qui volunt ditescere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas amentes, damnosas, αἰτίαι βλάβης ὅτι οὐ τὴν ἀνθρώπων. Quomodo hic ceciderunt robusti!

^b Secundum illud quod in Pastore turpe, est φιλοψία, i.e. ambitio. Videndum 1. Quid. 2. Quæ huic occasionem dedere. 3. Quare ministro verbi indigna.

ⁱ Ambitio est inordinatus appetitus honoris. Ordinem verò transgreditur appetitus, 1. Cum ardentius, quàm par est, fertur ad dignitates (quas vocant) obtinendas. ^k Sic est, quando animus non acquiescit in illâ, quæ à Deo concessa est, honoris sorte; verùm ad altiorem dignitatis locum festinabundus properat. Vitium hoc Dio-

^a Ezech. 13. 19. ^b 1 Petr. 2. 3. ^c Num. 16. 15. ^d 1 Sam. 12. 3. ^e Act. 20. 33. ^f 2 Cor. 12. 14. ^g 1 Tim. 6. 9. ^h Ambitio vitanda Pastori. ⁱ Ambitio quid. ^k Johan. ep. 3

Diotrephes, qui propterea *παροργισθεν* dicitur. Contrā verò Apostolus; ^a *Ego didici, in quibus sum, iis ipsis contentus esse.* 2. Cum quis mediis illicitis viam sibi ad honorem acquirendum muniat. Appetitus, qui, quā decet moderatione, est temperatus, non nisi licitis mediis se exserit. Media illicita, sunt obsequia, sordida servitia, nundinationes, *ἡγοδισιαναιαι*, &c. ^b Bilhamo hi haud dissimiles, qui, Balaki promissis pellectus, populum Israël, nisi illum Deus inhibuisset, exilio devoverat. ^c *Valde cumulabo te honore, & quicquid edixeris mihi, efficiam.* 3. Cum neque in Dei gloriam, neque in populi profectum, sed in ambientis duntaxat excellentiam, dirigitur appetitus. Honor non est nostri causā expetendus, sed, ut occasio sit, quā aliis prosumus; Deum, donorum quæ contulit usu, glorificemus magis. Sic Calvinus in 2 Cor. 13. 7. Famam curet pastor, quantum publicæ utilitatis interesse viderit; negligere paratus sit, quoties licuerit absque publico incommodo. Vitium illud Doctorum apud Philip. cap. 2. vers. 21. *Omnes, quæ sua ipsorum sunt, querunt, non quæ Iesu Christi.* 4. Cum honor, supra id quod meritis debitum, desideratur. Ejusmodi qui honorem, quem non commeruere, appetunt, testimonium, de excellentiâ quam non habent, quærunt; atque, qui indignis honorem deferunt, falsum de iis testimonium dicunt. *Est malum, quod vidi, sub sole; — poni sc. ipsam stoliditatem in dignitatibus celsis, &c.*

d. Dicendum 2. Quæ huic in Ecclesiâ occasionem dedere mala. Primum illud, quod ambitioni quasi fomentum, erat, abusus ille, quo fiebat, ut Ecclesiastica ministeria, non hominibus, qui muneri fungendo idonei, demandata sunt; sed, ut præmia. Ut quisque gratiâ pollebat, ita in eum,

C

am-

^a Phil. 4. 11. ^b 2 Pet. 2. 16. ^c Numb. 22. 17. ^d Ambitio qua occasione orta.

ampliori mensurâ , beneficia accumulabantur. *Sicut, primis Ecclesiæ temporibus, personæ, quæ Ecclesiæ necessitati inservirent, eligebantur; sic, decursu temporis, gradus dignitatis, sive emolumentum, personæ qualitati fuere adaptata, ut author Histor. Concil. Trid. refert. Irrepsit in Ecclesiam hic abusus, circa annum Domini 700. Hinc eò res rediit, quòd, pro dignitate personæ, unus tenebat ducenta, alter trecenta beneficia; ut memorat, in tractatu de defectibus Ecclesiasticis, Gerson. Et Nicolaus Clemangis tract. de corrupto Ecclesiæ statu. Quanta, inquit, illud aviditatis est, quòd non duo, vel tria, decem, vel viginti, sed centena, & ducenta, & interdum ad quadringenta, vel quingenta aut amplius unus possidet. Secundum, quod inexplibili huic hirudini viam fecit, fuit graduum in Ecclesiâ multiplicatio; nec non, quæ iis annexa fuere privilegia; principatus, redditus amplissimi. Hæc Ecclesiasticorum appetitum sic exacuere, ut dies noctesque in illud unum incumberent, quomodo ad culmen dignitatis pervenirent. Salsè hoc hominum genus perstringit Bern. *⁂ Festina multiplicare præbendas, inde ad Archidiaconatum evola, demum aspira ad Episcopatum, ne ibi quidem requiem habiturus, quia sic itur ad astra. Quò progredieris miser? Quamdiu enim Ecclesiæ ministeria suam primævam retinere simplicitatem, spreta à magnatibus jacuere, non ea obierunt, nisi qui zelo Dei in animarum salute curandâ, ducebantur; postquam verò splendidis palatiis, patrimonio admodum opimo, pompâ mundanâ quasi coruscabant, quisque ea prensabat, non tam, ut gregem curaret, quàm, ut haberet unde luxuriaretur, unde ditesceret. Illo seculo increbuit vox illa, Mater peperit filiam, & filia devoravit matrem. Quò enim ditior Ecclesia evasit, eò omni qualicunque sive in doctrinâ, sive in moribus, deformitate referta magis.**

Ultimò

⁂ Serm. Eccereliquis omnia.

Ultimò illud ostendendum , ^a quòd *φασμα* Pastorem inprimis deturpat , eoque indigna maximè. 1. Quia mala illa , quæ omnium gravissimè Ecclesiam infestârunt , ab hâc pervenerunt. Qui enim hujus veluti cæstro perciti , annon quæcunque Dei præcepta sub pedibus conculcavêre , per fas & nefas viam sibi fecêre ? Ecclesiasticorum ambitio annon Davus ille est , qui perturbat omnia ? Si quæ alia , hæc (ut verè Bern.) est tinea sanctitatis , pestis Ecclesiæ ; Cui ut inservirent , naufragium tam fidei , quàm bonæ conscientiæ , fecêre , qui doctissimi , qui optimæ spei fuere. Annon hæc viam pandebat in Ecclesiâ Antichristo illi , qui nunc effert se supra *πάν τὸ σύλασμα* ; Quis Lernam malorum , quæ ab hâc in Ecclesiam devenîre , recognoscere potest ? Quis tot coruscantes stellas , quæ hujus culpâ è cœlo cecidêre , animo revolvere potest ? & non exsecrari & quasi anathemate ferre hanc *ὑψηλοφροσύνην* ; Maximè omnium , servum est pecus , hoc genus hominum , quorum gloria in obsequio ; non enim amare & odisse , solum ad arbitrium alterius ; sed & sententiam mutare , quoties Mecænatibus suis libuerit , iis religio est.

2. Vitium hoc unum illum in quo obtinet , mundi , & ejus quod in mundo , i. vitæ superbiæ ; fascino dementatum clarè evincit. Nulla autem tentatio fortiùs constringit homines , sive à Deo sejungit magis , quàm amor mundi. ^b *Qui diligit mundum , charitas patris non est in eo* : ^c *Amicitia mundi , inimicitia est adversus Deum* ; Quicumque igitur voluerit amicus esse mundi , inimicus Dei constituitur. Hinc est quòd tam severe Deus per Jeromiam corripuit Baruch ; ^d *Et tu quæreres tibi res magnas ? ne quærato*. Et Dominus Jesus contentionem de hoc , quis Apostolorum esset maximus , gravi objurgatione corripuit.

C 2

—————^a Vos

^a Ambitio cur vitanda, ^b 1 Joh. 2. 15. ^c Jacob. 4. 4. ^d Jer. 45.

— ^a Vos autem non sic; sed qui maximus inter vos, esto sicut qui minimus.

3. Pseudopropheta ^b hoc veluti stigmate nobis innotescunt, quod animos honoribus inhiantes habuere: sic Bilhamus; Quod ad viam suam se convertant. ^c Quod ament primos accubitus in canis, & primos concessus in conventibus, & in foro salutationes, & vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi. Sic Simon Magus, illud de se credi voluit, quod erat *μείζων τῆς*. Act. 8. Acerrimas, easque sanguinolentas contentiones sæpius de *negotioribus* *ἐκείναις* inter Pontificios ortas, perhibent historiæ; ut inter Cardinalem, & Archiepiscopum, ut refert Hollingshed: in historiâ Scoriæ pag. 332. Sic inter Archiepiscopum Cantuariensem, & Eboracensem; ut Foxus in Martyrol. ^d Sic inter prælatos, qui Imperatori in sacris adfuere, orta est contentio, non sine sanguine in Ecclesiâ effuso, eò quod convenire haud poterant, quis Imperatori proximus assideret.

Tertium ^e illud, quod ministro Dei imprimis dedecori, est, ^f *παργίλῃ*. ^g Episcopus non debet esse *παργίλῃ*, i. e. vinosus, vel qui vino assideat, vel qui potui inebrianti indulgeat.

Nam 1. Ille ^h vigor mentis & iudicii acies, quâ in internos sacrorum Dei recessus penetramus, abstemiâ in victu, sobrietate, plurimum confirmatur. Hinc ⁱ Leviticis sacerdotibus, cum vicariam sacris peragendis operam locarent, omnem vini usum sub capitali poenâ prohibuit Deus. Illâ ad tempus abstinentiâ, admonitos voluit, ut deinceps sobrietati operam darent. Vini enim potûsque ingurgitatio, quâ illam omnem masculam ingenii vim, mentis robur, memoriæ tenacitatem enervat & imprimis debilitat! 2. Vitium hoc in illorum numero est, quæ (ut loquitur schola) maximæ adhæ-

rentiæ.

^a Luc. 22. 6. ^b Isa. 56. 3. ^c Matth. 23. 7. ^d Matth. Par. in Stephan. ^e 3. Bivacitas. ^f Pastori vitanda. ^g 1 Tim. 3. ^h Quare vitanda bibacitas, ⁱ Lev. 10. 10, 11.

rentiæ. Ακόλαστο in hoc genere, raro μεταμελη-
 πκοδς. ^a Quando expergiscar, pergam, requiram illud
 amplius. ^b Vinum & mustum intercipit mentem; sc.
 homines excordes reddit, ut qui omnium diffi-
 cillimè curantur. Quis non omni sollicitudine ab
 hoc caveret malo, quo, si semel irretitus, pericu-
 lum ne unquam se expediat? 3. Pseudoprophetæ,
 ut huic vitio inprimis dediti, designantur. Venite,
 inquit, sumam vinum, & nos ingurgitabimus potu
 inebriante, eritque similis huic dies crastinus, imò
 major, excellentior valdè. Justum id apud Deum,
 ut eos vertigine erroris dementet, quorum indo-
 les vivacior migravit in vappam. Hoc cum viderent
 prisci, ^c Canonibus cautum voluère, ne Ecclesia-
 stici ordinis quicumque rabernas, nisi necessitate
 compulsi, ingrediantur. Julianus item ille Apo-
 stata, cum sobrietate victus in sacerdotibus Chri-
 stianam fidem admodum crevisse perspexit; Arsa-
 tio, Galatiæ archisflamini, præcepit, ut sacerdotes
 suos adjuraret, μή ἐν κατηλείῳ πίνεν, qui morem
 non gereret, dignitate sacerdotali deponeretur.
 Quin igitur, vel Juliano suffragante, à sacrâ hâc
 cathedrâ semoveantur illa καὶ ἐν δυνείᾳ, γαστέρι
 ἀργῇ, Ecclesiæ καρμυνομετα, hominum verè ab-
 domina, qui in œnopolis indies pergræcantur,
 in popinis cum hominibus vanis sedent. Annon
 illud prophetæ καὶ ἐξ ἑλίου illis convenit? ^d *Va sur-
 gentibus summo manè, ut potum inebriantem conse-
 rantur, prorogantibus ad crepusculum usque, &c.*
 Quàm isthoc pecuinum hominum genus, coram
 Deo & Ecclesiâ foetet! Sacra Dei ludibrio expo-
 nunt, nec-non, quantam in ipsis, faciunt ut ho-
 mines cultum Dei abominentur, ipsis denique in
 diem vindictæ judicium thesaurizant.

^a Prov. 23. 35. ^b Hof. 4. 11. ^c Conc. Laod. c. 34. item Con-
 cil. Carth. 3. Item Synodus Tyronens. 3. sub Caro. Mag.
^d Isa. 5. vers. 21.

C A P. VIII.

Alia Mala, qua Pastori vitanda.

Quartum a quod Pastori defugiendum, est *καροδοξία*. ^b Ego non quero gloriam meam; qui querit gloriam ejus qui misit ipsam, hic est verax, &c. ^c Non ex hominibus quasivimus gloriam, nec a vobis, nec ab aliis.

Dicendum primò, quid sit *καροδοξία*. Est inordinata animi elatio, quâ quis sua omnia dicta, facta, &c. ad propriam laudem, ut primarium & ultimum finem, refert. Dei unius gloriam, & proximi salutem, oportet in oculis ferre, ut ultimum ad quem collimamus scopum. Interim, nihil impedit, quin quis laudem illam justam, quæ sequitur ex benefactis, & appetere, & accipere, licite possit, modò in debitum finem referat; ^d ut, vel inde Deus glorificetur, vel homines aliquid capiant emolumenti.

2. Videndum, ^e quomodo se solet exferere hæc inanis gloria. 1. Cùm quis gloriam aucupatur vel ex eo quod non habet, vel ex eo quod non est revera laude dignum. Ex eo quod non habet; sic Thrasones, qui dicuntur *ἀλάζογες*. Vel ex eo quod non laudabile; ut qui laudem captat, inter concionandum ^f ex verborum fuco meretricio, quem Apostolus vocat *persuasoria humana sapientia verba*. 2. Cùm gloriam querit, & ex eo quod habet, & ex eo quod laude dignum, viz. ex ingenii acumine, memoriæ tenacitate, variae lectionis ostentatione, solidâ doctrinæ confirmatione, dextrâ ejusdem applicatione, &c. peccat verò, quòd omnia terminantur in propriâ laude, non vel populi ædificatio, vel gloria Dei, ei cordi est, ut scopus pri-

^a Inanis gloria [Pastori vitanda. ^b Johan. 8. 50. cap. 7. 18. ^c 1 Thess. 2. 6. ^d Matth. 5. 16. item Phil. 2. 6. ^e Quomodo se exferit inanis gloria. ^f 1 Cor. 2. 1.

primarius. 3. Cùm quis hãud tempestivè , nec cum debito aliorum respectu , sua manifestat bona. Intempestivè sua effundit bona , cui non comperta vocatio. Debitum aliorum respectum negligit , qui nullam habet circumstantiarum , ut loci , temporis , personarum , rationem. 4. Cùm aliis quis detrahit , ut sua magis emineat laus ; ut illi tanquam primipili dominantur. Sunt qui aliorum vestes conspurcant , ut suæ magis nitidæ videantur.

3. Quare à Pastore fugienda , a dicendum.

1. Quia ministrum eâ mercede , quam aliter à Deo reportaret , spoliât. Matth. 6. 2. *Amen dico vobis , mercedem suam retulerunt. Quis coronam illam amarantinam , ventosis ramusculis commutârît ?*

2. Quia , quæ huic adversatur , ἀπλότης , animum singulari gaudio perfundit , etiam cùm ab hominibus obrectemur. *Glòriatio nostra , quòd cum simplicitate & sinceritate Dei , non cum sapientia carnali , ——— versati simus in mundo , plurimùm autem apud vos : non , quòd verbum dispensavimus , sed , quòd corde sincero.* 3. Quia malum hoc nos summâ in Deum perfidiæ reos peragit ; gloriam enim , quam se alteri non daturum juravit Deus , ei suffuramur. *Fidelis revera famulus es* , ait Bern. *si de multâ gloriâ Domini tui et si non exeunte de te , tamen transeunte per te , nil tuis manibus adherere contingat.* In mentem veniat vindicta : illa quam subito exercuit Deus in Hèrodem , qui quòd gloriam non retulit Deo σκωληκόεργος erat. Sumus nos , in donis quæ contulit Deus , non nisi ut fenestra , quâ lux in domum intromittitur : num fenestra gloriabitur de luce , quæ non à fenestra , sed à sole ? Eleganter Prosper de Virâ contemplet : *Quamvis doctores in Ecclesia ornatè copioseque differant ; tamen , si docendi officium , voluntate placen-*

C 4

cen-

a Quare fugienda inanis gloria.
d Lib. 3. c. 14.

b 2 Corinth. 1. 12. c Act. 32.

cendi, magis quàm consulendi charitate, suscipiant; non, ut alios doceant, sed, ut se doctos ostendant; nec profectum, sed plausum, à suis quærunt, &c. si, supercilio vanæ loquacitatis elati, dicta sua magis cupiant laudari, quàm fieri; nunquid non tales æramento sonanti, aut tinnienti cymbalo comparentur? Et August. in Joan. 21. Oves meas pasce &c. sicut meas, non sicut tuas; gloriam meam in iis quære, non tuam; Dominium meum, non tuum; lucra mea, non tua. Eò huic malo præcavandum magis, quòd, ut Luther: Cùm depugnatum videtur (aliis sc. secundæ tabulæ malis subactis) hæc nova & acrior pugna nos excipit, ut dimicemus contra præsumptionem, gloriam & fiduciam: quam ipsi de nobis, propter dona nostra, habemus. Hanc pestem ut evadat Paulus, sentit stimulum Satana in carne suâ, ne extollar, inquit, magnitudine revelationum. Hæc cum in tanto Apostolo (qui suo sensu & minimus Apostolorum & maximus peccatorum) videas, num periculo te carere posse sentias? De Episcopo quodam, narrat idem, qui, cùm necessitate cogeretur ad ministerium docendi, flexis genibus recusavit munus illud; aut, si Deus omnino id vellet suscipi à se, postulabat, ab ambitione, studio vanæ gloriæ, liberari.

Quintum à illud pastori evitandum est, ὀργή. ^b Episcopus sit μὴ ὀργίζῃ. Eiusmodi (Hieronymo interprete) ille, qui crebrò hæc perturbatione incitatur; non, qui aliquandò irascitur. Dispiciendum 1º Quid Ira sit. 2º Quæ ejus ἀνομία. 3º Quid pastori, ex eâ, accedit detrimenti.

1º Ira est affectus, quo animus, iis quæ voluntati contrariantur, irritatus, cum cupiditate justæ vindictæ, renititur. Nullus renisus nisi præcedat irritatio, nec renisus, nec irritatio, nisi in iis quæ voluntati contrariantur. Animus irritatur, cùm quid invenit sibi contrarium; ani-

a Pastori vitanda. Iracundiæ. b Tit. 1. c Quid Ira.

animus renititur, cum se exserit ad impedimenta, quæ ei obicem ponunt, amoliendum. Sic à Deo primitus indita facultas irascibilis, ut veniat in subsidium concupiscibili, quâ removel obstacula, quæ impediunt quò minus bonum, quod optat, consequatur. Hæc ira illa, quæ, suo loco, ut Lutherus, est *optimum Dei donum*; Pastori animarum, ut qui ovium Pastori canis, inservit lupo abigendo.

20ª Ἀνομία iræ est, 1. Quando non fertur in debitum objectum, quod est solum peccatum; non, quicquid repugnat voluntati, sed, ei ut sanctæ, ut iustæ: quâ ratione, cum nil nisi peccatum ei adversetur, id solum est objectum, circa quod ira legitime exercetur. Actio autem quævis vitiosa, vel suâ naturâ, vel ex circumstantiis peccat; Ut, si malo animo, nullâ habitâ ratione temporis, loci, personæ, fiat. Quousque actio aliqua, sive simpliciter, sive reductivè, est contra aliquod Dei præceptum, eatenus induit naturam objecti, circa quod ira potest versari. Hinc sequitur, 1. Qui à naturâ insunt defectus involuntarii, cum miseriæ humanæ accensendi sunt, iis condonari oportet, non irasci convenit: ut tarditas ingenii, imbecillitas memoriæ, corporis ineptitudo, sensuum defectus. His succurrendum, non succensendum. 2. Opera illa, quæ, utcunque nobis adversa sunt, solâ Dei manu, non interveniente hominum nequitia, sunt; haud sunt iræ idoneum objectum; his nosmet quietè subiacere oportet; ^b Tacuit, quia tu fecisti: non propter illa excandescere; ut malè Jonas, ob ricinum exarsfactum cap. 4. 9. Secunda iræ ἀνομία est, cum temerè, non deliberatò suscipitur. Consilium 1. ineundum, an causa sit iusta, viz. an peccatum ejusmodi sit, quòd, cum involuntarium, miserationem & Christianam tollerantiam, potius

C 5

quàm

^a Quæ ejus ἀνομία. ^b Psal. 39.

quàm iram , flagitat ; an verò , cùm gravius , vel malo animo perpetratum , justè nos ad indignationem concitet. 2. Advertendum , num is , in quem iram suscepturi sumus , sit reus culpæ , an non. Tertia iræ obliquitas est , cùm non justis cancellis continetur : ut 1. Cùm inter naturam peccati , & iræ , non servatur debita proportio ; qui admodum exandescit , ob delictum non adeo grave , nã ille culicem ingenti fuste cædit. 2. Quando justa indignatio , diutius quàm par est , protrahitur ; periculum est , ne is , in quem iram prorogamus , animum despondeat ; vel is , qui irascitur iram in odium commutet. *a Sol ne occidat super iram vestram.* Quartò peccat ira , quando vel dictis , factisve exprimitur , quæ legi charitatis , justitiæ , vel prudentiæ repugnant ; ut convitiis , clamoribus , amarulentiâ , juramentis , diris imprecationibus , gestibus indecoris.

b 3. Ira Pastori inprimis noxia , 1. quia judicio , cui summa adhibenda cura ut illibatum conserve-
tur , tenebras offundit : ut fumus in domo , nebula in aëre , vel eorum quæ juxtà sunt , aspectum adimunt ; perinde & ira , siquando accensa , mentem ita obnubilat , ut sit impar judicando. Præceps ira efficit stultitiam. sc. quòd ira , quæ brevis furor , sedet ad gubernacula. 2. Muneri suo cum pervicacis ingenii hominibus fungendo imparem reddit. Eorum morositas , & animorum ferocia , mansuetudinem in iis , quibuscum rem habent , necessariò flagitent. *Durum super durum , non facit bonum murum* , ut habet proverbium Italicum ; & *αὐτὸν ὅτι αὐτὸν* , ut Platonis verbis utar , facit ut omnia exardescant. c *Qui ὀργίλος* est , non potest cum lenitate erudire eos qui contrario animo sunt. 3. Personam ejus , cui omnis honos factus relictus conservandus , contemptui exponit : 1. Quia sapientiæ opinionem , quæ maximè re-
ren-

a Eph. 4. Rom. 1. 31. b Quare vitanda ira. c 2 Tim. 2.

rentiam conciliat, ei detrahit. ^a *Tardus ad iram, abundat intelligentiâ*; Qui faciliè indignatur, cum pro stulto habet Sp. S. ^b *Indignatio in sinu stolidorum acquiescit.* 2. Quia quæ corde erat conclusa stultitia, illam in apricum profert ira: ut olla, si ei ignem ferventem subjeceris, spumam ebullire facit; sic ira, quæ intus latebat, prodit malitiam. Stulti ipsius indignatio eodem die agnoscitur, egit vero ignominiam astutus. Cui consonat illud Hebræorum elegans proverbium, *כמים ככוס, ככוס ככוס*, in crumenâ, in calice, in irâ. 4. Quæ ab eo profiscuntur objurgationes aliorum, vel justæ increpationes, comminationes, susque deque habentur, eò quòd creber illarum usus omnem illis detraxit auctoritatem. Medicina, quotidiano ejus usu, inefficax redditur. Fulmen, fulgurque, quæ maximè homines reddunt attonitos, si quotidie oculis auribusque obversarentur, vim suam terrificam prorsus amitterent. 5. Quousque obrinet, reddit homines divinis exercitiis admodum indoneos. Spiritus Dei non in animo turbido, sed sedato, suam exerit divinam *ἐνέργειαν*. Verbum cum mansuetudine recipiendum suadet Apostolus; perinde & animo tranquillo dispensandum. Preces sine irâ fundendæ 1 Tim. 2. 8. Quibuscunque denique divinis officiis fungendis, ineptum reddit impotens hic affectus, cum Spiritum Dei, qui nobis auxiliaretur, tristitiâ afficiat. Quis spiritum contristaret, & operationem ejus conturbaret; sine quo frustra conatur, quicquid aggredditur minister verbi; cujus tam frequens usus in opere ministeriali? 6. Cum multum interest, ut, quorum animis divina documenta infundere cupiamus, eos in nos benevolos habeamus; hic unus affectus, si ei habenas laxamus, animos hominum à nobis mirificè alienat. Lingua amarulenta,

lenta, frons tetrica, vultus torvus, invia austeritas, quæ alios, ne quid à nobis sciscitando capiant emolumenti, dèterret, morositas, quæ contrectari non potest; ut, de Nabale, *Ipse nequior est, quàm ut alloquar eum*: hæc omnia amor concilians inimica. Nemo cerevisiam, utcunque generosam, è cado expromere tentat, ubi ex imo concitantur fæces. Quin igitur ut ministerium, quoad possumus, in cordibus hominum promoveamus, toto nisu in id incumbendum, ut huic affectui indomito, qui, ut Jobi Rhinoceros, nullis vinculis domari potest, Spiritûs Dei auxilio, qui solum mansuere facere potest, frænum injiciamus.

Sextum illud, quod pastori fugiendum, ^a est *αὐθαδεια*. Episcopus non debet esse *αὐθαδης*, id est, qui, sibi dum pertinaciter placeat, in suâ sententiâ obfirmior est; ac si sapientia cum eo moritura, ut loquitur Jobus cap. 12. Ejus est tam patienter discere, quàm scienter docere; aversetur iraque præfractum illud & pervicax ingenium, quod de suâ sententiâ discedere prorsus abnuir. *Via stulti recta videtur in oculis ipsius, at qui auscultat consilio sapiens*. Pseudoprophetæ dicuntur esse *εὐλαμνὴ καὶ αὐθαδης*. Et Calvinus sic, *Omni αὐθαδης, si occasio tulerit, statim erit schismaticus*. Virtiosa præcipue hæc *αὐθαδεια*, siquando in rebus, quæ tum naturâ tum usu adiaphoræ, obtigerit. In his prudentia & charitas jubent, ut infirmioribus, & ad pacem conservandam, & ad eorum salutem quærendam, cedamus. Ea pastoris laus singularis, quòd noverit, siquid alteri revelatum, conceptam opinionem deponere. Dies prior quidni in Theologiâ sit discipulus posterioris.

Septimum, quod cavendum viro Dei, est *δὴ μάχη* pugna, sive illa ingenii, sive hæc quæ manus. ^e Episcopus non sit *μαχηλὴς*, paci studeat inprimis.

^a Ser-

^a Pertinacia Pastori fugienda. ^b Prov. 12, 14. ^c 2 Petr. 2, 10. ^d Etiam vitanda contentio. ^e Tit. 1, 7.

^a *Servum Dei* ἰδὲ μαχαρ. Sit Episcopus ἀμαχος. 1 Tim. 3. 3. Non pugnaci ingenio, qui litigiosis & nunquam finiendis disputationibus deditus. ^b Apollinarii hæretici ea culpa fuit, quod nimio contradicendi studio, adversus id quod quispiam dixerat, abreptus, jactatione ingenii male fortis, in errorem inciderit. Quæstiones, quarum nullus est fructus, ^c nisi ut ράχην gignant, vitandæ. Sat erit pastori, in iis, qui apud suos disseminantur, erroribus, si veritatem proponat, confirmet, quæ contrā afferri possunt, ea diluat. Siquis sententiæ suæ, quæ erronea, tenacior, haud in eo quod dictum acquiescit, de novo excitat turbellas; dicendum, cum Apostolo, *de cætero*, ^d nemo mihi molestiam exhibeat; id est, id scripsi, quod moderatis hominibus, & qui animo docili sunt, abundè satisfaciatur: si quis, irrequietè sagax, denudò me lacesciet, parcam labori. ^e Sisinnius Nestario Episc. Constantinopol. suadet ^f ὑποφυγεῖν τὰς πρὸς τὴν ἐπεροδόξον διαλίξεις, αἷς ἔχεις καὶ μαχαρ. ἀίμα. Est pervicax hominum genus, quorum ita contentionibus gliscit ingenium, ut, si eos rixosis disputationibus sequi volueris, cælum & terram miscebunt, nullus erit litigandi finis. Ejusmodi alloquitur Apostolus; ^g *Ceterum si quis videtur contentiosus esse, nos ejusmodi consuetudinem non habemus.* Ut enim optimè Calvinus, in illum locum; *Nunquam contentionum erit finis, si certando velis hominem pertinacem vincere; quia, centies victus, nunquam fatigabitur.* Et idem Apostolus; ^h *Si quis ignorat, ignoret: Ansam præcidit contentiosis, qui, sub specie inquirendi, quasi nondum liqueret, nullum finem disputandi faciunt, ut inibi Calvinus.* Ejusmodi vel ex eo cognoscas, quòd illis victoria, magis quàm veritas, cordi est; & quòd animum,

^a 2 Tim. 2. 24. ^b Rufinus. lib. 2. cap. 20. ^c 2 Tim. 2. 23. ^d Gal. 6. 17. ^e Sozom. l. 7. c. 12. ^f Soc. lib. 5. c. 1. ^g 1 Cor. 11. vers. 16. ^h cap. 14. 38.

num, non aliter sentire paratum, sed sententia suæ, utcunque evincantur, tenacem asserunt.

Octavum illud, quod Pastori fugiendum, est ^a Invidia. Invidus ne sit, exemplo Moſis, qui Joſuam, ſenioribus in caſtris prophetantibus invidentem, gravi objurgatione ſic coërcuit, ^b *An invidēs tu meā cauſā? Utinam totus populus Iehovæ eſſent propheta, &c.* Et ſic Joannes diſcipulos ſuos, de concuſſu ad Chriſtum, ac ſi ex eo magiſtri exiſtimatio imminueretur, conquerentes reprimit: ^c *Non poteſt homo accipere quicquam, niſi ei datum ſit de ſuper*: acquieſcere ſc. voluit, tam ſe, quàm ſuos, in illā tam famæ, quàm donorum, menſurā, quàm illi largitus eſt Deus. Si quis iis eminentior emergebat: non ei, ut cui, quod emineret, divinitus datum, invidendum. Videndum hīc 1. Quid ſit invidia. 2. Quare miniſtro verbi indigna. 3. Quomodo ſubigenda.

Primò, ^d Invidia eſt triſtitia de alterius bono, in quo quis nobis aut eſt, aut videtur, excellentior. Quotuplex illud bonum, quo quis poteſt alios antecellere, tot modis ſe exſerit invidia. Ejuſmodi ſunt dignitas, dona, fama, cujuſcunque generis res proſperæ. Sic invidus, alienum bonum, ſuam facit, invidendo, peccatum. Nihil hīc intereſt, bonum alterius ſitne verum, an apparens; æquè hoc illud concitat ad invidiam; atque id multoties vident lippientes invidorum oculi, quod nuſquam occurrit.

Indigna ^e hæc Paſtore. 1. Quòd ſuperbiam, à quā ut à radice pullulat, ſapit. Alios ſibi præponi ægrè fert, qui de ſe, ſupra quod par, ſentit. Humili, qui ſuæ indignitatis conſcius, ſat quæcunque, ſi vel minora, quæ Deus ei contulerit dona. 2. Inſcitia arguit Paſtorem; cū, quæ aliis in commune bonum conferuntur dona, nobis æquè

ac

^a Invidia fugienda; ^b Num. 11. 29. ^c Joan. 3. 27. ^d Quid ſit invidia, ^e Cur vitanda.

ac illis usui esse possint. Sic statutum, ut quæ uni concedantur, aliis profint. Unicuique datur declaratio Spiritûs ad utilitatem, non suam, sed Ecclesiæ. Non nisi depositarius est, qui fruitur, aliis redundat emolumentum. 3. Charitati, quâ quis in alterius bono, ut suo, exultaret, repugnat. ^a *Charitas non invidet.* 4. Sinceritati, quâ gloria Dei omnibus anteponenda, contrariatur. Qui in Deum sincerè afficitur, id ei sat, quòd, sive ex suis, sive alterius donis, gloria ei accrescit. 5. Deo injuria est, cum ei quasi litem intendit, ac si minus prudenter sua dona dispensaret. Ut ventus, sic Spiritus, ^b *quò vult, spirat.* ^c *Spiritus dividit cuique prout vult.* Novit solus, qui largitor summus, quid cuique accommodum, quid ei disconveniat. 6. *Αὐτάρεστος* illa, quâ quis suâ sorte contentus est, Pastori pro ornamento non vulgari; hic, quæ Deus ei admetitur dona, grato animo agnoscit; magna illi animi serenitas, qui quod est esse velit, nihilque malit. Impedit autem invidia, quò minus quis in suâ conditione acquiescat. Ita nil minus est invidus, quàm quod est; sic se de iis, quæ aliis impertita, macerat, ut, quæ habet, haud iis frui videatur.

Tertiò, qui hanc animi carnificinam subiectam velit, ^d cogitet. 1. Quòd non tam donorum mensura apud Deum valet, quàm fidelis illorum usus. In hoc, qui è fratribus minimus, potest, cum eò qui uberiora accepit, certare, eumque superare. Quando verò sic evenit, Deus hujus, in donorum usu, sinceritatem, plus quàm illius superabundantem donorum excellentiam, remunerat. 2. Possunt quandoque dona minora, quod non possunt majora; sc. hæc vulgi captum superant, cum illa non sic. Potest id è digitis minimus, quod non potest qui maximus. Potest ferrum, quod

^a 1 Corinth. 13. ^b Joan. 3. 8. ^c 1 Corinth. 12. ^d Invidia quomodo subigenda.

quod non potest qui maximus. Potest ferrum, quod non potest aurum. Absorbetur in mari cymba, quæ tamen in flumine tuta navigat. 3. Non reposcit Deus, nisi juxta donorum mensuram quæ concredidit. ^a *Cui multum datum, multum repetitur ab eo*; cui quod minus, minus ab eo exigit Deus. 4. Putandum seriò, quot nobis donis inferiores; non solum, quot superiores. Invidiæ impetum aliquantisper suppressit, si illud expendamus, quàm parca manu aliis æquè dignis sua dispensarit Deus. Ipse nemini obligatus; quicquid largitur, à gratiâ est, non à merito: cur id nos male haberet, quod perpauca forsitan nobis anteposuit, cum in nos etiam præ millenis dona effuderit? 5. Quot inde mala enascuntur, pensitandum. Josephi venditio illa *de 50 p. 6*, illa in Mosen insurgentium obmurmuratio, in Davidem Saulis furor implacabilis, omnium illa Christi, ut crucifigeretur, foedissima traditio, schismata & factiones in Ecclesiâ turbulentiores, annon hinc omnia emanarunt? Ita, ^b *ubi invidia, ibi omne opus prævum*. Hoc stimulo qui percitus, Diaboli, ad quidvis perpetrandum, mancipium est. Atque hætenus de iis, quæ Pastorem præ aliis dedecorant. Sequitur, ut id palam fiat, Quomodo sit gregi exemplar, adversa perferendo.

C A P. I X.

Sit Pastor exemplar gregis in adversa perferendo.

Tertium illud, ^c in quo pastor gregis exemplum esse debet, est, in adversis ritè perferendis. ^d *In omnibus nos approbantes, ut Dei ministri, tolerantiam multam, in afflictionibus, in necessitatibus, in angustiis, in verberibus, in carceribus, &c. vers. 8. Per gloriam & dedecus, per convitia*

^a Luc. 18. 43. ^b Jac. 3. 16. ^c Pastor sit exemplar gregis in malis perferendis. ^d 2 Cor. 6. 4.

vitia & laudes. *a* Tu tolerans esto afflictionum, ut bonus miles Iesu Christi, &c.

Exemplar erit in hoc genere: *b* si id ei cordi fuerit, ut eas omnes virtutes, quibus afflictorum conditionem conspicuam voluit Deus, inprimis exserat. Ejusmodi sunt, Fides, Spes, Patientia, Fortitudo, Sapientia: his si splendescat minister verbi, major erit, quàm cui possunt res adversæ nocere; melior, quàm ut vel Momus ipse reprehendat.

1. Fides tum demum exercetur in adversis, cùm, vi promissorum, Deo adhæremus, ut nobis propitiò, etiam tum cùm indignabundum se ostendit; sic *d* Job, David, Jehoshaphat: In eum porro confidimus, ut qui afflictis adesse, eorum afflictiones moderari, eos sustentare, & tandem liberare, pollicitus est; denique, ut qui omnia in illorum bonum cooperari ipse faciat.

2. Spes *e* in eo palàm fit, cùm, quibuscunque affligimur malis, Deo succurrere neganti, nihilo seciùs attendamus, expectando quod promisit, vel de eximendo à malis, vel mala bonis compensando. *f* *Præstolabor Iehovam, qui abscondit faciem suam à domo Iahakobi. Quod non cernimus, speramus*; nempe per tolerantiam exspectamus.

3. Patientia *g* in eo versatur, quòd animum verbo Dei edoctum, ne in iis quæ contristant, inordinate se gerat, continet. 1. Dico, animum verbo Dei edoceri; ut Christianam ab Ethnica distinguam. Habuere illi sua fulcra, quibus animum non tam sustentârunt, quàm obstupescerunt; ut, quòd dies dolorem minuit, fero reguntur omnia, quòd dolore non levatur malum. 2. Dico, animum, in iis quæ tristitia sunt, patientiâ contineri in ordine: quòd fit, cùm adversis quibuscunque & ex animo nosmet subicimus, & eadem sedatè ferimus. *h* Sic Aaron, qui ad tremendum illud in filios iudicium

a 2 Tim. 2. 3. *b* Talis erit virtutes exserendo *c* Primò exercendo fidem. *d* 2 Chron. 20. *e* 2 Spem. *f* Isai. 8. 17. *g* 3 Patientiam, *h* Lev. 10. 3.

cium conticuit; & a David, cùm regno pulsus ab Absalomo, *Quod si ita dixerit, Non delector te; ecce me, faciat mihi, prout bonum videtur in oculis suis.*

4. Christiana fortitudo e tum se prodir in viro Dei, cùm, quæ ei obversantur pericula, ea animo imperterritito aggreditur; vel quæcunque obvenierint mala, ea animo expectato & invito constanter perfert. En apostolum, crucem, carcerem, angustias, famem, sitim, frigus, nuditatem, qualescunque de se confictos rumores, conculcantem. *e Nullius reirationem habeo, neque vita mea mihi ipsi chara est, ut consummem cursum meum cum gaudio. d Quid facitis flentes, & emollientes cor meum? nam ego non solum vinciri, sed & mori, paratus sum Hierosolymis pro nomine Domini Iesu. Paulus, quasi flamma inextinguibilis ignis, si in mare lapsa, undisque immergitur, at demum fulgida ascendit: sic ille undique pressus, nec oppressus, cedere nescius, clarius semper redit, patiendo victor & millies martyr. En Basilium, præfecto Cæsareæ, ei imperatoris nomine mortem comminanti, si non ejus opinioni se addiceret, liberè & audacter inter alia sic respondentem; e Fidem in Deum nunquam, vel bonorum publicatione; vel exilio, vel morte denique proditurus sum. Siquidem horum nihil excruciare me poterit: Etenim opes non habeo, præter vestem laceram, & paucos libros, sicque terram incolo, quasi semper migraturus. Corpus autem præ imbecillitate, unâ plagâ acceptâ, & sensum doloris & tormenta superabit. Hæc ille verè magnus.*

5. Sapientiam f denique in rebus adversis tum ostendit Pastor Evangelicus, 1. Cùm rectè judicat de eo quod incumbit malum, non exaggerando supra quod est; sic faciunt melancholici quidam: nec extenuando infra quod est; admodum Deo

a 1 Sam. 17. 26. b Exercendo fortitudinem. c Act. 20. 24. d Actor: 21. 13. e Sozom. lib. 6. cap. 16. f Exercendo Sapientiam.

Deo injurius est, qui manum ejus agnoscere abnuit. ^a *Cum exaltatur manus tua, Iehova, non vident.* 2. Cum accuratâ disquisitione causas indagat, peccata sc. quibus cum provocatur Deus, vel mala immittit, vel, quæ immisit, diutius facit adhærescere. ^b *Perscrutemur vias nostras, & pervestigemus, &c.* 3. Cum in id incumbit magis, ut ex malo, quo illum exercuit Deus, proficiat in pietate, quàm ut ab eo non emendatior liberetur. Virtutes has si, in iis quæ ei obtigerint adversa, testatus fuerit, nã ille egregium erit exemplar.

Sic esse voluit Dominus Jesus, (*Quare.*) 1. Quòd ea pars vitæ Christianæ, quæ versatur in adversis ferendis, est omnium difficillima. Sic Aquinas, ^c *Impellit hominem ad discedendum ab eo, quod est secundum rectam rationem, & bonum delectans & malum affligens; sed gravius impellit dolor corporis, quàm voluptas.* Dicit enim August. nemo est qui non magis fugiat dolorem, quàm appetat voluptatem; quandoquidem videmus etiam immanissimas bestias à maximis voluptatibus absterri dolorum metu. Ac proinde maximè hîc opus est exemplari, quo, qui sub mole afflictionum aliàs fatiscerent, excitentur, vivide afficiantur. 2. Nullatenus ad alios consolandum erit idoneus, qui non ipse prius gustavit amara. Quos Deus gregi ut antesignanos præluce constituit, eos ad durissima quæque obeunda destinato consilio designavit. ^d *Nôstis, quòd ad hoc ipsum positi sumus.* Ac propterea sic factitatum, ^e *ut possimus, in quâvis afflictione positos, consolari, eâ ipsâ consolatione, quâ nos consolatur Deus.* Plurima sunt in Theologiâ, quæ non percipiet, nisi quem afflictionibus tolerandis assuefecit Deus. 3. Vita Christiana, quâ aliis præluce oportet Pastorem, tam patiendò quàm agendò perficitur. Phil. 1. 29. *Datum vobis, ut non tantum credendo*
creda-

^a Isa. 26. 11. ^b Lam. 3. 40. ^c 2da 2da, quæst. 123. art. 11. ^d 1 Thess. 3. ^e 2 Cor. 1.

credatis in Christum, verum etiam, ut pro eo patiamini. Ceterum tolerantia opus integrum habeto, ut a sitis integri & toti, in nullo deficientes. Cujusque conditio, quam Christianus, castigatione indiget; b Flagellat quemcumque filium agnoscit. Sumus omnes, ut ferrum, quod rubiginem contrahit; opus est lima: sumus ut aurum, quod habet scorias admixtas; opus est igne: sumus ut triticum, palea opertum; opus est ventilabro. Quia igitur, ut sit pastor corona virtutum veluti redimitus, probetur igne afflictionum, specimen gratiarum, etiam sancte & pie ferendo adversa, praebeat. Atque hactenus, quomodo, & quare, in specie, pastor debet esse exemplar gregi, Sequitur, ut, quare, in genere, ejusmodi debet esse, ostendamus.

C A P. X.

Cur Pastor esse debeat exemplar gregis.

Primò, c Illa omnia vel in quibus fungendis versatur minister verbi, vel quibuscum ipsi negotium intercedit, totidem sunt sanctæ & piæ conversationis *ἁγίων ἡρώδης*: ita singula, si lustraveris, sanctitatem veluti fronti inscriptam habent. Illa Dei oracula, nonne ab authore sacro-sancto, per amanuenses sanctos, ad sanctitatem cordi imprimendam, profecta? Sacramenta, præterquam quod Christum, sanctum Dei, credentibus obsignant, quam nullâ maculâ temeratam, in iis qui suscipiunt, sanctimoniam efflagitant! Invocatio illa, quâ os populi ad Deum sumus, annon & à Spiritu Sancto in cordibus fidelium exsuscitatur, linguâ sacro-sanctâ incontaminatâ gaudet, & ad sanctum Israël rectâ ascendit? Deus ipse, Jehova exercituum, cujus in his sumus internuncii,

^a Jac. 1. 4. ^b Hebr. 12. ^c Omnia sanctitatem suggerunt, in quibus Pastor versatur.

cii, & ad quem quasi propius accedimus, cum populus remotius subsistit, annon ^a oculis purior est, quàm ut iniquitatem intueatur? Annon sanctitate ita splendet totus, ut vel angeli coram ipso consistentes faciem binis alis tegant? ^b Qui nobis inter sacra administranda adsunt, angeli, & in hæc mysteria *ὁρθομύστη παρρησίας*, annon primitus datâ integritate collucent? Ita & olim templi, quod extruxit Salomon, vasa omnia ex auro purissimo confecta nitebant; perinde & in cultu Dei solenni, cujus administer quilibet pastor, omnia sunt sanctitate cooperta, nihilque obversatur, quod angelicam animi puritatem non suggerat. Deus ipse, Sacramenta, Scripturæ, preces, angeli astantes annon sanctitatem veluti spirant? Qui audebit sacra contrectare, aut cum sanctis rem habere, qui ipse scelere inquinatus? Annon olim id capitale fuit, si quis vel igne absumenda Jehovæ, vel cibum Dei sui, ipse non sanctus offerret: Et impunè ferent, qui ad sacrorum administrationem se ingerunt pastores, vitâ & moribus nequissimi? ^c *Hei mihi! quòd exscindor, quia vir pollutus labius sum* &c. Cum regem illum Jehovam exercituum viderint oculi mei; dixit olim propheta: nec, ad sacra, manum admovere ausus est, donec iniquitas ejus, angelo, os, prunâ ab altari sumptâ, tangente, amovebatur, & peccatum expiâum. Quin nosmet, qui à sacris Deo sumus, à peccati sordibus, quoad fert viatoris conditio, mundemus, quâ possumus sanctitate, corda imbuamus. Quàm illud horrendum, ut qui in Scripturarum paradiso, ubi tot sanctitatis germina succrescunt, indies deambulamus; qui sacramentis administrandis, precibus ad Deum fundendis, toti incumbimus; impietate, Deo & sanctis exosâ, redundemus! Annon ejusmodi justè litem intendet Deus indigna-

^a Abac. 1. 13. ^b 1 Cor. 11. 1 Pet. 1. 13. ^c Isa. 6.

gnabundus; ^a Quid tua, ut enarres decreta mea, & assumes fœdus meum in ore tuo, cum tu oderis disciplinam, & projecisti verba mea post te.

Secundò, Illud ^b in mentem veniat, Deum, qui cum nobis in hoc munere præ aliis res est, & ministris verbi severè minitabundum esse, & si quando à recto virtutis tramite declinent; eorum vindicem acerrimum, ἀπερωπολήπλω. Nadab & Abihu, quòd, quâ decuit sanctitate, ad Deum non appropinquârunt, quàm horrendo exitio perfundedit! ^c Exiens ignis à conspectu Iehovæ exanimavit illos, ita mortui sunt coram Iehova. Et, pro natâ strage, dictum illud in omne ævum permanens promulgavit, In propinquis meis, sanctificabar; & ante conspectum totius populi glorificabor, v. 3. Huzza, a quòd, non sanctificatus, manum ad arcam admoverat, morte percussus est. Ad cladem verò illam, post hominum memoriam funestissimam, quâ Eli domus funditus eversa, quis non toto corpore contremiscat? Expendas seorsim, quas Deus zelotes inflixit, pœnas. En Hophni & Phineam, nequiter viventes, & sacerdotes, ab incircumcisis Philistæis, transfixos! Grandævum Elin, quia filios, quâ erat autoritate, tam iudex quàm sacerdos, non coërcuit, fractâ retro cadendo cervicis compage moribundum! ^e En uxorem Phineæ in partu, præ dolore, animam agentem! arcam Dei, ad Philistæos, in triumpho deportatam! ^f sacerdotium à stirpe Eli translatum! En posteros pro nummulo argenteo, & segmento panis, se incurvantes! omnes denique obitu immaturo tollendos! Hæc, si non singula, at in unum conglobata, quem Dei ministrum, cum scandalo viventem, non perterrefacerent; ut quorum exitum perhorrescat, eorum nequitiam haud imitetur? Occurrat porro illud Nehemiæ, solennis

^a Psal. 50. 16. ^b Pastorum impietatem severè ulciscetur Deus, ^c Lev. 10. 2. ^d 1 Chro. 13. 10, & 15. 1. ^e 1 Reg. 2. 35. ^f 1 Sam. 2. 34.

nis imprecatio prophetica, ^a Recordare horum, Deus, soil. ut vindices, qui polluant sacerdotium, jusque Sacerdotale & Leviticum. Atque iram Dei, in eos qui sacris inserviunt, ardentius effervesce, testatur sacrificium, quod idem, pro ^b sacerdotis, & totius coetus, peccato expiando, à Deo constitutum; acsi atrocitas peccati, dignitate personæ, cresceret. Ad eucharistiam, vel indignè accedentes, qui morte affecit Deus, num, qui excelsa hæc Dei ministeria, ipsi interim nequiter viventes, administrant, impunitos dimittet? annon acri vindictâ ulciscetur?

Tertio, Accedit, quod vita ^c Pastoris inculcata, præterquam quod euangelium Christi inprimis ornat, ministerium etiam in cordibus hominum multò reddit efficacius. Quod enim, loquendo, præcipit; exemplar præbendo, adjuvat ut fiat. ^d Cum iniquitas non est inventa in labiis tribus Leviticæ, in pace & æquitate ambulavit coram Deo; multos avertit ab iniquitate. Herodes Joannem Baptistam & metuit, & observavit, ^e Sciens eum esse virum justum & sanctum. Vitio vertebat Christus sacerdotibus Judæorum, quod ^f Ioanni, venienti ad eos in via justitiæ, non credidère. Apostolus, ut verbo exhortationis viam muniret, appellat Deum hominesque testes, & quàm sanctè, hjustè, inculpatè se gesserat. Barnabas, ^h vir bonus erat & plenus Sp. Sancto & fide, & adjuncta est multa turba domino. Attendite vobis & cuncto gregi. ⁱ Attende tibi & doctrina. ^k Cum bini sint sensus disciplina; auribus verbo, oculis vita exemplari, Deus consultum voluit. Sic lingua & manus mutuas in doctore tradunt operas, illa docendo, hæc agendo: atque ut ille, non homo, sed inter homines monstrum, quilingua, præterea nihil; sic, non ille verbi præco,
 sed

^a Hebr. 13. 29. ^b Lev. 4. 4. 14. ^c Pastorum sanctitas ministerium ornat, & efficacius reddit. ^d Malach. 2. 6. ^e Marc. 6. 10. ^f Matth. 21. 32. ^g 1 Thes. 2. 10. ^h Act. 20. 28. ⁱ 1 Tim. 4. 16. ^k Lib. 2. de confid. ad Eugen.

sed inter pracones portentum, qui lingua prapotens, opere claudicat, cui sedes prima, vita ima, lingua magniloqua, manus otiosa, sermo multus, fructus nullus, &c. ut Bernardus. ^a Εὐκολον τὸ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐν ῥήμασι διδασκόμεν διὰ τῆ βίβλ' ἵσθαι, αὐτὴ ἡ διδασκαλία ἀρεστὴ. Et paulò post; Οὐχ ἔτιως εἰσάγει ἐν βίβλ' τῇ ψυχῇ τὰ μαθηματικά ἀπὸ ῥημάτων, ὡς ἀπὸ ἀεθυμάτων. Accusare avaritiam, & latro potest; Sacerdotis Christi os, mens, manusque concordant. Hieronymus ad Nepotian. Et Bernardus; Efficacius est vita, quàm lingua testimonium. Dabis voci tuae vocem virtutis, si quod suades, prius tibi illud cognoveris persuasisse. Si igitur velimus verba nostra, in hominum corda impervia, penetrare; ipsi verba vertamus in opera, ^b ut qui ex adverso opponit, erubescat, nihil habens quod de nobis loquatur mali. Magnam fiduciam praestat dicenti, vita inculcata: Et perdit auctoritatem dicendi, cuius sermo opere destruitur. ut Hieron. Ep. ad Ocean. Vita jubeat, lingua persuadeat! Sic Athan. ad Monach.

Quarò, Pastorum e vita malè acta infert in Ecclesiam malorum catervam benè numerosam. 1. Sacra Dei cachinnis hominum, qui, quæ docent, ipsi facere negligunt, exponunt: ^d Propter peccatum filiorum Eli: homines spernebant munus Dei; & propter vos, qui docetis, non facitis, e malè audit nomen Dei inter gentes. Ita, f cum verba vita, dissonant; ob vitæ doctōris impuritatem, verba contemptui habentur. ^e Ἐὰν μὴ τὸ ἔργον ἔχῃς, ἔμόνον ἐκ ἀφείλησας εἰπὼν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ἐβλάψας. Διατί; ὅτι ἀδύνατόν μοι τὸ ἀεθυμὰ καθεστῆς. Ἐννοεῖ γὰρ, εἰ σὺ ὁ ταῦτα λέγων ἔκατορθοῖς, πολλὰ μᾶλλον ἐγὼ συζητήσας ἀξιῶ. 2. Quæ est in Pastoribus nequitia, ea, latius serpendo, in omnes hominum

^a Chrysosto. hom. 30. in Acta Apost. ^b Tir. 2. 8. ^c à Pastorum impieitate mala multa profluunt. ^d 1 Sam. 2. 17. 24. ^e Rom. 2. 24. ^f Cyril, lib. 6. in Joan. ^g Chrysosto. Hom. 30. in Act. Apost.

minam ordines se diffundet : ita horum vestigia premit universus populus. Hinc conqueritur Deus, à prophetis Hierosolymorum ^a prodiisse contaminationem in totam terram. Zephania item temporibus deploratissimis, in quibus Dei judicia spreta jacuere, omnes ordines invaserat à Deo defectio, b Prophetæ dicuntur esse homines nihili, leves, dissoluti, viri pravaricationum; Sacerdotes profanare rem sanctam. Et Vos (Sacerdotes) creceſistis ab illa via, fecistis ut impingerent multi in legem. Veteres scrutans scripturas, ait, ex Hieronymo, Gerson, d invenire non possum scidiſſe Ecclesiam, & de domo Dei populum seduxisse, prater eos, qui sacerdotes à Deo positi & prophetæ. Et Chrysostom. Si sacerdotium corruptum, omnium fides & virtus marcida est. Quemadmodum enim si sordida erit manus, quæ alienas labeſ abſtergere conatur, tacta quæque deterius inquinat : sic Pastores qui nequissimorum maculas diluere velint, ipsi interim impuri, eos foedant & contaminant magis. Hinc, in excidio Hierosolymitano, angelo edixit Jehova, o ut à Sanctuario, & viris qui illic assiderent exorsum sumeret; ut, qui in peccato, iidem in interneſione, primi eſſent. Si pro pœnitentia in nobis legatur petulantia, pro contritione destructio, & desolatio, tot damnationibus digni reddimur, quot homines nostris exemplis corruptissimis seduximus. f Si damnandus, qui seipsum spontaneo peccato depravat; nunquid non ergo damnatior, qui multos secum in interitum trahit, rapit, & dejicit? 3º Prodigioſæ illæ, & nefandæ, quæ Ecclesiam aliquando vexârunt, hæreses, ab impiâ pastorum vitâ, qui ambitioni, avaritiæ, luxui, effrænati animi cupiditatibus totos se dedere, profluxerunt universæ. Nec enim solet Orthodoxa fides, extra vas bonæ con-

D

ſcien-

^a Jer. 23. 15. ^b Zeph. 3. 4. ^c Mal. 2. 8. ^d Tractat. de defect. Eccles. ^e Ezek. 9. 6. ^f Gerson, p. 2. tract. de vitâ Cler.

scientiæ, spirare. Mandat Timotheo Apostolus ^a ut Episcopi *fidem & bonam conscientiam retine-
rent, quâ expulsâ* (inquit) *aliqui naufragium fidei
fecere. Diaconi pariter habeant mysterium fidei in
conscientia bona.* ^b In Pseudoprophetâ Schemaiâ
conveniunt, ut ejusdem partus gemelli, adulte-
rium & falsidica visio.

Quintò, Ille solus arcanis Dei scrutandis par
erit, qui piè sanctéque vivit. Mysteria fidei Deus
seclusit, ab iis qui improbè vivunt; ea, sui ti-
mentibus, duntaxat referat. ^c *Filii Eli nequam
erant, nec cognoverunt Iehovam.* ^d *Arcanum Ieho-
væ adest reverentibus ipsum.* ^e *Homines dediti malo,
non animadvertunt jus; quærentes autem Iehovam,
animadvertunt omnia.* ^f *Si quis voluerit, quod ille
vult, facere; cognoscet de doctrina, &c.* Qui vi-
num in vas infundunt; si, à vase sordes contra-
here animadvertant, illico desistunt: perinde &
Deus, sacram veritatem cordibus hominum in-
spiraturus, si ab impurâ eorum conscientiâ con-
spurcari viderit, illico spiritum subducit. Sicui
igitur gestit animus, scripturarum abdita myste-
ria recludere, author sum ut inprimis vitæ & cor-
dis sanctimonix impensè studeat. ^g *Quo spiritu
scripturæ inspiratæ, eodem legi desiderant, ipso etiam
sunt intelligendæ.*

Sextò, Et illud pensitandum, ^h quòd, quæ in
ministris verbi radices egerunt peccata, omnium
difficillimè curantur. Qui vel profligatissimæ spei,
citiùs ad bonam frugem redibit, quàm ejusmodi
in peccatis inveteratior. Quæ enim aliis solent esse
pro medicinâ, ut sacræ Dei oracula; illa diuturnâ
assuetudine, si non vim omnem amittere, at iis
multò inefficaciora redduntur. Tremenda illa ju-
dicia Dei, quæ meminit Scriptura jam olim in
peccatores effusa, ad quæ vel perditæ maximè
animo

^a 1 Tim. 1. 19. cap. 3. 9. ^b Jer. 29. 23. ^c 1 Sam. 2. 12.
^d Psal. 25. 14. ^e Prov. 28. 5. ^f Joh. 7. 17. ^g Bernar. ^h Pa-
stores improbi difficillimè emendantur.

animo consternantur, illi fúsque déque habent. Qui in maris profundum descendunt, videntque illic mirabilia Dei, si inde nil lucrentur ad profectum in pietate, omnium fiunt pessimi; ut è navis plerique. Sic & qui scripturarum abyssos scrutantur, cum illis frequentiore habent consuetudinem, si non inde meliores evadunt, omnium fiunt nequissimi. ^a Si sal insatui fuerit, quo salietur? ad nil valet amplius, nisi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Ministrorum verbi conditio, si peccatis indormiant, propterea difficulter curabilis est, cum non suppetit, quo condiantur, sal. Hinc, Chrysost. ^b Nihil, inquit, impossibilius, quam illum corrigere, qui, cum omnia sciat, nihilo secius bonum contemnens, diligit malum. Et paulò post, Quis unquam vidit Clericum collapsum citò resipiscentem? Qualis spes salutis esse potest (ait Gerson ^c) ubi, quæ fuerunt remedia, convertuntur in nauseam & venena? Eò contentiùs enitendum, ne alicujus peccati illecebris irretiti constringamur, à quo periculum est, ne nos inde expediamus. Quis, nisi mentis inops, in barathrum se dimitteret, prudens, à quo nulla datur remeandi via? Et quam vecordes nos, qui, cum sal terræ simus, nos peccandi assuetudinem reddimus insulsos, ut nullus supersit, quo sanitatem recuperemus, sal. Atque hactenus, de iis quæ personæ. Sequitur, ut de iis dicam quæ officii.

CAP. XI.

Quæ in Pastore requiritur omnigena scientia.

QUæ in Pastore desiderantur ratione officii, ^d alia pertinent ad capeffendum, alia ad obeundum. Quæ in munere capeffendo, alia sunt

D 2

^a Matth. 5. 13. ^b Hom. 40. in Matth. ^c P. 2. tract. de vit. Cler. ^d Sit Pastor omnigenâ eruditione imbutus.

sunt quæ adesse, alia quæ abesse, oportet. Quæ in munere capeſſendo pastori adesse debent, hæc sunt. 1. Debet esse *παντισημων*, omnigenâ literaturâ imbutus. Sic erit,

1. Si ^a linguarum, i. e. Græcæ & Hebraicæ, præ aliis, scientiâ sit instructus. Nam 1. cùm nulla occurrit versio, quæ non in pluribus mendosa, nec non doctissimorum variæ sunt de iisdem locis, & inter se discrepantes, sententiæ; quomodo, qui linguarum inscitia, contextum originale m haud potis est consulere, se expediat? Hæreat necesse est aqua; nec, in hominum, qui ad invicem dissentiunt, judiciis, quò se vertat habebit, qui nativam idiomatum vim in suâ primavâ linguâ haud poterit trutinare. 2. Quælibet lingua habet quandam innatam Emphasin, nescio quam ingentam & elegantiam & perspicuitatem; hanc qui in alienâ linguâ exprimere tentârit, nã ille frustra erit. Nulla vel elaborata interpretatio, quos authentico textui Sp. S. tam Majestatis quàm gravitatis impressit characteres, ad vivum potuit delineare. Nullus unquam interpres, quin in aliquibus aut mentem authoris non est assecutus, aut eam non nisi imperfectè enarravit. Hinc Themistocles, cùm ei Regem persiæ, apud quem exulabat, alloquendi per interpretem copia fiebat, potiùs linguæ Persicæ addiscendæ per annum operam dare, quàm per alium mentis suæ sensu explicare, elegit. 3. Harum cognitio, fidei orthodoxæ, in Ecclesia, semper fuit individuus comes: quando disparuit, tenebræ in doctrina Ægyptiacæ mundum invasere. Tum, quod observat Espencæus; *b* *Grace nôſe*, *suspectum erat*; *Hebraicè*, *prope hæreticum*. Et videbat Lutherus (ait Melancthon) non aliam, ad veterem barbariem reducendam, viam magis compendiarîam, quàm si studia linguarum interirent. Quando demum rediviva lin-

guarum

^a 1. In linguarum peritiâ. ^b In 1 Tim, 3.

guarum scientia facta (quod incidit in annum 1470) illicò affulsit Euangelii claritas. Verbum Dei, quod, per multas annorum Centurias, non nisi ex lacunis depravatæ versionis hauriri solebat, tunc ex ipsis fontibus immediatè desumptum, ad mentis oculos aperiendum & ad animas sitientes refocillandum multò efficacius. 4. Qui harum subsidio in contextûs scrutinio se exercuerunt; si è nostris, omnium prodière nervosissimi Theologi; si è pontificiis, multò reliquis saniores. Ut Arias Montanus, Andreas Mafius, Varablus, &c. Qui his caruère, quomodo in Scripturis explicandis, cæteroquin doctissimi, toto (quod aiunt) cœlo errârunt! Veterum quorundam Commentarii hoc abundè testantur. 5. Illud expendendum, quanti fecerunt viri Theologi hanc linguarum peritiam, a Lutherus sic; *Quamvis exigua sit mea lingua Hebraica notitia, cum omnibus tamen totius mundi gazis non commutarem.* b Melancthon; *Scd me vix labris primis degustasse Hebraicas, Græcas, & Latinas literas; sed tamen hoc ipsum quod didici, quantulumcunque est, propter iudicium de religione, omnibus mundi regnis omniumque opibus longè antepono.* c Musculus; *Adolescentes, sacra scripturæ candidati, urgendi, ut sacrarum linguarum cognitionem studiis suis adjiciant, non quasi πᾶσι, sed instar fundamenti in mentium suarum fundum submittant.* Merceus, & Paræus, dicunt, *Hebraïsnorum ignorantiam horrendos errores in Ecclesiam invexisse.* d Et Hispanus Monachus sic: *Dico, non posse verè dici Theologum, qui in Hebraicis literis mediocriter non sit instructus.*

2º Ut sit ἐπεσιγηµων, artium quas vocant liberales, scientiâ, necnon cujuscunque generis Philosophiâ, animum excolat. Nam 1. Harum

D 3

disqui-

a Tom. 4. Orat. pag. 471. b In loc. com. tit. de ling. scrip. sanct. c ad Gen. 45. 16. d Alfons. Mendoza in qu. pol. qu. 12. 10. e 2. In liberalibus Artibus & Philosophiâ.

disquisitione, ingenii vires, quæ aliter hebescerent excitantur, exercentur, confirmantur, & ad quamcunque literaturam imbibendam quasi dilatantur. Vesica si non extendatur, inutilis prorsus erit: sin, vel vento impleatur, eò commodior usui: pariter & animi facultatibus si non exercendo quasi aciem inducas, flaccescunt prorsus; quæ, vel humaniori aliquâ doctrinâ exultæ, magnis aggrediendis pares essent. ^a Hinc Socrates jubet literas humaniores addiscere *οὐδὲ γυμνασίαν τὴν ὕψ*, quasi his mens corroboraretur ad majora subeunda. Scitè Basilius, *Sicut tintores, ut perfectum purpura colorem panno inducant, inferiorem alium colorem subtexere solent: ita se habere humanas disciplinas ad divinam scientiam.* 2. Suum quælibet ars, ad rem Theologicam enucleandam, confert symbolum. ^b Nonnisi Geometria beneficio, Atheis, qui Arca fabricam, ut tam numerosæ proles haud capacem, calumniantur, os obturamus; quod fecit insignis Mathematicus Buteo. Et non nisi Astronomiæ subsidio, dum ad *Ἐκλειψῶν* certum numerum recurrimus, ^c Scripturæ Chronologiam ritè putamus; aut quæ de cœlestibus constellationibus, de gradibus solaribus, de cursu solis & lunæ memorat Scriptura, intelligimus. Non nisi Dialecticæ auxilio, singula aut dispositivè digeruntur, aut membratim retexendo, quasi oculis subjiciuntur. Dici non potest, quantum inventionis capitibus, ut totidem argumentorum domiciliis, quantum syllogismorum, quibus falsis doctoribus os obturamus, debeat Theologus, ceteroquin maximè solers. Sic *Rhetorica opitulante, varias loquendi formas assequimur, ut docet Illyricus* 2. pa. Cla. *Affectus concitamus, vel sedamus; honesto dolo nos in auditorum animos insinuamus.* Ere ^d Philosophicâ, pluri-

^a In orat. ad adolef. ^b Codomannus Buntingus. ^c Isa. Job. Math. ^d Valesi. de sacr. philos. Lemnius. Fran. Rucue,

plurimæ petit Theologus, de naturâ animæ, lapidum, herbarum, animalium, &c. Hinc, Christiano nomini infestus, Julianus, *ne Christiani literis humanioribus instituerentur*, lege sanxit, ^a ἵνα μὴ ἀκονόμενοι τῇ γλῶττιαν ἐπιτίμως πρὸς τὰς διαλεκτικὰς τῶν ἑλλήνων ἀπαλλῶσι. id est, *ne linguâ exercitati dialecticis apud gentes faciliè occurrerent*. Vel ut habet Theodoretus; ^b τοῖς οἰκείοις περισσοῖς βαλλόμεθα· ἐν γὰρ ἡμετέραν συγγραμμάτων καὶ δοπιζόμενοι τὸν καθ' ἡμῶν ἀγαθὸν αἰὶνὸν πόλεμον. id est, *propriè configimur penniis; è nostris enim libris arma capiunt, quibus in bello adversus nos utuntur*. Paulus zus Papa Romanus, sapiùs admonuit, *ne filios suos diutius in literis occupari paterentur*, Satis esse si legere & scribere didicissent, ut Platina in ejus vita, Et Socrates, ubi hoc ipsum, de utilitate è gentiliū libris capiendâ, pluribus disputavit, tandem pro colophone triplicem eorum usum edocet, vel *Εὐγλωττίας χάριν*, linguæ disertè exercendæ gratiâ, vel *πρὸς τὴν γυμνασίαν τῆς νῆς*, ad ingenii exercitationem, ^c vel *πρὸς τὴν αὐτῶν ἐκείνων κατὰ γνώσιν*, ad ipsorum in quibus errârunt refutationem. 3. Viri Dei eo nomine celebrantur à Sp. S. quòd in hisce claruerunt. ^d *Institutus est Moses omni sapientiâ Ægyptiorum*, eratque potens dictis & factis. Danieli & sociis ^e dedit Deus *intelligentiam in omnibus literis & sapientiâ*. viz. Chaldaeorum. Sic Apollos eo nomine laudatur, quòd ἀνὴρ λόγιος fuerat. ^f *Suavitas labiorum addit doctrinam*; id est, magis reddit efficacem in animis hominum. g Stephanus item & Paulus differendi facultate os adversariis occlusere. Διαλέγεσθαι dicitur Paulus in scholâ Tyranni Philosophi. Qui igitur, quibus tam ad dicendum quàm ad disputandum valerent, instruebantur, vel Sp. S. suffragio probari existimemus. 4. Scriptura in plurimis nos

D 4

re-

^a Socr. lib. 3. c. 10. vide Naz. Orat. in Jul. ^b lib. 3. cap. 8. ^c Socr. lib. 3. c. 14. ^d Act. 7. 22. ^e Dan. 1. 17. 4. ^f Prov. 16. 21. ^g Act. 6. 10. & 19. 9.

remittit ad legem naturæ; ^a *Abi ad formicam o Piger &c.* Vilem & abjectum vermiculum in cathedrâ collocat S. Sanctus, ut inertes ad industriam erudiat. ^b *Ciconia in cælis cognoscit tempora, & turtur & hirundo, & grus observant tempus itineris; populus autem meus non cognoscit.* Exprobrat scil. Deus populo suo eorum in judiciis suis ingruentibus oscitantiam, à creaturis quæ intelligentiâ prorsus carebant. Christus discipulos suos ad ^c *aves cæli, ad lilia agri*, relegat: ut inde, in Dei providentiam conquiescere discant. ^d *Annon natura ipsa hoc docet vos &c?* Qui naturæ legem ut magistram proponit; eos eadem operâ scrutari voluit, in quibus natura veluti omnes effudit vires. 5. Gratia Dei supponit naturam, & scripturæ non docent, sed pro concessio habent, nos ea scire quæ lumine naturali percipi possunt. 6. Est Philosophia vera, quid enim nobis cum illâ quæ *καὶν & ἀπληθυν*; partus rectæ rationis, est æternæ veritatis *ἀπαργυρο*. ^e Est ratio res Dei, ut Tertul. Sunt hæ artes communia Sp. Sancti dona; his imago Dei, quod attinet ad facultatem ratiocinandi & eloquendi, quæ in naturalibus ex lapsu Adam duntaxat est labefactata, aliquatenus recuperatur: Et quibus necesse erat, ut qui à Sp. afflati, sunt, iis uterentur in suis scriptis & concionibus. ^f Et si enim spiritus Dei per illos loquebatur, is tamen inusitato genere dicendi non est usus, sed eo quod hominum naturæ indiderat, & quod per artes dicendi ille, qui omnium scientiarum & artium est author, hominibus largitus est, ait Pfacherus. Quidni igitur artes hæ usui essent, in eorum scriptis retexendis, quæ non nisi artium adminiculo quas immediatè docuit Sp. S. fuere confecta? Et doctissimus Daven. Episc. Sarisb. ^h sic; *Philosophia, præsertim illa, quæ*
regu-

^a Prov. 6. 6. ^b Jer. 8. 7. ^c Matth. 6. ^d I Cor. 11. 14.
^e Clam. Al. Strom. 1. ^f Vide Aug. libr. de doctrinâ Christian. Casman. in Phil. a. 1. ^g Rupertus lib. 7. de oper. Sp. Sancti. In præf. ad Anal. Typ. ^h In cap. 2. ad Col. v. 8.

regulas & artem docet rectè differendi, apprimè necessaria est, & ab omnibus adhibenda, in dijudicandis, & tractandis omnibus controversiis, quæ spectant ad religionem. Quamvis enim ratio, religionis principia sumat à lumine fidei, tamen hoc lumine præcunte, ex hisce principiis, secundum normas bonæ & necessariae consequentiæ impressas, ab ipso Deo, creaturæ rationali, & solet & debet judicare, quomodo partes cœlestis doctrinæ inter se cohæreant, & se mutuo stabiliant; Quid cum illis consentaneum, quid ab illis dissentaneum sit. Credimus supra rationem, non temerè, aut irrationabiliter. Nam ipsa ratio concipit, & illud cui fidem adhibemus fluere, & rectè deduci, ex principiis sacrae scripturæ. Vide plura.

Tertiò, ^a Non sit hospes in cujuscunque temporis historiis: percurrere omnes, immensi laboris est, sat erit capita rerum perlustrare, non singulis immorari. Eas maximè seligamus, quæ præ cæteris usui esse possunt. Has propterea versare debet, qui munus pastorale in se susceprurus, 1. Quòd ad doctissimorum varios in singulis seculis tractatus plurimum accedit lucis, cum historiae temporum animo unà comprehenduntur. Aded in tenebris est, qui patrum volumina evolvit, nec antea Ecclesiæ historiam perlegerit. 2. Quòd omnium temporum historiae, sunt veluti theatrum, in quo Dei singularem providentiam, Ecclesiæ suæ continuò invigilantem, hostes vindicantem, quasi oculis subjectam videamus. 3. Quòd propheticae Scripturæ, quæ de quatuor Imperiis, de Turcâ & Papâ, de Ecclesiæ vario statu memorant, nisi historiarum adminiculo, haud possunt explicari. Atque hæc est illa omnigena scientia, quâ, si non undique excultus, at saltem leviter tinctus esse debet, qui munus hoc capeffit.

CAP. XII.

De Scripturarum peritiâ ; aliisque in Pastore requisitis.

Secundum illud, quod adesse debet in eo, qui Cathedram hanc conscenderit, est. ^a ut sit Βιβλιοπαγῶν, id est, libri, quem καὶ ἐκφορῶν Biblia nominamus, comesor. ^b Sit in scripturis versatissimus, has ad amussim calleat, & si fieri potest, ediscat. Ad exemplum tum Ezechielis, tum Johannis in Apocalypsi, cap. 10. comedat *librum Dei*. 1. Quod hoc Elogio celebres fuere viri Dei. Sic ^c Ezra dicitur esse *Scriba promptus in lege Moysi*; ^d Apollos, *δυνατός ἐν τοῖς λόγοις*, Timotheus, *innutritus sermonibus fidei*, 1 Tim. 4. 6. 2. Quod scripturæ fidei & sola & prima principia sint, quibus nititur tota res Theologica ^e *Legem & Testimonium* consulunto. ^f *Scrutamini scripturas, in quibus, putatis vos, quod vita qua est in æternum sit vobis.* Quæcunque præterea existant scripta, annon ad hanc normam exigi debent? Quod de Mari Ecclæs. 1. id de scripturis, omnes fluvii exeunt illinc, nec non illuc redeunt: sic ab his, tanquam à fronte, proveniunt quæcunque extant doctissimorum volumina; & huc rursus redire, ut ad earum gnomona examinentur. 3. Quod ex ejus ore populus tenetur legem requirere. ^g *Latus sacerdotis custodirent scientiam, & ex ore ejus legem requirerent, nam Angelus Jehovæ exercituum est.* Sit itaque minister verbi, ut ^h *Scriba ille, ad regnum Dei edoctus, similis Patrifamilias, qui profert è thesauro suo nova & vetera.* 4. Quod hæ reddunt virum Dei ad ⁱ opus ministerii abundè instructum. Est in his ἀνταρπνεῖα ejusmodi, quod si

^a Pastor sit in sacrâ Scripturâ versatissimus. ^b Vide Luth. in sap. 16. Genes. pag. 198. Cap. 3. v. 2. ^c Ezra 7. 6. ^d Act. 18. v. 24. ^e Isa. 8. 20. ^f Joan. 5. 39. ^g Mal. 2. 2. ^h Matth. 13. 52. ⁱ 2 Tim. 3. 17.

si omnes quicumque in mundo libri comburerentur, dummodo hæ sartæ rectæ conseruarentur, unâ cum illis quæcunque ad salutem necessaria veritas in tuto esset. Quin igitur tyrocinium in artium & linguarum scientiâ ponamus, in Scripturis tam adolescere quàm consensescere oportet; illas primoribus labiis degustemus, in harum færo fonte labra proluamus; illis horas succissivas concedamus, in his dies noctesque commoremur, meditemur. Quàm hic meritò vapulant, qui sacra Dei oracula prætervesti, patrum, scholasticorum, qualiumcunque scriptorum fractis cisternis se totos immergunt; in illis hospites, & peregrini, in his egregiè edocti. Dignum illud quod alicubi scripsit Lutherus; *⁊ Ego ipse (inquit) odi libros meos, & sæpe opto eos interire, quòd metuo ne morentur lectores, & abducant à lectione ipsius Scripturæ, quæ sola omnis sapientiæ fons est: ac terrore exemplo superioris ætatis; postquam enim in hominum Commentarios inciderunt qui sacris studiis dediti erant, non solum plurimum temporis in lectione veterum Theologorum consumpserunt, sed tandem occupati sunt in Aristotele, Averroe, & aliis, ex quibus peste à nati sunt Thoma, & Scoti & similia portenta. Nec id immeritò, sunt enim hæ veluti pastoris utensilia, quibus omni tempore, ut res tulerit, utendum; absque his nullus est, cæteroquin in totâ humanioris literaturæ ἐνυλκοναὶς eruditior. Sunt instar speculæ, à quâ prospicientes, devios quosque errorum labyrinthos detegimus; sunt ut refertissimum penu, ex quo, quæcunque ad opus ministerii necessaria, desumat prudens animarum curator.*

Tertium illud, quod desideratur in munere capeffendo; est, *⁊ ut sit διδασκλὺς, aptus ad docendum.* Ut quis sit aptus ad docendum. 1. Sit uberiori rerum divinarum scientiâ instructus. 2. Sit

D 6

pro-

propensus ad ea quæ animo tenet, aliis communicandum: hæc est ^a *θεσθυμία* illa. 3. Sit dextrè peritus, singulis quod suum accommodando: hoc est, ^b *λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθολομεῖν*. 4. Adsit in eo *ἀντι-ξίς τῆς δύσεως τοῦ λόγου*, i. est, facultas ejusmodi, quâ liberè mentis suæ sensa, pro modulo audientium, exprimere potis est; quâ sic loquitur, ut alios instruat. Sunt nonnulli apprimè docti, qui, si ad alios docendum se contulerint, nil nisi spinas & lapides loqui dixeris, ita mentis suæ conceptus haud possunt explicatè tradere. Sunt alii, qui, utcunque quæ animo comprehendunt, possunt distinctè enunciare, spiritus tamen applicationis, quo quod suum cuique tribuitur, nullatenus adest: in discursu generali, nullâ habitâ populi quem affantur ratione, se totos effundunt: Hos utrosque, utcunque donis suis verè venerandos, à munere hoc subeundo prohibet Apostolus, quum, ut sit *διδασκῆνός*, efflagitat. Deploranda hîc Ecclesiæ nostræ conditio, in quâ modò adsint gradus titulares, insulæ doctrinæ, uberior rerum scientia, nullum solet institui examen, num dona ejusmodi sint quibus populo ad salutem profint. Hâc ratione plures sedent in Cathedrâ pastoralis, nec mali, nec indocti, quos tamen Deus neutiquam finxit huic muneri gerendo, utpote qui aptitudine ad gregem dominicum pascendum prorsus carent.

Quartum illud, ^c quod adesse debet, est, ut *ὑποὺ πνεύματι τῷ ὑγιαίνοντι λόγων* animo consignatam habeat. ^d *Expressam formam teneto sanorum sermonum*: alicubi vocatur *μορφή τῆς γνώσεως & ἀναλογία τῆς πίστεως*. Ejusmodi est tam credendorum quàm faciendorum summula contractior. Ad hæc duo capita revocâsse videtur Spir. Sanct. quæ per Scripturas hinc inde latius sunt sparsa.

Loco

^a 1 Pet. 5. ^b 2 Tim. 2. 15. Col. 4. 3. 2 Cor. 14. 19. ^c Pastor summam Theologiæ compingat. ^d 2 Tim. 1. 13. Rom. 2. & 12.

Loco dicto sequitur ^a *in fide & charitate. Habens fidem & bonam conscientiam. Credo omnibus quæ scripta sunt, &c.* ^b *Et ad conscientiam sine offensa habendam me exerceo.* Προτινωσις hæc sanorum sermonum, 1. Methodicè digeratur. Multum intererit, ut singula in sua classè reponantur, ut heterogenea ab homogeneis secernantur, ut generalia specialibus præmittantur, ut ordine quo existunt proponantur. Recurrendum ad Methodi magistros, videndum quas fixerunt leges; systemata Theologiæ varia perlustremus; quomodo justas Methodi leges prævaricati sunt seriò expendamus, illam sequamur, quæ, postquam singula diligenti trutinâ pensitavimus, methodi legibus maximè consentanea. 2. Singula capita, sive membra, quæ in methodo occurrunt, thesibus generalibus compleantur. Theses hæ, undecunque desumuntur, aut scripturis aut divinâ ratione, communiantur. Opera pretium erit, 1. Si illis in Theologiâ locis, quæ controversa maximè, thesibus illustrandis inprimis studeamus. 2. Si Theologiam, è confragosis hominum disputationibus extrahentes, eam *δεπνῶς* proponamus: rectum enim, si probè intelligatur, index sui & obliqui. 3. In methodicâ hâc dispositione errores, qui obtinent in sæculo quo vivimus, ad quemlibet locum breviter notentur: multum conducit; ut, in quam Theologiæ partem impingunt hæreses, accuratè teneamus. Hujusmodi *μορφή της γνώσεως* animo consignata, 1. Judicium inprimis confirmat, dum totius Theologiæ series, unâ cum Logica illa relatione, quam induunt singulæ partes, uno quasi intuitu oculis subjicitur. 2. Hujus auxilio, cum in loca Scripturæ difficiliora incidimus, veluti filo dirigimur, ut sensum vel saltem fidei consonum tradamus, non illinc errorum portenta procudamus. 3. Ex eâ dum pro-

spici-

spicimus, quicunque oboriuntur errores illico detegimus, nosque ab illis, dum fidei analogia adhærescimus, facile liberamus. Arque hætenus de iis quæ adesse oportet in munere capeffendo. Sequuntur, quæ ut absint curandum.

C A P. XIII.

Cavenda quedam, in munere capeffendo.

CAvendum a pastori in hoc munere capeffendo, 1. Ne se ingerat, ne currat antequam vocetur. *b Non nisi prophetas istos, & ipsi currebant, &c. c Ego non impuli me, ut essem pastor post te*, sic Vatablus: vel *ego non festinavi, ut essem pastor post te*, sic Calvinus. Munus hoc arripit non vocatus, 1. Qui non vocationem suam acceperit ab illâ potestate quæ est in Ecclesiâ; sive benè, sive malè collocatur, id nihil ad essentiam vocationis; ab iis, qui loco Ecclesiæ & Christi sunt, necesse ut vocationem habeat. 2. Si cum dona quibus munus hoc administraret, nullatenus adfuerint, mediis porro illicitis ad sacram hanc præfecturam aspiraverit. 3. Si Ecclesia, cui commendatur, justis de causis illum rejiciat. Irrita illa vocatio, quæ tribus his non perficitur. Qui se ingesserit in munus pastorale, 1. Non potest cum autoritate docere; hoc discrimen, inter Christum & Phariseos, *Matth. 7.* Ubi nobis comperta vocatio, magna inter docendum accrescit autoritas, cum quis à Deo se designatum recognoscat. Hinc Apostolus Paulus singulas ferè Epistolas à vocatione exorditur, ac si illâ animum in munere fungendo incalescere sentiret. Meticulosius & frigidius sua omnia peragit munia, qui non vocatus. 2. In iis quæ obveniunt mala, qui non habet cor de vocatione attestans, illico animo labascit. Suggest

a Pastor ne currat, antequam vocetur. *b* Jer. 23. vers. 21.
c Jer. 27. vers. 16.

gerit conscientia nos, cum à Deo non hic constituti, non posse ab eo auxilium expectare. Solamen quaerit ^a propheta, à Deo qui vocârat. Conscientia Dei vocantis, in ærumnis quibuscunque, est murus aheneus; præterea nil. 3. Gregem non nisi negligentius curabit, qui non à Deo vocante ejus curam acceperit. Illa solum impensius ornare animus est, quæ divino jussu nobis commendantur. ^b *Attendite gregi, cui vos præfecit Spiritus sanctus.* Ingerenti se pastori, meritò fas erit populo, suam subterducere obedientiam. ^c *Obediendum præpositis*, sed suis. Nonnisi vocationis vinculum est, quod pastorem populo & populum pastori ferruminat. Quàm hic deslenda nostræ Ecclesiæ conditio, in quâ non Deum per homines vocantem modestè præstolantur candidati, sed præproperè ambiendo vocantibus quasi vim faciunt! Ambitosum hominum genus, gregis Domini non pastores, sed depastores, non animas Christi sanguine redemptas, sed cuticulam suam eurantes, cursitant, anhelant, nullum non movent lapidem, ut opimo, quòque beneficio potiantur. Querelæ ^d Bernardi jam nunc locus est, *Curritur in clero passim ab omni ætate, & ordine, à doctis pariter & indoctis, ad Ecclesiasticas curas, tanquam sine curâ quisquam victurus, cum ad curas pervenerit: Inter cæ loci cum plerisque optimè meritis, annon, ut cum infirmo illo ad lacum Bethesda decumbente, perinde agitur? ille diu illic commoratus non convaluit, quòd neminem haberet, qui, cum aqua, angelo descendente, turbaretur, illum in piscinam immitteret. Dum ego, inquit, venio, alius ante me descendit.* Haud aliter res est, cum viris ad munus pastoritium instructissimis, qui in scholis prophetarum usque ad nauseam consenescere coguntur, eò quòd ambitioforum quorundam strenuis conatibus, largitionibus,

^a Jer. 37. 16. ^b Act. 2. ^c Heb. 13. 17. ^d Ep. 42.

nibus, candidatoriâ prensatione antevertantur. Horum præpropere festinabunda *munera*, illorum modestiæ omnem præripit vocationis ansam. Legimus in celebri illo, inter arbores, de rege supra se ungendo, conventu; oleam, ficum & vitem, fructu & usu plurimum æstimandas, etiam cum invitarentur, imperium detrectasse; Rhamnum, vilem & abjectam plantam facile fuisse exoratum: Perinde viri, qui, pro egregiis animi dotibus, oleam, ficum & vitem referunt, eminentiora in Ecclesia munera, præ modestia, declinant, cum hominum spinæ & rubi, fungi, bardi, patinis magis quam (ut cum Duareno loquar) paginis incumbentes, ad cathedras Ecclesiasticas aspirant. Petrus Blesensis sic queritur Ep. 12. *O tinea cordium, animarum subversio, cupiditas dignitatum! unde obrepfit hæc pestis, unde invaluit hæc execranda præsumptio, ut indigni dignitates ambiant?* — Hodie per fas & nefas currunt infelices ad pastorem cathedram, nec attendunt, quod sit iis cathedra pestilentia, dum sibi & aliis occasio sunt ruinae. In gregibus & armentis, aries & taurus, corpore & animositate præstantior, alios antecedit; homo verò bestiis aliis bestialior, tantò indiscretius & audacius præesse præsumit, quantò minùs de virtutum titulis, aut conscientia sinceritate confidit. Hæc ille. Quin igitur, apage hanc ex Ecclesia benè constituta *etiam*, quâ ambiunt, non ambiuntur, quâ immodestius se ingerunt nullo numero habendi, quâ promoventur non probitate sed pretio, non doctrinâ sed obsequio. Quæri hic solet, num sacram hanc præfecturam prensare nullatenus liceat. Resp. Aptis & idoneis hominibus, sub certis conditionibus, licet; Nam. 1. Si expetere licet, tum, licitis mediis desiderium hoc notum facere, fas est. Iniquum enim foret, si desiderium à Deo probaretur, non autem

autem desiderii modesta explicatio. Desiderare quod licet, probat illud Apostoli; ^a *Si quis Episcopatum desiderat &c.* 2. Quorsum se in scholis prophetarum compararent se viri Theologi, nisi, ubi jam instructi,liceret illis suam Ecclesiæ ædificandæ promptitudinem testari? ^b *En ego, mitte me, &c.* Quorsum, ut spiritualia dona ambiamus, jubet ^c Apostolus, si non eadem exercendi captanda opportunitas? Quid autem hoc aliud est, quàm, ut iis penes quos eligendi potestas, quâ decet animi modestiâ, nos cognitos faciamus. Ob. At sapit ambitionem? Resp. Ambitio & modesta petitio, non tam in eo quod petitur, discriminantur, quàm in ratione petendi; quod non eodum animo, nec iisdem rationibus uterque, quod adeptum velit, quærit. *Qui Christum amat* (ait Bucerus ^d) *si quid potest ad gloriam ipsius promovendam, locum pie id faciendi ambire non verebitur.* Et Calvinus; ^e *Qui ad munus, &c. non tantum licitè possunt, sed debent etiam antequam in munus sunt cooptati, voluntariâ oblatione se ac suam operam sacrare Deo.* Interim verò hæc adsint conditiones; 1. Judicium esto liberum electuris, ita ut non tam videamur docendi munus prensare, quàm periculum facere, an domino, eo quo cupimus loco, inserviamus. *Ejusmodi petitio, quæ permittit iudicium vocanti, non est ambitiosa*, sic Melancthon. in Ethic. 2. Ita animo sit affectus, ut ei cordi inprimis sit Dei gloria & salus populi, non honores, divitiæ, otium. 3. Æquo animo ferat ^f si non succedat petitio, utpote qui in Domini voluntate, qui aliter Ecclesiæ suæ prospicere potest, totus acquiescit.

Secundo, ^g *Qui munus hoc in se suscipit, non sit* ^h *Neophytus*, novitius. Ejusmodi ille, qui, cum nuperimè sit ad fidem conversus, veterem sive impietatem sive superstitionem redolet. Sicut Neophytus

tunc,

^a 1 Tim. 3. 1. ^b Isa. 6. 8. ^c 1 Cor. 14. 1. ^d In 9. Matth.
^e In 1 Tim. 3. 1. ^f Deut. 18. 6. ^g Pastor ne sit neophytus.
^h 1 Tim. 3. 6.

tunc, scil. tempore Apostolorum, vocabatur, qui adhuc noviter erat plantatus in fide; ita nunc, qui adhuc novus est in conversatione. Gregorius: *a Probetur primò, dein ministret: Periculum faciat de eo Ecclesia, priusquam ei animarum curam commendet.* Sic faciendum, 1. Exemplo *b* Apostolorum, qui, in locum Judæ alium suffecturi, non novitium, sed virum, qui toto tempore cum eis fuerat versatus, eligunt. 2. Neophytus est tanquam tenera planta; quæ ut facilè potest radicitus evelli, perinde & hic nondum confirmatus potest in Apostasiam, Ecclesiæ perniciosam, labi. Eleganter Gregorius, *Cùm ad adificium arbuta succidimus, ut prius viriditatis humor exsiccare debeat, expectamus; ne si ei recentibus fabrica pondus imponatur, ex ipsa novitate curvantur, & confracta citius cervuant, quæ immaturè in altum levata videbantur: Cur non in hominibus, se ad animarum curam admittendis custoditur, quod in lignis?* 3. Quid? quòd ejusmodi maturo judicio & diuturnâ experienciâ caret, quæ cùm in omni re, tum in animarum provinciâ administrandâ, plurimum possunt, *καὶ οὕτως ταῦτα τίς ἰκάρει;* 4. Grande imminet periculum à superbiâ, qui cùm modò nullo in numero habebatur, ad cathedram pastorem evehitur; in rectorum ordinem, priusquam parere didicit, cooptatur, *a Non sit novitius, ne inflatus, incidat in criminationem seu condemnationem Diaboli, Sic enim (ut Chrysost.) antequam discipulus esset, in magistrum assumeretur, quamprimum attolleretur in arrogantia fastum.* Meritò id in Ecclesia nostra culpandum, quòd, qui vix ex ephëbis excesserunt, Theologiam vix primoribus labiis degustârunt, à nequitia viis vel modò rediëre, si rediëre, tanquam primipili in concionibus dominantur, per rostra volitant, & præproperè nimis

a Greg. 1. 4. ep. ex regi. epist. os. *b* Act. 1. 21. *c* Greg. Ibidem. *d* 1 Tim. 3. 6.

nimis ad gradum pastorem festinant. Homines sunt, si homines, muneri tam excelso protinus inidonei, Theologiae rudes, latiores (ut alibi a Bernardus) quod virgas evaserint, quam memores principatus, ita veluti de sub ferula transferuntur ad pascendum gregem Dominicum. Aliunde de hoc malo conquesti sunt patres Ecclesiae. Nazianzen. b sic; Cum nec medici, nec pictoris nomen obtinet quisquam, nisi prius morborum naturas expendit, aut multos colores miscuerit, variasque formas penicillo expresserit: Antistes contra facile invenitur, non elaboratus, sed recens; quantum ad dignitatem simul satus & proventus, quemadmodum Gigantes finxerunt Poëta. Uno die sanctos fingimus, eosque sapientes & eruditos esse iubemus, qui nihil didicerunt, nec ad sacerdotium quicquam ante contulerunt quam ipsum velle. Et alibi idem, c Sacrarium ipsum affectant, priusquam digni sunt qui ad sacra accedant; tanquam non virtutis exemplum, sed vitae adjumentum & subsidium hunc ordinem esse judicantes. Hieronymus sic, d Heri Catechumenus, hodie Pontifex; heri in amphitheatro, hodie in Ecclesia; vespere in circo, mane in alteri. Et alibi, e Heri ἡμεῖς ἡμεῖς, hodie sunt Episcopi; heri Philosophi, hodie, cum vix ex Aristotelis sinu prolapsi sunt, ad Episcopatus dignitatem evehuntur. Docent Scripturas, quas non intelligunt; prius imperitorum magistri, quam doctorum discipuli. Bernardus item sic; f Canales multos hodie habemus & in Ecclesia, conchas vero perpaucas. Tanta charitatis sunt, per quos nobis fluenta caelestia emanant, ut antea effundere, quam infundi velint; loqui quam audire paratiores; & prompti docere, quod non didicerunt; & aliis praesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt. Conquestus olim apud Cantabrigienses vir

a Epist. 42. ad Senon. Archiepisc. b Orat. in laudem Basilii. c Apolog. 1. d Ep. ad Ocean. e Apol. ad Domin. in ep. ad Titum. f Ep. 8. ad Demet. & tom. 3. ep. ad Paulin. & Sermon. 18. in Cant.

vir gravis, de præpropæra praxi & præposterâ le-
ctione; ut à quibus ecclesiæ pestis & calamitas.
Germanicum est proverbium, ut Luth. de docto-
re medicinæ juvene, quòd ei opus sit novo cæmete-
rio: de Theologo juvene & inexperto, opus ei esse
novo inferno.

C A P. XIV.

De pastorum Residentia; quàm necessaria.

QUa in munere obeundo adesse oportet, vel
ad *παροῦσιν*, vel ad *ὑποστάτας* pertinent:
quæ ad *παροῦσιν*, alia sunt quibus pa-
stor ad munus exercendum instructior, alia qui-
bus populus ad auscultandum paratior. Quæ ad
muneris exercitium in pastore *παροῦσιν* desiderantur, sunt hujusmodi.

Primò, ^a Pastor ordinariè resideat apud gre-
gem. 1. Explicandi sunt termini. 2. Necessitas
residentiæ evincenda. 3. Dicendum, quomodo in
Ecclesiam irrepsit non-residentia. 4. Quàm Ec-
clesiæ noxia fuerit.

Residentia, ^b est pastoris apud gregem præsen-
tia. Hujus præsentia est latitudo quædam, intra
quam dum se continet, haud dici potest non reside-
re. Latitudo illa, quod ad distantiam loci à grege,
ejusmodi intervallo determinatur, quod non im-
pedit, quin Ecclesiæ cui præest, in quibuscunque
officiis pastoralibus, commodè possit inservire:
Si ultra porrigitur, non-residentiæ reum facit,
quicumque sic absens erit. Æquum id, cum residen-
tia eapropter à pastore exigitur, ut quod suum est
officium faciat, ut ex eâ definiatur præsentia, quæ
non muneri fungendo obicem ponit.

Ordinariè resideat. Aliquis dicitur ordinariè
alicubi esse, ubi maxima ex parte versatur, ubi pe-
dem figit tanquam in centro, ubi ut in loco suo
confi-

^a Pastorem apud gregem residere oportet. ^b Residentia quid,

consistit, ut avis in nido, ut apis in alveari, ubi denique per modum habitandi moram facit. Ordinaria hæc residentia non abrumpitur, si iustâ de causâ à suis absuerit. Iustæ annumerantur causæ, 1. Publicum Ecclesiæ vel totius, vel ejus cui deservimus, bonum; ut interesse Synodis. *Bonum partis ordinatur ad bonum totius*, ait Caietanus, & etiam Augustinus; ^a *Illud noverit dilectio vestra, me nunquam absentem fuisse licentiosâ libertate, sed necessariâ servitute. Ubique à pastore per absentiam suam Ecclesiæ suæ utilitas agitur, ita quodammodo Ecclesiæ suæ adest*: sic Francisc. Torrens. adversus Ambros. Cath. 2. Ubi personæ pastoris, idque seorsim à grege, certum imminet periculum; secedendo à grege licebit suæ incolumitati prospicere: sic Athanasius. 3. Valetudinis vel recuperandæ, vel, si periculum fuerit, conservandæ causâ. Ex absentia hac id lucrabitur Ecclesiæ, ut, quod facit benè, faciat diu. 4. Quicquid denique erit iusta itinerandi causa: ejusmodi erunt negotia illa, quæ vi alicujus divini præcepti nobis incumbunt peragenda, quibus, vel nobis prodesse, vel aliis, occasio erit. Conditiones quibus regulari debet hæc absentia; 1. Quod non nisi ad tempus. Tempus autem definiendum, vel ab eo, quòd causâ absentia cessante unâ, cesset altera; vel à salute Ecclesiæ cui adstringimur, si absentiam nostram ei periculosam futuram pro comperto erit. Fixum illud ratumque, nullam perpetuæ absentia assignari debere causam. 2° Quòd sollicitè prospiciendum Ecclesiæ, à qua absuturi sumus, ne quid ex nostra absentia capiat detrimenti. 3. Si, cùm corpore abesse contigerit, spiritu tamen cum iis præsentem simus. Gregor. Naz. sic, de se ipso ex agris reverso, cùm per aliquot dies ab Ecclesiâ absuisset; ^b *Regressus sum, à vobis non quidem abstractus, sed retractus, affectu spiritus nos agente ad vos. Ego cùm*
præ-

præsens essem minus ex affectu sensi laboris, cùm vero iussus sum abstrahi ac separari, sensi tunc amorem, veluti dulcem quendam tyrannum, &c. Et Ambrosius; ^a Eram sollicitus in dies singulos, quemadmodum festinanter quotidie ad Ecclesias veniretis; & quanquam essem de vestra devotione securus, trepidabam tamen, quia hoc ipsum, quod in vobis noveram, non videbam, Eram de vobis anxius, mæstus & trepidus, ne quis Diaboli insidiis laberetur. Ne vos mea contristet absentia corporalis, nam spiritus & cordis affectu puto vos non dubitare nullo modo me à vobis posse discedere. Sic Aug.

Resideat apud Gregem.] Gregem alii volunt totam esse Ecclesiam, ut sic ubilibet vivendiis copia fieret, nec à grege absunt dum intra Ecclesiæ universæ pomœria sunt. Quàm malè sibi consulant, qui sic hallucinantur. Unius duntaxat Ecclesiolæ cura, gravius olim existimabatur onus, quàm ut vel nos vel patres nostri ei ferendo pares fuerimus: Hi, ac si novi essent prognati Gigantes, cùm nullam revera curant, omnium tamen, quæ in tota provincia sunt, Ecclesiarum curam in se suscipere præ se ferunt. Annon aliter Cyprianus? ^b *Singulis pastoribus portio est ascripta, quam regat unusquisque & gubernet.* Aliter Concil. Chalced. ut supra. ^c Aliter lex divina, quæ Ecclesiis singulis singulos assignat pastores, harum seorsim curam cuilibet demandat. Aliter quæ apud nos obtinet lex Ecclesiastica; ut liquet ex formâ institutionis pastoralis. Aliter lex naturæ, quæ, Philosopho teste, non unum ad omnia, sed *ἕκαστος ἑνὶ*, fecit. Quanquam enim non negem, verbi ministros, universalis Ecclesiæ ministros esse, cujus pro re natâ communi bono subservire oportet: multò tamen satius est, quoad ordinarium ministeriū exercitium, ut Ecclesiæ particulari,

^a Vide Aug. ep. 138. ad clerum & pleb. Hippon. ^b Lib. 1. ep. 3. ^c Act. 20, 1, 1 Pet. 5. Col. 4.

lari, ut gregi sibi peculiariter commissio, invigilet: ne, dum omnes curare præ se ferat, nullam revera cures. Sic Petrus & Paulus, quanquam uterque per universum orbem Apostolicâ auctoritate freretur; tamen, quoad exercitium, hic Apostolus Gentium, ille circumcisionis dicebatur. Illa autem altera quàm malesana opinio, vel ex eo videre est, 1. Quod Christus Asianis Episcopis non unam omnibus, (sic fecisset si una omnium cura) sed singulis singulas mittit Epistolas. 2. Quomodo singulos Ecclesiarum angelos ob neglectum officiorum potuit culpare, si non Ecclesiarum cura seorsum illis incubuisset? 3. Exin sequeretur, neminem posse ἀνὸς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι, si quilibet universalis Ecclesiæ pastor. Ac sic de terminorum explicatione.

Pastorem a teneri ordinariè apud gregem suum residere, sic patebit. Omne præceptum de officio, illa omnia, quæ ei præstando necessariò interferviunt, suo ambitu comprehendit: tritum hoc in scholis. Secus sibi contradiceret Deus, si officium cùm imperasset, nos à mediis quibus efficitur, liberaret. Videre hoc est in singulis præceptis affirmativis, quæ media, absque quibus non perficiuntur, necessariò involvunt. Præcipit autem Deus pastoribus, ut ^b gregi cui eos præfecit Sp. S. attendant. Attendere, non convenit in absentem, sed in præsentem; ut Attende tibi, &c., non potest aliquis attendere sibi, nisi sit apud se; sic neque gregi, nisi apud eum fuerit; sic Torrens. Pastor tenetur ad curam animarum, mediantibus quibusdam actibus personalibus, ut doctrinâ; &c. sic Cajet. Conqueritur Deus, quod ^c oves morbo affectas non confirmârunt, agrotam non curârunt, confectam non obligârunt. ^d *To dedi pastorem in speculatorem domui Israël, ut audias ex ore meo verbum,*
mo-

a Quare necessaria, Cajetan. resid. b Act. 20. c Ezek. 34. 4. d Ezek. 33. 7.

moneas ex me. Mandat porro Deus, ut pastores sint ^a gregis exemplaria, ut in suos utantur inspectione pastoralis, ut ^b pro animabus eorum invigilent, ἀγρυπνῶσι ut gladium ingruentem prædicet; ut ^c fidum & prudentem dispensatorem se ostendat, qui famulatio suo, tempore præstituto, det suum dimensum. Jam verò pastoris præsentiam, necessarium esse medium, absque quo impossibile ut quod suum est faciat, evinco, 1° Scripturis; testantur hæc, ubi ministerium obeundum, ibi debere ministrum agere. ^d Ipsi Levitæ ministrant tabernaculo, & circa tabernaculum castra habent. Ne sit ira fervens contra cætum filiorum Israël. ^e Eli sedit in solio, ad postem templi Iehovæ. ^f Diu nocturne manebitis in tabernaculo, observantes custodias Domini. ^g Levitarum cubicula contigua fuere templo. Quorsum Levitæ, ex Jahakobi vaticinio, Gen. 49. vers. 7. per omnes tribus Israël disperiendi, nisi ut ^h docerent iudicia sua Iahakobum, & legem suam Israël? ⁱ Annon pastori id essentiale, ut procedat ante gregem, ut veniat ante suos, educat, reducat eos? Hæc proverbiali loquendi formulâ, ejusmodi notatur administratio quam exercet qui nobiscum versatur; ut Christus, dum apud suos commoratus est, dicitur ἐξελθεῖν καὶ εἰσελθεῖν, Act. 1. 21. Verbum πορεύεσθαι, quod occurrit ad 1 Cor. 9. 13. perpetuam assiduamque muneris curam insinuat. Non posse pastorem, qualem oportet fructum ex suo ministerio habere, nisi præsentem, probat illud ^k Volui venire ad vos, ut in vobis mihi esset fructus. Non posse, pro commodo Ecclesiæ, ut ejus varia conditio exigit, vocem mutare, liquet; ^l Vellem apud vos esse, ut mutarem vocem. 2° Constat vel lumine naturæ ubicunque officium præstandum, ibi adesse debere cui ejusdem præstandi cura incumbit: absentia, muneris

^a 1 Pet. 5. 2. ^b Hebr. 13. 17. ^c Luc. 12. 41. ^d Num. 1. 50. 53. ^e 1 Sam. 1. 9. 12. ^f Lev. 8. 35. ^g 1 Chro. 28. 11. 12. ^h Deut. 33. 10. ⁱ Num. 27. 17. ^k Rom. 1. 13. ^l Gal. 4. 20.

neri fungendo ponit obicem. *Quosdam exilia in loco tenent, quosdam sacerdotia*, ait Seneca. ^a *Quis, nisi mentis inops, in dubium vocabit, utrum janitor, cui cura fores claudendi recludendique commissa est, ad januam assistere debet? cui navis gubernatio incumbit, an ad clavum sedere oportet?* ait Dominicus Soto. ^b *Sumus nos speculatores, annon speculatori arci cui præponitur attendendum? Sumus nos boves triturantes, quis nescit boves ibi animam agere ubi opus faciendum?* ait Caranza. *Oportet te gregem dominicum minimè servandum suscipere, aut susceptum nequaquam relinquere.* ita Bernardus. ^c *Sumus nos milites, annon statio nobis; nisi aliter velit dux, qui est solus Christus, servanda? Quis militem sibi in familiæ tutelam conduceret, & illum aliorsum vagari pateretur, ut conductor sit præda hostibus, dum miles in alieno versatur?* ait idem Caranza. Debemus nos exemplaria gregis esse, idque ejusmodi ut maximè intersit gregis, annon exemplaria tum maximè profunt cum oculis subjiuntur? annon Deus verbo auribus, oculis, virâ exemplari consultum voluit? ut suprâ. *Hoc est ire ante oves, pastores nempe propositos esse populi ante oculos tanquam picturam quandam quam aspiciant, ad imitandum*, sic Torrensis de resid. Est pastor ignorantium lux, lucem autem natura docet nisi præsentem lucere non posse. Quid enim opus est tantam sollicitudinem & vigilantiam adhibere ad eligendum digniorem quantum jura omnia clamant, si satis Episcopo est alios Ecclesiæ suæ ministros delegare? Atque sic evicimus pastorem ad ordinariam residentiam teneri. Sequitur ut iis quæ contrâ obijci solent respondeamus.

E

CAP.

^a De Tranq. vitæ.
 & 153.

^b Tract. de resid. cap. 5.

^c Ep. 3.

CAP. XV.

Argumentis pro non-residentiâ respondetur.

Qui non-residentiâ patroni, sic argumentantur.

1° Nullus a ad id suâ personâ ordinariè præstandum tenetur, quod potest per vicarium perfici. At gregem potest quis ordinariè per vicarium pascere. Ergo, &c.

Respondetur; negando minorem: nam 1° Est regula apud Jurisconsultos, *Quod alicui, pro sua fidelitate conceditur, ejus cura, nisi sic exprimat depositor, non potest alteri transmitti: ut prœrex non potest alterum prœregem constituere.* Curam gregis qui pastori demandavit, Dominus Jesus, nullibi id concessit, ut quis, quæ illi incumbunt, ordinariè per vicarium perficeret. Secùs sic loqueretur Sp. S. b *Attendite vobis* & vicariis vestris, non gregi. 2° Ubi labor, ut qui omnium, maximus; ubi difficultas, ad quam *nis ingvós*? si poterat per alium hoc munus ordinariè administrari? An tantæ molis eritalium substituere, redditus percipere, quandoque ne quid in locatione depereat revisere? Ad quid Christus in cœlos ascenderit, ut plenitudine suâ dona omnium præclarissima pastoribus impertiret, si vicarii opera sufficeret! 3. Quod alicui mandatur ratione donorum, quæ huic vel illi populo idonea, nec in alio occurrunt, id, cùm personale, non potest per alerum solvi. Sic Caranza. *Industria personæ tuæ, non alterius, eligitur. Nomen pastoris* (ait Maldonatus c) *significat actionem pastorem, sicut nomen medici.* Itaque, sicut nemo potest per alium curare, ita nemo potest per alium suas oves pascere. Nec quicquam valet responsio communis,
Satis

a Primum argum. pro non resid. cui resp. b Act. 20. c Mal. Sum. qu. 10. art. 3. 5, 6.

Satis esse per vicarium laborare; quia, per eandem regulam, satis esset manducare per alium; quia sic scriptum, *Qui non laborat, non manducet.* 4. Si debitum personale potest ordinariè per alterum præstari, quorum donorum, in iis qui eligendi, ratio haberetur? quorsum examinando explorarentur? illud duntaxat quæreretur, num alterum substituendo pares. Qui munus pastorum in hoc collocant, ut bonos habeant sibi subrogatos ministros, non vident quemadmodum leges universas electionis de medio tollant. 5. *Delegare alterum suo loco, est imperii, non obsequii*, Sic Amelius. *a Facere officium per alium est dominii, non ministerii*; sic Cajetanus. *b* Regia autem illa potestas, quâ quis agit pro suo arbitrio, est solius Christi; nos ministri sumus, non domini, & proin nostrâ personâ faciendum quod mandavit *c* ἀρχιεπίσκοπος Christus. *Repugnat ministro, habere ministrum*; quandoquidem ministri est ministrare, non recumbere; præcinctum esse ad opus, non substituere operarium, sic Jacobus Maclantus *d* Episc. Chigiensis. 6 Sic respondet Caranza; *Quod homines omninò fieri in suis rebus non paterentur, ferret pater cælestis, qui se bonum pastorem & bonum patrem-familiâs vocat, & est? An, si ministros qui tibi inserviunt, quorum hic pecuniis, alius villæ, tertius mensæ, &c. ferres, ut hi omnes per vicarios tibi ministrarent? quod tu in equis curandis aut condiendis cibis non ferres, postulas ut Deus & homines ferrent in re tanti momenti? & paulò suprâ, idem. e* Si tridentini medicum sibi conduxissent, ut illis in agritudinibus subveniretur, idque magna mercede, num paterentur illum Mediolani agere, & nescio quem alium Tridenti relinquere? Nonne clamarent omnes, alium sibi quærendum esse medicum, & ab-

E 2

senti

a In Medul. Theol. *b* 2a 2æ qu. 185. art. 5. *c* 1 Pet. 5. 8. *d* Vide opuscula varia de residentia pastorum in Biblioth. Dom. Petri Cantabrig. *e* Tract. de resid. cap. 11. Vide etiam Dominicum Soto lib. 10. c. artic. 3.

senti nihil solvendum, &c. Et paulò post; Dic mihi, quis tam decors erit paterfamiliàs, qui gregem suarum ovium patiat^{ur} a proprio pastore deferi, & a conductitiò pasci, quem ille accersit, datâ aliquâ portione justæ mercedis, quam a paterfamiliàs accepit, ut reliquum mercedis devoret, ubi relicto grege libeat occupari, ne dicam deliciari. Hæc ille.

7. Qui alium surrogat, & animum a grege dominico alienum, & summam in Christum ingratitudinem, prodit. Ipse, ut observat Petrus Martyr, a cùm nos servatos voluit, non misit angelum, sed ipse venit, ipse carnem assumpsit, ipse æstus diei & iram patris sustinuit, ipse pro nobis mortuus est: annon pudeat nos, quæ nobis, ut amoris nostri in illum specimen, curanda mandavit, ea aliis transmittere? Author est, si benè memini, Macrobius, militem quendam qui Cæsari in bello Actiaco inservierat, ejus in lite quam habuit forensi opem implorasse: Imperator annuit; at cùm per internuncium id facturum animadverteret, miles abnuuit, nisi quod faciendum suâ personâ faceret: nec id solum miles, sed & pectus nudavit, vulnerum cicatrices, quas suâ personâ ejus causâ receperat, ostendit. Annon secum iniquè actum conqueratur Dominus Jesus, cùm, nostri causâ, iram patris immensam in suâ personâ sustinuit, suis in corpore vebicibus nos sanavit, si, quod in ovibus pascendis ejus causâ nobis faciendum aliis demandaremus, nos interim in utramque dormiremus aurem? Quò chariores nobis vel liberi vel amici, eò impensius nos ipsi eos curamus, eorum curam aliis ablegare agrè ferimus; *ἐξ ὧν* hoc in pastoribus, ut pretio conductitiò suos alteri lactandos locent. Damasus meretricibus assimilat, quæ nates statim infantes suos nutricibus, quò citius suam expleant libidinem, educandos tradunt. Eckius
 sic,

fic, ^a *Annon amori, quem pastoribus inesse oportet, conveniret potius, ut ipsi suâ personâ filiis suis in Christo cibum ministrarent, iis invigilarent & quasi propria ubera exponerent?* 8° Levitis vitio jam olim vertit Dominus, ^b non solum quod corde & carne præputiatis in Sanctuarium introduxere, sed quod alios substituêrunt, non ipsi suâ personâ observarent observationem rerum sanctarum. Liquidò hoc constat, 1° è contextu, ubi duplicem Levitis Deus intendit litem, & quod alios substituerunt, ipsi *non observastis sed substituitis*, & quod *incircumcisos* substituerunt. 2° A primâ cuiusque ad suum munus assignatione præcipitur, ut suâ personâ quisque quod obeundum obiret; ^c *Custodia horum*, non aliorum quos substituent, *est arca & mensa & lychnuchi*. 3° Si quis, Deo suffragante, potèrat suum omne per vicarium officium exsequi, unâ operâ se à ratione, ob gregem malè curatum, reddendâ liberaret. At non sic, cum per prophetam ait Jehova; ^d *Sanguinem eorum requiram de manu tuâ, quem præfeci ut vigilem Ecclesie. Oï hy&uevot, e qui præsumt vobis, Deo reddituri sunt rationem*. Illis, non nescio quibus mercenariis, Deus magno cum tremore aliquando objiciet, *perditam non quaesivistis*.

Secundo ^f sic arguitur. Si ad residentiam ordinariam teneatur pastor, tum eapropter quod non debetur beneficium, nisi propter officium iis præstitum à quibus beneficium: at fallit secundum. Ergo, &c. Fallit secundum; quia ex eo ad beneficium jus, quod aliis, utcumque non iis à quibus beneficium, operam impendit. ^g Respondetur, 1° Ad majorem. Consequentia infirma; cum hac una duntaxat causa est residentie; deficit, quod non sufficiens enumeratio causarum propter quas pastor populo obligatus. 2. Minor propositio, eò

E 3

vacil-

^a Hom. 1. de Steph. ^b Ezek 44. 3. ^c Num. 3. 31. & 4. 19. 49. ^d Ezek. 34. ^e Heb. 13. ^f Argum. secundum. ^g Resp. ad arg.

vacillat, 1. Quòd vel lumini naturæ contrariatur. Stipendium & opus stipendii causâ obeundum, merces & labor mercedis causâ, invicem se ponunt & auferunt; ^a stipendium debetur operanti, non quòd alienum, sed suum, de quo contrahitur, opus fecit: debetur merces, non aliud agenti, sed id cui promittitur merces; ^b *Pascam gregem tuum, si dabis mihi mercedem.* ^c *Lactato puerum mihi, & ego dabo tibi mercedem.* Magistratui, ^d propter hoc solvenda tributa, quòd est minister tuo bono. Ubi stipendium pro opere penditur naturalis ratio illico demonstrat, non satis esse vicarium constitutum, etiamsi digniorem te ipso substituas; est enim ille veluti auxiliarius, qui ideo Episcopum non excusat quin passim, quod valuerit, efficiat. Soto. artic. 3. Caufidico non ^e debetur pensum, quòd in foro causas egerit; sed, quòd meam. Medicus, non quòd aliis ægrotantibus, sed quòd mihi succurrit, mercedem vendicat. Exigit servus de quo pactus est stipendium, quòd heri non vicinorum, negotium curaverit. Quàm id iniquum, ut Pastor Evangelicus ab iis reposceret beneficium, quibus nullum, vel non quòd convenit, præstitit officium? Vel lex naturæ mercedem, operi propter quod merces spondetur, adjunxit; ab illo in cuius opere versamur, merces expectanda, non ab alio. Hoc sensit Erasmus, cùm ei aliquando suasit Episcopus Cantuariensis, ut beneficium acciperet; ille sic, *Quâ fronte illorum fruar pecuniis, quibus concionari non possum, nec monendo, nec consolando adesse, nec boni pastoris officium præstare?* At Episcopus, *posse illum libros conscribendo Ecclesiæ utilem esse;* cui rursus Erasmus, *fatebar amicè dictum, mihi tamen non persuasit.* Sic & Rainoldus, cùm, ex obitu Walsinghami, à quo pensionem, ut controversiis publice legendis incumberet, accepit, periculum esset opus illud

^a Vid. Num. 18. ^b Gen. 30. 31. ^c Exod. 2. 9. ^d Rom. 13. 4.
^e Num. 18. 1 Cor. 9.

illud interrompendum fore, nisi Essexiæ comes stipendium suppleverat: Non fas esse, inquit, arbitrabor, in hoc quo coepi curriculo versari, ut interim è fructibus qui Pastoribus & Doctoribus aliarum Ecclesiarum sunt assignati, viverem. Apostolus quidem dicit se, alias spoliâsse Ecclesias, accepto stipendio ab aliis, ut Corinthiis inserviret. Sed erat ille Apostolus; qui nec semper uni & eidem Ecclesiæ, per vocationis suæ rationem inservire poterat; nec, à quibus stipendium accepit, in eum finem accepit ut iis solis inserviret, sed ut quemcunque in locum à Domino mitteretur, ibi Evangelium annuntiaret. Nostra conditio ratioque alia est; quorum, tum munera certis Ecclesiis docendis & pascendis destinata sunt; tum Ecclesiæ, quos ministris attribuunt fructus, idcirco attribuunt, ut iis spiritualia seminarent, qui ipsorum carnalia meterent. Et quanquam ex juris quod invaluit præscripto, ^a sint quæ appellantur *beneficia sine curâ* coram hominibus, tamen jus divinum eos exsecratur, qui lanam gregis induunt, & gregem non pascunt; fortasse & æquitas juris humani, cujus celebre est illud ἀξίωμα, *Beneficium dare propter officium*. 2° Vacillat minor, quod Scripturis adversatur; formulæ enim illæ loquendi hoc evincunt, beneficium non deberi, nisi ob officium iis præstitum à quibus beneficium. 1 Cor. 9. 1. 4. *Vos estis opus meum in Domino, apud vos habemus potestatem edendi & bibendi*, vers. 7. *Quis plantat vineam, & de fructu ejus, non alterius, non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit?* v. 9. *Ubi comedendum bovi, nisi ubi triturat?* v. 11. *Si spiritualia vobis seminamus, magnum est si vestra carnalia messuerimus?* 1 Thess. 5. 12, 13. *Eos agnoscatis, illos sc. remunerando, qui laborant inter vos, qui præsunt vobis, eos supra modum charos ducatis propter opus ipsorum.*

E 4

At

At hoc argumentum sic porro urgetur. Si redditus Ecclesiarum sint penes Rectores, ut pro suo arbitrio in bonum Ecclesiæ disponant; tum id non necesse, ut nullus accipiat beneficium, nisi ubi & quibus præstitit officium. At verum primum. Ergo. Sequela nititur hoc fundamento, quod in damnum Ecclesiæ quandoque cederet, nisi ab una Ecclesia ad alteram redditus transferre fas esset.

Resp. Non id negamus, quin possunt Ecclesiarum redditus disponi in bonum Ecclesiæ; at, pro arbitrio rectorum posse disponi, id negamus. Videndum hic quousque hæc reddituum translatio licita, vel illicita. Licita ut sit, 1º Sit in fine rectitudo; sic est, cum bonum commune, non privatum, transferentibus obversatur. Non igitur ut hic vel ille ditescat, ut gradui in Ecclesia ulteriori viam muniat, ut luxurietur, ut pompaticè vivat, redditus Ecclesiarum possunt huc & illuc transferri. 2. Requiritur, ut media, quæ ducunt ad finem, ex regula æquitatis ordinentur. Hæc autem postulat, 1º Ut nulla sit huiusmodi reddituum translatio, nisi ubi alia non suppetit ratio, quâ in publicum Ecclesiæ bonum laboranti consuli potest. Sic, de publicis in Scholis prophetarum professoribus, videant Rectores, annon aliunde potius, quàm ex Ecclesiarum redditibus, sunt alendi. Ut-cunque enim particularis Ecclesiæ est, potius de suo jure cedere, quàm ut non promoveatur bonum publicum; gravamen tamen erit hæc reddituum translatio, ubi aliter Ecclesiæ bono prospici potest. 2º Qui aliò transferuntur redditus, non cedant in præsentis Ecclesiæ damnum Pastori, qui gregi invigilat, commeatus, quo se suosque liberaliter sustentet, quo item *οικονομία* exercent, suppeditetur. Si quid ex abundanti; potest Ecclesia, prout exigit commune bonum, aliò dispendere. 3º Illud cavendum, ne ditior Ecclesia pauperioris ad se attrahat redditus; hoc est, quod prohibet

bet æqualitas, ut alii relaxentur, alii eorum relaxatione affligantur. 4° Illud nullatenus committendum, ut in quem transfert Ecclesia, pro bono publico, reddituum portionem, ei curam animarum, unde redditus desumuntur, imponat. Iniquè id comparatum, ut qui muneri, cui designatur, non nisi par, alio cui impossibile est ut attendat implicetur. Si præcones Euangelii ad Indis concionandum emittendi; poterunt Rectores, cum nulla alia occurrat ratio, à quolibet opimo beneficio pensionem exigere; at id injustum, ut gregis pascendi, ex pensione percepta, cura illis incumberet. His prælibatis, videndum quà claudicat argumentum. Negatur propositio minor: nec enim potest Ecclesia, nisi quod jure potest; id autem exigit jus, ut & finis translationis sit bonum non privatum, sed publicum; & media, quæ ducunt ad finem, sint secundum regulas justitiæ ordinata. Non sic, quæ apud nos obtinet, reddituum Ecclesiæ translatio.

Tertiò obijci solet. ^b Quæcunque non nisi jure humano nituntur, ab iis quis potest eodem jure relaxari? At parochiarum & sortitio, & designatio ad gregem, non nisi jure humano nituntur. Ergo, &c.

Resp. 1. Negando minorem. *Quod enim homo facit Dei instituto, id non homo, sed Deus facit*, ait Dominicus Soto, d Si rex inferiori magistratui quid mander, regis autoritate id fieri dicendum, non ejus qui substituitur. Quando homines cœtus Ecclesiasticos determinant, utcunque error sit in modo, at id ex auctoritate quam Ecclesiæ commendavit Christus. Est divinæ institutionis, ut ad invicem distinguantur greges, prout possunt in unum convenire. Quando hic vel ille separatur ab hominibus, ad hunc vel illum curandum gregem annon id fieri dicimus auctori-

Es

tate

a = Cor. 8. 14. *b* Argum. 3um. *c* Resp. ad arg. *d* Lib. 1. de
just. & jure.

tate quam in Ecclesiæ gremio Christus deposuit ?
^a *Sp. Sanctus vos gregi præfecit.* Ita nos tam Ecclesia, quàm Christus per Ecclesiam, dummodo ejus observantur leges, facit id quod tam in cœtibus dividendis, quàm in pastoribus vocandis, fit. 2. Aliud est jus divinum, aliud juris divini usus. Jus est facultas & præceptio faciendi id quod Deus instituit. Usus est exercitium, quod in facto consistit, & relinquitur prudentiæ eligentium. *Malè inferunt*, ait idem Soto, *qui electiones esse de jure humano volunt, ex eo quod usus juris fit arbitrio & judicio humano.* Multa sunt (ait Caranza) quorum institutio generalis facta est, ex jure divino, vel naturali, quorum tamen determinatio particularis fieri debet per jura humana sive positiva; v. g. Obediendum præpositis, sive prelatiis, est præceptum à jure divino; Non esse accipiendas res alienas, est præceptum à jure natura. Quod ego sum prelatus hujus vel illius Reipub: item, quod hac tunica sit mea vel alterius, faciunt jura humana. Ad hunc modum Episcopus exercere per se officia sacerdotalia in suis Ecclesiis, ac proinde in iisdem residere, est præceptum à jure divino. Quod autem ego sum Episcopus Tridentinus, aut Veronensis, hoc faciunt jura humana; quamdiu fuero Tridentinus, tenebor ibi residere, &c. Hæc ille, Electio Episcoporum, divisio ovilium, injunctio cura pastoralis, vox illa, *Vade & prædica populo tibi commisso*, hæc *συνεχίζεις καὶ ἐκτρέφεις* ab homine immediatè fiunt; spiritaliter verò *καὶ ἐκτρέφεις ἐν ὁνόματι κυρίου*, à Deo per hominem. Deus enim est qui dividit charismata Spiritûs, qui committit curam animarum, denique qui potestatem pastorem tribuit; ait Torrensis de Residentia, adversus Catharium. 3. Non negamus, quin relaxet humana autoritas vinculum quod connexit, dummodo illud faciat ex eodem instituto quo connexit. Unà junxit officium &

bene.

beneficium, cū pastoribus animarum curam de-
mandavit; ab utrisque pariter relaxet.

Ultimò, ^a quòd suis vicibus concionando (ut
quater in anno, vel semel in mense) potest præs-
tari, id non necessariò vendicat ordinariam re-
sidentiam; at pastorale munus potest sic præs-
tari.

Ergo.
Resp. b Negatur minor. 1. Quorsum id ferret
Deus in pastore animarum, quod nullus in ovium
pastore? Num dominus, vel pecudum, in eo ac-
quiescet, quòd quandoque gregem invisat? 2. Id
exigit Deus, non solum ut apud suos concione-
tur quis; sed ita concionari oportet, ut maximè
è re populi. Quì autem id faciet, cū faciem gre-
gis non cognoscat, hospes planè sit in moribus
suorum, gnarus planè, quid valeant humeri, quid
ferre recusent. Nullus potest gregem dextrè affa-
ri, nisi qui, cū apud eos ordinariè resideat,
exerceat pastorem inspectionem. 3. Nil tam
utile est, quod, in transitu, profit: ^c instando,
urgendo, tempestivè, & intempestivè, populus
lucrifaciendus & ædificandus. Vulnèra non cu-
rantur, nisi indies repetantur pharmaca; nullum
opus, ministeriale inprimis, quod non ex inter-
missione damnum patitur. Ut ferro, sic cordi,
dum ignescit, quàm velis, inducas formam: si
deservescat, de novo & fornaci immittendum,
&, ubi ignem conceperit, iteratis ictibus percu-
riendum. Compertum id, posse ictus iteratos,
quod non possunt intermissi: illic, ictus ictui
viam facit; hic, post moram, contrahit, tam fer-
rum quàm cor, reduplicatam duritiam. Qui in
quocunque opere mechanico; opus, ut relin-
quunt, sic reperiunt: non sic concionator. Pro-
jectum semen, qui hominum saluti insidiantur
hostes, indies suffocare conantur. 4. Assiduitas
periculorum, quibus indies exponitur grex, non

E 6

men-

^a Argum. 4um. ^b Resp. ad arg. ^c 2 Tim. 3.

menstrualem, sed ordinariam residentiam flagitat. Hinc de novo suas tentationes redintegrat Satanas; illinc mundus suis blanditiis dulci modulamine sollicitat: hinc, ab hæreticis, schismaticis; illic, à carne ad malum instigante, imminet periculum. Putaret quis Diabolum, quem testatur Apostolus, *tanquam Leonem rugientem obambulare* (actu sc. continuato) *quarentem quem devoret*, horum greges, ut luxaticos, nisi semel in mense infestare? Si hostis nullas concedit inducias, quorsum non assidue invigilaret, qui hosti bellum indicturus? Atque sic de iis quæ contrà obijci solent. Sequitur, ut, unde in Ecclesiam irrepsit, dicam.

C A P. XIV.

Non - residentia unde irrepsit.

Distinctio illa beneficiorum, quâ alia residentia, alia non-residentia dicebantur; quam vocat bonus author *a perniciosam & nunquam satis detestandam*; purioribus Ecclesiae seculis inaudita prorsus. *Questionem, de residentia Pastorum, apud antiquos admonitam quidem ubilibet, videre poteris; disputatam verò vix unquam*, ait Soto. Cum demum ad fastigium primatûs sui festinabat ocyûs Antichristus, tum nata est hæc qualiscunque distinctio. Quæ ministrorum à suis gregibus non-residentia occasionem dedere, hæc.

Primò, cum beneficia (ut vocant) & conferebantur & accipiebantur, non, ut Ecclesiae cui annexa administrarent qui accepere, sed ut favores vel dignitates, quibus qui contulere, de se aut benè meritos remunerabant, aut ut mererentur provocabant. Duplex erat hic error:

1º Qui

1° Qui sic accepit, ut præmium vel factorum, vel faciendorum; ille nullatenus gregem curabat. 2° Non dabatur, ab eo qui contulit beneficium, ut Ecclesiæ cui conjunctum inserviret, sed ut dignitas & emolumentum ex eo accipienti accresceret. Quod dico observavit historicorum facillè princeps. Auth. hist. Trident. Anno septingentesimo (ait ille) *Ecclesiastica ministeria in dignitates, honorifica pro officii præstitis præmia: ita, ut prius, persona quæ Ecclesiæ necessitati inserviret eligebatur; sic postea, gradus, emolumentum, aut dignitas personæ qualitati accommodabantur. Hinc exercitium ministerii per vicarium emanavit, & exinde sequuta est non-residentia. Et reverà, ubi industria personæ non eligitur propter opus; sed personæ dignitati, loco vel dignitate collatâ, consulitur; non postulat ratio, ut suâ personâ laboret.* Hæc ille.

Secundò, Romani Pontificis magnificentia, quâ supra omnes Reges terræ efferebatur, necessariò id postulabat, ut, qui ei assidebant Cardinales & Episcopi, principes pompâ mundanâ æquarent. Egregia fuisset in eo ἀνάγκη, si ministri Ecclesiarum qui Romæ vixere antiquam simplicitatem retinissent, & Papa ad culmen dignitatis aspirâset, quâ mundi illustrissimos Monarchas superaret. Et porro, vel ex eo Pontifici gloria & majestas multò auctior, quòd Cardinalium coronâ, qui principum socii, circumcinctus; nulla autem commodior occurrebat ratio, quâ Romanæ Curix pomposa dignitas sustentaretur, quàm si redditus Ecclesiarum ei poterant aggregari. ^a Hinc erat, quòd, ut privilegium Petri, vendicabat collationem omnium, quæ ubivis terrarum, dignitatum Ecclesiasticarum: atque, quousque apud principes in his conferendis prævaluit, Cardinalibus & Episcopis, qui ei cum magno apparatu assidebant, eas omnes
lar-

^a Vide Mat. Paris. in, Henr. 3. p. 639.

largitus est. Hinc nata dispensationes de beneficiis retinendis usque ad ducenta, trecenta, & ultra, ut suprâ dictum. Hoc novum aucupium, per multa secula, columnen fuit fulgentis illius gloriæ, quâ Roma advenarum oculos perstrinxit, & principes terræ longo intervallo post se reliquit. Hoc cum Papæ illi omnes, qui tempore Concilii Tridentini vixere, perspexerunt; toto conatu incubuere per legatos, ne quid detrimenti pateretur non-residentia prælatorum: hunc flosculum, ut è coronâ fulgidum maximè, avelli nullatenus ferebant: 1o Illud, præ cæteris, legatis datum; ut omnes, de reformatione Curia, idque præcipuè in articulo non-residentia, sermones studiosè diverterent: quod ab illis, ad minimum, sexies factitatum. 2o Cum negotium reformationis, quod ad residentiam, vehementius prosequerentur, qui concilio interfuere, Theologi; ut declinarent, Concilium, Bononiam transtulerunt qui Papicolæ; ac si totius Ecclesiæ Romanæ fortunæ in hac navi periclitarentur; quidvis potius perpeti parati, quàm ut hanc non-residentia Helenam sibi eripi paterentur. 3. Cum periculum erat, Concilium in sententiam eorum iturum, qui non-residentia prælatorum adversabantur; quanto terrore perculsi sunt Romanenses? ait Historia, *Tota Roma contremuit.* 4. Cum residentiam pastorum tanto impetu urgebant Hispani Theologi, ut nullatenus obsistere potuere, quin decretum fieret; negotiabantur cum Pontifice, ut, quod necesse erat fieri, id conditionibus apposis irritum redderetur, cum adhuc in potestate Pontificis esset dispensationem concedere. Hæc ut succederet viâ, Paulus tertius, ex Italiâ, validam manum quadraginta Episcoporum auxiliariorum misit; quorum plerique tum recens creati erant, &c. ut suffragiorum multitudine, in illius questionis definitione, potestatem à residentia

sol-

solvendi sibi retineret; sic Gentilatus. a 5. Cum, exacto concilio, plures qui operam navâssent Cardinales effecit, alios occasione aliarum dignitatum auxit, neminem eorum qui in causâ non-residentia ei contrariabantur, remuneravit. Annon pudeat Euangelii Christi ministros eandem cum Curiâ Romanâ Helenam exosculari? ejus causâ tanto zelo exardescere, ut nullatenus ferant qui in illam infensior?

Tertiò, Tum demum invaluit non-residentia pastorum, cum & pastoris officium in rem nihili redactum, & via ad salutem magis, quàm oportebat, compendiarie facta est. Receptum id, per aliquot annorum Centurias, Episcopi officium duntaxat esse, omnibus modis psalterium noscere, &, in promptu ut haberet, legere scrutabiliter & non transitoriè divinam scripturam. Sacerdotum id duntaxat erat, noscere librum Sacramentorum, peritum esse in computu, psalterium noscere, & Homilias, per circulum anni, dominicis diebus & singulis festivitibus aptas, ad manum habere. Pastoribus, aut iis saltem qui pastorum loco fuere, nihil mandatum, nisi ut missificarent. Quòd ad salutem adipiscendam illud sufficere credebatur, *b credere ut credit Ecclesia*; ignorantia pro devotionis matre habebatur. Quid mirum, si pastores, parùm de grege solliciti, hoc quaecunque officium aliis peragendum delegârunt? Si fides implicita ad salutem sufficeret, quorsum assiduis laboribus in populo docendo se conficeret pastor? Egregia hæc Satanæ astutia, ut quòd liberiùs à suis abessent pastores, & officium eorum extenuare, & viam ad salutem per ignorantiam effingere. *Propterea Episcopi obligationis residendi obliti sunt, quòd non putant alia sibi incumbere onera, quàm lites audire, & semel in*

anno

a In exam. conc. Trid, li, 4. sess, 23. *b* Decret. p. 1, dist. 38. cap. 5. & 6.

anno ordines conferre. Soto lib. 10. artic. 2. Hinc apud nos obtinere hujusmodi Paradoxa; *Anglicana Liturgia est optima prædicatio: quicumque baptizantur, necessario regenerantur.* Hinc est, quod, in opprobrium verbi prædicatorum, quidam preces publicas immodicè laudibus efferant; Homiliarum lectionem, ut æquè populo profuturam, strenuè defendunt.

Quartò, Ex abusu *Commendationum*, ut dicuntur, irrepsit non-residentia ministrorum. Cum enim, *priscis temporibus*, Ecclesia vacanti pastor idoneus statim præfici non poterat; interim, ut ea evitarentur mala & incommoda, quæ ut plurimum parit ἀναρχία, solebat Ecclesia vacans alterius Ecclesie ministro commendari, qui non ejus pastor perpetuus, sed custos temporaneus, futurus erat; Sic Duarenus. ^a *Decursu temporis*, non in Ecclesie bonum, sed gratiam ejus, qui cum primò non nisi fiduciarius, ad tempus duntaxat custos erat, ejusmodi concedebantur in perpetuum commendationes; Sic refert author hist. Conc. Trid. ita res longè utilissima, & ad consulendum Ecclesiis vacantibus inventa & excogitata, tandem in ipsarum perniciem pestemque mirabiliter conversa est; ut Duarenus. Hæc ratione Episcopatus in toto orbe ditissimos Cardinalibus suis donavit Papa.

Quintò, Ex eo in Ecclesiam intravit non-residentia, cum aulas principum sequebantur, civilibus negotiis se immiscebant, quos gregi dominico pascendo intentos esse oportuit. Utraque hæc mala, tam non-residentia prælatorum, quam eorum in secularibus πολυπραγμοσύνη, in eadem centuriâ invaluere. Ejusmodi negotiis qui à suis se avocari patiebantur, negligebant prorsus officium docendi; ut docent Magdeburgenses. ^b De illo seculo, sic Rabanus ep. ad Hæmonem. *Proh dolor! multi inveniuntur hujus temporis viri inter Ecclesiasticos,*

^a De benef, lib. 5. cap. 7. ^b Cent, 3.

sticos, qui relicto predicandi officio, & spirituali conversatione, eò se magnos aestimant, si terrenis negotiis prapendantur, & disceptationibus secularium intersint. Et Petrus Blesensis ad Episcopum quendam sic scribit; *Tua opinionis nomen enormiter gravas, quòd abjecta Ecclesiarum solitudine, negotiis secularibus te totum occupas & involvis.*

C A P. XVII.

Non-residentia, quàm Ecclesiæ perniciofa.

Videndum ultimò, Quàm Ecclesiæ Dei^a perniciofa fuerit, in iis quæ, utcunque non semper invexit mala, apta tamen nata est ut inveheret non-residentia.

Primò, Populus, b qui sub non-residentium curâ, in crassis ignorantia tenebris adolescunt, consenescent, quisque facit quod rectum in oculis suis: quod nequitia genus apud illos non obrinet? Nec mirum, cùm id duntaxat curent ejusmodi, non pastores, sed depastores, ut legis literæ satisfiat, ne quis ob neglectum officium litem intendat, ut vili quàm fieri potest pretio negotium transigatur. Parùm illi vel de animarum salutè solliciti, vel muneri fungendo idoneusne qui præficitur. Quanta in ejusmodi Ecclesiis, de quâ propheta, fames verbi? cùm, qui mercenarius est, ut plurimùm, non potest; qui non nisi titularis pastor, populum in via ad salutem erudire haud vult. Novem illi viri, quibus Paulus tertius curam reformatæ Ecclesiæ demandavit, sic se exprimunt; *Quis miserabilior, per Deum immortalem, viro Christiano conspectus esse potest, quàm Ecclesiarum solitudo? Omnes ferè pastores recesserunt à suis gregibus, commissi sunt ferè omnes mercenariis. Annon ejusmodi cætus dicant, cum*
Israë-

^a A non-residentiâ profluunt multa mala. ^b Primò Ignorantia in populo.

Israëlitis, ^a *Fac nobis Deos qui anteeant nobiscum, jam enim, de Mose viro illo, quid factum sit, ignoramus. An mirum est, inquit Duarenus, b gregem perire, qui, pastore destitutus, luporum quotidie insidiis est expositus? Quàm ingens illud quod ex horum supinâ negligentia Ecclesiæ accrescit damnum, videre est, in literis illis, quæ lepidè confinguntur, ut à principe tenebrarum ad principes Ecclesiarum missæ: c* *lati nos vobis deferimus gratias, quod per negligentiam vestram ad nos ferè totus mundus devolvitur, &c. Esto, ait Ludolphus, quod tales habeant dispensationem super absentia, seu non-residentia; nunquid dispensationem habere poterunt super peccatis, & malis committendis, quæ inevitabiliter sequuntur, ex eorum absentia & negligentia? & ideo bene iis esset, si Vicarium haberent in tormentis, sicut, excusando, se dicunt habere in beneficiis.*

Secundò, ^d *Ut horum suppleantur vices, creantur novi adolescentuli, quandoque de facie populi, Jeroboami sacerdotes, triobolares ministri, quisquiliæ hominum, qui, juxta maledictionem quàm domui Eli Deus denunciavit, incurvabunt pro nummulo argenteo & frusto panis. Quanto isthoc hominum genus, vel toto ordini tribus Levi, sunt dedecori; fundi nostri calamitas! quàm miserè sub horum ductu perit populus! cæci cecos ducunt, e populi nudantur, & Aaron nudavit.*

Tertio, ^f *Annon redditus, qui sic absentibus ex Ecclesiarum spoliis abundè suppeditantur, eorum non nisi luxum, superbiam, avaritiam, ambitionem, ut plurimum, foveant? Cui apud nos inserviunt in plerisque, qui ex beneficiis accumulatis oriuntur proventus; nisi, ut lautius vivant, vestibis sericis splendescant, ut oculos impleant, quibus ad majora aspirent; cùm interim gregem*

sus-

^a Exod. 32. 1. ^b Vide Hist. Mat. Paris. an. 1072. ^c Vid. Forzi Martyrol. ^d 2do oritur Indignorum ordinatio, ^e Exod. 32. vers. 25. ^f 3. Viciorum nutrimenta.

fusque deque habeant? Utinam & hi illud BERNARDI ^a cogitent; *Indignus lacte & lanâ convincitur, si non pascat oves; si non vigilat in custodiâ gregis, iudicium sibi manducat & vestit. Va, va tibi, Clerice, mors in olla, mors in olla, mors in ollis carminum, mors in huiusmodi deliciis est, &c.* Paulo post; *Sumptus Ecclesiasticos gratis habere te reputas? Cantando (ut aiunt) tibi videntur provenire; sed bonum erat etiam fodere, & arare; peccata enim populi comedis, ac si propria tibi minùs sufficere viderentur.* Sic & olim reditus Ecclesiæ, vestium splendori, mensarum luxuriæ, vasis argenteis & aureis congerendis impendebantur, ut ^b Bernardus; *Intuere (inquit) quomodo incedunt nitidi, exornati, varietatibus circum-amicti, tanquam sponsa procedens de thalamo.* Et Petrus Blesensis; *Vestri officii est, vivere de Evangelio, sicut Dominus constituit nobis, non pompaticè incedere in vestium cultu, in equorum fastu, in multitudine clientela.*

Quartò, ^c Scholis prophetarum, quæ Ecclesiæ seminaria, admodum infesta est non-residentia ministrorum. Nam 1. cùm illis germina ad justam maturitatem succrescere oporteat, quæ suo tempore in vineam Domini transferenda; nullus his locus: sc. quòd usque ad provectiorem ætatem hîc in sodalitiis consenescent non-residentes, non operarii, sed voluptuarii; non tam beneficiarii, quàm quæstuarii. 2. Quorsum hîc, vel ad spectatorum nauscam, commorantur nonnulli, (nec enim omnibus impingi debet hæc criminatio) nisi, ut inoperto capite luxuriarentur, ut abdomini se totos dedant, at aliis, tam in victu quàm in cultu, intemperantiæ sint exemplaria? annon ignavum hoc hominum genus, qui venenum infundunt fontibus, meritò ad greges suos relegari oportet? 3. Quibus, cœnobîa redditibus am-

^a Serm. ecce nihilominus. &c. ^b Bernard. in Cant. serm. 77.
^c 4to Academiæ injuria.

amplioribus dotandi, vel de novo ejusmodi Musarum hospitia fundandi, animus est, hinc deterrentur, quod quæ domicilia literarum alumnis in Ecclesiæ commodum educandis primitus erigebantur, ea non-residentium veluti tot, non dicam latronum (utcumque me sic docuit Spiritus Sanctus Joan. 10. necnon vir pius) sed fucorum latitibula fiunt. Sic enim Thomas Leaverus tempore Edvardi sexti; ^a *Quorsum*, inquit, *erubesceret adolescens aliquis generosior, qui semel in vita diviti alicui quadraginta solidos per latrocinium eripuit; & prelati aliquis, ætate provectior, pudore non suffunderetur, qui per totam vitam à pluribus parochiis quadraginta minas suffuratus est?*

Quintò, ^b *Emanavit hinc*, uti ait Caranza, quod unus plures simul occuparet Ecclesias; cum aequè facile judicabatur plures præsentibus & residentibus habere vicarios, atque unum. Hinc excrevit illa, de qua suprâ; beneficiorum multiplicatio ad quadringenta, quingenta, & plura. Cum tamen, ut ait idem, nihil absurdius, neque magis periculosum, in Ecclesia fuerit ab assumpto Christo excogitatum, & nunc vix est alius abusus qui magis vexat Ecclesiam Christi, quàm ille de pluralitate beneficiorum. Cui assentitur Franciscus Duarenus, ^c *Prodigiosa sanè res est in Ecclesia, hæc beneficiorum accumulatio, quæ sine delectu passim recipitur, nec minùs monstrofi mihi videntur, qui tot personas in Ecclesia sustinent, quàm Briareus, qui manus centum habuit, aut Geryon, quem trium fuisse corporum fingunt, est in fabulis. Optimi quique (ut memorat, qui scripsit fasciculum temporum, circa annum 1050) semper defnierunt, nullo modo ferendum, ut quis diversarum Ecclesiarum proventus recipiat. Jus Canonicum sic; Nulli, quantumvis exercitata personæ, duo officia committantur; singula Ecclesiastici juris officia, singulis*

^a Conc. habitâ ad crucem Divi Pauli. Dec. 14. an. 1550. ^b 510 Beneficiorum pluralitas. ^c Lib. 8. de benef. cap. 4.

gulis quibusque personis, committi jubemus. Nec id mirum, quod tam severè olim cautum est adversus beneficiorum polygamiam: nam 1. Hæc beneficiorum, quæ plurimis alendis commodè inservirent, in unum accumulatio, plurimos, ne sacris studiis animum adjiciant, deterruit: nec enim illis reliquus erit, in quo se exerceant, locus, aut de quo vivant, cum horum rapaci ambitione omnia præripiantur. Clemens quartus *duas de tribus præbendis nepoti abstulit, quia noluit unum habere quod sufficeret pluribus*: Genebrardus lib. 4. in an. 1272. 2. Quis indefesso studio se huic muneri comparabit, quod æquè per alterum, ac suâ personâ, potest administrare? Notatu dignum, seculum illud, in quo invaluit non-residentia, præ aliis fuisse & sterile & indoctum.

Sextò, ^a Annon hinc Ecclesiarum patroni, redditus qui ministris antiquitus consecrati sunt, ad se rapiendi, sepositâ pastori portuinculâ, occasionem arripiant? *Eadem enim ratio apud plebem, num decimas solvit Doctori, qui non vult, & patrono, qui non potest, gregem pascere*: ut idem Leaverus conc. prædictâ,

Septimò, ^b Ecclesiæ bona, quæ pauperibus, ex Veterum Canonum ^c præscripto, ubi ministris abundè provisum, dispensari oportebat, aliò transferuntur, nulla prorsus ratio pauperum habetur. Villicus pretium ad quadrantem solvit, quod absentis pastoris, sive luxuriæ, sive avaritiæ, non satisfacit. Accedit, quod, ex incuriâ pastorum, plerisque in locis, corruunt ædificia, multa fiunt in damnum Ecclesiæ, omnia denique dilapidationibus sunt cooperta. Sed, in tantis vitiis, hæc, quæ minora præ reliquis, scrupulosius excutere non est animus, ait Duarenus. *Ex hoc fonte (ait idem) innumerabilia mala & incommoda in Ecclesiam*

^a 6to Redituum Ecclesiæ alienatio. ^b 7mo Pauperum defraudatio. ^c Vide quid Innocent. XI ad initium lib. extrav.

siam universam quotidie manant, quæ sine horrore maximo referre non possumus. Et Caranza sic: Ni suffocaremus rationem nobis inditam, cum affectibus obsequi discipimus, nemo est tam cæcus, quin videat, qui de residentia dubitant, in sole meridiano lucem quarere. Audiant denique, qui frontem non perfricuêrunt, (nec enim sic sentio de omnibus, sunt forsitan qui errore seculi duntaxat abducuntur) audiant hi, vel matris, sc. Ecclesiæ Anglicanæ, vocem; sic enim decrevit. *Non-residentia Pastoris est res in se fœda, odiosa in vulgus, & pernicioſa Ecclesiæ Dei.*

CAP. XVIII.

De assidua lectione; speciatim, Scripturarum.

Secundò, ^a Ut pastor ad munus instructior accedat, attendat lectioni. ^b Interim, dum venio, intentus esto lectioni; dum venio, cum tamen brevi se affuturum spem fecerat, cap. 3. 14. Etate provectior Paulus, libros & membranas ad se afferri, non cum blattis & tineis rixari, voluit. ^c Petrus Pauli Epistolas legit; ^d & Daniel Jeremiæ prophetias scrutatur. ^e David, è prophetis faciliè princeps, legem nocturnâ versat manu, versat diurnâ. Si viri illi *θεοπρόδοτοι*, in quos effusissimos donorum imbres depluebat Sp. Sanctus, libris nihilo feciùs incubuêre; quàm nos pudeat homunciones, quibus, quas veritatis scintillas recludit Deus, eas jugi operâ excutientdas voluit, in otio & umbrâ segnescere, lectioni non obnixiùs incumbere? Lectioni autem vela daturis, ne desultoriâ ingenii levitate huc illuc discurrant, ad scopulos impingant; en Cynosuras, quarum subsidio, Syrtes prætervecti, secundâ aurâ ad portum appellant. Non id mihi assumo,

^a Past. necessaria est Continua lectio scripturarum. ^b 1 Tim. 4. vers. 13. ^c 2 Tim. 4. 1. ^d Dan. 9. 2. ^e Psal. 119.

mo, ut cuiquam, vel infimæ classis pastori, legem ponam; aliorum hoc, qui, cum otio, ingenio, & valetudine abundarunt, confragosas hæc Alpes Herculeo labore superarunt. Ego, quam mihi domi curta suppellex sat norim; cuique per me libera sit optio; tantum, cum eo me duxit dicendi methodus, quid sentiam, pro mea tenuitate, brevi dicam.

Qui ad lectionem advertit animum in Theologiâ inceptor, in aliquibus præmonendus; in aliis dirigendus.

Præmonendus, 1o Ut speculativis practica admisceat; tradunt hæc mutuas operas. Impar muneri erit, qui non utrisque operam dedit: illa intellectum luce perfundunt, corroborant, nervosum reddunt pastorem; hæc pietatem alunt, exercent: illis hæreticis ora obturamus; his populum Dei ad salutem ædificamus. Utrumque incumbit pastori, & ut lupos abigat, & oves pascat: illi inserviunt speculativa; huic practica: illis doctior, his sanctior, evadit pastor. *Controversiarum scientiam necessariam nobis faciunt hæretici, ait Amesius: sed studium pietatis, ut absolute necessarium, Deus.* Illi qui principia, & omnia ferè practica negligunt, tanquam vîlgaria, pervia, & omnibus exposita; & languent interim circa quæstiones quasdam subtiliores, & controversias implexas; cum postea ad concionandum accedunt, sibi metipsis placent quidem nimis, sed omnibus prudentibus aliàs risum, aliàs misericordiam, solent movere. Risum sc. cum vel minimâ arreptâ ansâ de controversiâ aliquâ non necessariâ plura effundunt quàm par est; misericordiam, cum de practicis dicturi, quasi in alium mundum translati, frigent prorsus.

Secundò præmonendus ne sic se libris immergat, ut media quibus porro instrui potest negligat. Est i. suum cuiusque cor pro libro, ex quo

quo ediscat, quomodo alium affetur. *2. ut in aquis facies respondet faciei, ita animus hominis unius alteri*, i. e. ut Mercerus, videat quis alterius cor in suo tanquam speculo: est idem in omnibus corpus peccati, unde, si non eadem, at ejus generis versutia; anfractus, & recessus iidem, tam in hoc quàm in illo. Qui seipsum penitus cognoverit, facilius multò in aliorum corda permeabit. Hinc roties inculcatum id apud Ethnicos, *ἡ ἀντιπροσώπων*. Cordis itaque sui scrutinio aliquid seponendum temporis; ut ex eo ritè perspecto, aliis detegat, quæ illic latent fallaciæ, fraudes, mala innumera. 2. Quisque, quicum congregimur, homo est pro libro, & A quo, & De quo, aliquid ediscendum. Ab iis ediscendum, quomodo tam peccatum quàm gratia, *καὶ ἐκ τῆς κακίας καὶ ἐκ τῆς ἀγαθίας*. Pro-ut enim quisque regenitus, vel non, ita suam vel pravitatem, vel pietatem, tam in dictis quàm factis, testatur. Tam pravitas, quàm pietas, nunquam vivaciùs conspiciendæ, quàm ubi se agendo produnt. Multa edidicit Salomon, hominum mores intentè observando; ut in Eccles. Porro aliquid De iis ediscendum, sintne ingenio docili, an præfracto, sintne extrà vel intrà; sintne urtica vel spinæ: Illæ leviter tactæ, repungunt; manu compressæ, non omninò prurigine afficiunt: hæ, si non cautè tractâris, vulnerant. Sic Paulus, apud Athenienses dicturus, multa in iis animadvertit, quibus se blandè in illorum animos insinuavit. 3. Opera Dei, tam creationis, quàm gubernationis, sint pro libro, unde & se, & alios, instruat animarum carator. Hæc perlustret, hæc altâ mente reponat. Ex his plurima de Dei potentiâ, justitiâ, misericordiâ sapientiâ, veritate tam promissionum quàm comminationum, hauriat documenta. Quàm in his meditandis frequentes fuere tam David, quàm Sa-

Solomon, testatur tam liber Psalmorum, quam Ecclesiasticis. Nunquam dextrè, quod cupit, effectum dabit pastor, qui sic se musæolo addit, ut non his etiam libris scrutandis, inspiciendis, ali-quod concedat temporis.

In quibus dirigendus in Theologiâ tyro, sunt, 1. Quid. 2. Quomodo. De utriusque hæc mea exilis sententia. Cùm duplex sit scriptorum genus, Sacri, Ecclesiastici; suas utrisque vires concedat operosus pastor.

Quod ad sacros. *Can. 1.* Primas habeant inter legendum hi; in secundis subsistant doctissimorum qualescunque vel emunctiores lucubrationes. Ab his, Christo duce, auspicandum; in his præcipuè insistendum: ad illos, non nisi ut his operam præstant subsidiariam, animum haud adjiciamus. Scripturarum illud præ cæteris elogium, ^a quod hominem Dei ad omne opus ministeriale reddunt perfectè institutum, ^b in se meditando beant; illarum operâ anima ad Deum, à quo averfa, convertitur; juventutis effrænata & lascivientes cupiditates coercentur, de novo formantur. Lydius lapis, est Scriptura, ad quam hominum scripta quælibet exigenda. Est illud unicum infallibile Dei verbum, quod nullos habet admixtos errores. Denique, Scripturarum ea est profundior altitudo, quæ nunquam exhauritur; ea impervia difficultas, quæ, utcunque indies indagatur, nunquam tamen plenè eruitur; ea perennis efficacia, quæ, multoties reperita, de novo semper operatur in cordibus fidelium. Nec id quisquam miretur, cùm infinitus sit Spiritus, qui in his loquitur, his præ aliis adest, & per has suam præcipuè exerit *ἐκ τῶν γραφῶν*.

Can. 2. E scripturis, illas primò percurramus, idque operâ intensâ, quæ ordine naturæ priores; quippe hæc succedentibus, ut plenius in-

F

teNi-

telligantur, manum porrigunt auxiliarem. Ejusmodi Mosaicus *מִשְׁכָּן דָּוִד* & basis: ita hâc nituntur quæcunque super ædificârunt sive Prophetæ sive Apostoli. Quæcunque ad salutem necessària, hisce libris integrè comprehenduntur; quæcunque deinceps accessère, doctrinæ in his consignatæ non nisi uberior explicatio. Ex his fontibus irriguis hauriunt sua divina eloquia prophetæ; hinc edocti peccata ostendunt, objurant, minantur, Christum in plenitudine temporum venturum pronunciant. Ex his & prophetis conjunctim, omnem suam educunt Evangelicam a doctrinam tam Christus, quàm Apostoli. In scriptis, tam prophetis, quàm Evangelicis, cæcutiunt planè qui non Mosaicos libros diligenti trutinâ examinârunt.

Can. 3. Es scripturis, quæ doctrinæ capaciore ambitu reliquis antestant, illæ operam magis frequentem desiderant. Ejusmodi cum multò reliquis facundiores, eò quòd plerunque in genere traduntur, quem illis scrutandis impendimus laborem abundè compensant. Hi sunt, in veteri Testamento, libri Job, Psalmorum, Solomonis, quibus accensendi ut apprimè utiles Deuteronomii & Esaia libri. In novo Testamento, ex Evangelistis, Johannis historia Evangelica diligenter evolvenda; Epistolæ omnes, præ reliquis, sylvam materiæ legentibus exhibent. Cum his, præsertim Psalmorum & Esaia voluminibus, frequentius rem habuisse tam Christum, quàm Apostolos, ex eo verisimile, quòd plura testimonia ab illis quàm à reliquis accersant; ex Isaia loci circiter sexaginta, ex Psalmis sexaginta quatuor citantur.

Can. 4. Cum Scripturæ quædam eo nexu conjunguntur, ut mutuas sibi in illarum intelligentiâ tradant operas, conjunctim eas legere oportet. Ejus-

Ejusmodi sunt libri prophetici, & historici: quorum hi illis ita famulantur, ut, seorsim si legeris, aliquoties hærebit aqua; sin utrosque conjunctâ operâ perlustraveris, Spir. Sancti mens multò clariùs effulgebit. Liber Joshuæ annon terræ sanctæ *ἡγεμονίας*, quæ in Prophetis legendis multâ condúcit, quasi oculis spectandâ subjicit; reliqui qui subsequuntur libri historici, & variâ Ecclesiæ conditionem enarrant, & temporum rationem Chronologicam suppeditant, Utrisque his; temporum (volo) serie, & locorum delineatione, nã tu quasi binis oculis prophetarum vel in via maximè penetrabis. In novo Testamento, quàm pulchrè seinvicem exosculantur scripta * Evangelica & Epistolica: quorum illa, Jesum esse Christum filium Dei, tam factis quàm dictis certò concludunt; hæc, quis istius veritatis usus fructusque quoad nos, quomodo ejus compotes simus, quomodo hæc dignè incedamus falius differunt. Ita utraque si uno mentis intuitu oculis exhibeantur, alternatim se illustrabunt.

Sic habes, è scripturis, Quid primò, quid maximè, quid conjunctè legendum. Sequitur, Quomodo. Cui inserviunt Canones hi.

Can. I. Sacra hæc Dei mysteria non legantur, nisi Deum cordatè supplex oraveris, ut Spiritum suum, qui mentem illustret, doceat, imperitare dignetur. Januas Scripturarum custodit Sp. Sanctus; non datur aditus, nisi, propriæ excitatis consciis, hujus opem implorâris. *b* *Invoca me, & respondebo tibi, & indicabo tibi magna & abscura, quæ non agnoscis.* *c* *Reverte oculos meos, ut intuear mirabilia ex lege.* Aliud, grammaticum verborum sensum expiscari; aliud, res sacras quæ sub iis significantur percipere: aliud est, res sacras per species alienas duntaxat comprehen-

F 2

dere

dere; aliud, per internas & proprias species, Spiritu intus revelante, eas cognituras habere: denique aliud est, spiritualia carnali modo; aliud, spiritualia idque spirituali ratione intelligere. Hæc omnia vult propheta, dum cupit *mirabilia ex lege intueri*. *a Si inclamaveris prudentiam, ad intelligentiam edideris vocem tuam, tum intelliges reverentiam Iehova*. Illud itaque Hieronymi fixum maneat; *Orationi lectio, lectioni succedat oratio*. Qui secus faciunt, quantum illis imminet periculum, aut prætereundi vera, aut affingendi nova! quàm illi è sacrâ hac officinâ nihilo aut doctiores aut sanctiores redeunt!

Can. 2. Animus ritè afficiatur, quando pensum hoc aggreditur. Rectè autem tum demum afficitur animus, 1. Cùm scripturarum lectionem, ut Deo præcipienti obtemperemus, suscipiamus. Adfit semper, si non actualis, saltem ad Dei præceptum habitualis respectus. Tum cultus erit, cui Deus secundabit, cùm ejus nomine peragitur. 2. Cùm finis, ad quem collimare legentem voluit Deus, ei ante oculos obversatur: ille autem tam nostrî quàm aliorum in fide ædificatio. Lectio multiplex, si non eò dirigatur, ut Deum reverere, & præcepta ejus observes, ventosa. *b Vanitas & non nisi carnifatio est*. Si gloria Dei & salus proximi, in iis quæ levioris momenti, cordi esse debent; annon in officio hoc, quod quibuscunque hujus vitæ negotiis præponderat? Quàm hic culpandi, qui in Scripturarum studiis illud unum in oculis ferunt, ut digito demonstrantur, ut cognomen duntaxat profundioris scientiæ adipiscantur. Nova hæc Satanæ astutia, ut quæ studia cupiditatum sitim extinguerent, earundem fibras extirpatent: illa iisdem inflammandis inservirent: quæ, divino instituto, affectus inordinatos subigerent; ea, nostrâ culpâ, eosdem foverent.

Can.

Can. 3. Tam libri quàm loci, quem legimus, finis nobis inter legendum sæpius occurrat. Hic apprimè conducit ad Sp. Sancti sensum nativum eliciendum; Hunc si aut ignoramus, aut mente impressum non afferimus, quos non procudimus sensus devios? huc illuc discurrimus incerti. Si enim finis utcunque novissimè perficiatur, primò cujusque operantis animo succurrat; quidni idem obtineret sensum scripturæ expiscandi; qui & fabricandi? si primus esse debet finis in intentione loquentis, quid ni & in animo legentis, ^a si loquentis mentem assequi voluerit? Finis iste aliquoties explicite traditur, quandoque verò implicite involutus latet, & continuam rerum seriem attentè animadvertendo colligendus.

Can. 4. Cujusque libri œconomiam, analyticæ resolutionis subsidio, animo consignandam curemus. Analysis ejusmodi fabricanda, quâ quæ promiscuè tradi videntur, ea ad perpauca summa capita revocamus: quâ item nobis innotescit, quid probatur, quibus argumentis; denique quâ nobis, quomodo aliud ex alio sequatur, constat. Singulæ rerum clausulæ minutiores vel memoriam plus æquo onerant, vel faciliè effluunt nisi logicâ quâdam distributione compingantur, ordinatè digerantur. Porro plurimum interest, ut Scripturæ, prout res tulerit, ad manum sint; venas, in quibus cujusque generis argumenta reconduntur, perspectas habeamus. Nullo negotio nobis occurrerent scripturæ, qualiscunque illarum usus fuerit, si cryptica methodus genuinâ analysi explicetur. Atque hæc de sacri codicis lectione. Attexendum aliquid, de Ecclesiasticorum scriptis evolvendis. Videndum hîc, Qui legendi, & Quomodò.

CAP. XIX.

De Scriptorum Ecclesiasticorum lectione.

IN Ecclesiasticis scriptoribus a legendis. *Can. 1.*
 Orthodoxi primò, ὡς ἐξ ὀνόματος postremò legantur. Orthodoxi illi, qui ἡ ἀποστολικὴν ὑπακοὴν τῶν λόγων ἐν πίστει καὶ ἀγαπῇ illibatam conservârunt. Ἐπεὶ δὲ οἱ, qui eam in fundamento labefactârunt. Ejusmodi sunt, præ aliis, Pontificii doctores; sive Scholastici, qui à Lombardo familiam ducunt; sive coaxantes isti Jesuitæ, Papæ emissarii; sive rota fraterculorum cohors. Quàm hic meritò taxandi, qui tyrones in studiis Theologicis ad hos remittunt, ut ex illorum putidis lacunis suam omnem hauriant Theologiam: Interim verò clarissima nostræ Ecclesiæ lumina, quibus nulla post Apostolos ætas protulit fulgentiora, alii fusque deque habent, alii procaci ore in illa debacchantur! Quanta hæc in Deum ingratitude, quòd coelestem mannam, quam in nos effusissimè depluit, præ nauseâ pertæsi, ad Ægyptiacas illas delicias retrò feramur! Quid salniferi succi vel sanguinis ex eorum voluminosis scriptis attrahemus, qui Antichristi satellites, purpuratæ meretricis assclæ, Christiani orbis incendiarii, qui unctorum Dei cædibus nefariis rubent? An id tutum, illorum in rebus fidei vestigia premere, qui, fontes tam Hebraicos quàm Græcos deferentes, translationi omnium mendosissimæ se emancipârunt? nec enim ab ea, nisi sub anathematis poenâ, discedendum. Annon hi porro in verba Conc. Tridentini, quod analogiam fidei miserè fœdavit, prorsus jurati?

Interim non repugno, quin qui judicio maturi, si otio abundant, illorum perlustrent scripta. 1. Quòd non nisi illorum inspectione statu

tus controversiarum, quæ nobis cum illis intercedunt, poterit accuratè definiri. Maximè inter-
 èst, ut iisdem terminis quibus se explicârunt,
 nos illorum quascunque opiniones proponamus.
 Causa calumniandi hoc modo illis auferetur. 2.
 Quòd, cùm magna est veritas & prævalet, in illo-
 rum scriptis multa occurrunt testimonia, quibus
 in sententiam nostram eunt; multa, quibus Ec-
 clesiæ suæ adversantur: ut fusè ostendit in suâ Ca-
 tholicâ apologiâ reverendus Mortonus. 3. Quòd
 nihil impedit, quin Pontificii quibus regenera-
 tionis gratia non illuxit, in gratiis gratis datis, ut
 in linguarum & artium cognitione, nostris ante-
 cellant. 4. Quòd plerique eorum, in iis quæ ex-
 tra controversiam, ut de naturâ Dei, quòd ad
 quædam ejus attributa, De justitiâ & jure, dextrè
 enucleârunt. Sic Suarez, Lessius, Soto. 5. Quòd
 ex iis in medio Papismo aliquos excitavit Deus,
 quos in fundamentalibus principiis illustravit,
 adeoque illorum ministerio Deus Ecclesiæ suæ apud
 illos latenti consuluit. Ejusmodi fuere illi
 Veneri fraterculi, Paulus, Fulgentius; ejusmodi
 Joh. Ferus Moguntinus, qui aliquando interro-
 gatus, Cur; cùm in pluribus cum Ecclesiis Evan-
 gelicis idem sentiret, Moguntia, ubi omnia Pa-
 pismo cooperta videbantur, commoratus est?
 Respondisse fertur, Se haud scire, ubi in toto
 orbe viveret, ut pluribus prodesset. 6. Quòd ex
 Bibliothecis, quas habent alicubi instructissimas,
 multa suppeditant, quæ nobis usui esse possunt,
 quæque aliunde haberi non possunt.

Can. 2. Qui in sacræ Scripturæ contextu im-
 pensius scrutando se exercuerunt, à nobis pro
 palmariis habeantur Theologis. Sunt enim Scri-
 pturæ, illa veritatis sacro-sanctæ norma & re-
 gula; quam qui in oculis semper ferunt, quod
 solenne est expositoribus, non possunt non fœ-
 licius multò lineas ducere Theologicas, quàm
 qui

qui à *neglorum* remotiores, ut qui toti in controversiis: Sunt illæ, aurifodinæ; in quibus si jugiter effodientes, diriores multò evadant, cui id mirum? Sunt illi Sp. Sancti viva vox, idioma nativum; cui qui assidue intelligendo incubant, ii plenius multò mentis sensa percipient, quàm qui rariùs commercium habent: hinc quod tritum obtinuit, *Bonus Textualis, bonus Theologus.*

Can. 3. Qui puriori seculo scripsere Theologi, potiori apud nos loco sint, quàm qui seculo minùs puro, aut faculento, vivere. Secula illa, quæ Apostolos non longo intervallo sequebantur, errorum rubiginem contraxere: justum id apud Deum, ob Evangelium prioribus seculis spre- tum. Sic solet mundi ingratitude ulcisci cum eos in errorum dumeta transversos abripi patitur. Huc accedit, quòd viam oportebat, ad Antichristum suo tempore formandum, per multos antecedentium seculorum errores muniri; ac propterea qualibet ætas suum contulit quasi symbolum, opinionum quæ minùs sanæ, ex quibus invicem conjunctis exsurrexit ille omnium hæreseon centrum, Antichristus. Seculum illud omne, quod statim ab Apostolis usque ad partum Antichristi, ut minùs purum censendum; ubi verò ad celsum suæ dignitatis culmen ascenderat Antichristus, atque illic per quatuor annorum centurias, mundum quasi fascino dementavit, tum coepit illud tenebricosum ævum, in quo omnia caligine errorum cooperta. Postquam verò emicuit jubar Evangelii, confestim evanuerunt tenebræ istæ plusquam Cimmeriæ; errores, quibus veritas sacra ferè extincta jacebat, detegebantur; lux clarissima quasi mundum illustrans effulsit. Seculum hoc illud quod à primis Ecclesiæ reformationibus exorsum sumit. Hanc seculorum distinctionem, & res ipsa, attestante temporum omnium histo-

historiâ, loquitur; & ex Joannis Apocalypsi facile est demonstrare.

Minuenda hic opinio illorum, 1° Qui veteres scriptores, Ecclesiæ patres, ita immodicè effecerunt, ut Neotericos nullo numero habeant. Fatendum illud, antiquos patres ut magna mundi lumina suis temporibus colluxissè, hæreticorum malleos, veritatis sacræ acerrimos vindices, Sp. Sancti donis largitèr fuisse imbutos. Plurimum nos illis debemus, à quibus, ad omne ævum duraturæ, transmissæ sunt lucubrationes perpolitæ & nervosæ, Ecclesiæ apprimè utiles. At Neotericos tam vili æstimare, ut præ illis hi sordeant; & judicii malè sani est, & summæ in Deum ingratitudinis. Utrique fruantur suâ debitâ laude. At Neotericis, sive in Scripturis interpretandis, sive in hæresibus refutandis, palma videtur concedenda; Primò quòd, seculo in quo vivunt Neoterici, Antichristus debellandus; seculo in quo patres florère, sensim sine sensu introducendus. Probabile saltem illud, Deum dona sua vel minori vel majori mensurâ effusurum, ut negotium quod illis incumbit peragendum vel grâvius vel levius fuerit. Seculo hoc nostro, congregiendum erat Theologis cum illis, in quibus omnium ætatum hæreses quasi in unum aggregabantur: Donorum itaque copiis instructioribus opus erat. Seculo illo altero, necesse erat ut in pluribus occurrerentur patres Ecclesiæ, ut sic Antichristo via panderetur. Secundò, qui pluribus subsidiis ad veritatem eruendam abundârunt, verisimile est eos multò foeliciùs res Theologicas explicassè, quàm qui eisdem caruère. Seculum hoc nostrum plura suppeditare adjumenta, quibus veritas accuratiùs exquiratur, non sanæ mentis qui negabit. Habemus nos linguarum cognitionem, quâ pleriq; veteres carebant; artium scientia apud nos ad summam, præ illis temporibus, maturitatem

perducta; artis item typographicae beneficio, quæ ante annum 1440 non innotuit, cujuscunque generis libri in rei literariæ commodum insigne divulgantur. Accedit, quod, cum quælibet ætas habet suam mensuram, nos & nostram & antecedentium ætatum mensuram habemus. Sit mensura nostra illorum inferior; at scimus (ait Stella ^a) *Pygmaos Gigantum humeris impositos plus quam ipsos Gigantes cernere*. Veteres à Neotericis vinci, & testatur, & probat, è nostris Reverendus Mortonus in Apologiâ Catholicâ, ubi plures reddit causas, quare in patribus non sit acquiescendum; 1° Quia incertum est quid definiant patres, propter libros supposititios, qui patribus ascribuntur. 2° Quia scripta patrum tantâ ferè obscuritate involvuntur, ut quid senserint difficile sit statuire. 3. Quia variaz sunt de multis scripturis patrum expositiones. 4. Multiplex patrum lapsus, cujus causas reddit Sixtus Senensis, Prima est, quod absque ullo prævio auctore intentârunt illuditer aggredi. Alia est, quod tantò divinæ pietatis zelo ardebant, ut, cum errorem destruere pro viribus conatisunt, in contrarium inciderint. Agricolæ more, qui, cum curvum stipitem corrigere conantur, in contrariam formam deducunt. Tertiò, Temporum decursus veritatis indagationi primùm auxiliatur. 1. Quia sic à Deo constitutum, ut divina Veritas non nisi gradatim emergeret. Sic, ante adventum Christi, quò propius appropinquabat, eò clariùs lux effulgebat; perinde & quò proximior, tam Christi ad judicium adventus, quàm Ecclesiæ Judaicæ gloriosa restitutio, eò veritas magis clarescet. 2. Quia, cum in Scripturis multa sunt prophetica, qui remotiùs ab illorum impletionem vixerunt, eò necesse erat in multis cæcutire, quæ postera ætas dilucidè explicaret; sic de

de Antichristo. Quarto, Habuit à Christo, & Apostolorum temporibus, Ecclesia variam conditionem, nunc in interiori atrio delituit, & quasi exul in solitudine occulta manebat; nunc quasi civitas in monte posita eminebat: aliquando, utcumque non secesserat in desertum, fingam tamen meditabatur: aliquando gloriose, velut jubar exoriens, è nebulis errorum erumpebat. Discriminandi authores, prout ejusmodi vixere seculis, vel in quibus veritas angulos perreptabat, hæreticorum astutiâ, tyrannorum rabie ferè extincta est; vel in quibus Fides Orthodoxa in propatulo fuit, omnium oculis conspectior. Annon plerique è patribus in hoc à Neotericis vincuntur, quòd hi seculo magis defæcato scripsere, illi cùm omnia si non caligine cooperta, è tamen ocyus properabant? E Pontificiis, hoc ipsum testatur Rossensis, *Non cuiquam obscurum esse possit, multa esse tam ex scripturis aliis, quàm ex Evangeliiis, luculentius nunc excussa, & intellecta perspicacius quàm olim, nimirum quia veteribus non adhuc erat perfracta glacies, aut quia non sufficiebat eorum ætas totum Scripturarum pelagus ad amussim expendere.* Et Salmeron, *Non omnia omnibus dedit Deus, ut qualibet ætas suis gaudet veritatibus, quas prior ætas ignoravit, qualibet ætas antiquitati semper detulit; sed illud asserimus, quo juniores, è perspicaciores esse doctores.*

Secundo, Illorum hîc redarguendus error, qui, sanioribus Neotericis omissis, Scholasticos doctores, qui decimâ tertiâ centuriâ obtinebant, in Theologia candidatis imprimis commendatos volunt. Concedo nonnulla, quæ in Theologia difficilia, ab illis dextrè explicari; idque præsertim in moralibus, ut quæ de justitiâ, & jure, &c. Illa Aquinatis tam primâ, quàm 2^a 2^æ, digna est quæ suo loco legatur. Concedo, illos in quibusdam terminos artis admodum idoneos suppeditare; &

in iis quæ lumine naturæ percipiuntur, adeoque illorum cognitionem supponit Theologia, ut de natura animæ, &c. multa illos utiliter enucleasse. Verum, ut de manibus hominum tam patres, quàm modernos excutiant, ut primitus suam illis consecrent operam novitii, ut tanquam primipili Theologi in Scholis dominantur; horret animus meminisse. Non hæc dico; quasi ipse Scholam universam perlustrassem; nec enim id necesse, ut quis universum mare ebibat ut discat quòd aqua sit falsa; Ex ungue leonem. Turpiter verò ab illis erratum, ut crassam barbariem & prodigiosas *καυροφορίας* omittam, 1. Quòd doctrinam Ecclesiæ in summis capitibus corrupèrunt. Justificatio ex fide sola, exclusa est; meritum Christi, ut initium duntaxat justificationis habebatur, quia gratis recepti suis operibus justitiam coram Deo adimplerent. Doctrina de bonis operibus, ut quibus tribuebant meritum æternæ vitæ, &c. misere foedata. Doctrina de hominis depravatione, corrupta; cum asseruerunt hominem, faciendo quòd in se, mereri gratiam de congruo. Doctrina de poenitentia, eò quòd discrimen Legis & Evangelii sustulere, collapsa prorsus. Nec mirum, cum apud hos receptum, Papam esse fundamentum fidei; literam Biblicam esse materiam litis; Scripturarum sententiam non nisi ex Patrum & Conciliorum scriptis desumendam; nihil contra Aristotelem dicendum, nedum in rebus fidei: quod Aquinati solenne. Hinc Reverendus Theologus sic; *Assiro, aioque sine omni circuitione, non modò non necessariam, sed errorum omnium ἀναστροφίαν esse, scholasticam Theologiam, ac nullam quidem capitaliorem pestem, quæ quidem doctrina nomine vestita incedit, vera atque ad salutem Theologia, vel ab inferis exhalari posse.*

2. Cum ille Sp. Sancti a scopus in scripturis, ut fides

des eorum, quæ scripta sunt, in hominum mentibus imprimatur; in illud unum incubuere Scholastici, ut Academicam illam *ἀνταρδιαν* in scholas theologicas introducerent, veritatem in utrum verterent, ut Lutherus: Dubia quæ occurrunt solvenda, quas induxerunt hæretici præstigias errorum, eas discutere oportet; sobrias quæ de controversiis articulis instituuntur disputationes admodum probamus: verum, ut quæ apud omnes recepta, maximè perspicua fundamenta religionis, ea datâ operâ novis confictis dubiis in dubium vocare, fidei illi *πληροφορία* ad quam omnes aspirare debent, planè repugnat, ut observat doctissimus Sadeel. ^a 3. Frivolas & inanes distinctiones, ad veritatem Dei eludendam, excogitârunt hi. De his, sic Rainoldus ^b conqueritur, Quod argumentis veris constricti, excogitatâ aliquâ distinctione evadere solent. quod vilis & degeneris ingenii, Ludovici Vivis iudicio, indicium est. Cum, qui sunt ingenui, potius respiciunt quàm id verum sit quod defendunt, quàm quomodo possit defendi; veritatem, quàm victoriam, pluris æstimantes. Annon distinctiones illæ, quas à Scholasticis mutuari sunt Pontificij, Ecclesiæ Romanæ nutanti & labenti quasi in subsidium, ut totidem copiæ succenturiatæ, venêrunt? Eiusmodi illæ, de dominio Papæ in principes directè & indirectè: De Christo & Papa, cum ille caput Ecclesiæ dicitur quoad internum influxum, hic verò quoad externum regimen: De papa errante ut Personâ privatâ, non ut Papâ: De capite Ecclesiæ principali, minùs principali. De huiusmodi distinctionibus sic Whitakerus; ^c *Si semel ea lex & consuetudo obtinuerit in Theologia, ut liberum sit cuius distinctiones comminisci, nihil in omni religione fixum certumque permanebit. Qui non eo modo quidvis labefactare poterit? Exploranda igitur distin-*

^a In præfat. ^b Coll. quæ statio ea, 1. ^c Contr. 4. qu. 2. p. 146.

distinctiones diligentius, & dijudicanda sunt, ea-
que magni aestimanda regula est: Nullas in Theologia
probandas esse distinctiones, nisi quæ apertis Scriptu-
ræ locis nitantur. Et Hadrianus Saravia sic; inanis
& sophistica est omnis distinctio, & fallacia plena,
quam quis scriptis sive sacris sive profanis inducit, non
ab illis desumit. Regula juris est, Non esse distin-
guendum; ubi lex non distinguit; sic Reverendus
Mortonus. ^a 4° Quæstionibus curiosis, insipide,
quæ nullo modo ædificationi inserviunt, libros
suos referciunt, ^b Devita oppositiones, falsò nomi-
nata scientiæ. Sp. Sanctus non ejusmodi gaudet
quæstionibus, quæ nullatenus in fide ædificant.
Lombardus sacro-sanctæ Philosophiæ veritatem, fon-
temque purissimum, (sicut plures millies à Jacobo Fa-
bro, & Iodoco Clitovao, præceptoribus meis accepi
atque audiui) quæstionum & opinionum rivulis con-
turbavit: sic Aventinus. Oswaldus Myconius de
Zuinglio sic; Ipsum non negligenter in Theologiam
scholasticam intuitum esse; moxque vidisse, quod hic
esset boni temporis amissio, quod omnia confusa, sa-
pientia mundi, Philosophia, Deus, inanis loquaci-
tas, barbaries, vana gloria, & quicquid hujus ge-
neris, nihil inde sana doctrina sperari posse. Gau-
deo, inquit Lutherus, me à scholasticâ Theologiâ
erutum, & gratias ago Christo Domino meo. Qui
plura cupit, consulat Centuriatores ^c Magdeb.
Antonium Sadeelem in præfationem de Meth.
Theologiæ: Philippum Melancthonem in apo-
logiâ contra Theologos Parisienses: Didymum
Faventinum, seu potius Philippum Melancth.
adversus Thomam Placentinum, pro Luthero:
Lambertum Danæum in prolegom. ad examen
Lombardi, de origine & progressu scholasticæ
Theologiæ: Parkerum de Politiâ Ecclesiasticâ.
Ego unum illud duntaxat Whirakeri ^d apoph:he-
gma

^a Par. 2. lib. 2. Vid. pag. 22. ^b 1 Tim. 1. 4. c. 6. 4. 20. ^c Ana-
nal. lib. 8. præfat. ad Cent. 13. ^d Lib. 2. c. 34.

gma de iis adjungam, *Scholastici doctores plus habent argutiarum, quam scientia; plus scientia, quam doctrina; plus doctrina, quam usus? plus usus, quam ad salutem.*

Can. 4. Qui in quoque genere claruerunt maximè, eos è catervâ scripturientium seligamus, in iis toti sumus. Non omnia potuere omnes, singulis suas quibus eminent dotes, nulli dedit omnes largitor summus; ^a *Huic sermo sapientia, illi notitia, alii donum prophetia, alii interpretatio linguarum datur, & quisque non nisi ἐν μέτρῳ μέ-* *λῳ* *ἔσῃ*, v. 27. Summæ id erit in pastore prudentiæ, si, quo in genere quisque antecellit, accuratius dispiciat; in iis immoretur; non vago cursu huc illuc discurrat. In rostris, veluti alter Apollos, dominatur Chrysostomus; in hæreticorum offuciis discutiendis, facilè princeps Augustinus; in commentariis, reliquis palmam præripuit Hieronymus: Perinde &, in Neotericis, hic Systematis Theologici fabricâ, ille in Scripturam enuclearâ explicatione, alius in Theologiâ *καλασθησικῇ*, alius in *ἀνασθησικῇ* excellentior.

Singuli omnia pertractant; non unus aliquis omnia ut singula absolvit. Atque sic, qui in Ecclesiasticis legendi: Sequitur, Quomoddò, sive quâ cautelâ.

Can. 1. Nullus perlegendus author, quin consilium ineundum, quâ vixerit ætate. Cum enim nulli non magno constitit seculi, in quo vixerit, prævalens defectio; ita vel optimis viris aliquid inde affricatur mali. Videndum, quæ stipulæ errorum, quod traditionum scœnum, quæ ceremoniarum strues in Ecclesiam jam tum surrepserant: hæc ratione & ab erroris tincturâ nosmet liberabimus, & æquiori in illos animo erimus, quos non tam suis quàm seculi erroribus involvi comperimus.

mus. Latum discrimen est, inter errorem hominis, & errorem seculi; vel bonos viros seculi erroribus, veluti torrente, abreptos videamus. Quis non in Bernardum, Anselmum, Gersonem iniquior erit, qui eos cum purioris seculi scriptoribus conferat; qui tamen in ætate suâ veluti faces ardentes colluxere, utcumque in illis multa superstitionis reperiesset? Apprimè huc conducit, ut, in studiorum ratione, historia Ecclesiastica reliquis præmittantur; & unâ Chronologi consulendi, qui seriem temporum accuratè digesserunt.

Can. 2. Cum perpauci aliquando existere theologi, quorum non fuere aliqui in doctrinâ saltem navis; videndum, ut cujusque, quoad possumus, malefana dogmata in numero habeamus. Secus foret, ut, quorum excelsum ingenium, summam eruditionem, pietatem insignem veneramur; illorum, aliud agentes, erroribus involvamus. In antiquiorum navis designandis optimè meriti sunt Magdeburgenses, Chemnitius, in eleganti illâ, quam de patrum lectione habuit, oratione; Scultetus, ^a in suâ Medullâ, &c. Quod ad Neotericos, habuere complures suos errores; ut Lutherani, ut qui Calvinum sequuti in doctrinâ de Sabbato; ut Hemmingius, qui pro gratiâ universali contendit; ut Piscator, qui rejicit activam Christi obedientiam à justificatione peccatoris, &c.

Can. 3. Tractatus Theologicos, qui spurii & incerto patre nati, danda opera ut à legitimis inter noscamus. Solenne id fuit, apud Hæreticos, ut sub Orthodoxorum nominibus sua divulgarent venenata scripta. Et Romani Gnathones scripta complurima confinxere, quæ illius sedis magnificentiæ, & primatui, testimonium perhiberent, eaque sub veterum nomine mundo obtru-

ferunt:

serunt : ejusmodi sunt Decretales Epistolæ , quæ sub nomine Clementis , Anacleti , Anyceti , &c. circumferuntur. Alter Aristarchus fuit Erasmus in scriptis veterum , præcipuè Hieronymi , genuinis à nothis secernendis. Post eum , egregiam alii navârunt operam ; ut Robertus Cocus pastor Leodiensis , in censurâ veterum , Thomas Jamesius Oxoniensis , Andreas Rivetus in critico sacro ; atque , è Pontificiis , Possëvinus , in suo apparatu , Sixtus Senensis , in suâ Bibliothecâ ; aliique plures obiter hoc fecerunt , ut Perkinus , in problemate , & Parkerus ,^a in suâ Politiâ.

CAP. XX.

Gregi quomodo & Inspiciendum , & Prospiciendum.

Tertio ,^b Ut ad munus instructior accedat Pastor , ejus est *ἐπιτοκῆν* , i. e. ut , qui in speculâ constitutus , gregem undique circumspicere. *Παραίελε ἐπιτοκῆν*. Dicitur autem pastor *ἐπιτοκῆν* , 1° Inspiciendo. 2. Prospiciendo. De Inspectione pastorali videndum, 1. Quæ ejus necessitas. 2. Circa quæ versatur. 3. Quomodo exercenda.

Inspectionis^d necessitas arguitur , 1° Quòd quæcunque sive prophetarum , sive Christi & Apostolorum conciones , populi , quicum res erat , cognitionem supponunt : Gregis autem nulla explorata cognitio sine inspectione. *Haud officia gregi præstabit Pastor ; nisi cujusque ovis faciem & balatum noverit ; ut , non per relationes , aut per alium ; sed de vultu , gestu , & voce , animi morbum deprehendat.* Sot. lib. 10. artic. 2. In eo concionatoris laus , non quòd promiscuè sua effundit , sed quòd omnia iis quos alloquitur adaptet.

A

^a Lib. 2. ca. 13. ^b Gregi Inspiciendum à Pastore. c 1 Pet. 5. 2. ^d Quare gregi inspiciendum sit.

A Sutore vestiario, non id solum quæritur, ut vestem conficiat; sed, ut huic vel illi, cuius vestis, accommodam: perinde & à concionatore, ut sua omnia populo, quicum res est, concinnè accommodet. ^a Hinc Ezechieli, populi exitium denuntiatur, quæ in conclavibus, quæ in locis seclusis abominanda peccata perpetrarunt, Deus per modum visionis oculis subiecit. ^b Multiplex illud vix, pro auditorum conditione, idque non in genere solum, sed in specie, denunciavit Christus. Sic, non nisi inspectione adhibitâ, Athenienses ^c alloquutus est Paulus. Quæ conscriptæ ab eodem Epistolæ, populi ad quem conscripsit cognitionem, arguunt: hinc quandoque misit, qui secum, Evangelistas; ut quo in statu res eorum essent intelligeret. ^d Haud enim potest vel frater fratrem ad pietatem & bona opera excitare, nisi *κλειανόν*. 2° Quod pastoris est, ^e ὁρδομεν ἡ κληρὸν ἡ ἀληθείας, i. e. Cuique, pro suâ spirituali conditione, tribuere quod suum: infantibus, quod infantibus; adultis, quod adultis &c. ^f Ejus est quandoque *mutare vocem*. Carnales, ut Carnales, non ut spirituales, alloqui. 1 Cor. 3, 1. Qui hoc poterit, nisi diligenti prius adhibitâ inspectione? 3° Quod sacrorum dignitas non alias conservari potest, nisi mundos ab immundis discriminet pastor: qui autem possunt hi ab illis secerni, nisi omni accuratiori scrutinio explorentur? Quanti hoc interest testatur illud apud Prophetam; ^g *Sacerdotes profanant res sanctas meas, inter sanctum & profanum non discernunt, & inter purum & impurum discrimen non ostendunt*. 4° Vel naturæ lumine hoc constat. Sumus Medici; medicina idonea non potest, nisi morbo cognito, parari: Sumus sacrorum Oeconomi, quibus nova & vetera educenda, id est, quæ cuique convenient distri-

buen-

^a Ezek. 8. ^b Matth. 23. ^c Act. 17. ^d Phil. 3, 19. ^e Heb. 10, 2 Tim. 2, 15. ^f Gal. 4, 20. ^g Ezek. 22, 26.

buenda (sic Musculus: Sumus seminatores; nullus, nisi soli naturâ expensâ, semen spargit: Non omnis fert omnia tellus: Sumus nutrices; quæ populo ministramus, pro ejus modulo, robore vel infirmitatē, temperanda.

Sequitur, * circa quæ versatur hæc inspectio. Primò, De gregis spirituali conditione videndum. Ovium Christi, varia conditio: aliæ sanæ, aliæ morbidæ; quarum hæ firmiores, illæ infirmiores: aliæ perditæ; quarum hæ ignaræ, sed dociles; illæ scientes, sed non humiliatæ: aliæ ægrotæ: aliæ per errores abactæ: aliæ è lapsu vulneratæ. Animo recognoscat pastor, ad quam harum classē suas revocet. Porro, si perditæ, illud dispiciendum, quo in genere perditæ, quæ apud illos regnant mala, quibus in his constriunguntur laqueis: Si ægrotant, quæ illas malè habeat conscientia vulnera: Si errorum dumetis implicatæ, quo in genere errant: Si lapsæ, quæ lapsus circumstantia, sagaciùs perquirendum: Si sanæ, in quibus corroborandæ, contra quæ muniendæ, attentè circumspiciendum. Secundò, advertendum, quæ suorum conditio ex donis vel naturæ, vel gratiæ communis: sive ex bonis adventitiis, ut quòd divites, vel pauperes; personæ nobiles, vel ignobiles, publicæ vel privatæ; senes, vel juvenes; resne eorum prosperæ, vel adversæ, &c. Tertio, quærendum, quomodo se gerant in totâ vitæ consuetudine; præcipuè in statione ad quam designati; An tam Deo, quam hominibus, secundum varias relationes, debitum præstant officium; an à scandalo liberi, quos sibi asciscunt socios. Quarto, & illud attendendum, quam in cordibus eorum verbum quod dispensatur sortitur operationem. Fateor, multoties verbum latenter efficax esse, vel ejus operatione vel Lynceo oculo inspicienti conspicua;

at

* Circa quæ versetur inspectio.

at id pastoris, ut auscultet, quod verbi dispensati effectum. ^a *Attendi, & audiui; prava loquuntur: nullum virum pœnitet malitia sua, ut dicat, Quid feci?* Ut enim, qui ignem ex silice decusserit in igniarius, oculum advertit, num ex scintillis decussis quæ subest materia combustibilis flammam concipit: sic verbi dispensatori animadvertendum, ubi verbi scintillulas huc illuc sparsit, num sint qui ignescunt, quorum corda inflammantur.

Sequitur, ^b ut dicam, Quomodo hæc inspectio exercenda. Primò, Omnis arripienda occasio, sive illos domatim alloquendi, sive cum illis congregiendi; confubulandi. In colloquio cum iis instituendo, ^{1o} Ansam demus, ut, quæ in religione mentis sensa, expromant. ^{2o} Sciscitandum, si id commodum videretur, quomodo se gerant qui sub eorum imperio. ^{3o} Subodorandum, quibus inniuntur fallacibus principiis, quæ verbo dispensato vel dispensando obicem ponunt. Secundò, cum aliis, quibus melius cogniti, colloquendum; ab iis de illorum conditione certioresmur. Sic 1 Cor. I. V. I. *Declaratum est mihi à domesticis Chloæ, quod lites sint inter vos. c* *Gavisus sum cum venirent fratres, & testimonio suo commendarent sinceritatem tuam, &c.* Tertiò, revocando ad examen (nec enim rumoribus statim credendum) quæ vel circumfert fama, vel quæ ab iis qui melioris fidei suggeruntur, de inordinatè viventibus. Qui aliis præsumunt, eorum gloria eos qui nequiter vivunt perquirere, quæ clanculum ab illis fiunt detegere. ^d *Honor regis pervestigare rem.* Atque sic ^e *ὁμιλοῦν* pastor inspiciendo.

Sequitur, ut dicam, & Quare & Quomodo ^e *Prospiciendo*. Quare. Scil. Quia sic pastores describuntur, ^f *ut qui vigilant pro animabus eorum qui subsunt, αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν,* ^{est}

^a Jer. 8. 6. ^b Quomodo gregi inspiciendum. ^c Ioan. ep. 7. ^d Prov. 25. ^e Gregi Prospiciendum & Quare. ^f Hebr. 13. 17.

est autem ἀγρυπνῆν, noctes insomnes agere, quod solent viri βεληφόροι. ^a Paulus frequens fuit ἐν ἀγρυπνίαις, quæ nihil aliud quàm perhæx illa sollicitudo, quæ Evangelio propagando totus incubuit.

Sollicitudo ^b hæc exercetur, 1° Cùm pastor suis periculum imminere, vel ab hæresibus ingruentibus, vel à malis quibuscunque serpentibus, certò perspexerit: tum enim eò suos omnes conatus in ministerio dirigat, ut suorum animos in doctrinâ quam acceperint corroboret. Propheta ^c Esaias, prospiciens populum Dei ad gentem idololatricam aliquando abducendum, de vanitate idolorum copiosè differt. Presbyteros Ephesinos, gregi attendere voluit Apostolus, ^d quod lupi graves post ejus discessum ingressuri essent; & exorirentur viri perversa loquentes, ut discipulos post se abducerent. 2° Diligenter animo expendat, quid id faciat quod maximè conducat gregi. Seligat sua temporum intervalla, quibus, reliquis sepositis negotiis, ad illud unum, Quomodò suis profit, mens tota feratur. Sunt alii è Satanæ faucibus liberandi, alii in suâ fide ulteriùs ædificandi, alii ne transversè abripiantur, in suâ integritate conservandi; alia atque alia, pro variâ conditione, ineunda via. Atque, si vel in humanis negotiis, nihil nisi consilio & maturè deliberando, solet ritè geri; nunquid in divinis, iisque omnium excelsissimis, aliquid effectum dabimus, nisi toto animi nisu in illud incumbamus? Si pro negotii, cui operam damus, sive difficultate sive magnitudine, in consilio & frequentiores & cogitabundi magis; quam non experfectam animi ἀσφάλειαν flagitat animarum cura? quam non postulat assiduam μερίμνη.

CAP.

^a 2 Cor. 6 9. ^b Quomodò gregi prospiciendum. ^c Esa. 40. 7. 41. 42. 43. ^d Act. 20. 28, 29.

animi tepide, adeo remissa verba Dei enunciant, ut extincta in labiis eorum viderentur: unde sicut ipsi frigidi sunt, & extincti, sic frigidos & extinctos relinquant, utinam non facerent, auditores, &c. Ita est zelus in dicente, ut instrumenti musici chordis resina; absque quâ nullum emittit sonum fidicula.

Secundo, a adsit tenera eorum quos alloquimur commiseratio: id iis compertum sit, nostra de ipsorum perditâ conditione viscera æstuarè; illarum loquendi formularum, quæ Deo per prophetas tribuuntur, talem esse debere in dicente affectum, insinuant. b O si esset hic eorum animus illis, &c. c O si meus populus auscultaret mihi, Psal. 81. 13. Quare moreremini, O domus Israël? Quomodo disponam te, O Ephraim, ut Adamam? ponam te ut Tzeboim? se versat in me animus meus, simul æstuant viscera mea penitentiâ. Et Dominus Jesus sic. O Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, ut gallina pullos suos sub alis? f Misericordiâ tactus, fleuit super urbem. g Cum vidisset turbas, misericordiâ commotus est, quod essent destituti & dispersi, ut oves non habentes pastorem. h Assumitur ex hominibus Pontifex, qui commode possit misereri ignorantes & aberrantes. Ecquid commiserationis objectum huic par, homini sc. qui, cum filius iræ, ad vermem mordacem, mortem vivacem, indies properat? Quam miseranda ejus conditio, qui in totum depravatus, cæcus, surdus, claudus, quid non? mancipium Diaboli, Gehennæ indies obnoxius, supplicio omnium maximo in omne ævum sine remedio adjudicandus; cum interim nihil tale de se cogitat, omnia sibi fausta promittit? Quid? quod idem à misericordiâ, & gratiâ quæ in Christo exclusus manet; gloriâ coelesti, communione cum

Deo,

a Secundus affectus est commiseratio. b Deut. 5. 29. c Ezek. 18. 31. d Ose. 11. e Matt. 23. 37. f Luc. 19. 41. g Matth. 9. 36. h Hebr. 5. 1, 2.

Deo, consortio cum sanctis & angelis, tempore suo, in æternum excludendus! Quæ non induenda viscera misericordiæ; cum tales, de salute recuperandâ, exitio ad quod in instanti abripi possunt vitando, alloquimur?

Tertio, ^a Adsit sensus interior doctrinæ quam aliis commendatam volumus, Nisi enim in nobis prius ejusmodi affectus exsuscitamus, quos aliorum animis impressos volumus; frustra erimus, quicquid conamur. ^b Apostolus, Corinthiis pro peccatis tristitiam ingenerari cupiens, ipse ex multa afflictione, & anxietate cordis, per multas lachrymas, illis scripsit. In quem locum sic Calvinus; *Sunt multi (inquit) clamosi reprehensores, qui in vitia declamitando, vel potius fulminando, mirum zeli ardorem præ se ferunt; interea secura sunt animo, ut videantur per lufum guttur & latera exercere velle. At pui pastoris est, flere secum, priusquam alios ad fletum provocet; tacita cogitatione discrucari; priusquam indignationis signa edat; & plus retinere apud se doloris, quam aliis faciat.*

Quarto, ^c Adsit illa animi demissio, quâ nos Dei auxilio in totum niti testamur. Deponenda omnino de nostro qualicunque apparatu fiducia, ^d Fiduciam habemus, non quod idonei sumus per nos ipsos ad cogitandum quicquam, veluti ex nobismet ipsis, sed, quod idonei sumus, ex Deo est. Haud recte afficimur, si quando nobis magna pollicemur, quod, quæ dicenda, ut quæ rem acu tangant, apposita; quod plurimum operæ & olei impendimus. Incallum eunt, vel quæ auditorum animos maximè commoverent, nisi coelitus adsit Spiritus subsidium: *Cathedram in cælo habet qui corda docet.* ^e *Nec u qui plantat est aliquid, nec u qui rigat; sed Deus, qui dat incrementum.* Szpius id com-

^a Tertius affectus est Doctrinæ sensus interior. ^b 2 Cor. 2. 4.
^c 4us affectus est Humilitas. ^d 2 Cor. 3. 5. 1 Cor. 3. 7.

compertum, quæ maximè elaboratæ, conciones, ne hilum proficere; cum, quæ minùs cultæ, intimos animorum recessus penetrant. Accedit, quòd multi elingues facti, cum in concionibus formandis infinitos exantlassent labores; ita ad singulos actus ministeriales de novo requiritur gratia. ^a *Hominu sunt dispositiones actierum animi, sed à Deo est responsum lingua.* Non prodest qualiscunque ad opus ministeriale preparatio, nisi linguam dirigat Deus, ut præmeditata proferat. Id Deo inprimis perplacet, quando nos à Deo in solidum pendere palam facimus.

Quintò, ^b Summâ divinæ Majestatis reverentia, cujus & vicem agimus, & verbum eloquimur, animus dicentis afficiatur. ^c *Si quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei.* Populi in eo laus est, à quòd verbum, non ut hominis, sed ut Dei excipiant: pariter & eorum qui dispensant encomium, quòd non ut hominis, sed ut excelsi Dei, sermonem enuncient.

Sextò, ^d Adsit intimus quo auditores complectimur affectus: Id iis innotescat, quàm nobis chari sint. Altius illabitur sermo, ubi auditor dicentis affectum in se benevolum animadvertit. Quæ vel asperiora, in mihiorem partem interpretabitur, siquando ab amore omnia proficisci constabit. Hinc illud Augustini, ^e *Dilige, & dic quòd voles.* Id conatur inprimis Apostolus, ut amor ejus, iis quibuscum rem habuit, compertus sit: ^f *Os nostrum apertum est erga vos, &c.* ^g *Testis mihi est Deus, quàm propensè vos omnes amem in visceribus Iesu Christi.* ^h *Ita erga vos affecti, voluissimus vobis impertire non solum Evangelium Dei, sed etiam nostras ipsorum animas, quod chari nobis esset.* ⁱ *Ego verò libentissimè impendam, & expendar pro animabus vestris, etiamsi plurimum vos diligens.*

G

mi-

^a Prov. 16. 1. ^b grus affectus est Reverentia. ^c 1 Pet. 3. ^d 2 Thess. 2. ^e grus affectus est Charitas. ^f In 6 ad Galat. ^g 2 Cor. 6. 11. ^h Phil. 1. 8. ⁱ 1 Thess. 2. 8. ^k 2 Cor. 12. 15.

minus diligat. Exprimitur verò inter concionandum ejusmodi animi affectus, Si auditores blandius compellimus: sic Apostolus a Judæos iis nominibus affatur, quibus, ut veteris suæ gloriæ insignibus, gaudebant: Si permanenter obsecramus: Si nostram de ipsorum bono sollicitudinem testemur: Porro, si illis suggeramus, quod illorum in precibus nostris sumus memores; quòd nihil æquè nos contristat, vel exhilarat, ac illorum res prospera, vel adversa: Si denique omnia suaviloquis insinuationibus (modò absit adulatione) cordatioris affectûs testimoniis condiamus. Multùm intererit, si nos in illos benevolè affectos esse prospexerint.

Septimò ^b Adsit *ἀπολογία*, quâ, semotâ omni formidine, intrepide peccata detegimus, judicia minamur, ^c *Ego repletus sum spiritu Iehova*, iudicioque & potentia, ad indicandum *Iahakobo* defectiōnem ipsius, &c. a *Da servus tuus*, ut cum omni fiducia loquantur sermonem tuum. ^e *Orate*, ut mihi detur *apertio oris cum libertate*; & ut patefaciam Evangelium sicut oportet me loqui, i. e. intrepidè. Absit pusillanimitas, timor, turpe silentium, quibus ab officio revocantur qui *ἀνθροπώποισιν*.

Octavò, ^g Adsit illa *ἀπλότης*, de quâ h Apostolus, quâ Dei præceptum duntaxat in oculis ferimus, ei soli ac hominum conscientias ministerium nostrum probatum volumus. ⁱ *Stude te ipsum sistere probatum Deo.* A nobis propulsare oportet omnes illos, quibus solet animus prurire, inanès hominum applausus; quæcunque nos titillant, sive honoris, sive lucri blanditiæ, eas aversemur. ^k *Non ut componantes sermonem Dei, sed ut ex sinceritate, ut ex Deo, in conspectu Dei de Christo loquimur.* ^l *Declaratione veritatis commendamus nos ipsos*

a Act. 2. 14. & 22. 29. & 13. 16. Item 22. 1. b 7 mus affectus est securitas. c Mic. 3. 8. d Act. 4. 29. & 13. 31. e Eph. 6. v. 19. f Col. 4. 4. g 3 us affectus est Simplicitas. h 2 Cor. 1. v. 13. i 2 Tim. 2. 15. k 2 Cor. 2. 17. l 2 Cor. 4. 2.

ipfos apud omnem conscientiam in conspectu Dei. Atque hæc, de iis, quibus pastor ad munus accedat instructior. Sequuntur, quibus populus ad auscultandum paratior.

C A P. XXII.

Quomodo populus ad auscultandum fiat paratior.

UT a populus ad auscultandum verbo sit paratior, aliquid nobis faciendum incumbit; aliquid à Deo exorandum.

Primò, b nobis incumbit, ut, quibuscunque poterimus lenociniis, animos populi in nos propensos reddamus.

Sextuplex hic occurrit ratio, quâ pastor suorum animos sibi devinctos teneat. 1. Si *ἡσυχῆς* erit, i. e. si comiter se gerat, si moribus facilis sit, omnibus sui copiam & usum faciat. c *Estote alii in alios ἡσυχῆς*. d *Estote ad invicem φιλῶντες*, comes. e *Ut favus mellis, sunt verba amantatis*. f *Verba oris sapientis sunt gratiosa*; i. e. mellito & molli sermone gratiam sibi conciliat. Suorum animos faciliè conciliabit, qui vultu, sermone, gestu, iis se comem & affabilem præbuerit. 2. Si *ἰσχυρὰς* & *συνπαθεὶς* erit, in iis quæ suis obvenerint calamitatibus; animo sit ad miserandum propenso, lugeat cum lugentibus. Ex eo amoris nostri fidem facimus uberiores, si in rebus adversis illis succurramus, affectum in illos primum testamur, eorum onera mutuâ *συνπαθείᾳ* in nos suscipiamus. g *Quis affligitur, quin ego affligor? quis offenditur, quin ego uror?* De Ambrosio fertur; *Iacere cum putes eum jacentibus, lachrymari cum lachrymantibus, gemere cum gementibus: Vir clementissimus in omnem formam se transformavit, ut homines Diaboli faucibus ereptos Christo lucrificaret.*

G 2

3. Si

a Quid sit necessarium ut populus ad auscultandum sit paratior; b 1. Eorum animi demulcendi sunt. c Eph. 4. 32. d 1 Pet. 3. 3. e Prov. 16. 24. f Eccles. 10. 12. g 2 Cor. 11. 29.

3. Si ἀγαθοποιός, i. e. Beneficentiâ, operâ, auxilio, quantum in illo est, cunctos demereatur.
^a Christus obambulabat ἅπαστας. ^b Simus benefici erga omnes, &c. Christus, pluribus benefaciendo, & eorum affectus in se proclives reddidit, & ex iis multos ad fidem lucrificavit. Charitas nostra innotescet famis, pestis, aut alicujus divini flagelli tempore. Hoc nomine celebratur Basilus ille magnus, quod fame grassante, populo in maximâ rerum penuriâ constituto, sua omnia expromendo, succurrit. 4. Si, in quibus fas erit, ut in iis quæ tam naturâ quàm usu adiaphora, illorum ruditati se accommodet: nullo negotio suorum animos inescabit, & vel reluctantes, blandius inclinabit, si omnia fiat omnibus. Qui secus faciunt, in adiaphoris mordicis tenaces, quantas illi miscant turbas, gregis affectus à se prorsus alienant! Hinc Apostolus, ^c utcumque liber ab omnibus, omnibus se servum fecit, ut plures lucrificaret. Factus est Iudæis, ut Iudæis, &c. exlegibus ut exlex, omnibus omnia, ut aliquos servaret. Ego per omnia omnibus placeo, non quarens meam ipsius utilitatem, sed multorum, ut servantur. Hoc consilio ^d Timotheum circumcidit, voto se obligavit, se purificavit, ut judæis placeret; cum, hæc omnia nullius momenti esse coram Deo, sciebat. 5. Capret quandoque ansam cum suis convivendi communem; cum illis, ut res tulerit, agat mensam. Fit aliquândo, ut quæ in animos hominum subrepant de nihilo simultates, quæ desuetudine vitæ exoriantur temerariæ suspiciones, vel invicem convivium agitando abeant in nihilum. ^e Hinc Christus, qui ovem Israël perditam quaesitum venit, non recusavit quandoque etiam cum Publicanis, & peccatoribus cibum capere. Et Gregorius Bonifacium hortatur, Ep. 3. ut cum
pres-

^a Act. 10. ^b Gal. 6. 10. ^c 1 Cor. 11. 16. & 9. 19. & 10. 33.
^d Act. 16. 3. & 18. 18. & 21. 16. ^e Luc. 5. 30. & 15. 23.

presbyteris, multis vitiis irretitis, communem mensam ageret, ut hac ratione ad meliorem frugem traduceret. Plerumque enim (inquit) accidit, ut quos correctio disciplina tardos facit ad percipiendum veritatis normam, convivorum sedulitas & admonitio blanda ad viam justitiae perducatur. Eleganter Seneca, *Canent nobiscum alii, quia digni; alii, ut sint digni.* Interim cavendum, ne ira cum illis commercium habeamus, ut vel inde ex illorum consortio aliquid mali contrahamus; aut aliis scandalo sit, qui exin conijciant illorum à nobis peccata probari; aut illi in sua nequitia confirmationes evadant. Omnibus sit exploratum, nos cum illis, non nisi ut medicos cum ægrotis, congregari. 6. Omnes quascunque rixas, & jurgia, quæve horum flabella esse possunt, cautè fugiat, qui suorum animos sibi conjunctissimos velit, Pastor. Imprimis, sollicitè declinet omnes iras cum iis, qui, quòd opibus & amicis potentiores, odium haud nòrunt deponere. Horum animos si irritaverit; & altius insident vel leviusculæ injuriæ, nec ita facile vulnus coalescit. Pariter, nec cum aliquo hominum ordine, aut cum multitudine in unum conspirante, (modò id salvâ conscientia potest) certamen ineundum.

Animorum hanc conjunctionem qui factam rectam esse velit, 1. Contractus omnes cum suis, in hujus vitæ emolumentis, quos non vel lex charitatis, vel inevitabilis necessitas exigit, studiosè declinet. Quippe hi, cum plerumque contentionum occasio sint, animorum alienationem sensim pariunt. * *Hei mihi, mater mea, quòd peperisti me in quem intendatur lus, &c. non dedi mutuum; nec mutuum dederunt mihi, i.e. ab omni litis occasione, quæ humanitùs moveri potuit, supersedi prudens, & tamen unusquisque maledicet*

G 3

mihi.

mibi. 2. Si quando cum illis intercedit quodcunque negotium, siue in spiritualibus, siue in iis quæ hujus vitæ, animum, mansuetudinis thorace munitum, carer. Qui non quaquaversum instructus, (mibi crede) populi id, perversax & morosum ingenium, ut vel minimissimo cuique, nisi ante cavebit, bilem commovebit. Hinc est, a quod omne hoc pastorale munus, *μακροθυμία* grano conditum, voluit Apostolus. 3. Illud pastori fixum deliberatumque populi ineptias complures devorare; injurias, quæ non gravius vulnerant, pro suâ prudentiâ, transilire. Qui secus faciunt, quodvis *ἔλεος* & *ἡμεῖς* projectum arripientes, si in homines litigosi ingenii inciderint, cælum & terram contentionibus miscent. Hanc suorum à se abalienationem propterea defugiat pastor, quod animi audientium, inimicitias exacerbati, quicquid vel candido affectu dicitur, id omne rapiunt in deterius; nec enim unquam probatur quod dicitur, cum de affectu dicentis dubitatur.

Secundo, b Ut felicius succedat omne cum populo in sacris dispensandis negotium, Deus pastori privatim exorandus. Annon ministri verbi, qui in laboribus assidui, suam omnem ludunt operam arando, serendo, irrigando, nisi cœlitus proveniat incrementum? c *Non is qui plantat est aliquid, neque qui regat, sed Deus qui dat incrementum.* Christus, d Evangelium annunciaturus, subduxit se prius in desertum, ut precibus vacaret, ne apud eos frustra esset ministerium. e *Non desinam supplicare pro vobis, nec instituere in via optima, & rectissima.* f *Deprecatio super Israël est, ad salutem,* i. e. ut verbum Evangelii, quod illis, prout occasio erat, annunciabat, reciperent. Idem Apostolus, pro Ecclesiis quas fundaverat, ora-

a 2 Tim. 4. & 2. 15. b 2. Deus exorandus est. c 1 Cor. 3. 7. d Marc. 1. 35, 38, 39. e 1 Sam. 12. 23. f Rom. 10. 1.

oravit incessanter ; quanto ardentius , in iis fundandis , Dei auxilium implorabat ? Quid ? quòd hoc reciprocum pastoris & gregis officium , ut pro seinvicem orent. Populi est , Deum orare , ut illa suggerat pastori , quæ in eorum profectum cedant : Pastoris , ut corda hominum , quòd verbum medullitius recipiatur , aperire dignetur , & nec enim arma militiæ nostræ , nisi Deo auxiliante , sunt potentia. Frustra sunt vel doctissimi pastoris juges labores , vel minus instructi profunt valde ; prout uterque in divino auxilio precibus efflagitando vel remissior ; vel attentior. Denique , si , in quibusvis hujus vitæ negotiis , nihil pro voto succedit , cui non aspirat Deus : nunquid verisimile , hoc omnium angustissimum , & difficillimum munus , quo homines ab inferorum claustris , ad gloriam cœlestem traducuntur , posse Deo non opitulante dextrè administrari ? Si tam ardentem flexis genibus preces effudit Petrus , ut nonnisi corpus demortuum exsuscitaret ; quanta vel ab intimo pectore suspiria & preces nos effundere oportet , ut animas in peccato mortuas , exitio æterno devotas , in vitam spiritualem , æternam restituamus ? Atque sic , de iis quæ *παροικιαστικῶς* in munere pastoralis obeundo requiruntur. Sequitur , ut de ejus *γυμνασίᾳ* dicam.

a 2 Cor. 10. 4.

LIBER II.
DE
DISPENSATIONE
VERBI PASTORALIS

CAP. I.

*De publicâ Verbi Prædicatione ; & speciatim de
Contextu Eligendo & Interpretando.*

DE Pastoralis * munere , quod ad ejus
jurisdictionem, videndum, 1° Quotuplex.
2° Quæ in eo fungendo consistunt.
Munus pastorale duplex. 1° Simplex,
quod solus administrat. 2° Compositum, quod
cum aliis conjunctè. De hoc non est institutum mei
in hoc tractatu differere. Simplex est, vel quo os
Dei ad populum, vel populi ad Deum. Os Dei ad
populum est vel dispensatione verbi, vel admini-
stratione Sacramentorum, Quod ad verbi dispen-
sationem advertendum. 1° Quot modis dispen-
sari oportet. 2° Qui huic subserviunt Canones.
Dispensari oportet verbum, vel publicè vel priva-
tim: publica dispensatio est principalis, vel minùs
principalis. Principalis est illa quæ vulgò dicitur
verbi Prædicatio.

Prædicatio b verbi est medium gratiæ divinitus
institutum, quo res regni Dei publicè & expli-
cantur & applicantur, ad populi salutem & ædi-
ficationem. Dico, est *medium gratiæ*] ut mora-
le scilicet instrumentum, in cujus cum fide con-
juncto

* Pastoralis muneris interpretatio.   b Prædicatio verbi,
Quid.

juncto usu efficax est Deus ad gratiam operandam: Sic dicitur esse ^a potentia Dei cuius credenti ad salutem: est brachium Iehova, Isa. 53. 1. *Divinitus constitutum*] sic enim à Deo statutum, ut non ipse vivâ voce, non angeli, sed homo hominem ad salutem edoceret. ^b *Quacunque loquuti sunt, benè loquuti sunt*, cum sc. Mosem qui inter Deum & populum interloqueretur, desiderarent. ^c *Profecti docete omnes gentes; docentes observare omnia quæ mandavi vobis*, &c. ^d *Quo res regni Dei*] sic Luc. 4. 43. Res regni sunt Lex & Evangelium. Evangelium, ut quod principale; Lex, ut ei subserviens, Evangelium, ut quo Christus cuius credenti ut resipiscat, in salutem exhibetur: Lex, ut quæ vel manuducit ad Christum, vel ad illum adductos dirigit. *Publicè*] primò ratione loci, ^e qui aut publicus, aut quasi publicus esse debet, in quem convenient quorum corda exsuscitat Deus. 2º Ratione personæ, ut cum ab eo dispensatur qui publicè ad hoc munus segregatus. *Et explicantur & applicantur*] Quæ dispensanda sunt mysteria recondita, captum hominis superæ transcendunt, ut intelligantur, explicari oportet. Explicavit f Christus quomodo in ipso impleta quæ in manibus Scriptura. Quæ in genere explicantur, ea nullus ut sibi dicta interpretabitur, nisi cuique prout varia conditio in ejus ædificationem accommodentur. & *Qui prophetat loquitur hominibus ad ædificationem, ad exhortationem, ad consolationem. Ad populi salutem*] sc. ut à morte ad vitam traducti, remissionem peccatorum, & sortem inter sanctificatos accipiant.

Verbum salutis sic publicè dispensaturo ^h duo incumbunt. 1. Contextus ⁱ eligendus. 2. Tractandus. In contextu eligendo videndum, Quare, Quomodo.

G 5

Obj.

^a Rom. 1. 16. ^b Deut. 5. 27. 28. ^c Matt. 28. 19. ^d Luc. 9. 1. ^e Act. 13. 44. ^f Luc. 4. 21. ^g 1 Cor. 14. 3. ^h Act. 26. 12. ⁱ Contextus certus eligendus est à Pastore.

Obj. a Quare? cum ordinariè nec Christus, nec Apostoli contextui se astrinxere? *Resp.* Dispar nostri, & Christi ac Apostolorum conditio. Convenit nobis, utcumque non semper illis, ut contextum sumamus. 1. Quia illis semper aderat in opere ministeriali assistentia Spiritus infallibilis; nobis cum non sic, omnia nostra ad contextum *Dei* exigenda. 2. Christi & Apostolorum id erat officium, ut principia fidei quibus tota superstruenda Ecclesia, substernerent; nostrum id ut normam credendorum & faciendorum sic positam interpretemur, & in populi usum accommodemus. 3. Quia gentes, quibuscum post Christi ascensum in Evangelio dispensando Apostolis res erat, Scripturas non agnovêrunt. Ex non concessis arguisset quicumque illis contextum proposuisset. Sic Quare; videndum Quomodo.

Præmonendum b id in genere, Contextum semper eligendum, ex quo populo in iis quæ illis accommoda succurramus; id pastori ratum sit, ejusmodi sibi assumere contextum, quo viam muniat ad ea quæ populo necessariò dicenda. Id enim in oculis primò ferendum, quid exigit gregis necessitas: Contextus eligendus, ut medium, quo huic subveniamus. Contextus subserviat populo, non populus contextui, qui illi nullatenus accommodus, alligandus. In contextu eligendo expendendum: 1. Quæ populi quem affamur conditio. 1. In spiritualibus, sintne intrà vel extrà, infantes an adulti, stantes vel lapsi, animo dociline an obfirmato, quæ obtinent apud illos peccata, &c. 2. In iis quæ apud homines distinguunt, sintne divites vel pauperes, sintne urbani vel rustici, sintne ingenio acutiori vel hebetiori, rebusne adversis an prosperis fruantur, cujus

a *Resp.* ad objectionem quare contextus eligendus sit, b Quomodo contextus debeat eligi.

cujus denique ordinis sunt. 2. Videndum quæ conditio temporum; sunt quandoque tempora lugubria, sunt quandoque lætiora; sunt dies vel boni vel mali; nunc à judiciis Dei ingruentibus periculum, nunc Halcyonia omnia. Quæ tempestivè enunciantur, ea altius animis audientium illabuntur. 3. Pro re natâ contextus defumatur: ut in Sacramentorum dispensatione, in conjugio consummando, in juridicis conventibus, si quando habenda concio funebris, si quando solemnior vel humiliatio, vel gratiarum actio celebranda, &c. Concio ex dimidio peracta, ubi contextus vel populo vel negotio, quod in manibus, congruus. Errant hic qui contextum sic eligunt, vel in quo variam duntaxat lectionem venditent, vel in quo flosculis ingenii ludant, vel ex quo quæ difficiliora enucleando profundioris scientiæ famam aucupentur, vel in quo multoties se exercuerunt, utcumque nulla sit cum populo *idæque* *ms.* Atque sic de contextu eligendo; Sequitur de tractando. ^a Dicendum hic quâ Methodo utendum. 2. Quare. De methodo concionandi dicturus, non tantum mihi arrego, ut cuiquam docendi rationem à quâ non discedat, ipse è concionatoribus minimus, statuam; suo quisque fruatur judicio. Ego illud unum desidero, ut omnia ad populi Dei ædificationem peragantur, juxta illud, *Salus populi inter concionandum suprema lex esto.* Sat benè nôrim, ut hominum facies tam multiformes, ut vix una alteri respondeat, omnes tamen seorsum suam habent venustatem: perinde & in multiplici quâ usi sunt doctiores concionandi methodo, quamvis vix una alteri per omnia similis, omnes tamen, si gregis salutem unicè in oculis ferant, summe laudandæ ^b *Ut quisque accipit donum, ita alius in alium illud subministret, ut boni dispensatores variæ Dei gratiæ.* Absit itaque, ut ex

eo quod dicam, fideli alicui Christi ministro aliquid detraham, quisque in illâ docendi ratione insistat, quam populum maximè prodesse diuturnillum docuit experientia. Id unum instituti mei est, cùm de officio pastorali mihi necessariò aliquid dicendum, quæ mihi populus docendi compendiarîa maximè via videtur, illam rudi minervâ exprimam. Methodus autem concionandi tribus hisce circumscribitur. 1. Scripturæ datæ interpretatione. 2. Doctrinæ ex eâ emergentis deductione. 3. Doctrinæ deductæ accommodatione, Scripturæ interpretatio duo in se complectitur. 1. Sensûs scrutinium. 2. Sensus scrutinio indagati propositionem. Sensui a Scripturæ indagando hæc inserviunt adminicula. 1. Scopus ad quem collimat Sp. S. tum libri in genere, tum sectionis è quâ desumitur contextus, attentâ læctione animo figendus; ille sensus maximè probandus qui, cæteris subductis, huic aptissimè conveniat; qui huic repugnat, ille certò rejiciendus. Eò hîc in scopo eruendo impensius elaborandum, quò ex hujus ignorance errores in re Theologicâ profeminati sunt tetertimi. Absque hoc ritè perspecto, qui sensum affingunt, nã illi erratico cursu feruntur, ut qui scopo utuntur dissoluto sagittarii. 2. Grammatica verborum in linguâ primavâ vis & emphasis, tum seorsum, tum in Syntaxi pensitanda. Habet unumquodque vocabulum suam quâ continetur sphæram, extra quàm si protendas, ei vim inferas. Hunc verborum ambitum, & quos ei usus constituit cancellos, quicumque accuratius cognoscere cupit, ei primo videndum quo significato aliàs occurrunt in sacrâ paginâ, præsertim ejusdem in quo versamur libri. Dein & ethnici scriptores, si res tulerit, de justo verborum pondere consulendi. Atque cùm in omni disquisitione accuratiori illud philosophi,

sc.

sc. δεῖ ἐκταλεῖν τὰ ὀνόματα. passim obrinet, haud committendum ut in Theologicâ συζητησὶς verborum examen negligatur. Porro diligentius exquirendum quam, ex syntaxeos ordine, mutantur verba ἑμψασι. Cui enim qui in Grammaticorum castris mediocriter versatus id non compertum, pro dispari verborum ordine, pro temporum varietate, pro multiplici regiminis formâ, vim vocum esse ἑμψασι καὶ ἑτερον? 3. Videndum, an Rhetorica perlustratio contextui explicando aliquid afferat lucis; hæc pro variâ schematum ratione, vel verba, vel sententias, vel integram orationem, sive plurium sententiarum accumulationem, intuetur. De his omnibus consule *Illyricum*, de tropis & schematibus. Cavendum hic ne tropum comminiscamur ubi nullus; nec tropum negemus, ubi justa ratio tropicam esse locutionem probat. Multa dicuntur in scripturis quæ, si propriè sumantur, in aliquod præceptum fidei vel charitatis incurrunt, aut veritati alicubi dilucidius traditæ adversantur, aut id quod vires naturæ superat, involvunt; ut quod de Annâ, quæ dicitur ^b non abscedere à templo, sed jejuniis & deprecationibus Deum colere noctem atque diem. *c* Dies hic est decimus quartus ex quo jejuni permantis nullo cibo sumpto. 4. Logica series diligentius expendatur; hujus subsidio videndum, Quid in quæstione est; Quibus mediis confirmatur; Quam induunt singulæ voces Logicam relationem; Quo ordine argumenta proponuntur; num per *ἀντιθέσιν* argumentationis, partes seu *ἀντιμαρτυρίας* invertuntur; Num suis singulis membris exprimitur integra ratiocinatio, an quâ claudicer. 5. Si locus difficilior scripturæ datæ, cum aliâ vel ejusdem libri, vel alterius, suâ perspicuitate translucidâ, collatio instituenda. Revocetur, si fieri potest, locus controversus ad aliquem

Pea-

Pentateuchi contextum similem ; deim animo prophetas percurramus , ac quomodo illi hanc legis clausulam explicârunt , attentè animadvertamus. Sin nullus occurrat contextus , qui ei παρὰ τὴν λέξιν , advertendum de quo subjecto loquitur Scriptura in quâ difficultas , atque ex eo recurrendum ad illa Scripturarum vada in quibus eadem doctrina clariori verborum structurâ traditur. Huic scripturarum collationi cō attentius incumbendum , quod cūm omnium sit certissima explicandi ratio , maximam gignit in animo πλεονεξίαν : ut enim in ambiguis hominum sermonibus quilibet sui optimus interpret ; ita in locis scripturæ dubiis , illa cæteris anteponi debet expositio , in quâ Scriptura , & glossa , & contextus. Hoc artificio Paulus Judæos Damasci habitantes superabat , & confundebat , Scripturis sc. collatis demonstrans Jesum esse Christum. Est enim οὐ μὴ ἀΐζεν verbum architectonicum ab artificibus desumptum , qui si aliquid compingant , singulas partes invicem committunt , ut inter se aliæ aliis ad amussim quadrent. 6. Circumstantiæ loci sensui ejus tam clarum perhibent testimonium , ut qui his ἀούτεστι , merito explodendus. Sp. S. qui sapientiæ omnis fons , in eo semper decorum servat , quod circumstantiarum rationem habeat. Accedit , his propterea ambigüe dicta veluti radiis illustrari , quod iis velut individuo nexu adherescunt. Hæ sic ennumerari solent. *Qui* , *Cui* , *Quâ occasione* , *Quo tempore* , *Quo loco* , *Quo fine* , *Quid antecedit* , *Quid sequitur*. 7. Ultimò , analogiæ fidei ratio habenda , ita ut nullus affingatur sensus Scripturæ , qui huic contrarius. Probabile enim id , omnem illam doctrinam quæ ad salutem necessaria , perspicuè & sine omni involucri tradi. Si quis igitur ex locis obscurioribus duntaxat novam aliquam , in iis quæ necessariò credenda vel

vel faciendâ, opinionem Ecclesiæ obtrudat, non ei auscultandum. Atque sic de iis quæ textui indagando inserviunt. Operæ-premium quandoque hic erit, quod pro pastoris prudentiâ animadvertendum quousque expediat, ut Scripturæ præ manibus locum ab hæreticorum nostri temporis malè sanis interpretationibus, solidè vindicemus. Sequitur sensus quem jugi labore adinvenimus, propositio.

Sensus Scripturæ ^a proponendus, vel *παρε-
θεστικῶς*, vel *ἀναλυτικῶς*. ^b Tum proponitur *παρεθεστικῶς*, cum sensum ex singularium vocum expositione emergentem aliis verbis integrè enunciamus. Quæ enim singularium vocum *ἀνάλυσις* membratim discerpitur, ea in unum conglobata intellectu facilior. Sit autem hæc paraphrastica expositio; 1. Dilucida, verbis clarioribus & ad cæptum vulgi accommodatis, non novatis, aut quæ apud populum minùs increbuerè utendum. Illam consecutemur orationis perspicuitatem, ut potiùs digito ostendere, quàm linguâ proloqui videamur. Crassior enim plebecula in sacris percipiendis indoles, malum doctioribus & incognitum & incredibile. 2. Sit succincta & brevis, non sententiarum tractu longiori plus æquo expandatur. Nihil enim vulgi intellectui magis officit, eundemque planè obruit, quàm aut periodi in longum extrahæ, aut sententiarum, quæ arctiùs constringi poterant, diffusiores ambages. 3. Semina doctrinarum quæ deinceps eruendæ in hæc paraphrasi hinc inde spargantur. Ita enim audientium animis vim facimus, ut, velint nolint, assentiantur, si illis ex dilucida contextûs explicatione doctrina proponenda veluti spontè fluens innorescat.

Sensus ^c *ἀναλυτικῶς* proponitur, cum singula pro Logica relatione in suas partes retexuntur.

Par-

^a Sensus Propositio. ^b Paraphrasis. ^c Analysis.

Partitio sensus sic indagati adjungenda. 1. Ut memoria consulamus, cum quæ varii generis, ad certa capita revocentur. 2. Ut è membris vel ad invicem distinctis vel relatis commodior sit doctrinarum deductio. Cavendum verò hic, 1. Ne sub obscurioribus artis terminis, nisi unà explicemus, tradantur divisiones. 2. Ne multiplicentur in divisione partes: sint numero pauciores. Turba enim partium tam intellectui quam memoriæ audientium officit. 3. Nulli afferantur divisionis termini, vel quibus deridiculo sint res sacræ, vel quæ ingenii ostentationem redolent. Atque hæc de sacræ Scripturæ interpretatione; Sequitur Doctrinæ deductio.

C A P. II.

De Doctrina Deductione, Propositione, Tractatione.

DOctrinæ ^a deductio nihil est quàm sacræ illius veritatis, quæ sub contextus ambitu comprehensa, ad populum Dei ædificandum extractio. Cum enim Scriptura non in cortice verborum, sed in interiori sensus medullâ posita, non in nuda litera subsistendum, quin ejus latentem veritatem impensius rimari oportet. Huic Scripturarum sagaci indagationi fidem facit Christus, ^b & præcepto, cum Scripturas non solum *ἀναγινώσκεις*, sed & *ἐρυνᾷς* juber, ^c & exemplo, cum ex eo quod Deus Abrahami Deus, resurrectionis doctrinam concludit. In doctrinæ deductione videndum, Quomodo Deducenda, Proponenda, Tractanda.

Doctrinæ deducendæ duplex ratio, Explicita una, Implicita altera. Explicitè ^d doctrina deducitur, cum in totidem distinctas propositiones axiomati-

^a Doctrinæ deductio quid sit. ^b Joan. 5. 39. ^c Matth. 22. 32.
^d Deducendi ratio explicita.

maticè distribuitur sensus loci. Hæ enim membratim propositæ, tot sunt doctrinæ minima mansa, quæ veluti in os populi inserit, ut nutrix, quilibet pastor fidelis. Huic doctrinæ eruendæ rationi convenit ille Scripturarum in Veteri Testamento ad dogmata in Novo confirmanda frequentior usus. Plerumque enim Evangelici Scriptores verba immutant, explicatiùs proponunt, sensum duntaxat consecantur. Quod nobis exemplo esse potest, & in sacra doctrinâ ad populi usum concinnandâ, non verbis quæ plerumque nobis obscuriora mordicè adhærescamus, sed sensum verbis ad vulgi intellectum accommodatis tradamus; necnon eundem in minutiores particulas ut faciliùs comprehendatur quasi frustulatim partiamur.

Implicitè verò ^a doctrina eruitur quæ non ^{τὸ πᾶν} expressa, sed per *ισοδυναμίαν* duntaxat è contextu argumentativè colligitur. Collectio autem hæc ope & subsidio locorum, quæ in Logica dicuntur Topica, fieri debet; hujusmodi sunt Causa, Effectum, Subjectum, Adjunctum, Dissentanea, Comparata, Genus & Species, &c. Hæc autem doctrinæ extrahendæ ratio ab exemplis Christi & Apostolorum, qui hæc ratiocinandi formâ usi, clarè confirmatur. A minore ad majus ducto argumento, se probat ^b esse Deum Christus, ^c Justificationem non esse ex operibus, arguitur ex veteri lege à Contrario. Qui in doctrinâ quæ medullitè lateret expromendâ solertior esse velit, sit ille in Logicorum campis exercitior. Est reverà cuique, Deo aspirante, suum inditum acumen dialecticum quo multa potest in hoc genere summè laudanda præstare: si verò ad hoc Sp. Sancti donum ars accesserit, quàm multò oculatior erit mentis acies! Palmam reliquis

^a Implicitè deducendi ratio.   ^b Joan. 10. vers. 34, 35, 36.
^c Gal. 3. vers. 11, 12.

quis præripuit Wolfgangus Musculus, præcipue in Commentariis, tam in Psalmos, quam in Evangelium Joannis; ita nemo in conclusionibus è contextu ducendis fertilior, nec in Theologia tyronibus accommodatior.

Interim verò ^a cavendum pastori, 1. Ut quæ elicit documenta, illorum è contextu sequela clarior sit: Omnem enim illarum flexanimam vim, quam in conscientiis exercent, à Scripturis mutantur; Nisi itaque cum his pulchrâ connexionē convenire auditoribus palam fiat, perit illorum in cordibus hominum omnis vis vivacior. Huc conducit, ut, quæ doctrinæ profundius latent, illæ omittantur, quæ in propatulo sunt & vulgo obviæ, eæ duntaxat desumantur. Annon præstaret multò, cum quæ hîc non nisi obscure traduntur, alibi cuivis exposita, ea illic potius, quam ubi sic abscondita, proponere? 2. Cum Sylva doctrinæ in unoquoque contextu ubertim succrescit, opus hîc singulari prudentiâ ut quæ auditoribus idonea maximè seligatur, quæ illis non perinde accommoda rejiciatur. Qui, huic parùm attenti, quæcunque se obtulerint documenta, ea promiscuè nullo habito delectu effundunt, quàm illi multa inopportunè dicunt! Est quædam sacræ veritatis cum auditoribus bella *ipâ pueris*, quæ si cui cordi erit, nâ ille animos suorum quasi præpotenti ductu quod velit facillè perducet, scilicet multò hoc omne negotium transfiget. 3. Documentorum numero non laboret concio: paucioribus insistendum, ne, dum plura acervatim congeramus, audientium memoriam labilem obruamus. 4. Ad invicem distincta sint quæ tradimus documenta; non ejusmodi quæ, cum verbis discrepant, re conveniunt. Hæc enim in concionibus sacris verbosa *Bartholomæa* præterquam quod *apud* est & fastidium auditoribus parit, & mul-

^a Adhibendæ cautiones in deductione scripturarum.

multum de honorifica dicentis estimatione detrahit.

Secundò videndum, a quomodo doctrina deducta proponenda. Consulendum hic & intellegendum & memoriæ auditorum. Huc spectat, 1. Ut doctrina proponatur verbis maximè perspicuis & vulgo notis. Si nihilo secius hæret difficultas, explicatio adjungenda tam verbalis quàm realis. Si quæ obscurior vocula, si quis terminus quem non assequitur vulgus, aliis explicetur verbis; Ejusmodi complura illa vocabula Theologica quæ à lingua Latina originem reperunt, ut Justificatio, Sanctificatio, &c. Si quæ in re quæ sub vocula significatur sit difficultas, ea brevè explicanda, ut sic distinctius, quod dicitur, percipiatur. 2. Auditorum memoriæ tum consulit pastor, cum contractius sua omnia proponit documenta. Quæ breviter & concisè enunciantur, si absit obscuritas, ea multò facilius in memoria conservantur, nec tam facile excidunt quæ sic in angustum quasi conclusa. Brevitati itaque in doctrina proponenda studeat concionator, amputentur quæ non rei quæ sub doctrina comprehensa necessario inserviunt. Populi & hebes ingenium & memoria lubrica id abundè flagitat.

Tertiò, doctrina, quæ rite deducta, perspicuè & breviter proposita, dextrè tractanda. Danda hic opera, 1. Ut nonnisi cum necesse fuerit, in doctrina tractanda latius exspatiemur. Quoad ejus fieri potest, omnia brevè concludantur, ne flaccescat animus audientis. Optimè fuit sermo concionatorius, cum res sic transigitur, ut non largius excurrendo rædium oboriatur, priusquam ad Usuram accedimus. Et si quandoque necesse erit doctrinam longius protrahere, plura in ejus explicanda.

a Proponendi modus quoad doctrinam deductam. b Doctrina deductam Tractandi regulæ generales.

plicatione capita consecrari, erit utile; singulis Usus adjungere particularem. Discursus quibus non admiscetur Usus, quo tam voluntas quam intellectus habent quod suum, nauseam creant. 2. Sat erit in doctrina tractanda, si ea tantum assumantur quæ eam clarè exhibeant intellectui. Propterea enim insistimus & commoramur in doctrina sive probanda, sive explicanda, ut intellectum plenius informando viam muniamus voluntati, & in voluntate affectibus. Rejiciantur itaque quæ non necessario desiderantur, ut judicium habeat in quibus certò acquiescat. 3. Summæ prudentiæ erit, si quando periculum ne doctrina in ejus tractatione exorescat supra quod par, ut quæ commodè possint ea aut in textuali explicatione præmittantur, aut in Usus illustratione postponantur. 4. Si in doctrinæ explicatione, instantia particularis danda, quâ loci vel personarum peccata peculiaria nominentur. Atque hæc sunt generales regulæ quæ dirigant concionatorem in doctrinâ tractandâ. Sequitur ut Quomodo tractanda dicam.

Prout autem ^a varia est dogmatum doctrinallum natura, ita dispar in illis tractandis incunda ratio. Aliquando dubia duntaxat & probanda, aliquando generalis & explicanda, aliquando Metaphorica & res rei adaptanda, aliquando ambigua & regulis seu cautionibus apposisis munienda, aliquando controversa & quæstionis status determinandus. De his paulò distinctius.

In doctrinâ confirmandâ ^b videndum, 1. Quomodo. 2. Quare. 1. Quomodo. Scripturæ testimoniis & rationibus, si res ferat, doctrina quælibet communienda. Scripturæ testimoniis cavendum, 1. Ne numero tot sint quæ memoriâ vel tenacem suâ frequentiam prægravent. 2. Ne par-

^a Regule Speciales. ^b Doctrina dubia confirmanda Scripturæ testimoniis.

parerga, & ad id quod cupimus probatum minus appositum. 3. Ne acervatim conglomeremus, nudè duntaxat proponendo; intererit quandoquè brevè quæ citamus testimonia explicare, rei quæ in manibus adaptare. * In Rationibus afferendis videndum, 1. Ne sint inconcinne aut ineptæ, hujusmodi excogitandæ quæ è causâ medullâ & visceribus eruuntur; hæ vel invitis assensum fidei extorquent, & intellectum cæteroquin aversum præpotenti ductu quò velint pertrahunt. 2. Ne numero laborent; ubi magna illarum congeries, & plerumque coincidunt, & memoriam, plus æquo onerant, una aut altera ut plurimum sufficiet, plures non aggregandæ nisi ubi doctrina controversa. Intererit hic quandoque ut quæ contrà obijci posse verisimile, ne assensum inhibeant, brevè explicentur, diluantur. Non hic eâ religione astrictum se existimet conclonator, ut in utraqûe doctrinâ confirmandâ, rationes necessario conquirantur; his quandoque supersedendum. Si sunt Theoremata de quibus agitur, vel Prima sunt, ut quæ de naturâ Dei, & ejus actibus summis, quorum nulla, saltem à priori, ratio dari potest; vel suâ perspicuitate pellucida; operam ludit qui rationibus curiosè indagandis seipsum torquet. Atque sic Quomodo doctrina corroboranda. Sequitur ^b Quare. 1. Ut conscientia auditorum efficacius vincatur, intellectus luce clariori perfundatur; ædificat sine fundamento qui hortatur, objurgat, corrigit, nec antea judicium statuminavit. 2. Quid in sacra paginâ frequentius, quàm ut quæ circa controversiam propositiones, eas ad fidem pleniorè faciendam rationibus adductis confirmet? Et si quando doctrina in dubium vocatur, ut in articulis de Justificatione & Resurrectione, sua omnia pluribus argumentis accuratiùs concludit Apo-

a Item rationibus. ^b Quare doctrina confirm, testim. & ratio.

Apostolus, ut in Epist. ad Roman. ad Corinth. ad Galat. Arque sic de doctrinâ quatenus dubia confirmandâ. Sequitur ut dicam quomodo quæ generalis explicanda.

Explicari debet ^a doctrina generalis; ut enim aromata dum integra parùm odorifera, sin in minutiora conterantur odorem emittunt multò fragrantiorē, sic quæ in genere proponitur doctrina animum vix leviter afficit, cùm eadem in sua membra dispertita in cordibus hominum multò est efficacior. Explicatio doctrinæ est vel fufior vel contractior. Si fufius ^b explicanda, proponenda certa capita, prout maximè expediat populo, ad quæ revocetur totus qui sequitur discursus: cui verò in animo est sic integram rei naturam explicare, scripturas quæ de eo argumento occurrunt hinc inde sparsas in unum colligat; ex iis collectis rei pertractandæ naturam clariùs descriptam intuebitur. Rariùs & non nisi cùm necesse fuerit hæc apud Vulgus incunda via. Quandoque verò intersit, modò non omnia quæ dici possint, sed quæ duntaxat iis utilia, conspectemur, & brevitati quoad possumus studeamus. Tractatus fufiores infirmorum ingenia obruunt; nec quando ab una parte ad alteram transitur, aut quæ omnium inter se connexio, facile assequuntur. ^c Contractior illa doctrinæ explicatio usui inprimis, ut quæ illam mentis oculis clariùs subjiciat. Explicatio est bipartita, vel quoad subjectum, vel quoad prædicatum, ut vel hic vel illic terminus generalis. Multifariam solet doctrina explicari, quandoque ejus membra particularia recensendo, quandoque circumstantias, quæ ei lucem afferant, enumerando, denique conditiones assignando quæ necessariò adsint ut rectè fiat quod fieri dicimus. V. gr. si ejusmodi sit doctrina, *Est iustitia*
qua

^a Doctrina generalis explicanda est. ^b Modus doctrinam fufius explicandi. ^c Modus Contractius explicandi.

qua non valet ad vitam eternam assequendam, intererit ejusdem recensere varias species : Vel si sic *Amor Dei erga nos in Christo est amplissimus*, utile erit circumstantias enumerare quibus exaggerandus ille amor Dei : Vel sic, *Deus certò se revelabit ipsum quærentibus*, Necesse hinc erit ut conditiones adjungantur quæ dirigant quærentes, sic quærere ut inveniant. Infinitus essem si singulas doctrinam explicandi rationes consecrarem, faciat quisque pro re natâ, & prout populo expedire animadvertit. Illud semper fixum maneat, eatenus duntaxat in doctrinâ explicandâ immorandum, quatenus usui & sequenti applicationi viam muniamus.

Tertio, si ^a doctrina sit Metaphorica, enitendum ut quomodo inter se conveniat res terrena & quæ ea adumbratur spiritualis, patefiat. Viz. si ejusmodi sit doctrina *Christus est solis quod sol mundo*, illud satagendum ut quæ Christi cum Sole similitudo, brevi enarremus.

Quarto, si ^b doctrina ejusmodi sit, vel ut quam malè feriat homines rapiant in deterius, vel infirmiores inde animos despondeant, necesse erit cautiones vel regulas adjungere, quæ & hos ne animo labantur confirmet, & illos ne abutantur deterreant; v. g. si sit doctrina *de amplitudine misericordie Dei in Christo*, sic tractanda est ut non inde arripiant, qui nequissimi, occasionem in suâ nequitia se confirmandi; vel si doctrina *de certitudine salutis*, ad quam quilibet aspirare tenetur, sic proponenda ut qui eam nondum assecuti sunt, aut pro tentationis tempore ejus sensu orbantur, non animo concidant.

Quinto, si doctrina controversa, apicem controversiæ ^c designare oportet. Controversiæ sunt vel Theoreticæ, vel Practicæ. Theoretica illa;

An

^a Doctrina Metaphorica illustranda est. ^b Ambigua doctrina limitanda est. ^c Doctrina Controversa, determinanda est Clarè.

An quis fidelium potest excidere à gratiâ salvari.
 Practica verò, *An mundo prorsus valedicendum qui Christo nomen dedere.* In utrisque status controversiâ brevi ponendus, & sic progrediendum sive ad probationem, sive ad ea quæ obijci solent argumenta ἀγασκηδασικῶς discutiendâ, sive ad utraq; prout populi ædificatio exigit. Nullæ hic certæ leges figi aut possunt aut debent. Consilium capiendum in arenâ. Id nobis cordi esse debet, ut non nisi coacti πολεμικῶς πολεμικῶς apud vulgus tractemus: quantum fieri potest omnia διδακτικῶς proponantur, cum (ut Philosophus) *rectum est index sui & obliqui.* Sin periculum, ne sanæ Christi oves hæreticorum male-sanis dogmatibus irritæ abigantur, fieri non potest quin in certamen descendat pastor Evangelicus, ut & nutantes sustentet, & stantes confirmet, & errantes revocet. ^a Interim verò religio sit, 1. Ne quascunque hæreses in palæstram hanc rostralem refutandas promiscuè inferamus. Sunt quædam jam olim intermortuæ, quædam moribundæ, aliæ à quibus nullum imminet periculum gregi quicum versamur. In his ingeniosè evertendis cum plerique satis superque attenti, quas oportebat sepultas, eas tam gloriose sepeliendo latius diffundunt. Abundè satisfacit officio qui errores indigenas nervosè refutaverit. 1. Etiam in his convellendis non quæcunque male-feriati aliquandò excoGITârunt, nec dum apud vulgus cognita, ea undique corradat pastor, & populo proponat. Nimia hæc diligentia, & populo obest sapius quàm prodest, nam plerumque fit ut qui omnes qualescunque adversariorum argutias subriles, nodos difficiliores, à diabolo conficta ad veritatem infirmendam dubia operosè conquissaverit, non tam ille suos in veritate agnitâ stabilire, quàm in ancipitem cogitandi curam distrahere solet. Id enim usu

^a Cautè procedendum est in heresi. prop. & determ.

usu venit; ut quæ ad veritatem vindicandam adducuntur responsa, illa excidunt prorsus; cum quæ contrà afferebantur argumenta insciæ plebeculæ animis altius insident. Sat erit si eas tantummodo proponamus objectiones, quæ, cum obvix & circumforaneæ, verisimile istis populum Dei posse à tramite recto abduci. * Sic Apostolus, ubi articulum resurrectionis in dubium vocârunt qui malè sani, non quæcunque objici poterant sagaciùs exquirat, sed illa duntaxat quæ apud populum invaluerunt dubia solvit. 3. Perpaucorum intra domesticos parietes latitantes errores, non publicè in fidelium coetibus exagitandi, nisi illos serpendo vires acquirere nobis compertum. Porumque fit, si illos vehementiùs persequamur, ut errantium animi incitentur, & hominibus in studia partium divulsis factiones enascantur admodum turbulentæ. Sic Alexander ille Alexandrinus Episcopus, dum hæresi Arianæ in angulis latitanti publicis ad Ecclesias literis præmonitoriis præpropere occurrere voluit, quam extinctam voluit, eam latius dessemnavit. Atque sic de doctrinâ deducendâ, proponendâ, tractandâ. Sequitur ejusdem Accommodatio.

C A P. III.

De Doctrina Accommodatione, Usûque tam faciendo, quàm prosequendo.

DOCTRINÆ deductæ * Accommodatio nihil aliud quàm ejusdem particularis applicatio, quâ, pro variâ hominum conditione in Spiritualibus, usus ad cujusque ædificationem fit. Quæ doctrina in genere duntaxat proponit, hæc cuique velut viritim accommodat. Enascitur hæc accommodatio è doctrinâ; à quâ debitâ sequelâ suam omnem quam in cordibus hominum exercet

H

viri

* 1 Cor. 15. b Doctrinæ accommodatio.

vim precario sumit. Anima concionis hæc, ita ut inefficax doctrina, vel nervosè conclusa, nisi accedat *Usus*. Quod enim Philosophi dicere solent, *Omnis actio fit per contactum*; id in sacrâ prædicandi actione vel maximè locum habet; ut Davenantius. * Est expansio retis quæ involvit pisces, in particularibus insistendum qui peccatores ad Deum conversos velit, *Rom. 1. 29. 1 Cor. 6. 9*. In doctrinâ autem accommodandâ oportet usum facere, usum prosequi. Videndum, 1. Quot modis usus fiat. 2. Quæ in usu faciendo dirigunt regulæ. *b* Usus doctrinarum qualiscunque ad quatuor capita revocari potest.

Videndum, 1. Numquid à doctrinâ emergit quod *c* intellectui perficiendo inserviat. Est mens hominis ignara; & docenda: est dubia, & informanda: est veritatis scientiâ imbuta, sed quæ superficiè tenus, hæc altiùs radicanda: est mens erronea, quæ in viam revocanda; errat autem mens, vel principiis quæ à naturâ depravatâ pululant malè sanis, & hæc deducenda; vel erroribus quibus regulam vel credendorum vel faciendorum distorquet, & hi refutandi; vel cum de spiritali nostrâ conditione attestatur, & hæc melius instruenda. Qui hanc invadunt errores omni diligentia eradicaudi. Siquidem quæcunque in vitæ consuetudine errata, à mentis errore proveniunt. Qui hanc luce clariore perfuderit, illas Sophisticas ratiocinationes, quas vocat Apostolus *λογισμὸς*, faciliè solvet.

Secundò *d* attendendum num à doctrinâ, quæ præ manibus, aliquid exsurgat quo voluntati & in voluntate affectibus vel languescentibus facies submittamus, vel in præcipitia ruentibus frænum injiciamus. A voluntate id exigit Deus, 1. Ut quæ exhibet in Christo bona promptè amplectamur.

a In 1. cap. ad Col. ver. 21. *b* Usus facienti in doctrinæ accommodatione. *c* Doctrina 1. quoad intellectum accommodanda. *d* 2. Doctrina accommodanda quoad Voluntatem & Affectus.

mur. 2. Ut quæ nobis bona præstanda proponit, ea cupide prosequamur: quæ mala vitanda, ea ex animo aversemur. Est intellectus ut scil. in sellâ aurigæ; est voluntas instar vehiculi: est intellectus ut Rex in solio; est voluntas ut subordinata facultas, quæ, prævio intellectus dictamine, quò velit hominem impellit. Dispiciendum, quomodo è doctrinâ propositâ, voluntati vel calcar addamus, vel remoram injiciamus: quomodo ejus propendulam naturam blandâ exhortatione huc aut illuc pertrahamus; vel ejus feroces impetus verbis dehortatoriis cohibeamus, aliò flectamus. Sunt porro in voluntate affectus, qui id sunt animæ, quod nervi corpori, quod volatili alæ, quod plauistro rotæ, quod velum vento impletum navi: inditi hi ut quibusdam quasi stimulis excitaretur animus, qui aliàs torperet, ut truncus jaceret. De se anima exit amore & odio. Tanti est in sermone concionatorio, *Verbum exhortationis*, ut tota verbi dispensatio hoc nomine comprehendatur. His vel inflammandis, vel comprimendis, vel dirigendis si quid inserviat, non id negligendum.

Tertio, ^a est in homine conscientia quæ, Dei vice, nobiscum excusando, vel contra nos accusando, testatur. Est in conscientia, testimonium rectè nobiscum perhibente, serena animi tranquillitas; quæ si abfuerit, vita non est vitalis. Ubi enim Conscientia, contra nos testando, diraminabitur, quantæ in animo turbellæ? ^b *Spiritus fractum quis attollat?* Quòd in sic vulneratos animo propensior est Deus, liquet. 1. Quòd ex eo nobis innotescere voluit ut qui summè laudandus, cum ^c *sanat fractos animo & velut obligat in doloribus eorum.* ^d *Cum eo qui attritus est demissusque spiritum habito, ut vivum conservem spiritum demisso-*

H 2

TUM,

^a 3. Doctrina accommodanda quoad Conscientiam. ^b Prov. 18 14. ^c Psal. 147. 3. ^d Isai. 57.

rum, &c. ait Dominus. 2. Quòd Christum misit ^a ut fractos animo obligaret. 3. Quòd spiritus, qui effusus in electis Dei, eo nomine insignitur. ^b Dabit vobis Pater παράκλητον, i. e. qui consolatur. 4. Quòd Scripturæ eo nomine scriptæ, ^c ut per consolationem spem habeamus. 5. Quòd ministris verbi data est ^d lingua eruditissima, ut sciant tempestivè eloqui defessis verbum. 6. Quòd cuilibet mandat Deus ^e ut consolentur eos qui pusillo animo sunt. Undecunque igitur circumspiciendum, num è doctrinâ pertractatâ aliquid iis suppediremus solatii.

Quartò, & occurrit totius vitæ consuetudo in quâ quisque dirigendus, corrigendus; utilis scriptura τοῦτο παραδείγμα, καὶ τοῦτο ἐναντίοισιν. Triplex officiorum genus in quibus homo vel dirigendus vel corrigendus; alia Deo, alia nobis, alia proximo debentur. In his pro variâ eorum naturâ, suos, documenti quod in manibus adminiculo, vel instruant vel deviantes corrigant. Atque sic usum facere oportet. Sequuntur quæ dirigant eum regulæ.

Primò, illi seligantur usus qui liquidò è doctrina fluunt & populo conducunt. & Est unaquæque doctrina, pro suâ feracitate, usûs multiplicis. Non id commodum, ut in singulos usus excurramus; quandoque non id fert conditio audientium, quandoque huic non illi idonea doctrina. Secundò, usus fiat non in generalibus subsistendo, sed (propt̃ expedit) particularia hominum peccata designanda, singuli hominum astantium ordines compellendi, & pro varietate ætatum, sexuum, discriminanter suum cuique tribuendum. Qui omnia generatim proponit, nulli cogitat bonum; qui in particularibus instat, multò

^a Isai. 61. 1. ^b Joan. 14. 16. ^c Rom. 15. 4. ^d Isai. 50. 4.
^e 1 Thes. 5. 14. ^f 4to Doctrina quoad vitæ consuetudinem accommodanda. ^g Regulæ doctrinæ accommodandæ.

multò efficacius corda hominum percellit. Tertiò, qui vel ætate ingravescente, vel dignitate personæ venerandi, non tam corripiendi quàm hortandi. ^a Reprehensio sc. leni exhortatione conjungenda. Ingenium id humanum, ut mavult duci quàm cogi. Habet omnis increpatio aliquid acerbatis, quàm nisi aliquantum delinias, irritat potius quàm prodest. Atque sic tam de usu faciendo, quàm de iis quæ dirigunt regulis. Sequitur ut dicam, quomodo usum prosequi oportet.

Usum ^b prosequimur vel applicando vel amplificando. Primò Applicando. Applicatio est cum usus doctrinæ in auditores, examen instituendo, quousque obtinet, reflectitur. Doctrina & usus se habent ut genus & species, ab usu doctrinæ ad ejus applicationem descensus est quidam quasi à specie ad individuum transitus & progressus. Sic *Zepperus*.

Necessaria ^c hæc. 1. Quòd sic verbum dispensandum, ut de se haberi sermonem intelligant auditores, ut Deum in loquente agnoscat ^d qui infidelis & idiota, cum occulta cordis ejus deteguntur. Non id assequitur concionator nisi usum reflectendo. 2. Id è verbo vitæ dispensato sequitur, ut corda malorum excrucientur. Deo prophetæ dicuntur ^e *torfisse terræ incolas*. Illud Achabum malè habuit, quod ^f *semper de illo non bonum, sed malum prophetabat Michaias*. ^g *Non potest terra hac sustinere verba propheta*, ait Amaziah. ^h *Repleti sunt omnes qui audierunt exarscentiâ*; cum sc. se correptos senserunt. ⁱ *Audientes hæc*, cum sc. verbum applicando illos compellavit, *sindebantur cordibus suis, & stridebant dentibus in ipsum*. An non sic ubi non applicantur quorum usus fit? Vel quis nequissimus ejusmodi concionem ferret quæ generatim omnia

H 3

nia

^a 1 Tim. 5. 1. ^b Usus prosecutio fit 1. Applicatione ^c Applicatio cur necessaria. ^d Math. 21. 45. 1 Cor. 14. 25. ^e Apoc. 11. 7. 10. ^f 1 Reg. 18. 8. ^g Amos. 7. 10. ^h Luc. 4. 28. ⁱ Act. 5. 33.

nia tractat, commonstrat duntaxat quid faciendum, quid non. Id duntaxat illis grave est, ut cui ferendo non sunt, cum illorum vitæ consuetudinem scrutamur, ex illorum dictis, factis, eos esse filios iræ, gehennæ obnoxios, clarè evincimus. ^a Id Sacerdotum corda quasi dissecuit eosque in rabiem adegit, quod eos sanguinis Christi effusi reos peragebant Apostoli. 3. Necessaria est usûs applicatio, quod doctrina & usus sunt tantum instar remedii quo possunt qui perditî recuperari. Non valet autem remedium, sive in animi sive in corporis vulneribus curandis, nisi accedat ejusdem applicatio. Atque sic constat quod necessaria. Sequitur ut dicam, quomodo progrediendum in usum ad auditores reflectendo. ^b Revocentur auditores ad examen, num in illis efficax fuerit quem fecimus doctrinæ usus. Advertendum hîc, 1. Cum multis modis usum non fieri contingat, ubinam, vel quo in genere defectus. An in eo erretur, quod adhuc in ignorantia hærent, quos multoties edocuimus; vel in elementis adhuc subsistunt, qui pro tempore adulationes esse poterant: vel ex insita pravitare oculos adversus veritatem occludunt; vel pertinaciter adhærent sive erroribus, sive quibuscunque malefanis principiis; vel denique blandiantur sibi, cum credunt se regenitos qui non, resipiscences vel credentes qui non: An porro ad quæ vel hortamur vel dirigimus bona fiant: Quousque prævalent verba hortatoria, directoria, reprehensoria, consolatoria: Dispiciendum sedulo, num illa flocci faciant, quisque nihilo seciùs facit quod rectum in oculis suis: Consolationes Dei avertentur: 2. *Τεκμήρια* sive indicia è consuetudine vitæ desumpta proponantur. Horum adminiculo tales esse vel non, talia facere vel non, ad quæ hortamur vel dirigimus, certis argumentis evincendum,

^a Act. 5. 28. ^b Applicatio quomodo fiat.

dum. Id necesse, ut, quocunque in genere auditores culpamus, id palam faciamus quòd jure culpandi. Intererit hic quandoque per modum διαλογισμῶν cum iis sermocinari, ac si quaestiones illis proponeremus, atque ex ipsorum vel dictis vel factis, quæ ipsis aliisve manifesta responsa, quæ eos constituent reos, eliciamus. Atque sic docuimus quomodo progrediendum in usum ad auditores reflectendò.

Sequitur * ut dicam quomodo amplificandus. Nempè, primò Scripturam unam vel alteram adducendo, quæ usum corroborent. Modò vel errore pernicioso liberandi auditores, vel cardinale id sit ad quod hortamur officium vel à quo avocamus vitium, vel denique gravius laborat gembunda conscientia. Secundò, Prout in eo quod magni emolumenti bonum voluntas vel languescens jacet vel ad malum praeceps ruit, ita conqui-
renda argumenta vel ἀπορρηπτικὰ vel ἀπρηπικτὰ. De his, quod ad domicilia argumentorum generalia, Rhetores nec non Dialectici consulendi: illi ab honesto, utili, necessario, possibili, &c. suadent; hi à causis, effectis, subjectis, adjunctis, minori vel majori, à contrariis, &c. argumentantur. Tertiò, media, vel interna, vel externa, vel utraque, quibus efficiant quæ docuimus sive ad quæ hortamur vel dirigimus auditores, possunt adjungi. Animum plerumque despondent auditores, eò quòd clam illis est quomodò quòd peragendum incumbit efficiant. Intererit hic quandoque radices malorum undè pululant designare, iisque extripandis remedia idonea subtexere. Quartò, quæ remoram injiciant verbo vel exhortationis, vel directionis, vel consolationis, ea & exquirenda & amovenda. Nec enim in intimos animi recessus penetrant sive suavisiva sive dissuasiva, nisi quæ assensum inhibeant

H 4

nul-

* 2. Usus prosecutio fit amplificatione.

nullius momenti esse constabit. Sic Christus, *Iohannis* 5°, à vers. 31. ad 40. diluit objectionem. Quintò, Casus conscientiarum quandoque ex iis quæ edocuimus emergunt. Hi, si non per paucorum duntaxat sed plurium aut sunt aut esse possunt, publicè solvendi. Pastoris laus non minima quòd suorum animis quoad ejus fieri potest scrupulos eximat, ut habeat in quo certò acquiescat qui è fratribus vel infirmior vel abjectior animo est. Sic, dico, potest usus amplificari, atque, quando id expediat, penes esto pastoris prudentiam. Alia atque alia ineunda via, ut vel doctrina vel populi conditio varia; consilium capiendum in arenâ: nullæ hîc leges certæ imponi aut possunt aut debent. Hæc tria duntaxat attexam quæ in methodo hæc concionatoriâ cordi esse debent pastori.

1. Jucundâ quâdam varietate animos auditorum reficiat. Non sic in unâ concionis parte immoretur, ut vel benevolè affectis tædium oboriatur, vel quæ æquè necessaria amputentur, aut festinantius quàm par tractentur.
2. In argumentis cujuscunque generis, sive intellectui, sive voluntati, &c. inserviant, certandum non numero, sed pondere: quæ invalida, iis quæ firmiora detrahunt.
3. Ex iis quæ reverâ pondus habent, deligendum quæ imprimis accommòda, verisimilia quæ animos audientium afficiant. Sumus nos concionatores ut piscatores, quibus non id sat quòd escam adhibuerint, sed quæ piscem, ut cui accommodatur, allectura. Non pes calceo, sed calceus pedi, adaptandus: non populus concioni, quod ad methodum docendi, conformari debet; sed concio populo. Hactenus de methodo concionandi. Sequitur ut dicam, quare hæc attendum.

CAP. IV.

Cur Methodo superius declarata uti conveniat?

Primò, modus hic docendi videtur præscribi, *2 Tim. 4. 2. Prædica sermonem*, i. e. ut exgeticè se interpretatur Apostolus, *argue, obijurga, exhortare, cum doctrinâ*. Substernenda doctrina ut fundamentum totius ædificii, huic superponendæ, ut testum, objurgationes, exhortationes, &c. cap. 3. 16. *Scriptura utilis est ad docendum, arguendum, ad corrigendum, ad instituendum*: Illa scripturas pertractandi ratio est maxime commoda quâ illarum usus fit ad fines quos designavit Spiritus Sanctus.

Secundò, Praxis tum Prophetarum tum Christi & Apostolorum hanc docendi rationem præmonstravit. Annon prophetæ, quàm ex lege hauserunt doctrinam, ex eâ populum docebant, redarguebant, corripiebant? Annon Christus, quam ex lege & prophetis sumpserat, doctrinâ, redarguebat quæ apud Judæos invaluerant sive peccata, sive errores, omnia sua illorum quos affatus est conditioni accommodavit? Apostolorum verò id erat, ut Christum & probarent & testificarent esse Messiam promissum; & porro ut illum fide amplecterentur, eoque dignè ambulant, cunctis persuaderent. Annon vero thesis illa *Doctrina*, hæc altera *Usus* loco? Hanc populum Dei instruendi rationem per omnia secula valuisse testatur Scriptura. *Deut. 1. 1, 2, 3.* Doctrina proponitur, quæ explicite sic, *Deus se bonum exhibuit Israël*; tractatur hæc doctrina inductione particularium. Usus fit, *c. 4. 1. Nunc ergo, Israël, attende ad statuta judiciâque, &c.* Usus pluribus argumentis *descriptivis*, quæ hinc inde sparsa, urgetur. Si *Ios. 24.* In Epistolâ ad Roman. proponitur doctrina de justificatione ex

solâ fide in Christum: variè tractatur: usus fit in *cap. 12. vers. 1. &c.* In 1. ad *Cor. cap. 15.* doctrinâ de resurrectione mortuorum tractatur; usus infertur *vers. ult.* Epistola ad *Eph. & Coloss.* utraque complectitur Doctrinam de Christo, ut nobis ad salutem efficaci; & Usus, ut propterea sanctè ambulant.

Tertio, hæc docendi Methodus maximè efficax in cordibus audientium, utpote quâ particulari modo singula illorum malis adaptantur. Aut non percipiunt, aut oculos occludunt adversus ea quæ in genere duntaxat enunciantur; corda non afficiuntur usque dum singulorum errata, quasi oculis subjiciuntur. Rei peragantur qui audiunt, ^a *Vos crucifixistis Dominum gloria*, & *Act. 17. 23. Vos ignorantes Deum colitis.* Sic conscientiz hominum maximè expergesciunt.

Quarto, illam docendi rationem consecrari oportet cui populus Dei justis de causis assentitur. ^b *Spero nos in conscientia vestra manifestos esse.* Cum Conscientia auditorum alicui docendi generi amplum perhibent testimonium, non id negligendum. Populus autem Dei ingenuè fâteretur se hâc ratione proficere imprimis: & quod singula distinctius comprehenduntur, & tenacius in memoriâ conservantur: & denique quibuscunque eorum necessitatibus commodius subvenitur. Ita dispensator bonus potest hâc docendi Methodo dare cuique dimensum suum.

Quinto, advertendum & illud, quod non nisi sæculi impietas huic docendi Methodo infensior esse solet. Homines qui luxu, avaritiâ, superbiâ, immunditie quasi cooperti, facile ferunt conciones quæ intellectui informando duntaxat inferviunt. Sunt ejusmodi conciones, in quibus putrida audientium ulcera minùs contrectantur, edentula; Missæ Pontificiæ in eo non dissimiles, quod

quòd minimè mordent. Horum crudis vulneribus si verbum particulari ratione accommodaveris, si illos quasi reos coram Dei tribunali sistas, quàm indignabundi fremunt, tumultuantur! Certè à Deo est illa docendi ratio in quam tanto impetu insurgunt qui nequissimi; illa non à Deo ad salutem quæ in peccati veterinò obdormiscentes nulloatenus expergefacit.

Ultimò, quandiu vigit in Ecclesiâ hæc concionandi Methodus, quâ ad vitia extirpanda, errores resellendos, ad affectus concitandos, seu in ordinem revocandos, ad vitæ emendationem, Scripturarum usus fiebat, Antichristus Embryo duntaxat erat. Factitatum hoc *Chrysostomi*, *Augustini*, & reliquorum patrum temporibus, ex eorum enim Scriptis facillè esset demonstrare hanc concionandi Methodum, utcumque crypticè latentem. Tum demum ad suam ἀκμὴν pervenit ille homo peccati, cùm Scholastici subtiliter disputando lascivièrunt, in argutiis toti erant, qui optimè meriti non nisi intellectui suas concinnabant speculationes, cùm denique fraterculi non in id incubuère ut populi peccata detegerent, redarguerent, sed fabulis datâ operâ, ut plebem in errores abducerent, confictis, suas omnes referebant conciones. Atque sic & de Methodo concionandi & de rationibus quibus astruitur. Hæc est illa publica dispensatio Verbi quæ Principalis, sequitur quæ minùs Principalis.

CAP. V.

De publicâ Scripturarum Interpretatione, & Catechesi.

Illa minùs principalis verbi Dei dispensatio, quæ nihilo secius publica, vel est ἰσχυρὸς λόγος vel ἀνελκυστήρ. Illa, quæ quæ occurrunt in Scriptu-

H 6

ris

• Publicæ Scripturarum Interpretationis Necessitas.

ris loca difficiliora brevi explicantur: Hæc, quæ summa religionis capita ad captum vulgi, quantâ fieri potest perspicuitate, proponit. Illâ consulti-
tur adultis, hæc infantibus in Christo. Tale de-
bere esse in quâlibet Ecclesiâ exercitium, argui-
tur. 1. A difficultate, quæ in Scripturis ubiquè ob-
via. Plurima occurrunt loca salebrosa, in quibus hæreat necesse vel qui nasutior. *Intelligis quæ legis?*
ait Philippus ad Eunuchum. *Qui possum*, inquit,
nisi qui mihi præierit? Act. 8. 30, 31. Mosaica Ce-
rimoniarum, Canticum Salomonis, visiones prophe-
tica, Liber Apocalypcticus, annon inter legen-
dum, ut populo usui sint, interpretis lucem effla-
gitant? Tam in Euangelio, quàm in Epistolis
Pauli, multa occurrunt difficilia quæ interpretis
operâ enodanda. 2. A periculo, quod legentibus
imminet, sensum alienum affingendi. Pontificii
propterea Scripturarum in linguâ vernaculâ le-
ctionem populo subtrahunt, quod in id pronus
quisque ut rapiat in deterius plurima. *Quæ in*
Scripturis a difficilia intellectu indocti parùmque sta-
biles detorquent suo ipsorum exitio. 3. Interpreta-
tionem eorum, quæ non assequitur intellectus, ut
medium ex quo populus ædificatur supponit Apo-
stolus. *b Major qui prophetat quàm qui loquitur lin-*
guis, excepto si interpretetur, ut Ecclesia ædificatio-
nem accipiat. Formula loquendi obscurior æquè im-
pedit intellectum ac lingua ignota, non ædifica-
tur qui auscultat, nisi quæ leguntur brevi expli-
centur. 4. A constitutione Ecclesiæ Judaicæ hoc
liquet, ubi fuere *γερουσιαστές*, *νομικοί*, *νομιοδ-*
ιστασκαλοι, quorum id munus, ut contextum Scri-
pturæ explicarent, nodos solverent, quæstiones
arduas elucidarent. Talis fuit Ezra, *Scriba prom-*
ptus in lege Moysis, Ezr. 7. 6. Christi temporibus
dicuntur Scribæ *c sedisse in Moysis Cathedrâ*, ut qui
Moysis Legem populo enarrârunt. *d Legem Dei*
expla-

a 1 Petr. 3. 16. *b* 1 Cor. 14. 5. *c* Matt. 23. 2. *d* Nehem. 8. 9.

explicate legebant, & exponendo sensum, dabant intelligentiam per Scripturam. Huic consonat Christi praxis, ^a qui privatim omnia discipulis suis imitatus. ^b Interpretabatur quæ in omnibus Scripturis de ipso scripta sunt. 5. Fides, resipiscentia, & quæcunque spiritus dona salutaria fundantur in uberiori rerum divinarum scientiâ. Ita est intellectus lumine supernaturali perfusus, ut janua per quam subintrat, quæ voluntatem & affectus suaviter inclinat, salvifica gratia. Vera Christianorum incrementa sunt, cum proficiunt in agnitione & intelligentiâ, deinde in charitate, ^c Charitas vestra redundet magis atque magis in omni cognitione & intelligentiâ. ^d Omnis operis boni fructum proferentes & crescentes in cognitione Dei. Nulla autem expeditior ad rerum divinarum scientiam acquirendam via, quàm Scripturarum inter legendum interpretatio. Testatur hoc universa fidelium natio, quod nullatenus qui adulti in Scripturis intelligendis promoventur magis, quàm ejusmodi contextuali explicatione. Plurimas expedit difficultates, ingentem parit in animo, dubia solvendo, *πληροφορίαν*, ad quæ enucleanda non pergit, qui non nisi gradu restudineo progreditur, Sermo concionatorius.

Danda ^e verò hic opera. 1. Ut contextualis hæc expositio sit succincta, modò non obscura, quoad fieri potest contracta. 2. Ut non, in locis difficilioribus, enumerentur variæ interpretum sententiæ, sed quæ nobis, maturo judicio omnia probantibus, probabilior videtur. 3. Ut non divisiones multiplicando populi memoriam obruamus. Potest esse brevior summorum capitum analysis, at non singula in minutias conterenda. Methodus quæ per *κρυπτόν* latet ostendatur, formulæ loquendi obscuriores explicentur, distincta quibus pro-

^a Mar. 4. 34. ^b Luc. 24. 27. ^c Calv. in 1. Phil. 9. ^d Col. 3. 10. ^e Regulæ pro explicatione scripturarum.

probatur quod in manibus argumenta indiguentur. Remoram injicit, nec populo ita prodest, singulis apicibus insistere, artium vocabulis quæ vulgo incognita obtenebrare, quæ explicanda suscepimus. Atque sic de illâ verbi dispensatione quæ ἰρμυδολικῇ, sequitur quæ κενηχολικῇ.

Hæc illa ^a docendi ratio quâ rudes in Christo inchoantur, & quæ vocatur Lac, *Hebr. 5. 12.* Hæc accommodat se pastor aut iis qui prorsus ignari; ^b aut qui saltem infantes in Christo.

Talem in unaquâque ^c Ecclesiâ debere esse erudiendi formulam, constat, 1. Quod obtusum populi ingenium, aliis docendi rationibus impar, ejusmodi elementariam docendi rationem efflagitat. Ita qui elaboratas doctissimorum in articulis fidei fusiùs enarrandis lucubrationes frustra audiunt, in Catecheseos veluti minimis mansis ad salutem enutrientur. Hanc populum docendi rationem subinnuit propheta, *Præceptum præcepto, &c. delineatio delineationi, paululum hic, paululum illic* fuerit additum. Illam docendi rationem vult propheta, quâ utuntur ludimagistri, qui non sua præcepta acervatim infundunt, ne forsan infusa superfluant, guttatim & sensim quæ docent instillant; perinde non in eo acquiescant pastores quod frequentes in concionando, quod quæ agrediuntur accuratiùs pertractant, interim indocili suorum ingenio catechetica institutione hand omnino consulunt. Qui infanti cibos apponit integros, quos non frustulatim dispertiendo priùs paraverit, operam ludit; perinde qui sua omnia fuso dicendi genere proponit, nã ille late-rem lavat: eò quod audientium minùs capacium ingenia obruit. Sependum humi, & cum suis quasi balburiendum, qui sua rudioris plebeculæ animis consignata velit. Propheticum illud vocabulum,

^a Publicus Catecheseos usus. ^b *Hebr. 6. 2.* ^c Necessitas Catecheseos.

bulum, *Stillandi*, hoc ipsum denotat, nec enim aliud est stillare, quàm guttatim & minutatim in animos auditorum influere. 2. Methodus illa, quâ res Theologica digeruntur, necessariò ejusmodi formulam exigit. Quæcunque in Theologia occurrunt vel sunt principia, vel à principiis orta: ^a vel sunt elementa initii eloquiorum Dei, vel sunt ejusmodi quæ iis superstruuntur. Qui concionantur, ut plurimum ea tractant quæ tecti, rariùs quæ fundamenti: Catechistes est qui mera & sola principia populo proponit. Quàm verò hoc absonum, ut ad ea se recipiat, pastor, quæ, à principiis cùm fluunt, illa supponunt, illa negligat quæ reliquis instar substrati fundamenti. Feliciùs multo succedet hoc omne negotium pastorale, si quando saltem pari jugo incedant tam Catechetica quàm Concionatoria instruendi formula. 3. Varia eorum, qui in Ecclesiæ gremio sunt, conditio hanc erudiendi rationem vendicat; nec enim illic solùm adulti & perfecti reperiuntur, non illic patres & robusti in fide solùm, sed rudes sermonis justitiæ, ut qui infantes, infirmi in fide, sunt agnelli qui in sinu portandi. ^b Hic se accommodare debet pastor & illorum infantia prospicere, ut lacte natriantur qui solido cibo impares. Cùm tam hi quàm illi Christo chari, utrisque pariter consulat fidus pastor. 4. Capita Catechismi enumerantur. Hebr. 6. 1. *Non jacentes iterum fundamentum, rum resipiscencia, &c.* Quorsum in unum quasi compingeret Apostolus articulos Catecheticos, nisi tale incumberet pastori officium? Nec enumerat solùm, sed se ejusmodi ordinem religiosè observâsse insinuat. 5. Uberrimus, qui ex Catechetica institutione, Ecclesiæ accreverit profectus: nec enim aliâ quâcunque viâ apud ignarum vulgus magis promovetur Evangelium, quàm hâc instituendi formulâ. Vel pontificii

^a Hebr. 5. & 6. 1. Esa. 44. 11. Hebr. 5.

tificii id agnoscunt, qui regnum suum nullatenus æquè convulsum conqueruntur, ac rudiores in principiis fidei Catechizando. Plusquam probabile, illam docendi formam à Deo esse, cui tam fecundo proventu afflaverit. Quod ad Catechizandi rationem attinet hæc observanda regula.

Primò, duplex a sit Catechismi formula; hæc contractior, quæ memoriâ & ingenio infirmioribus ediscenda; illa fusior, quæ ab iis qui dotibus amplioribus imbuti sunt exigenda. Discrimen hoc religiosè observandum, ne, dum pensum cui impares sunt imponimus, animos despondeant illi; neve faciant quod in se hi, cùm infra quod possunt ab iis quaeritur.

Secundò, non assumenda in Catechizandi formulam, nisi quæ principia fidei, eaque ad salutem absolutè necessaria. Si plura accumulamus, periculum est ne populi indocile ingenium obruamus, & lubricam memoriam plus æquo oneremus.

Tertio, in Catechizandi formulâ cavendum, ne responsa in longum extrahantur. Multum conducit rudiorum fragili memoriæ, ut omnia breviter, modò dilucidè, concludantur.

Quartò, in suas classes digerantur Catechumeni. Aliquando hi ætate provectiores, illi juniores; cavendum ne hos, coram illis Catechizando, probro exponamus: aliquando hi subrustico pudore immodico à publicâ fidei professione absterrentur, cùm alii intrepidè quæ comprehendunt eloquantur; his saltem ad tempus parcendum. Hoc omne negotium sic transigendum, ut nulli incutiatur pudor, nullus aliis ludibrio sit.

Quintò, non in eo acquiescendum pastori, quòd fidei principia memoriter recitare valeant; danda opera ut ritè intelligant, quæ enunciant. Id poscendum, ut aliis verbis reddant quod in Cate-

chismo

chismo proponitur; ab illis querendum, quid verba sibi volent. Nihil inter Psittacum & Catechumenum interest, ubi forma duntaxat verborum recitatur. Atque sic de publicâ verbi Dei dispensatione sive principali; sive minus principali; sequitur illa quæ privata.

C A P. VI.

De privata verbi dispensatione Pastoralis.

PASTOR a tenetur ex officio etiam privatim dispensare verbum. Primò, quòd Dominus Jesus, qui pastorum princeps, in id studiosè incubuit, ut omnem arriperet verbum privatim dispensandi occasionem. Quandoque dubia solvebat, quandoque peccantes redarguebat, quandoque segnescentes cohortabatur, aliquoties pro re natâ aliquid, quod in astantium ædificationem cederet, enunciandi ansam captavit: ut *Luc. 14. 2.* Apostolus de se testatur, ^b quòd Ephesios *tam domatim quam publicè docuerat*; animadvertibat scil. publicam doctrinam quasi in aërem evanescere nisi privatis admonitionibus, & colloquiis adjuvaretur. ^c *Disputabat quotidie in foro Apostolus, cum iis qui ipsum adiissent.* Nò-
^d *stus à quomodo unumquemque vestrum tanquam pater liberos suos hortabamur, consolabamur.* Et si falsi doctores ^e *in domos viduarum, ut seducerent, irrepsere,* annon qui orthodoxi parem adhiberent diligentiam? 3. Gregis necessitas varia necessariò postulat ejusmodi privatam verbi dispensationem. Multa sunt ad quæ publica prædicatio non pertingit, multa quæ non expedit publicè proponi, multi qui publicam reprehensionem haud ferrent, privatam æqui bonique consulerent, sunt denique complures, quos Deus à publicis conventibus secluserit, qui-

^a Privata verbi dispensatio, necessaria. ^b Act. 20, vers. 20
^c Act. 17, 17. ^d 1 Thef. 2. 11. ^e 2 Tim. 3, 6.

quibus nihilo seciùs suis temporibus verbum salutis distribuendum. Hinc Calvinus sic: *Haud excusabilis est eorum negligentia, qui, habitâ unâ concione, quasi pensum solverint, in reliquum tempus secure degunt, ac si in templo vox eorum esset inclusa, cum inde egressi prorsus obmutescunt.* Et Bucerus. ^a *Non satis est pastori concionem habuisse, sed, in modum seduli & fidelis imperatoris, dies noctesque praefectum plebi Dei oportet circumspicere, sollicitè occasionem captare, nihil intentatum relinquere, quo dolo, quâve virtute, captas à Satanâ mentes Christo asserat, regni que Dei pomeria proferat.* Et Zepherus: *Si quispiam Ecclesiae ministrum suarum rerum & partium egregiè sategisse existimat, quando concione è sacro suggesto perfunctus est (quemadmodum sanè hac plurimorum opinio est & persuasio) na vehementer ille fallitur. Videmus sanè agricolas nequaquam cessare aut conquiescere agro stercoreato, & femine sulcis commisso, sed quotidie ferè inspectione & sollicitis oculis observare, an semen agro datum germinet, an herbae, cardui, lolium, aut zizania segetem obducant & suffocent, &c. quibus & id genus multiplicibus incommodis magno studio, curâ & laboribus medentur, ne omnis, quem agro & semini impensum impenderunt, labor ipsis pereat, adeo ut nunquam sibi inducias faciant, donec segetes demessa & in horrea congregatae sint. Quare ab agricolis illis rusticis vinci se hîc paterentur qui spiritualia seminant? Videndum de hâc ratione verbi dispensandi Quando & quatenus tenetur pastor, nec non quomodo differt hâc ministerialis dispensatio ab illâ quæ Christianis omnibus incumbit.* ^b *Quod ad primum, tum justa occasio est, 1º Quando ab illis accersimur.* ^c *Sic praescribit Apostolus, ut sc. pro iis preces fundamus, aut eos prout eorum conditio exigit, vel consolemur, vel dirigamus,*
vel

^a In Matth. cap. 10. ^b Quando necessaria sit verbi dispensatio. ^c Jacob. 5.

vel porro iis in re aliquâ spirituali usui esse possimus. 2. Cum illos compertum est, utcumque non exigant, ope tamen nostrâ pastoralis admodum indigere, ut vel alicujus peccati admoneantur; vel alicujus erroris convincantur, vel ut iis segnescentibus quasi faces submittamus. 3° Quotiescunque res tulerit, ut cum iis congregiamur, in id incumbendum ut unicuique quod suum est sapienter accomodemus, habeat quisque quod ei convenit verbum sacrum. 4° Si quærat quis, ^a Quatenus tenetur pastor ad privatam verbi dispensationem. Primo, eatenus duntaxat privatim dispensare verbum obligatur, quoad per publicum ministerium, aut per ea quæ ei necessario inserviunt, licebit. Cum utraque simul consistere non possunt, privata publicis cedant. Secundò, cum dispensatio verbi quæ privata inidoneum redditura est pastorem, qui toti gregi officium debitum præstat, tum ab ea cessandum. Viz. Grassante peste vel quovis morbo contagioso, liber est à vinculo privatim dispensandi verbum pastor, eò quòd hâc ratione se reliquo gregi ineptum redderet. Tertiò, tum à privata hac dispensatione solvit pastorem Deus, cum non nisi cum aliquâ mali specie præstari potest. Prudenter se gerat pastor, ita ut, si quando necesse, ut privatum commercium habeat, cum iis quibus verbum privatim dispensandum, honesta vel coram hominibus procuret, nullam mali vel leviolem suspensionem prabeat. ^b Intererit hîc adjungere sibi de vicinis comitem, qui suæ cum illis consuetudinis testis sit. 3. Quod ad tertium attinet, dicimus, quòd pastoralis hæc verbi privata dispensatio in eo discriminatur ab eâ quæ singulis incumbit Christianis, 1. Quòd quilibet pastor in verbo dispensando sive privatim sive publicè est legatus Christi, cui potestas

^a Quatenus sit necessaria verbi dispensatio. ^b Quomodo differt dispensatio privata pastoralis, ab illâ quæ Christianis omnibus est communis.

testas clavium ita demandatur, ut cuius peccata remittit, remittuntur; cuius retinet, retinentur in coelis; non sic privatus quispiam, quicquid hic dispensaverit non autoritative facit ut in nomine Christi, sed duntaxat ex lege charitatis, quâ frater fratri obligatus. 2. Quilibet pastor, si quando verbum suis vel privatim annuntiaverit, id ex pastoralis vinculo facit, qui eorum curam in Domino susceperit, iis invigilare tenetur ex speciali vocatione; non sic privatus, qui si quem admonuerit redarguerit, &c. hæc omnia præstat officia vi generalis Christianorum omnium vocationis. Atque sic de verbi dispensatione qualicunque. Sequitur ut qui huic subserviunt Canones adjungam. Canones hi sunt vel generales vel speciales. Generales edocent, 1. Quoties verbum dispensari oportet. 2. Quid è verbo maximè dispensandum. 3. Quomodo dispensandum. 4. Quid cavendum.

CAP. VII.

De Pastoris diligentia & assiduitate in dispensatione verbi.

QUOD a ad primum sc. Quoties. Can. 1. Arripienda quæcunque se obtulerit occasio verbum Dei publicè populo dispensandi. Tum verò se offert occasio, cum vel ex Ecclesiarum præscripto, vel ex mutuo pastoris & populi consensu, conventus sive ordinariè sive extraordinariè habendi. Ordinariè sive diebus Dominicis, tam vesperi quàm manè, sive hebdomatim, ut semel vel bis per septimanam. Extraordinariè, ut cum baptismus administrandus, cum vel nuptiæ vel defunctorum exequiæ celebrandæ, vel, pro re natâ, aut panegyrica de accepto beneficio com-

a Arripienda est quæcunque se offert occasio verbum publicè dispensandi.

commemoratio instituenda, aut dies aliquis precibus & jejunio sanctificandus, &c. Verbum autem dispensari dicimus vel per modum *ὑπερμαλῶς*, vel *ἱππευδίσκος*, *καταπλῖκος*. Id commodum, ut nunquam conveniat in unum Ecclesia, quin aliquid impertiat diligens pastor quod ei cedat in ædificationem.

(Quare) Talem in verbo adhibendam diligentiam evincimus. 1. A præcepto Apostolico *a* *Prædica sermonem, instat tempestivè, intempestivè*; i.e. ut omnem arripiens verbi dispensandi occasionem. Hoc jam olim prædixit propheta, custodes Ecclesiæ præficiendos, *b* *qui totâ diè & totâ nocte jugiter non tacerent*. Sic factitatum à prophetis qui à diluculo indefinenter elocuti sunt, *Ier. 26: 5*. Sic à Christo, *c* *qui interdum docebat in templo*, ad quem populus diluculo veniebat ut eum audiret. Quotidie in templo vobiscum fui. Ab Apostolis. *d* *Quotidie templo & domatim evangelizant Christum. Quotidie disserabat Paulus in scholâ Tyranni cujusdam*. Exponebat regnum Dei à manè usque ad vespèram. Etiam bis in eodem diè fuit verbum Domini *e* ad Haggæum prophetam. 2. Populi conditio id ipsum exigit. Sunt alii stupidi, quibus multoties inculcandum quod edoceri cupimus; sunt alii ad credendum pigri, quibus ut fidem instillemus promissâ indies exhibenda, explicanda, applicanda; sunt alii morum corruptelâ abrepti, qui ad bonam frugem sæpiùs ingeminatis correptionibus, consiliis, cohortationibus revocandi. Non sat erit viam commonstrâsse, sed instandum, urgendum, assiduus quasi monitis vis facienda. 3. Multiplex ratio quâ in nihilum abeat quod dispensatur verbum jugem pastoris opem efflagitat. Quandoque suffurante Diabolo memoriâ excidit, atque quod sic elapsum iterum suggerendum:

quan-

a 2 Tim. 4. 2. *b* Isa. 63. 6. *c* Luc. 21. 37, 38, & 22. 53. *d* Act. 5. 42. Act. 19. 9. Act. 20. 7. & 28. 23. *e* Hagg. 2. 7. 10, 20.

quandoque spinæ mundanæ suffocant, atque hîc his Evulsis de novo spargendum semen: quandoque à divitiis, voluptatibus, concupiscentiis inordinatis perit verbi efficacia; quantæ hoc molis, quæ non intensa adhibenda opera, ut nullum ab his verbo immineat periculum! Denique & crucis asperioris immodica formido nonnullos qui verbum amplexi in ancipitem cogitandi curam distrahit; Hi ne à fide resiliant indies confirmandi. Nulla verò occurrit ratio, quâ hæc incommoda compensentur, quàm pastoris in verbo dispensando assidua diligentia. ^a *Manè sere semen tuum, & vesperti ne remittito manum tuam nam ignoras quidnam rectum sit, hoc an illud.* 4. Operis excelsa natura fidi dispensatoris laborem reduplicaret. Annon, cuivis credenti, potentia Dei ad salutem est verbi dispensatio? Mercatores, naucleri, agricolæ qui in hujus vitæ duntaxat caducis emolumentis exercentur, quanto impetu feruntur, quàm in opere assidui? & nos, quibus à Diabolo ad Deum, à morte ad vitam, à gehennâ ad cœlestem hæreditatem tradendus populus, in negotio quod tanti languescemus, operam qualemcunque sufficere arbitrabimur? 5. Patrum; Neotericorum diligentia sit nobis pro exemplo. E patribus Chrysostomus quàm frequens in concionando! Ad populum Antiochenum, Homil. 5. *Εἰ καὶ γὰρ χθὲς καὶ πρὸ ἐκείνης πρὸ ταύτης ὑμῶν διελέχθην, ἀλλ' ἐδὲ σήμερον ἀποστήσομαι, ἐδὲ τὴν ὁμιλίαν, ἐδὲ τὴν μετ' ἐκείνων.* Et si heri & nudius tertius de hac locutus sum vobis materiâ, sc. de non jurando, neque tamen hodiè desistam, neque cras, neque perendiè eadem persuadere. Idem sic, *Ὅρῶν ὑμῶν τὸ πόθον τὸ ἀκόρετον, καὶ τὴν περὶ θεομῖαν τὴν πολλήν, &c. Συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τὴν πτωχὴν ταύτην καὶ δυστέλῃ τρέφειν ὑμῶν παρακληθῆναι συνεδέξω &c.* & deinceps. ^b *Φέρε ἔν ἐι δοκεῖ*
μικρὰ

^a Eccl. 11. 5. ^b Hom. 3. in Genes. 2. Homil. 10. in Gen. Homil. 9. ad popul. Antioch.

μέχρι τοῦ πρώτου εἰρημῶν ἀγαλαζόντες, ἀκολουθεῖ
 τοῖς σιμερον ἀναγνωδεῖσιν ἐπὶ ἐλθῶν. Huic con-
 sonat illud quod occurrit Lib. 6. de Sacerdotio:
Episcopum necesse est in singulos, ut sic dicam, dies
sementem facere, ut ipsa saltem assuetudine sermo-
nem auditorum animi retinere possint. ^a Idem Chry-
 sostomus tempore pomeridiano concionabatur,
 ut Hom. 10. ad populum Antiochenum, in qua
 laudat. Τὸς μὲν ἔστασιν ἀπὸ πηλὸν εἰς τὸ ἀκρόα-
 σιν, ὥστε βέλινον πεποιήκατε; Quando melius fecistis?
 an praeferitā synaxi, quando post mensam ad somnum
 convergebamini? an nunc cum post mensam ad divi-
 nas leges audiendas convenistis? Eusebius. ^b Unus
 de Senioribus legem recitat & exponit, sicque id per
 totum diem septimum, μέχρι ἡσπέρης δεικνύσας,
 usque ad vespertinum crepusculum. Et Basiliius ma-
 gnus sic: ^c Hi nostri de illa vespere sermones ab hac
 vespere jam occupati hic orationi nostra finem impo-
 nunt. Et Augustinus. ^d Ad reliqua Psalmi de quo
 in matutino loquuti sumus animum intendite. Et in
 Joan. tract. 9. hesterno enim die, &c. distuli-
 mus in hodiernum. Vide tract. 16, 21, 24, 35, 36,
 50. Et, de verbis Domini, Ser. 25. de verbis
 Apostoli, Ser. 9, 6. Vide Possid. de vita August.
 c. 21. Bucerus: In singulis parochiis Dominici die-
 bus. ut minimum duae, si non tres habeantur con-
 ciones. Et Hooperus Episcopus Glocestrensis, in
 Confess. fidei exhibita Edvardo VI. & Conventui
 Parliam. anno 1550. Quindecim missae quotidie ce-
 lebratae non sufficiebant Baaliticis sacerdotibus, &
 una concio quotidie habenda, gravior esset, quam
 ferre potest vel Episcopus pius vel pastor Evangelicus?
 Mirum id quod Evangelium Christi potest populo mi-
 nus explicari, &c. De Johanne Calvino refert in
 vita

^a Vid. tom. 6. pag. 600. Gr. venit tempore pomeridiano Flavianus Episcopus. ut Chrysostom. audires conclonantem. ^b Vid. Euseb. praeeparat. Evangelii, lib. 3. c. 2. p. 2. 12. ^c Basil. Hexaem. Hom. 2. ad finem. Et Hom. 7. Jam enim advesperascit. p. 95. ^d Sic Hom. 98. August. in Matth. 12. v. 8. 11.

vitâ ejus Beza, Quod ducentas octoginta sex conciones quotannis habuit ad populum, lectiones vero centum & octoginta sex, præter innumeras quas conscripsit de Theologicis questionibus literas.

CAP. VIII.

Quid è Verbo maxime dispensandum.

Sic de primo, sequitur Secundum, de iis quæ è verbo dispensanda.

Can. 1. Christus ^a sit Alpha & Omega ministerii. 1° Quod in eo solo salus nostra reposita; ^b hæc datur sub cælis nomen in quo fas est salutem invenire, nisi in nomine Christi: ^c est ille via, veritas, & vita illa. ^d Fidei nostra dux & consummator est Christus, Hebr. 12. 2. In eo omnes thesauri sapientiæ & notitiæ absconditi sunt. ^e Factus est nobis à Deo, sapientia, justitia, sanctificatio, & redemptio. ^f Dedit nobis Deus vitam æternam, & hæc vita in filio ejus. Et denique Christus omnia, Col. 3. vers. 11. Secundò, ille scopus Scripturarum primarius in Christum nobis cognoscendum præbeant. Omnis in eo versatur sacra veritas, vel ut nos ad Christum manuducat, sic tota illa mosaica Oeconomia, vel ut Christum nobis quasi ante oculos describat, vel ut quomodo illum mediis tam internis quàm externis participemus, vel denique ut illo dignè ambulemus. Tertiò, hunc unum præ aliis populo exhibuisse videntur quotquot Evangelii præcones. ^g Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccata mundi; sic Baptista. Philippus dicitur prædicasse Christum. ^h Statim prædicabat Christum in synagogis; sic Paulus conversus, ⁱ Nos prædicamus Christum crucifixum, 1 Cor. 1. 23. Et, Non statui scire quicquam inter vos, nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. *Mihi*

data

^a De Christo præcipue agendum. ^b Act. 4. 12. ^c Joh. 14. 6. ^d Col. 2. 3. ^e 1 Cor. 1. 30. ^f 1 Joh. 5. 11. ^g Johan. 1. 29. ^h Act. 8. 5. & 4. 20. ⁱ 1 Cor. 2. 2.

data est hac gratia, evangelizandi inter gentes im-
peruestigabiles opes Christi. Quarto, quæ à nobis
nisi ut Christo insitis sunt bona opera, nonnisi
splendida sunt peccata. *a* Omnem palmitem in me
non ferentem fructum, tollit pater meus: Sicut pal-
mes non potest ferre fructum nisi manserit in vite, ita
nec vas nisi in me manserit, sorsum a me nihil po-
testa facere. Hinc Lutherus. *b* Quicquid oratur,
docetur, vivitur, extra Christum, est idolatria
coram Deo, & peccatum. Et quicquid habet mun-
dus optimum extra Christum, & sanctissimum, pec-
catum, & error, & caro est. Quin igitur sæpius in
concione concinnanda occurrat, quomodo id
quod dispensandum Christo affine fuerit. Bene
multa roiciemus. *a* Cathedra pastoralis quæ huc
nullatenus conducunt.

Cap. 2. Fides, *c* Resipiscencia, & Charitas
concionaturo semper obversentur. His veluti tot
cardinibus salus æterna vertitur. Quæ his vel ex-
plicandis vel promovendis non inserviunt, quor-
sam in illis bonas horas malè collocaret fidelis
pastor? *a* *ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν ἐστὶν λόγος*, his videtur
absolvi credendis scil. & faciendis. *d* Credo omni-
bus quæ in lege & prophetis scripta sunt, *e* simul ac
me exerceo ut conscientiam habeam sine offen-
dendo apud Deum & homines semper. *f* Qui credi-
dere solliciti sint ad faciendum bona opera, hæc sunt
quæ bona & utilia. Hinc fuit quod Johannes Baptista
Baptismum resipiscencie in remissionem peccatorum
prædicavit; ac in omnibus suis concionibus hanc
sæpe ingeminat cantilenam; *g* Resipiscite, appropin-
quat enim regnum cælorum; Luc. 3. 3. Et Christus
eadem premebat vestigia. *h* Resipiscite, & credite
Evangelio. Se missum testatur *i* ut ad resipiscenciam
vocaret peccatores. Apostolis id in mandatis dedit,

I

jam

a Johan. 15. 2. *b* Tom. 3. pag. 300. Tom. 4. pag. 156. *c* Ad
fidem, resipiscenciam, & charitatem summo opere spectandum.
d 2 Tim. 1. 13. *e* Act. 24. 14. & 16. *f* Tit. 3. 8. *g* Matt. 3.
17. *h* Marc. 1. 15. *i* Matt. 9. 13. Marc. 2. 17.

jam in cœlum ascensurus, ^a ut omni nomine penitentiam & remissionem peccatorum inter omnes gentes predicarent. Sic illi coram Synedrio Hierosolymitano constituti, restantur Deum, ^b Christum suâ dextera eversum fecisse principem & servatorem, ad dandum resipiscentiâ Israël & remissionem peccatorum. Et Apostolus Paulus, quæcunque populo dispensaret, ut quæ conducere ad vitam æternam, his duobus capitibus comprehendit, ^c fide & resipiscentiâ. Si quando igitur Contextus tractandus, dispiciendum quid inde discerpamus, quod vel in fide, vel in resipiscentiâ, vel in charitate populum ædificet.

Can. 3. Nihil e verbo, ^d sive de Christo, sive de fide & resipiscentiâ populo dispensandum, quod non nobis exploratissimum. ^e Visum est mihi ^f *παρρησιασθῆναι ὑμῖν ἀπελθεῖν ὁρίωντα* ad te scribere. ^g Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus, & manus nostræ confrectârunt, id annunciamus vobis. & Quod vidimus testamur, ait Christus. ^h Notam vobis facimus Dominus nostri Iesu Christi potentiam & adventum, ut qui oculis nostris aspeximus illius Majestatem. Magna ex eo accrescit concionatori inter dicendum auctoritas, si non nisi quæ diligenti scrutinio indagaverit, ea populo proponat. Si quæ, in quibus ipse hæsit, aliis obtrudat, quàm sua omnia trepide, incertè, & titubanter effatur! Porro, cùm plurima sunt in re Theologicâ confragosa, de quibus adhuc litigant inter se doctissimi, summæ prudentiæ erit in his saltem ad rempus ⁱ *ἡμεῖς*, non nisi post rationes utrinque subductas sententiam proponere. Utcunque enim celeberrimis Theologis sua indulgit Ecclesia retractationes; illorum tamen solertem & verecundam modestiam magis admiratur, qui sententiam suam eousque celârunt, donec

^a Luc. 24. 47. ^b Act. 5. 31. ^c Act. 10. 20, 21. ^d Sint omnia nobis prius exploratissima. ^e Luc. 1. 3. ^f 1 Joh. 1. 3. ^g Job. 3. 11. ^h 2 Petr. 1. 16.

donec ad maturitatem pervenerit iudicium. Non hi, quod vulgo odiosum, *παλινοδείν* coguntur. Quid, quod præcox illud in arduis iudicium, si efferatur, veritatis ulteriori investigationi ponit obicem? Quod diximus vel docuimus, id quâ sumus animi pertinaciâ, dictum volumus; & ad trutinam id, de quo semel statimus, revocari ægre ferimus. Turpis scilicet videtur omnis à sententia quam semel imbibimus discessio. Hinc natum illud concinnum Apophthegma: *Inter juvenile iudicium, & senile præiudicium, omni perit veritas*: dum scil. id sibi assumant, ut iudicent, qui nondum idonei. Jvenes; & qui semel iudicârint Senes, non norint sententiam deponere. Denique, utcumque illud comperitum, *diem priorum posteriorum esse discipulum*, haud sic tamen effugiet qui sententiam, in iis quæ publice docuerit, mutabit pastor. Vulgus hominum ei inconstantiz notam inurent, cum pro arundine quovis vento agitata habebunt; etiam quæ omni exceptione maiora docuerit, ea in discrimen vocabunt. Cavendum itaque, ne dum ea quæ non maturitate iudicii decoximus, temere effusiamus; tela necessario retexenda. Atque sic de Canonibus qui secundi generis, sequuntur qui tertii, scil. Quomodo verbum Dei dispensandum.

CAP. IX.

Sacra Scriptura sua dignitas & eminentia conservanda est; Humana testimonia quantâ cum cautione admiscenda.

CANON. I.

IN toto a hoc opere ministeriali emineat verbum Dei. Tum autem eminere dicitur, cum nullum præterea agnoscunt auditores principium

I 2

pium

a Eminet Verbum Dei.

pium fidei; ab eo, ut quod solum in conscientiam dominium exercer, pendent, non à quibuscunque scriptis humanis, nisi ut in eo fundatis, vel solamen, vel consilium petant. Sic res transigi oportet. (Quare) 1. Quod hoc solo, non quocunque allo renascimur: *Progenit nos Deus Sermonem veritatis.* b *Vos mundas estis per Sermonem quem loquutus sum vobis.* Peculiare id elogium legis Dei, quod animum converterit, Psal. 119. *Ego confingi & regenerari cupio; discere, quod Nicodemus non intellexit, volo; tu mihi frigida Pindari aut Sophoclis dicta recantas; quæ Sappho atque Anacreon docere possunt, totis hōris declamitabis; doctus tu quidem es, non in iudeo, ego tamen nihil sum Christianus magis: sic Georg. Estius, c Cantabrigiæ.* 2. Scopus ministerii verbi ille est, ut fides divina in cordibus audientium gignatur: at non nisi divino testimonio id efficitur. Nihil enim agit ultra sphaeram activitatis suæ; dicta humana non nisi fidem producant humanam. Si Moysi & prophetis non credidēre Judæi, nec vel ab Abrahami sinu redeunti credidissent. 3. Quibus negotium est cum conscientia hominum, his verbo utendum quod conscientia superius. Ut autem unus duntaxat legislator penes quem & vita & mors æterna, ita unus duntaxat verbum quod in conscientia dominatur. Deus hominibus sic, ut Pharaon Josepho, *Tantummodo solio hoc major te futurus sum.* 4. Sp. Sanctus, præ aliis quibuscunque, per hoc efficax esse solet; hinc Christus per Spiritum promisit se adfuturum. d *Docete observare omnia quæ mandavi vobis, & ecce ego vobiscum sum.* e Sic & Apostolis sua omnia ex Mose & prophetis petentibus cooperabatur Sp. Sanctus. Veritas quæ est secundum pietatem, est medium peculiari modo sanctificatum ad fidem & vitam spiri-

a 1 Pet. 1. b Jac. 1. 18. Joan. 15. 3. c In Conc. ad clerum habita in templo Bear. Mariæ Cantabrigiæ. d Matt. 28. 20. e Act. 10. 43. 44.

spiritualem generandam, præsertim apud eos qui Scripturas agnosceant, Spiritus ubicunque est, ait Athanasius, est per verbum Dei; non autem omne verum est Dei verbum, non tum Christus Diabolum vera loquentem reprehendisset; nec Spiritum verbo sacris Scripturis comprehenso (quod fatentur omnes) alligasset. Hinc erat quod prophetæ nihil in ore habuere, quàm, sic dicit Dominus. *a* *Dicas ei, sic dicit Dominus, &c.* Et si tritum illud maxime apud gentes, (Alexander etenim Severus in palatio & publicis operibus perscribi iussit) *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* *b* Christus tamen non remittit Judæos ad gentium libros, sed ad legem & prophetas. Et Apostoli, dummodo non nisi cum Judæis qui Scripturas agnovêrunt, res erat, nil aliud quàm Mosen & Prophetas urgebant. Nec valet responsum, *c* Quod eò abstinnerunt à Gentium testimoniis, quod gentes Judæis exosa sic antiquitus fuêre, & tamen ad Gentes edocendos remittit Dominus. Et quidni *d* Christus remisisset ad Gentium potius libros instruendos, quàm ad volatilia cœli, ad herbas agrestes; salvabiles illi, non pariter hæc, *e* Hinc *verbum Dei*, non hominum dicta arundinea, dicitur *gladius spiritus* quicum Satanæ obstitendum.

Quæri hic solet, *f* num testimonia accersita ab authoribus sive Ecclesiasticis sive Ethnicis impediant, quò minus emineat verbum. *Resp.* Est allegatio quæ non impedit, est quæ impedit. Est quæ non impedit, & nec enim aliter Arati, Menandri, Epimenidis dicta citasset Apostolus. Nec Jacobus Hexametrum illud, quod *cap. 1. vers. 17.* occurrit, à græco aliquo Poëtâ petiisset. De hac quæ non impedit, videndum, 1° Quando non. 2° Quid cavendum, ut non.

I 3

Tum

a Ezek. 2. 4. *b* Matt. 7. v. 12. *c* Jer. 2. v. 10. *d* Matth. 6. Eph. 6. 17. *f* De humanorum Testimoniorum allegatione. *g* Act. 17. 18. 1 Cor. 15. 33. Tit. 1. 12.

Tum non impedit, cum auditorum edificatio, utcumque non directè & per modum efficien-
tiæ, at indirectè, i. e. per modum preparatio-
nis id postulat. Ut Primo, cum præjudicium de
novitate amovendum. Ea est quorundam infir-
mitas, cui qui omnia factus est omnibus corde vo-
luit succurri, ut multa tam in morum censura,
quàm in hæresibus refutandis flocci faciant, quod
à novatoribus Scripturas detorquentibus prodisse
censeantur. Sic in Clericorum moribus taxandis,
vel in cujuscunque ordinis laicis grassantibus vi-
tiis, intererit quandoque præcorum parum ver-
bis ea reprehendere. Facile eos patimur repre-
hensores qui seculo remotiori vivere, qui suâ ca-
nitie venerandi. Qui nobis *ovis æreæ* (ea semper
fuit præsentis seculi invidia) vel blandiusculè in-
crepantes nullatenus ferimus. Sic in hæresibus
refutandis, multum intererit, ubi cum frat-
ribus infirmis res est, è Patribus & Conciliis id
Evincere, quod è Scripturis edocuimus. Ponti-
ficii, ut observat Erasmus, in Lutheri Scriptis,
multa pro hæreticis habuere, quæ eadem in Au-
gustino & reliquis patribus ut catholica amplexa-
bantur. Secundo, cum adversariorum sententia,
in quibus à fide aberrant, è suggesto proponen-
da, authorum verbis insistendum, adeoque eo-
rum tam nomina quàm tractatus designari ope-
ret. Nec enim aliter calumniam effugiemus, ac
illis *integros*, cum contra sentiant, affingere-
mus. Tertiò, si vim argumenti in se contineant
quæ afferimus testimonia humana, quandoque
Scripturæ veritas haud potest manifestari nisi testi-
monii inde sumptis: v. g. si illud probandum;
Gentes habuisse legem Dei in cordibus scriptam:
Instandum in dictis sapientissimis apud Ethnicos.
Quandoque Christianis exprobranda crassa ignorantia,
impietas turpissima, injustitia exosa: licebit
hic

hic Ethnicorum dictis & factis eos pudefacere. Remittit Dominus Judæos ad Gentes edocendos, ^a *Transite, inquit, ad insulas Christum & videte, & in Cedar mittite, videte, num factum sit sicut istud; Num mutavit Gens ulla Deos suos, &c?* ^b Salomon pigros ad formicas relegat. ^c Apostolus Corinthios ad legem naturæ remittit. Quandoque cum iis, qui Scripturas non agnoscunt, testimoniis humanis agendum. ^d Sic paulus ex Paganorum altari arripit argumentum Athenienses convincendi, esse Deum quem non cognoverunt. Sic Julianum ex Ethnicorum principiis refutavit Cyrillus Alexandrinus. Nec hoc aliud (ut Hieronym. Epist. 84.) quàm Goliath superbissimi caput proprio mucrone truncare. Nota est Juliani Apostata vox, *τοῖς αὐτῶν πῖσσι ἀλασκόμεθα*, nostris ipsorum alis capimur. Valde hoc honorificum Ecclesiæ doctoribus, quod in suis ipsorum castris cæsi sunt ab illis hostes, & iis armis oppressi, quibus sibi placere & confidere solebant, ut ex Lactantio citat Cantabrigiense illud lumen, Theologus quo nemo nervosior, doctissimus Davenantijs. ^e Quartò, si veritas sit Grammatica, naturalis, historica, aut quæ non supra naturæ lumen assurgit, licebit, prout expedit, auditoribus, ad humanos authores recurrere. Grammatica, ut quæ de verborum primævâ naturâ, &c. Naturalis, ut si animalium, plantarum, lapidum, natura explicanda. Historica, ut si prophetiæ Scripturæ explicanda, vel rebus factis seculis retroactis fides facienda. Quæ non supra naturæ lumen assurgit, ut in plerisque de justitia & jure, moralibus. Atque sic Quando. Videndum, Quid cavendum, ut Scriptura retineat quod suum.

Primò, si nonnisi raro & parçè hæc adhibeantur qualiacunque testimonia, etiam ubi id necesse.

I 4

Sic

^a Jer. 2. 10. ^b Prov. 6. 16. ^c 1 Cor. 11. ^d Act. 17. 23.
^e In cap. 2. v. 5. ad Coloss. ^f Quid cavendum in allegatione testimoniorum.

Sic apostolus nonnisi ter fecisse legitur, i. e. ut Zanchius, raro, sobrie, & obiter. Ejusmodi enim allegatio authorum non impedit quò minus emineat Scriptura. * Hinc Ecclesia Gallicana sic decrevit, *Priscorum Patrum, nedum historicorum, vel profanorum aliorum Scriptorum testimoniis, in concionibus ad populum, non nisi parèe utendum.* Et extat exemplum Synodi quæ sic peccaturos in Canonem gravi comminatione coercuit. Verbum Synodi sic: *Quia id Synodo representatum, quòd complures ministri in verbo dispensando magis patrum quàm Scripturarum utebantur testimoniis, Synodus eis abdicationem a Ministerio comminata est qui concionibus Philosophicos discursus admiscebant, qui patrum scripta in suggesto allegarunt.* ^b Sic refert Petrus Mathæus de nationali Synodo protestantium, habitâ Cap. Oct. i. Nec de nihilo erat quòd Synodus tam severè hoc concionatorum genus repressit; refert enim qui historiam conscripsit de statu religionis in Galliâ, quòd hujusmodi pomposum concionandi genus, lanienæ illius Parisiensis omnium truculentissimæ, antambulò fuit. Nec non Illyricus (ut infra dicemus) benè monet, hoc prodigium fuisse in Germaniâ denuntians ecclesiæ doctrinæ fœdam obsecurationem.

Secundò, non promiscuè, & indiscriminatim sacris Ecclesiastica admiscenda, sive Ethnica. Innotescat auditoribus, latum quod inter illa discrimen. Imperita plebecula sæpe inter Paulum & Augustinum, Petrum & Chrysostomum discernere haud novit, ait Zepperus. Concionatores novi è nido Platonis ac Ciceronis exclusi Ethnica percrepant; nec se satis Theologos ostendunt, nisi nimis Philosophos ostendant, omnium nescio quam farraginem, & moretum facientes: hac nos indocti audientes,

per-

^a Discip. Gal. art. II. ^b Lib. 6, Hist. pag. 601, 602. ann. Dom. 1603.

permistæque Petri & Platonis, Pauli ac Planti, Homeri atque Moysi nomina accipientes, Platonem non divinum, sed divum judicabimus, Plantum Apostolum, non Comicum, Homerum denique Prophetam non Poëtam existimabimus. ^a Sic Estius. Tum amittit de suâ dignitate Scriptura, cum ab imperito vulgo ut similis authoritatis habentur.

Tertiò, & id auditoribus sit compertum, quod non nisi coacti scripturarum cancellos egredimur; non sc. ex Scripturæ defectu quæ omni modo *autapous*, sed vel ut fratrum infirmitati indulgeamus, vel ut atheis & malevolis ora obturemus.

Quartò, apud imperitum vulgus, cui ignoti sunt ejusmodi Scriptores, nec penes eos ut scrutentur, authorum nomina reticeantur. Sat id ex illis quæ proposito inserviunt decerpere; nisi nos malâ fide agere suspicio erit. Sic Apostolus Poëtarum nomina, quorum adduxit testimonia, retinuit. ^b Ut enim in templo Solomonis extruendo; non mallei, secures, aut quævis utensilia ferrea crepuerunt, lapides in monte cæsi integri sunt advehi. Perinde in Ecclesiâ aggregandâ videat pro suâ prudentiâ pastor fidelis, annon populo conducat magis ut sua omnia in privata officina dolet rundatque, quàm ut hinc inde authorum qualiumcunque nomina obstrepant. Atque sic de illâ authorum allegatione quæ scripturis suam conservat dignitatem illibatum. Sequitur quæ non.

Primò, ^c Quando periculum est ne vilescat Scriptura, scripto hominum suprâ quod par æstimentur, eò quod in testimoniis humanis frequentiores quàm in scripturis concionatores. Quantum indè Ecclesiæ accreverit detrimenti, testatur illa à Christo annorum centuria nona. Hâc ætate à Scripturis ad patres discessum, ait

I 5

Illy-

^a In conc. manus. hab. in eccl. Beat. Mar. Cantabr. ^b 1 Reg. 6. 7. ^c Quando culpanda est allegatio testimoniorum.

Illyricus, & plus studiis collocatum in creaturarum monumenta evolvendo, quam in eloquia divina addiscendo. Certum hoc, sed malum, Antichristi ad culmen assurgentis omen, quod proximâ centuriâ sequebatur. Istiusmodi in authoribus sive Ecclesiasticis, sive Ethnicis, citandis nimiam diligentiam, quæ obtinuit tempore Illyrici in Germaniâ, notat idem cœlestis doctrinæ foedam obscurationem portendere. *Nihil*, inquit ille, *sapit hominibus quod non philosophiâ, ejusque floribus nempe suavissimus principis, ac pulcherrimus dictus, ex omni parte est non modò resparsum, sed refertum.*

— Hinc in suggestis ad populum sanctissimi Evangelistæ, Plato, Aristoteles, Homerus, Euripides, &c. crepitant. Paulo post, Plus nimio patrum scripta strepunt, & crepant, in lectionibus, concionibus, &c. sic, inquit, sapiens antiquitas sensit, à qua non discedendum. Iste immodicus ad patrum scripta relapsus nihil boni denotat, &c. Et porro idem sic, a Nimia veneratio patrum & Ethnicorum immoderatus cultus, Ecclesiæ Dei magnas tenebras significant. Ex hominibus enim tenebræ, à Deo lux oritur. Audi Jesuitam, ^b quid de iis dicas qui Theologi & sacra Scriptura interpretis personâ susceptâ medicum agunt, Architectum, Mathematicum, aut Poëtam; qui profana hinc inde conquirunt, &c. qui nisi humanam eruditionem ostendant, nihil sibi sapere videntur, &c. Id profectò non aliud est, quam, non dicam miscere sacra profanis, sed purissimos divini verbi latices fœdissimo cœno inquinare; vel quod longè deterius, adulterinâ pecuniâ mercaturam exercere, vel merces ipsas corrumpere & adulterare. Vide Plura. An Theopompum volentem è sacris bibliis suis scriptis inserere, mente movit Deus, ut nos ad sacra scripta Ethnica adjungeremus? An Theodetum aliquid in Tragœdiâ è sacris literis admiscen-
tem glaucomate affecit, ut nos sententias tragicas

in

^a Vide præf. ad Cent. 9. ^b Justinian. in 1 Ep. ad Cor. 2.

in sermones sacros compingeremus? ait prædictus Estius.

Secundò; si quando periculum, ne oves Christi humanis testimoniis assuefactæ, à Christo solo non pendeant. * Id ovium Christi officium, ut ejus solius vocem audiant, & sequantur, ut eum solum audiant, ut in nullius magistri verba jurent. *Vos ne vocamini Rabbi; i. e. ejusmodi, à quibus populus inter docendum pendeat. Unus est doctor vester, nempe Christus: omnes autem vos fratres estis. Comperit id à Christo in verbo loquenti abduci auditores in quorum auribus assidue personant doctorum, sive illi Ecclesiastici sive Ethnici, scripta; perinde enim apud illos, temporis decursu, sive ex sacrarum literarum penu, sive ex Ecclesiasticorum vel Ethnicorum scriptis, aliquid in medium proferatur, ait b Zepperus. Et Zanchius, c Per scripta Poëtarum, Philosophorum, aut Patrum, nisi ubi necesse, evagari, est Ecclesiam assuefacere dictis hominum magis quàm sacrarum Scripturarum oraculis audiendis; quod, quid aliud est, quàm puritatem verbi Dei paulatim è mentibus fidelium, eoque ex Ecclesiâ tollere?*

Tertio, si quando ex frequentiori patrum in concionibus usu eatenus magnificant, ut eorum consensus pro normâ, in scripturis interpretandis, conscientiis hominum obtrudatur; probationes quæ inde desumuntur, ut validæ satis habentur, tum demum amittit de suâ eminentiâ Scriptura. Id Scripturæ elogium, quod sola regula fidei. Si quando patrum crebra in suggesto allegatio novo principio fidei viam muniat, meritò ableganda.

Obj. At nihil tale concionatoribus his in mentem venit.

Resp. In omni opere non id advertendum solum,

* Joan. 10. 27. Matth. 17. & 23. 8. b Lib. 2. c. 6. de art. habend. conc. c Orat. de conserv. puro puto Dei verbo, Tom. 8.

lūm, quæ sit intentio operantis, sed & quæ conditio operis. Non id sat ut Scripturis suis conservetur honor, quòd nil tale cogitant qui patrum dictis citandis emancipati. Si conditio operis vel tale quid præ se ferat, cum sacris Ecclesiasticæ promiscuè connumerantur, vel apta nata est ut producat, meritò explodenda. Quòd verò sic, consule Centuriam nonam, in quâ invaluit illa immodica patrum præpostera admiratio, quæ seculis sequentibus tale peperit monstrum.

Quartò, si quando ab iis ad scripturas aliquid ornamentum accedere putetur, tum scripturarum eminentiæ detrahitur: nam 1. Omnis ornatus supponit aliquid addendum ei quod ornatur; at Scriptura habet suam ingentem venustatem, non opus ei aliquo adventitio ornatu. Secundò, quicquid alterum adornat, in eo quòd adornat, melius est eo quod adornatur: at non id de quibusvis hominum dictis dicendum.

Quintò, illa authorum varii generis conglomeratio, quæ nedum indirectè vel per modum præparationis ædificationi conducit, sed merè ostentabunda, impedit quòd minùs emineat Scriptura. Nam 1. Scripturas suo loco extrudit, illarum vice se venditat. 2. Minùs honorificam de Scripturis testantur opinionem, qui sic; cum non ex illarum accuratiori scrutinio, sed ex humanis testimoniis coacervatis laudem sibi quærunt: hæc magni faciunt, illas vili æstimant, cum ab illis potius quàm ab his laudari eligant.

Omnis verò hæc authorum qualiumcunque in suggesto congeries, quæ impedit quòd minùs emineat scriptura, eapropter porro illicita habenda.

Primò, quòd peccat in Scripturæ ἀναγκαιότητι. Siquidem ex hac frequenti & minùs necessariâ authorum allegatione periculum est, ne auditorum animis

• Quare vitanda nimia allegatio testimoniorum.

animis surrepat, quòd scriptura non ex se sufficiens, ^a ut homo Dei ad omne opus ministeriale sit perfectè instructus. Sic doctissimus Zanchius, *Fit injuria Scripturae, cum non quoad ejus fieri potest (de quo supra) ab hominum tum Christianorum tum Ethnorum dictis in suggesto abstinemus, & nil nisi verbum Dei proferimus.* Et Zepperus: *Evangelium atque tota Scriptura insufficientia cujusdam insimulatur, quasi sola abundè non suggerat quæ ad institutionem Ecclesie necessaria sunt, sed subsidium ipsi aliunde accersendum sit.*

Secundò, aliò avocat studia Theologorum; spreta jacent Scripturarum studia; operam & oleum aliis scriptoribus impendunt, cùm illæ duntaxat magni fiant conciones quæ horum sententiolis refertæ. ^b Rabanus & Haimo qui non à vixerunt centuriâ, *patrum consarcinatores* dicuntur, eo quòd Scripturis prætermisissis patrum monumentis evolvendis toti incubuere. Id seculi illius vitium, quòd qui in his versatissimi, pro primipilis Theologis habebantur.

Tertiò excludit illam solidam & nervosam docendi rationem, quâ omnia argumentorum aculeis firmè concluduntur, contextus intimi recessus indagantur, singula populi necessitatibus accommodantur. Sapiunt hæc artem, & artium scientiam; testimoniorum verò accumulatio, nullam artem redolet. Hinc apud Dialecticos pro argumento inartificiali habetur Testimonium, utpote quod non suâ vi arguit, sed assumptâ alicujus artificialis argumenti vi, absque quâ infirmum in se. Abundè nihilominus se satisfecisse officio suo arbitrantur hi venditabundi Thrasones, si è patrum vel Ethnorum scriptis sententiarum manipulum congesserunt, si ignarum vulgus grandisonis authorum nominibus obstupescere; si Hebraicis, Græcis, vel

Lati-

^a Tim. 3. 17. ^b Vide Cent. in præf. ad Cent. ponam.

Latinis, five sententiis, five vocabulis, in auri-
bus populi tonuêrunt, fulminârunt.

Quartò, ejusmodi mixtura detrahit verbo Dei
suam efficaciam. Quo magis enim nudatur omni-
bus aliunde conquisitis ornamentis, eò efficacius
operatur. Est verbum Dei Topazium, cujus na-
tura est, ut si polire & lavigare velis, asperetur
magis; sic affictò ornatu verbum corrumpitur. Est
verbum alimentum spirituale; alimenta quò sim-
pliciora, eò puriora; quò puriora, eò salubriora,
adeoque nutriunt magis: est vinum cor exhila-
rans; aquam si vino infuderis, generosum suum
vigorem amittit: est aurum & argentum, his si
æ s vel stannum commiscueris, eorum excellen-
tiam diminues: est ensis bipennis; ejus acies si
inauretur, obtunditur.

Obj. At quidni illa, de qua priùs, allegatio au-
thorum, verbum pariter enervaret?

Resp. Latum inter has mixturas discrimen:
illic pedissequa ancillatur dominæ, nec se, nisi
jussa, interponit; hic pedissequa dominam si non
suo loco exturbet, at ut socia juxtà incedit, sub-
esse recusat. Alia est Hagar Saræ ut ancilla inser-
viens, alia eadem Hagar heram deprimens, villi-
pendens. Secundò, Alia est illa authorum allega-
tio quæ populi ædificationi inservit, alia illa quæ
non nisi multifariæ lectionis ostentationi: alia illa
quâ verbo suus conservatur honos, alia illa quâ
detrahitur.

Quintò, illa verbi dispensatio, quâ non iis qui
extrâ, sed conscientiis populi Dei nos approba-
mus, probanda inprimis. *Sapientiam loquimur
inter perfectos*, id est, sincerè affectos, ut quam
illi sapiant; cùm qui carnales negligunt, despica-
tui habent. At qui à Deo edocti, ii sincero Dei
verbo gaudent; hoc illis in deliciis: optimè olet,
illorum naribus, verbum, cùm nil olet. Qui
non-

nondum de aquâ illâ ad vitam æternam saliente vel primoribus labiis gustârunt, iis hæc variegata docendi ratio maximè arridet. Quæ picâ laborant foeminae, pro cibo cineres & carbones eligunt; & qui animo valerudinario, auditores purum putum Dei verbum fastidiunt, testimonia humana avidè imbibunt. Ager ille frumentarius qui varicolor, utcunque noxiis herbis coopertus, pueris perplacet; cum frumento puriori, gaudet agricola: sic & iis, quibus post pueritiam manet tamen puerilitas, placet quæ patrum, Philosophorum, Poëtarum scitè dictis abundat concio. Delectantur, quæ in libris occurrunt, picturis pueri, cum quæ inde ediscenda detrectant. *Dum enim, ut ait Zepperus, animi & aures ad ornamenta illa, phaleras, & titillitium verborum, lutumque Philosophicum & Ethnicum hiant, &c. in cortice tantum & putamine Evangelii detinentur, &c. imò retrahuntur ferè; ad ipsam rei medullam & nucleum non penetrant.*

Sextò, peccat illa verbi dispensatio, quæ sic transigitur, ^a ut non potentia Dei, sed humanæ sapientia ascribatur fides credentium. ^b Peccat illa, quâ inanis redditur crux Christi, vel doctrina Evangelii salutaris de cruce Christi. *Dum verò, ait Zepperus, lenociniis & fuco verborum, & suaviter tinnientibus apophthegmatibus, atque historioli & fabulis Ethnicorum, occupantur, delectantur, & perstringuntur auditorum oculi & aures carnales, plurimis certè modis fit ut crux Christi evacuetur. Nam magistris magnis eloquentia, & conquisitis hinc inde Rhetorum ornamentis, Philosophorum scitè dictis, &c. magis ascribitur conversio, fides & salus hominum, quam virtuti Spiritus Sancti per Evangelium liberè operantis, &c.*

Atque ut eo nomine vitanda hæc minùs necessaria & frequentior authorum qualiumcunque

coa-

coactatio, quòd ne Scriptura emineat, impedit, pariter capropter ex Ecclesia eliminanda, quòd populo injuria. 1. Quòd impedit quò minùs sermo Dei opulenter in populo Dei inhabitet. Ubi enim omnia humanis testimoniis scatent, ibi necesse ut sit rarior Scripturarum usus. Quòd tempus his explicandis impendendum, id intercipit numerosa authorum caterva. 2. Quòd populo imponit, præsertim ubi apud tyrones reperitur conciocentonibus, sive ex patrum sive ex gentiliu libris, consarcinata. Auditoribus scil. insinuant, quòd summè docti, omnigenâ literaturâ imbuti, cujusque generis authores diligenter versarint; cùm Theologiâ solidâ & nervosâ vix leviviter tincti, authores quos præ se ferunt legisse, vix inspexerint. Vel enim aliorum, à quibus sua omnia desumpsere, plumis gloriantur; vel quòd de Caco fertur, illum Herculis boves per caudas in antrum traxisse; pariter & hi, non nisi per indices librorum, ac per caudas suas, omnes quas ostentant suffurantur varias sententias Cognomen eruditionis apud imperitum vulgus lucrantur hi, cùm qui benè docti, ut infimæ classis Theologi habentur. Cui verò id non compertum, quòd circumforaneus circitor, qui, quâ potis est pompâ, sua omnia in foro venalia exponit, mercatore opulentissimo, qui sua omnia in abditis secludit cellis, specimen duntaxat populo exhibet, ditior multò puerili judicio habetur? Annon sic plerunque in Theologis dijudicandis egregiè fallitur Vulgus? 3. Quòd populo obest, cùm ex eâ minùs perspicua omnia. 1. Quòd intermiscendo Hebraica, Græca, Latina Auglicanis, rerum perceptio impeditur, & attentio auditorum, cùm non assequitur quæ dicuntur, interrumpitur. 2. Quòd nuda veritas, quæ suâ luce claret, variis authorum sententiis vestita, quasi tot involucris obscurior evadit. Vitrum quod coloribus depictum

mino-

minorem transmittit lucem; clarius multò omnia collustrat quod pellucidum; perinde & veritas audientium notitiâ magis innotescit, ubi non promiscuâ authorum, sententiarumque, quæ vulgi captum superant, interpositione, series orationis perturbatur.

CAP. X.

De Concinatoris Stylo, aliisque ejusmodi.

CANON II.

Mysteria ^a fidei Scripturæ stylo & phrasi, quoad fieri potest, explicentur. ^b *Qua Dei sunt loquimur, non sermonibus quos docet humana Sapientia, sed quos docet Spiritus Sanctus.* Negligeat scil. Apostolus verborum lenocinia, elegantiores illas loquendi formulas, quas confestabantur facundi Rhetores; sacra Dei, idiomate quod edocuit Spiritus, enunciavit. Siquidem quæ non ab ingenio humano suam repetunt originem, sed à Spiritu Sancto inspirantur, magnalia Dei, ea verbis, quæ ab eodem fonte proficiuntur, exprimi par est. Hinc propheta, si quando peccata corripiebant, judicia denuntiabant; jussu divina suaserunt, è scriptis Mosaicis suas procudere linguas. Quorum vestigiis insistentes Evangelici Scriptores, Hebraïsmis toti redundant. ^c Stylum verò Scripturæ ut divina imitatione effingamus, expendendum paucis, quæ ejus, quibus maximè celebratur, elogia.

Eminet verò triplici nomine Scripturæ ^d stylus. 1. Simplicitate, quâ nudè & in affectatè divinam veritatem proponunt viri θεοπνευστοι. Unius Dei gloriam & populi salutem in oculis ferunt. Illas verborum Phaleras, sententiarum numerosas periodos, totum denique humanæ facundiæ apparatus pror-

^a Utendum stylo Scripturæ. ^b 1. Cor. 2. 13. ^c Elogia styli, ^d 1. Styli simplicitas.

prorsus negligunt. ^a *Ego veni, non cum eminentiâ facundia aut sapientiâ.* ^b Interim verò habet impexa simplicitas sacrorum Scriptorum suum modestiorem ornatum, elegantias concinnas, lepores venustissimos; sed illi Rhetorum artificio, quo hominum animis huc illuc impellendis infidantur, dispares omnino. Quantusquantus ille in sacris cultus est, sequitur, non quæritur; aliud agenti obversatur, non sollicitè ambitur: ^c *habent sacra Scriptura, sed non ostendunt, eloquentiam:* ut Augustinus. Vapulont hîc pro meritis suis calamistrati nostri concionatores, qui mysteria Dei, styli, quo splendescit, nitore spoliant, ea verborum & phrasium apparatu redimiunt, quem ab histrionibus, poëtastris, & vaniloquis Scripto-ribus magno conatu conquisiuere. Non sic Juris-consulti, non sic Medici, qui in vocabulis, quæ professioni suæ nativa usus fecit, acquiescunt; dedignantur quæ aliena, quæ nova, assumere. Quorsum Theologi, ab ejusmodi terræ filiis, suas emendicarent loquendi formulas? David, Saulis bellicâ armatura instructus, ad certamen cum Goliâ cernendum se ineptum causatus est; baculum potius & fundam, cum quinque lævibus, è valle lapidibus sibi dari optavit. Perinde & sacro-sancta veritas, si quando eloquentiæ humanæ lautiis effœminatior facta, se ad illa nequitia ex-
empla subvertenda imbellem merito conquera-
tur. Potentior illa mukò, si absque fucò, & pul-
chritudine aliunde accersitâ, nuda incedat. An-
non persuasoria illa humanæ sapientiæ verba vim
spiritûs enervant? Porro, si, quâ est excellenti
puritate, Deus, foeminam castam meretricio a-
mictu ornari, vetuit; annon ægrè feret, suam vir-
ginalem & intemeratam sacram veritatem huma-
nis pigmentis ita infuscari, ut non agnoscas ean-
dem?

^a 1 Cor. 2. 1. ^b Nec tamen sine suo ornatu est styli simplici-
tas. ^c Lib. 4. de doctrina Christ. cap. 7.

dem? Interim verò, si cui id narium, ut elegantius se exprimat, vel si cui obiter non affectatè occurrant ejusmodi loquendi formulæ, non repugno quin dono suo sive infuso sive acquisito utatur. Habet quisque quod sibi peculiare donum, unus sic, alius aliter. Ejusmodi verò ingeniosiores idiotissimos præposterè affectare, opus, quod in manibus, impedit. (*Quare.*) 1° Quod id impossibile, ut quis toto animi nisu auditorum & auribus & conscientiis se accommodet: his dum inservire studet, illis haud ut decet succurrer. 2° Quia in id propensi auditores nonnulli, ut, dum in nitidioribus loquendi formalis harent, mysteria fidei, quæ subter latent, negligant, ad reprehensiones & exhortationes animi non advertant. Dum enim acuminæ dicentis delectantur, elabitur omnis, sive de malo quod averfandum, sive de bono quod amplectendum, cura. 3° Periculum est, ne phaleratis hisce dicendi formulis, non potentie verbi, accepta feratur credentium fides. * *Oratio mea*, ait Apostolus, non fuit in persuasoriis humana sapientie verbis, sed in demonstratione Spiritus, & potentia; ut fides vestra non sit in sapientiâ hominum, sed in potentia Dei. Eleganter Eftnodius: Docendi ornamenta non sunt intentiones negotii, sed quietis; nec militia sunt picta verba, sed otii. Campus fortem postulat, pax profunda redimitur ornat. Qui præfutura afferit, loquelam quæ peniculo artis colorata contemnit. Et pag. 334. Sermorum schemata à me non queratis. Antiquo adhuc utor reti, & irrisam à sapientibus sæculi cymbam non reliqui: Illa me per mundi freta sustentat.

2. Scripturæ c stylus humili suâ, ad renouationem nostram, accommodatione nobilitatur. Adhæc sanctus Spiritus in divinis oraculis conscribendis,

quasi

a 1 Cor. 2. 4. 5. b Concil. Tom. 2. pag. 336. edit. Surian. c Styli Scripturæ cyparissæ, quæ se hominum accommodat intellectui.

quasi sui immemor, ad captum nostrum se demittit, nobiscum veluti balbutit, quæ in se *συνητα*, ea explicatius enucleat. Intellectum, ad ea quæ vel ante pedes cæcutientem, annon luce clariori perfundunt illa crebræ *ἀνθεγοπονία* βρα, concinnæ translationes, à nobis notioribus desumptæ similitudines, stylus apud vulgus usitator? Non enim à politulis oratoribus, qui Græcæ linguæ deliciae & flos, suas loquendi formulas mutuatur Spiritus sanctus; verba & phrasæ quæ in circulis à circumforaneis frequentari solebant, ea arripit. Eapropter piscatorum & Publicanorum linguâ in suis exarandis usus est Deus, ut eò facilius à vulgo perciperentur, quæ per ora infimæ classis hominum ad nos devenêre. Quid enim, ait Augustinus, ^a prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis; cum loquendi omnino nulla sit causa, si quod loquimur, non intelligant, propter quos, ut intelligatur, loquimur? Et iterum, ^b Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quarimus, nisi patere quod clausum est? Et iterum, Qui ergo dicit, cum docere vult, quamdiu non intelligitur, nondum existimet se dixisse quod vult ei, quem vult docere. Quia et si dixit, quod ipse intelligit, nondum illi dixisse putandus est à quo intellectus non est. Si verò intellectus est quocunque modo dixerit, dixit. Idem alibi, ^c Benevolentissime me monuerunt, scilicet qui libros ejus contra Manichæos scriptos, haud posse ab imperitioribus intelligi, animadverterant) ut communem loquendi consuetudinem non desinerem; hunc enim sermonem usitatum & simplicem etiam docti intelligunt, illum autem indocti non intelligunt. Et alibi, ^d Me-

lius

^a De Doctrin. Christ. lib. 4. c. 10. ^b Idem ibid. Cap. 11.

^c De genesi contr. Man. lib. 1. cap. 1. ^d Idem in Pl. 138.

lius est ut nos reprehendant Grammatici, quam non intelligant populi. Et porro idem, Rogo humiliter, ut contenta sint eruditi auribus vestra verba rustica equanimiter sustinere, dummodo totus grex Domini simplici, & ut ita dicam, pedestri sermone, pabulum spirituale possit accipere; & quia imperiti & simplices ad scholasticorum altitudinem, non possunt ascendere, eruditi se dignentur ad illorum ignorantiam se inclinare. ^b Memoria vero en ut succurrat Spiritus sanctus, eo Laconismo singula constringens, ut res verba numero vincant; nusquam a proposito vagatur, singula suo ordine digerit. ^c Voluntati denique segnescenti quasi facem subdit illa sermonis in Scripturis frequentior officina. Ita totus noster fuit in sacris annuncian- dis Spiritus sanctus, omnia audientium modico attemperavit, perinde & pastor, quantus est, suorum imbecillitati se accommodat. Quam hi turpiter impingunt Doctores, qui stylo utuntur obscuriori, ut qui vel vulgi caput superet, vel sententiarum involucris intractuosus; qui verba & phrasas, quæ apud vulgus instar linguæ peregrinæ sunt, ambiant; qui non, efficaci rerum quasi oculis subiectione, animos percillunt; sua omnia frigidiusculè concludunt.

39. Gravitate ^d quâdam, rebus quas tractat decorâ, insignitur Scripturæ Stylus. Singuli verborum apices, eloquendi formulæ, suâ ingenitâ majestate fulgent; res tota seriò transigitur; nihil hic ludicrum. Siquidem, cum quæ subest materia, de æternâ animi salute, de gloriâ excelsissimæ, agit universa, æquum id, ut rerum gravitati conveniat elocutionis forma. Senatorem de Reip. negotiis gravissimè diserentem alius decet stylus, alius in scholis juveniliter exultantem Rhetorem: perinde & alius sermonis character,

facra

^a Idem Serm. de temp. 73. ^b Spiritus S. se accommodat Memoriae. ^c Etiam voluntati se accommodat Spiritus Sanctus. ^d 3. Sylli Scripturæ Gravitas.

sacra Dei annuncianti conuenit; alius de huius seculi negotiis peroranti. Sermo concionatorius sic temperandus, ut pro rerum magnitudine animos hominum exsuscitet, quā decet reuerentiā componat, quā potis est efficaciam percipiat. Quin abeant igitur, quō dignae sunt, facerentur qualescunque, sales illi & festiue dicta, quibus risum quarunt nugivenduli quidam concionatores: Quaecunque de rerum, quas in manibus habemus, honorifici existimatione detrahunt, ea auersemur singula.

Can. 3. Verbum ^{la} sic populo Dei dispensandum, ut multum, non multa. Scilicet non plura aggrediatur pastor, quam quae commodē tempore consistuto tractari possunt. Illa commodē tractari posse dico, quae eoque persequi licebit, prout audientium maxime intersit. Primum quandoque concionatoris animus, ut multa doctrinae capita percurrat, sylvam materiae in concione accumulet: At nec hoc est sic concionari, nec sic populus aedificatur. Concionari ille dicitur qui sacram veritatem non proponit solum sed sic porro tractat ut auditoribus maxime prodesse, qui inde quaeque circumspiciunt quomodo aedificationi intersuiat. Populus vero ex doctrina tum aedificari dicitur, cum ejus necessitatibus quibuscunque prout doctrinae natura fert, subventum fuerit; cum huc illuc se convertit pastor fidelis, ut ex ea aliquid adjumenti auditoribus apportet. Non enim aedificat animum, sed onerat memoriam, multorum in unum coacervatio; nisi eorum, prout maxime e re populi, usus & fiat, & allatando, si necesse fuerit, urgeatur. Accedit, quod, cui animus est multa congerere, ei necesse erit spem omnia festinantius peragere. Flaud possunt spiritualia intellectui, qui instar vasis angustioris est, infundi; nedum voluntati, quae prorsus renititur,

a Non plura, quam par est, simul tractanda.

tur, imprimi, ubi volatilis & celeri cursu omnia dispensantur. Non tanti est apud auditores bene affectos, quod proponit concionator, sed quam bene illa pertractat. Denique, cum illud ei cordi imprimis esse debeat, ut non tam sua, quam quæ populi salutis conducant, quærat; id apud vulgus receptum, malles se potius pauca doctrinæ capita debitâ tractatione ad umbilicum perducere, quam multa non nisi levi manu attingi. Maxima pars vulgi, quæ est ingenii hebetudine, multitudine rerum, quæ varii generis, potius obruitur, quam instruitur. Non tam itaque refert, quot poteramus doctrinæ capita percurrere, quam, quid auditoribus commodum; hoc imprimis dispiciendum. *⁠a Multa habeo quæ vobis dicam, sed nunc non potestis portare;* scil. dicenti, impotentia & infirmitati auditorum consulendum, monet Christus.

Can. 4. In verbo dispensando, *⁠b* pro variâ auditorum conditione sermo temperandus. Hoc est, *⁠γὼν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομεῖν*, cum unicuique distribuitur quod ei accommodum. Aliter Christus affatur tumidos Phariseos, aliter indoctam & humilem plebeculam; aliter Apostolus Corinthios, quos primò laudat, dein corrigit, alloquitur; aliter Galatas, quos præmissâ salutatione, statim increpat. *⁠c* Miror, quod tam citò transferremini ab eo qui vos vocavit in gratiâ Christi. Utenim Gregorius Magnus; *⁠d* Verecunda mentes, si quas fortè culpas admiserint, leniter arguenda, quia si asperius increpentur, franguntur potius, quam erudiuntur. Atque contra; mentes asperæ & impudentes, si increpata leniter fuerint, ad majores culpas ipsa lenitate provocantur. Et paulò post, Minores culpas suas aestimant, quas minor invectione castigat; & quas vehementer objurgari viderint, majores esse

⁠a Joh. 16. 12. *⁠b* Auditorum conditioni se accommodandum.
⁠c Gal. 1. *⁠d* Hom. 33. in Ezek.

esse deprehendunt. Sermo prædicantis, (ait idem) debet cum auditorum qualitate formari. Quid mirum, si hoc verbi Dei erogator faciat, cum agricola, qui semina in terram mittit, prius terra qualitatem prævidet, quibus seminibus apta videtur, & postquam terra qualitatem viderit, semina aspergit. Gregori Nazian. sic. Alii laus prodest, alii reprehensio, alios cohortatio ad officium ducit, alios objurgatio. Atque hæc rursus, alios se palam arguantur, alios si remotis arbitrii increpentur. Sunt enim qui nihil curant privata castigationes, publicæ autem reprehensione emendantur; sunt rursus qui liberius reprehensi pudorem omnem abstergant, contraque privati castigationibus meliores sunt, usque quos vident suum dolere perspiciunt, hoc munere vicissim repentiunt, ut corruptæ admonitionibus pareant. Sunt (ait idem) quorum levissima errata non sunt dissimulanda, qui nimirum eo quod peccata sua nemini cognita fore putant (quandoquidem id moluntur) prudentia calliditateque laudem sibi arrogant insolenter; contra, in aliis, ad nonnulla connivere satius, ne aliqui ipsi, nimium crebris objurgationum aculeis confixi, & obruti, vel ad desperationem adigantur, vel pudorem excusant, &c. Quædam cum nonnulli irascendum, ut irati hominibus & contemnentibus, ac de salute eorum desperantibus, speciem præ se ferat, cum tamen nec ipsis irascaris, nec contemnis, nec pro perditis & deploratis habeas, quorum videlicet natura id exigit; alii rursus lenitate & humilitate curandi, &c. alios vincere, alios cedere plerumque utilis fuerit. Vide locum. Quid quod, nisi sic pro qualitate auditorum sermo modificetur, noxia illis erunt, quæcumque in se salubria. Dico enim, ait Gregorius Magnus, b aliis officium quæ aliis præ sunt; herba quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt; Medicamentum, quod hunc morbum immittit, alteri vires jungit; & panis, qui vitam for-

tium

tium roborat, parvulorum necat. Aliter itaque agendum cum iis qui non ^a nisi in Christo infantes, aliter cum adultis; aliter cum protervis, aliter cum pusillanimis; aliter cum iis qui rebus prosperis fruuntur, aliter cum iis qui variè affliguntur; aliter cum spiritualibus, aliter cum carnalibus; aliter cum iis qui, carnali confidentiâ abrepti, securi de salute, aliter cum iis qui de spirituali conditione dubitant; aliter cum juvenibus, aliter cum iis qui ætate provectiores; aliter cum urbanis, aliter cum rusticis; varia illis incumbunt officia, variis obnoxii sunt vitiis; aliter cum iis qui infimæ classis, aliter cum iis qui potentiâ, opibus valent, loco celsiori sunt. Ex his qui immundum spiritum ejectum velit, non semper diris adjurationibus id efficitur; quandoque qui in furorem verteretur irritatus, molliori locutione, ut Saul Davidis citharâ, sedatur. Idem Gregorius ^b de Nathane Prophetâ eleganter, ^c ubi ei res erat cum Davide rege lapso: *Ad agrum medicus venerat, secandum vulnus videbat, sed de patientia agri dubitabat; Abscondit igitur ferrum medicinale sub veste (viz. sub parabolâ) quod eductum subito fixit in vulnere, ut secantem gladium sentiret ager, antequam cerneret, ne, si ante cerneret, sentire recusaret.* Denique, nisi sic sua auditorum conditioni attemperat prudens pastor omnia, quod inopportuna & frigidè enunciari, & cum fastidio audiri necesse est: Peribit semen verbi, cum in solo, quod non ei connaturale, spargitur; qui advolant famelici, pabulo, quod eos nutriret, congruo defraudantur, cum iis instruitur mensa quæ stomachus ferre recusat.

Can. 5. Sermo ^d concionatorius similitudinibus, allusionibus, illustrandus. ^e Si terrestria dixi vobis; i. e. si, per similitudines terrestres, cœlestia

K

^a 1 J. h. 2. ^b Cap. 1. p. 3. ^c 2 Sam. 13. ^d Similitudinibus & allusionibus uti par est. ^e Jch. 3. 12.

lestia vos docui, &c. insinuat modum docendi Christus. Nam 1° inserviunt hæ intellectui luce pleniori irradiando; sunt hæ rusticorum perspicilla; quæ enim, pro nostrâ in spiritualibus caligine, obscura, ea vel terrenis vel allegoricis allusionibus si adumbrentur, facilius multo percipiuntur. 2. Memoria inprimis conducunt, siquidem, cum summè delectant, aliùs in animum descendunt, atque, illarum adminiculo, quæ excidère spiritualia, in mentem redeunt. Ut autem quis hisce instructior sit; 1. Quæ in scripturis occurrunt metaphoræ diligenter notandæ; omnis enim metaphoræ est contracta similitudo. Nec sic voces à terrenis ad cœlestia mutuo sumeret Spiritus sanctus, nisi quædam esset concinna *επαφωστος*. 2. Philosophiæ naturali det operam. Qui hoc naturæ theatrum attento oculo perlustraverit, ei nullo negotio occurrunt, quibus spiritualia clariùs exprimat, terrena. Hoc faciliùs effectum dabit, si se, inter vel legendum, vel meditandum, assuescat cœlestia cum terrenis invicem committere, ab illis ad hæc tacito discursu recurrendo. 3. Ut quis sua quandoque allusionibus è sacrâ historiâ desumptis illustret, sit admodum in historicis scripturis peritus. Sic faciliè occurrunt, quibus spiritualia depingat, veterum facta. 4. Adhibeat (præsertim qui in Theologiâ tyro) aliorum operam, qui feliciter in hoc genere operam navârunt: Nec enim quis faciliè in hoc genere excellit. Est quibusdam id sive innatum, sive datum, ut dextrè spiritualibus terrena adaptent. * Cavendum hîc, 1. Ut nec similitudines, nec allusiones, ab iis quæ auditoribus ignota, sumantur: nec enim inde aliquid explicandis accedit lucis. Ab iis quæ populo notiora, suas omnes mutuatur Christus parabolas. 2. Non sint insulsæ, leves, scurriles, ridiculæ. Consulendum rerum sacram

* Cautela adhibenda est in allegandis similitudinibus.

rum dignitati, majestati; omnia hic seriò transigi oportet, nihil quod indecorum, minùs honorificum, in concionem inferatur. 3. Sive in similitudinibus, sive in allegoriis non frequentior sit, quam ædificationi inserviat, pastor. Loco suo, & parçe usurpatæ, plurimum adferunt gratiæ; ubi affectatè verò omnia his redundant, suam amittunt & gratiam & voluptatem.

CAP. P. XII.

Multa Concionatori cavenda.

Sic de Canonibus qui verbo dispensando inserviunt; Sequuntur qui docent quid cavendum.

Can. 1. Cavendum; ne longius à contextu recedat concionator, quàm ut ad eum respiciant auditores. Siquando objurgat, consoletur, errantes redarguat, illico in contextum oculos conjiciunt auditores, quomodo inde justâ sequelâ derivatur quod dicitur, ad examen revocant. Si hic aliquando erratum, illico aut dicenti id vitio vertunt, quòd à contextu deviat; aut illum, pravo aliquo affectu abreptum, ab eâ quæ in manibus est Scripturâ excurrere, suspicantur. Quin igitur, quòd aiunt, juxta littus navigandum; non sic navis in altum solvenda, ut ne terram conspiciant nevigantes. Omnem suam, quam in cordibus exerceret, efficaciam amittit ille sermo concionatorius, in quo, non omnia in contextu, vel populo iudice, fundantur. Primum Scriptoris officium existimat Plinius Secundus, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid coeperit scribere; sic, & inter concionandum, sæpè recognoscat Ecclesiastes, quomodo subsequens sermo cum contextu cohareat. Quid, quòd, qui sua omnia sic disponit, ut aliud ex alio

K 2

pen-

« Non longius à contextu recedendum.

licet ad ingenii acumen exercendum instituantur, tamen interiori mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conventus efferre, neque vulgi auribus inconsulto concedere. Quotus enim quisque est, qui rerum tam gravium, tantæque obscuritate involutarum, vim, vel satis accuratè pervidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quòd si quisquam est, qui istud se facillè efficere & consequi posse confidat, quòta, quæso, multitudinis pars, quam possit efficere ut idem ipsum intelligant? Vide locum. Joculares autem historias voco illas, quæ aptæ natæ ut risum pariant. Totum hoc, quod est de animarum salute æternâ, negotium, quantâ fieri potest, gravitate peragendum. Quæ ludicra, inepta, puerilia, quæ rerum sacrarum majestati disconveniunt, ea vitanda. Negotii, quod in manibus versatur, excellens dignitas haud patitur, ut quis vel risum, levissimum ingenii fructum, consecratur; vel, ut quid ei excidat, quod, cùm deridiculo sit, animum à seriis avocet. Aniles verò fabulæ sunt, quibus refertæ fraterculorum postillæ, monachorum rancidæ historiæ.

Can. 3. Cavendum, ^a ne castis auribus offediculo sint quæ dicuntur. Consulendum enim hominum modestiæ, in iis quæ vetat pudor proloqui. ^b Ejusmodi sunt quæ, de propinquorum nuditate retegendâ, de gonorrhæa, de mulierum morbis menstruis, de intemeratæ virginis indiciis, de thoro nuptiali, &c. alicubi memorat Scriptura. Qui in his, siquando res tulerit, explicandis, modesto sermone hominum verecundiæ haud parcunt, næ illi sacra Dei ludibrio exponunt, & populo (ea est ejus infirmitas) scandalum objiunt. Sunt quædam factu honesta, dictu verò, si à Scripturæ phrasi discesseris, indecora. ^c Et si corporis membra, quæ, opinione duntaxat

K 3

no-

^a Modestiæ & pudicitæ consulendum. ^b Lev. 18. & 15.
^c 1 Cor. 12. 13,

nostrâ, minùs honesta, ab hominum oculis subducimus, eadem decoro ornatu cohonestamus; quidni ea velo modestiæ obtegeremus, casto idiomate eloqueremur, quibus labem aspergit humani generis peccatum? *Obj.* At, cum hic latet peccatum, annon reprehendendum? *Resp.* Vel maxime: sciat populus, quid faciendum, quid vitandum; sed ejusmodi loquendi formulis quas docet Spiritus Sanctus. Illa Hebræorum lingua, vel eo nomine sacra, quod quæ peccati spurcitiâ contaminavit, ea suis *ἁγνισμῶν* occultat, verò secundo sermone exprimit. Atque, ut in his quæ diximus, sic in quibusdam nequissimorum peccatis, suâ foeditate nefandis, audientium pudori inter loquendum, consulere oportet. Est *innominanda*, ut vocat Tertullianus, *turpitude*: *Quæ secretò sunt ab istis, vel turpe est dicere.* Arguendi hic illi verbi præcones, qui vitia illa, à quibus vel audiendis pudor abhorret, pleno, quod aiunt, ore exprimunt, spurciticorum lasciva & petulantia effata in suggesto enarrant; qui morborum muliebrium, ac si Medici potius quàm Theologi partes agerent, causas naturales distinctius coram populo explicant. Consultius illi rem agunt, qui ejusmodi, de naturæ secretis, disquisitiones ad Philosophos vel Medicos remittunt, qui, quæ reprehendenda, ea aut *παρὰ φύσιν* describunt, aut castissimo, quoad ejus fieri potest, idiomate enunciant.

Can. 4. Cavendum b concionatori, ne vel artis regulis, vel præmeditatis se scrupulosè astringat. Nam, quod ad artis præcepta. I. Adjumenta illa, ut, ex iis, qui in naturâ defectus suppleantur; siquando ea adsit vel ingenii foelicitas, vel uberior spiritûs mensura, quod in naturâ deficit resarciens; non id par, ut quis se artium præceptis

a Eph. 5. 12. b Non nimis se astringendum vel præceptis artis.

ceptis servili more alliget. 2. Nil aliud est artis præceptum, quàm ex diuturnâ experientiâ emergens regula; atque cùm, in iis quæ indies occurrunt, dies diem docet, quidni, in populo hoc vel illo à morte ad vitam traducendo, expeditior hinc affulgeat via quàm alii invenerint? Non itaque se legibus artis vel methodi, sic se emancipatum sentiat præco Ecclesiasticus, ut non quandoque, populi bono id exigente, aliam teneat viam. 3. *Periculum est*, ut observat Augustinus, *a ne fugiant ex animo quæ sunt docenda, dum attenditur ut arte dicantur. Vix enim ullos esse existimo* (ut ait idem) *qui utrumque possunt, & dicere bene, & ad hoc faciendum præcepta illa dicendi cogitare, cum dicant.* Nullus hinc artes & artium præcepta aspernetur; sunt optima Dei dona, quibus mirificè in suis tam inveniendis, quàm disponendis, adjuvatur concionator. Id duntaxat volo, ut non vel Rhetorica vel Dialectica quæ naturalis, & artificiali prior, præ hac prorsus negligatur; vel Spiritus sanctus, qui spirat ubi, & ut placuerit, intra angustos artium cancellos includatur. *b* Dein nec præmeditatis se astringat, ut vel nil dicat, quod non præmeditatum, vel ut omnia quæ præmeditata proferat. Nam 1. Uterior Spiritus mensura, post preces, unanimi consensu publicè effusas, ubi sacra publicè dispensanda, adest concionatori, quàm ubi non nisi privatim in se præparando versatur. Est illa publica & sollemnior Ecclesiæ actio, cui se speciali modo affuturum pollicitus est Deus. Est illa in Musæo actio præparatoria non nisi privata, cui utcumque Deus interfuit, non tamen eodem gradu assistit. Hora illa, in quâ opus peragendum, pleniorẽ Spiritus assistentiam sibi vendicat. 2. Conspectus auditorum, eorum vel attentio, vel incuria, multa

K 4

dicenti

a Lib. 4. de doctr. Christ. cap. 3. *b* Non nimis se adstringendi vel verbis præmeditatis. *c* Matt. 10. 19.

dicenti suggerit, quæ non prius cogitârat. Perinde ut quorundam absentia, vel secundæ cogitationes prohibent, quò minùs omnia proloquatur Ecclesiastes, quæ ei in animo erant. Sic Zepperus. ^a Auditorum in sacris cœtibus conspectus & consideratio, vultus ipsorum & gestuum, vel lætitiæ, vel tristitiæ, vel applausus, vel cōtradictionis & refragationis observatio, (quemadmodum equidem prudentem & cordatum concionatorem studiosè talia observare convenit) causam sæpe præbent, & præbere etiam debent, cævel in medium proferendi de quibus in privatis antea meditationibus minùs cogitârat, & ne cogitare quadem potuerat; vel illa urgendi, iisque insistendi, quæ obiter tantùm delibare constituerat, vel quædam etiam prætereundi, & aliis temporibus occasionibusque commodioribus reservandi, de quibus jam diligenter meditatùs fuerat.

Can. 5. Cavendum, ^b ne quenquam personarum circumstantiis describat concionator. Personales sunt illæ circumstantiæ, quæ utcunque non nominatim eum qui redarguitur, designant, attamen his, quæ huic vel illi propriæ, persona particularis ab aliis secernitur; ut cùm quis ex veste, ex loco, ex incessu, ex particulari aliquo in naturâ defectu, scil. quæ illi propria, non aliis cum illo communia, describitur. Illicita hæc hominum (ut ita dicam) particularizatio. 1. Quòd, ubi quis personaliter corripiendus, à Christo id constitutum, ut non sermone concionatorio, sed, ^c vel fraternâ, vel consistoriali admonitione id fiat. Peccat, qui aliter, in leges Ecclesiasticæ disciplinæ. 2. Quia reprehensum exponit omnium ludibrio, unde peccantis animus exulceratur potius, quàm sanatur. 3. Malevolum sapit in reprehendente affectum, cùm lapsi famæ non consulitur. Nullus autem

^a De form. conc. lib. 1. cap. 1. ^b Auditorum descriptiones personales vitandæ. ^c Matth. 18.

autem à nequitia viâ abducitur, ubi de affectu redarguentis dubitatur. Interim verò nil impedit, quin 1. Si quis ex peccato quod perpetravit, vel in quo persistit, se omnibus conspiciendum præbuit, ^e cum publicè coram omnibus reprehendamus. Non sufficit hic privata admonitio; cùm, ad quos pervenit fama peccati, ad eos etiam perveniat necesse est reprehensio: Nec sermo noster, sed illius peccatum, illum ab aliis discriminat. 2. Distinctus hominum ordo, etiamsi nisi unus vel pauci adsuerint, potest publicè taxari, ^b sic reprehendi ut se reprehensos sciant, sive unus, sive plures. 3. Peccata seculi, vel loci, quæ invadere, non silentio premi oportet, quòd in se investos causabitur quis. Conscientiæ reatus talem detegit, non reprehensor. 4. Quum, tam peccatum quam persona suis vestitur circumstantiis, distinguendæ hæ ab illis: utcunque enim nemo illis depingendus, at hæ possunt in reprehensione recitari: v. g. si ebrius quis fuerit, die Dominico, cùm inde amplificatur peccatum, potest ad peccatorem pudore suffundendum peccatum cum suâ circumstantiâ designari; & sic de aliis quibuscunque peccatorum circumstantiis, quæ illis exaggerandis inserviant.

Can. 6. Cavendum e concionatori, ne quid ei excidat, vel quod de ejus existimatione detrahat, vel quod bonos contristet, vel quod malos confirmet. 1. Existimationi suæ consulat, quòd doctrinam vilipendit populus, si quando persona despectui erit. Sua omnia igitur inter concionandum sic transigat, ut qui non justè incusandus, vel quòd *μεγαλοπρεπής*, ut qui alios acriter objurgat, cùm aliis sic peccantibus parcit; vel quòd *εὐθεροπάθεια*, dum mellitis sermonibus, ut sic seculi odium declinet, ^d curat vulnera populi; ^e vel

K 5

pa-

^a 1 Tim. 5. ^b Matth. 23. 45. ^c Nequid proferatur, quod vel suæ existimationi merito obstat. ^d Jer. 6. 14. ^e Ezek. 13. 10.

parietem, quem extruxêre alii, inepto teatro obducit; vel quod ἀλάζων, ut qui Thraſonice se jactat, cum sua omnia ad gloriolam aucupandum concinnat; vel quod αἰσχροκαρδής, ut qui animum lucro inhiantem prodit, ^a si quis non indiderit ori ipsorum, indicunt bellum. 2. Non ^b contristet bonos, Ezek. 13. vs. 22. Nam cum fremit mundus, rugit Diabolus, insidiatur caro, cum periculum ne despondeant animos qui Christo nomen dedêre, unde, nisi à pastoribus, solatium pècerent? Quantum illud cordolium, cum, qui illis pro solamine essent, sunt ut spina vulnerantes? Sic illi; qui, ut quisque à mundi corruptelis incontaminatior, ut quis ad quodvis bonum opus paratior, in cultus divini exercitiis frequentior, ita hunc dente mordaci arrodunt magis, diſterius & scommatis magis proſcindunt. Sic & illi, qui de ἀδιαφόροις, ut putantur, scrupulosè dubitantes nullatenus ferunt usque dum Deus aliter revelaverit, sed vel intempestivis & anxiiis disputationibus eos vexant, vel illorum scrupulos, quibus commodius privatim succurrerent, publicè exagitant. Sic & illi, quibus judicia Dei fulminanda, nec discriminant ad quos sua dirigi volunt. Evenit plerumque, ut, qui fide infirmi, illa ad se cum rapiant, animo consternantur, exanimati jacent. 3. Non ^c quid proferat quod malos confirmet. Siquidem id pii pastoris, ut eos pudefaciat, à nequitia viis ad meliorem frugem revocet. Quàm illi cæteris in malo confirmationes, qui inde confirmantur, unde oportebat pudefieri! Misericordiæ Dei immensa amplitudo si quando enarranda, ad vivum describenda, ita cancellis suis circumſcribatur, ut qui in peccata, ut sues in volutabrum coeni, prouunt scelerati, nullam in hac illorum sortem esse intelligant.

^a At-

^a Mic. 3. 5. ^b Nil proferatur quod vel bonos contrister. ^c Nil proferatur quod vel malos confirmet.

■ Atque, cum hic concionator potest multifariam errare; nullibi verò periculosius, quàm, cum in concione funebri haud cautè se gerat. Facile concedo, tales, ubi defunctorum exequia celebrantur, posse haberi conciones. Quæ oculis subjiciuntur fragilis & caducæ nostræ conditionis viva spectacula, conducunt imprimis ut verba concionatoris in intimos animi recessus penetrent. Non itaque illis assentior, qui, propter abusum, illas abrogandas volunt. Interim verò duplex hic error. 1. Quod promiscuè quorumcunque defunctorum præconiis incumbit pastor, ac si linguam venalem, quidvis affirmare paratam, illuc afferret. Hinc est, quod monet non nemo, *b ne falso testimonio cathedram veritatis, ubi Dei legatione fungitur, contamine, omnemque suam & ministerii sui existimationem turpiter prostituat.* Accedit, quod & piis hoc pro offendiculo; ut qui de ministris suis sinistrè sentiant; Et qui nequiter mali in suâ nequitia abundè corroborantur; omnia sibi fausta, ubi hinc excesserint, pollicentur, cum vel bipedum nequissimi sic laudibus ad cælum efferruntur. Denique hæc adulatoria encomia, vel aucupii speciem habent, quo quæstum consistantur qui sic in quorumlibet laudes se effundunt; vel donarium testamentarium liberale admodum eos vel accepisse vel accepturos testantur. Quicquid verò ebuccinaverint hi conductitii encomiastæ, fixum erit quod dictavit Spiritus sanctus; *c nomen impiorum putrescet.* 2. Et illud hic reprehendendum, quod nimii sint in suis encomiasticis concionatores. Non id abnuimus, quin in quibus eminuerunt viri præ pietate illustres, illorum in gloriam Dei & aliorum exemplar verecundè, non nisi paucis, mentio fiat. Qui nos ad formicam, animalculum omnium abjectissimum, remisit in-

K 6

struen-

■ In concione funebri cautè se gerere oportet. *b* Zepper.

l. 2. 10. *c* Prov. 10. 7.

struendos, noluit certè ut sanctorum vel dicta vel facta memorabilia susque deque habeamus. *Memoria justi est benedicta.* Prov. 10. 7. At si in his immodicus fuerit Ecclesiastes, 1. Verbi prædicationi, cujus causâ imprimis convenerint auditores, injurius erit, utpote quæ in temporis angustias detrudetur. 2. Periculum erit, ne viam muniat, qui sic, superstitionibus jam sepultis revocandis. Nam, ut Perkins. ^a *Preces pro defunctis*, fuerunt initio tantum laudes defunctorum. Et idem, ^b *Invocatio sanctorum*, fuit primò, non nisi sermocinatio cum presentibus. Basilius, Nazianzenus, & alii patres, occasione orationum panegyricarum, solabant inter perorandum oratorio more per *Prosopopœiam* eos tanquam presentes alloqui. Et Vossius, ^c *Oratorum non levis hic se culpa offert*, non tantum, quia plerique eorum sanctos invocarent, sed etiam, quia floridam & luxuriantem secuti dictionem seculi sui oratorum, modificatæ ac figuratæ mortuorum laudationi tantopere indulgerent. Nam non raro, inter hyperbolicas laudationes, & *νεκρας προλας*, non satis distinguebat imperitum vulgus; item apostrophas ad sanctos *Ὁ ἅγιος* institutas, quæ votum tantummodo Ecclesiastæ erant, pro seriâ invocatione ducebat.

C A P. XII.

Ut peccatores convertantur, eorum miseriam primò patefaciendam esse: Et quomodo id faciendum.

ATque sic de Canonibus qui verbi dispensationi in genere subserviunt; sequuntur qui in specie. Hi pro variâ ovium conditione varii. Sunt enim oves Christi, vel convertendæ, vel conversæ. De ovibus quæ ad Deum conver-

^a Probl. 1. de prec. pro mortuis.   ^b C. de invoc. sancti.
^c Thes. histor. de invoc. sancti. 5.

vertendæ, videndum, 1. Quæ illis inter docendum suggerenda. 2. Quomodo, ut dextrè succedat opus, erga illas se gerat pastor. De iis quæ suggerenda.

Canon. 1. Ovibus a perditis sua miseranda extra Christum conditio omnimodo innotescat. Nullus enim ad Christum venit, qui habet de suo in quo subsistat. Prodigus non festinat ad patrem, usque dum aut eundum, aut fame pereundum. b Vel regis filii epulas nuptiales fastidiunt qui invitantur, nisi in quibus ex inedia sensu appetitus excuscatatur. c Haud opem implorassent qui Christum crucifixerant, nisi prius animo, ex sensu peccati, vulnerati. d Non ad se vocavit Christus, nisi qui sitientes sub onere peccatorum gemitundi. Frustra enim sunt omnes de salute per Christum obtinendæ sermones vel maximè efficaces, si non execrandæ suæ conditionis prius conscii consternati jaceant. e *Anima satura farum calcas, anima vero famelica, omne, scil. quod prius fuit amarum, dulce.* Sit itaque minister verbi instar apis, quæ tam habet, quo pungat, stimulum, quàm quo palato arrideat, mel. Sic Suffrag. Theolog. Britan. in Synodo Dordracenâ, Ministris verbum Dei rectè secantibus incumbit cura, aptè prudenterque auditorum conscientias primò legis terroribus faciendi, deinde Evangelicis promissionibus erigendi. Atque cum miseria humana, alia culpæ, alia pœnæ, utriusque sensus gignendus.

Quod ad primum, sic præcepit Dominus: g *Extolle vocem tuam, & indica populo meo desertionem ipsorum.* h *Fili hominis, fac notas urbi Hierosolymarum suas abominationes.* Et de se, Mic. cap. 3. 8. *Ego repletus sum virtute à Spiritu Iehovæ, iudicioque & potentiâ, ad indicandum Iahakobo desertio-*

a Miseranda hominum extra Christum conditio patefacienda. b Luc. 15. v. 17, 18. c Luc. 14. v. 21. Act. 2. d Matth. 23. e Prov. 27. 7. f Natura humana miseriis subjecta ratione peccati g Isa. 58. 1. h Ezek. 16. 2.

fectionem ipsius, & Israël peccatum ipsius. Et Dominus Jesus sic: ^a Testor ego de mundo, opera ejus mala esse. Et, ^b quum venerit Spiritus sanctus, arguet mundum primò de peccato, &c. Hinc & Apostolus, Felicem, ^c qui muneribus libidinibusque deditus erat, affaturus, differebat de justitia, & continentia, & judicio futuro, Act. 24. vs. 24. Μὴδὲν τῶν πονηρῶν, ἀνεῖκε ἀνεῖναι αὐτῷ τὸ πῶς ψυχῶν, ἀλλὰ πῶς αὐτὰ ἐξ ἑνὸς καὶ φερεῖται καὶ κατασεύεται τὸ διαύγαι: Non quibus refocillaretur animus ejus, sed quibus terreretur & mente concuteretur: sic Chrysost. ^d In peccatis verò, quibus sensus miseria ingenerandus, arguendis, advertendum, quod apud illos, quos alloquimur, obtinet peccatum. Cujus quòd rei manifestum, id omni modo exaggerandum, suis coloribus depingendum, quæ eis comminatus est, quæ in taliter peccantes aliquando exercuit, Deus iudicia, enarrandum. Cùm ^e Samuël Israëlitis idololatriam, &, quòd regem petiissent, vitio vertit; ait contextus, *timuit populus valde*. Sic cum Nehemiah Judæos de usurariis exactionibus acrius objurgat; *f siluerunt, nec invenerunt quid responderent*. Sic & Ezra, cùm de alienigenis uxoribus populum accusasset, dicuntur *g tremuisse propter hanc rem*. Petrus Judæorum corda vel hoc maximè vulneravit telo, quòd *Dominum gloriæ, manibus sceleratis, cruci affixum interemissent*.

Quod ^b verò ad secundum, scil. de miseriâ pœnæ; illa omni modo amplificanda, sive à præsens seculi maledictionibus, sive à pœnis illis gehennalibus futuris. Sic propheta, ut populum è veterno suo expergefacerent, è lege desumptas execrationes severè minitabantur, horrenda Dei iudicia toto conatu denunciant, in aliis adimpleta nar-

^a Joan. 7. 7. ^b Joan. 16. 8. ^c Joseph. Antiq. lib. 20. ^d Chrys. tom. 4. in Acta Apost. ^e 1 Sam. 7. 3. & 12. 19. ^f Nehem. 5. vs. 7. 8. ^g Ezra 10. 9. ^b Natura humana miseriis subiecta ratione pœnæ.

narrant. Et Johannes Baptista Sadducæis & Phariseis dira ominabatur, nisi resipiscerent. Sic Chrysoft. ^a Κατασείσας αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῷ φόβῳ τῆς κρείσσεως, καὶ τῇ περιστάσει τῆς καλῆς, τῷ ὀνόματι τῆς ἀξίης, &c. τότε εἰσάγει τὸν πῶς τῆς Χρυσῆς λόγον. Et Christus, quoties cum perfrixtæ frontis Phariseis res erat, nihil intonat, nisi multoties ingeminatum vñ.

Interim ^b verò cavendum, 1. Ne ἀπαθεῖς simus; sic plerique clamosi concionatores, acsi de clade suorum triumphum canerent. Non sic Jeremias: ^c *Viscera mea, viscera mea, doleo præcordia mea, &c. quia vastanda est tota hæc gloria.* Et Michæas sic; *Plangam & ejulabo incedens spoliatus & nudus, &c. quod agra sit Shomron plagis suis, quod pervenerit usque ad Iehudam.* Multum solet ejusmodi tenerior affectus, vel in sua malitia obfirmatos, emollire, si interitus suus sic prænunciatur, ut misericordia, non odium, sympathia, non ira & indignatio, loqui videantur. Eleganter August. Si quid minamur, cum dolore fiat; de scripturis comminando vindictam, ne nos ipsi in nostrâ potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. 2. Non omnis illis ex miserandâ suâ conditione emergendi spes adimatur. Id vel admiscendum, vel attexendum, quòd non sic; qualicunque conditione, à Deo se junguntur, quin possint ad salutem adspirare; quòd non sic præclusa via, quin cui verè animus est, potest vel ab infimo orco, gratiâ obstetricante, se expedire. Id enim instituti nostri, non, execrandam peccatoris conditionem oculis subjiendo; cum à Deo absterre, sed, ubi se maledictioni obnoxium senserit, ut ad Christum ocyus festinet. Languesceret verò tam desiderium, quàm conatus, ad meliorem conditionem perveniendi, si nulla reliqua

^a Hom. 11. in 3. Match. ^b in exaggerandis miseriis cautiores adhibendæ. ^c Jer. 4. 19.

liqua spes. *a* Vos fecistis totum hoc malum, (quo scil. iræ Dei obnoxii estis) *veruntamen ne recedite averti à Iehova*, &c. ne inquam recedite: *Non enim deseret Iehova populum suum* (utcumque se peccatis suis omnium miserrimos fecere) *propter nomen suum.* *b* Ubi animadvertit, populum flevisse malum de alienigenis uxoribus fletu magno, Schechania; sic se, reliquumque populum, ne disperabundi jacerent, recolligit, *Nos prevaricati sumus in Deum nostrum, sed nunc est quod Israël speret super hac re.* 3. Compertum auditoribus sit, non id nobis propositum, ut eos, dira annunciendo, exitio devoveamus, igni infernali adjudicemus; id nobis duntaxat cordi esse illis sit exploratum, ut, gehennalis ignis eos reos peragendo, ab eodem liberemus; eos, sub irâ concludendo, ad Deum in Christo placatum adducamus; ut ex eo dulcesceret Christus, cum amaresceret peccatum. *c* Potestas ministris Evangelicis data est ad *edificationem*, non ad *destructionem.* *d* *Urit & secat Medicus aliquoties & membrum integrum deperdit, sed in hunc finem, omnia ut sanet & servet.* 4. Constet & illud, non nos, ubi homines ad pietatem vel bonorum operum studium excitandi, legalibus his execrationibus Præcipue niri, sed gratiâ Evangelicâ, ut incitamento omnium efficacissimo. Ille scopus noster, cum cuique suam miserandam conditionem spectandam exhibemus, ut ad Christum confugiant, qui sic vulnerati, inde ediscant, quod non sibi, sed Deo vivendum. Quandoque à malis deterret, ad benefaciendum invitat Spiritus Sanctus, ex minarum legalium intuitu: at in eo videtur, ut argumento omnium maximè præpotenti, triumphare; scil. misericordiâ illâ, quæ in Christo emicuit,

a 1 Sam. 12. 22. & 24. *b* Ezra 10. 2. *c* 2 Cor. 10. 4. 8.
d Bucer, in illum loc.

cuit, amplissimâ. Sic naturâ comparatum, ut terroribus consternatus à Deo aufugiat, si affulgeat veniæ spes, ad cum se recipiat. Edictum regium, in quo, qui arma in principem tulerunt perduelles, ut lasæ majestatis rei, denunciantur, eos ab accessu ad regem arcet: cùm id, quo veniæ spes, si arma deposuerint, datur, in debitam obedientiam redigit. Nil frequentius, ubi de peccatis commissis cum suis expostulat Deus, vel eos ad mandatorum suorum observantiam exa- cuit, quàm beneficiorum quibus eos affecit recordatio, quàm misericordiæ quam in Christo exercuit immensæ exaggeratio. Hoc est, quod monet Zepperus, *allegem Evangelicè predicare. Nullus existimet, ait ille, debitum in redargutionibus vel correctionibus zelum non adhiberi, nisi vociferationibus, boatibus, tumultuationibus, omnia in sacro oratorio repleantur; aut calumnia, convitia, diræ, & execrationes, e suggestu, plenis buccis, evomantur, legis vigor talis exferatur qui confestim in anathemata desinat, & qui, vel in doctrinâ vel vitâ, exorbitârunt, Satana illico tradantur, & infernali igni adjudicentur. In Ecclesia enim Christiana lex non tam legaliter predicari debet, quàm Evangelicè: id est, non tam ex æternæ damnationis comminationibus, quàm ex inculcatione, & pleno quasi gustu gratiæ Dei in Christo, tanquam vivo & vero fonte.*

• Zepp. lib. 2. cap. 12.

CAP. XIII.

Miseria sua naturalis consciis, melioris conditionis necessitas inculcanda, Christus offerendus, cordis mutatio aggredienda, & removere removenda.

CANON. II.

Conditionis a ex gratiâ melioris necessitas, & dextrè, & toto conatu, inculcanda. Conditiô ex gratiâ melior, Regeneratione, ex parte Dei vitam spiritualem infundentis, Fide & Resipiscentiâ, quibus acti agimus, ex parte nostrâ, perficitur. Ejus ad salutem necessitas indeliquet; quod, nisi quis regeneritus non assequitur, *b* *jus filiorum Dei, non potest introire in regnum Dei, non potest esse ex primitiis creaturarum Dei, Jac. 1. 18. Abjicite à vobis defectiones omnes vestras, &c. c* *nam quare moreremini? d* *Ni resipiscatis, omnes iidem peribitis.* Dextrè inculcari debet, ut corda audientium configat; medullitùs recipiatur. Huc conducit, ut utriusque natura, prout auditorum modulo expediat, explicetur; acri examine disquirendum; quousque vei natura, vel gratia communis progrediatur; ubi exorditur salvifica, sanctificans gratia; quæ illa resipiscentiæ larva, & non nisi umbra evanida, qua sibi decipulas struunt innumeri. Utriusque quæ in Scripturis occurrunt indicia, acri indagine investiganda, proponenda. Populus excitandus, ut quisque se ad examen revocet, haud in conditione, cujus nullam fecêre *δορυμεσιαν*, acquiescant. Dico, toto conatu inculcanda: inculcari debet, siquidem, ubi cum stupidis, bardis, surdastris, quales ex naturâ omnes, non id sat quod
hac

a Melioris conditionis necessitas inculcanda. b Joh. 1. 12, 13.
c Ezek. 18. 31. d Luc. 13. 3.

hæc proposuimus, suggessimus; inculcemus oportet. Atque tum toto conatu inculcamus, cum, quæ hinc inde in sacrâ pagina sparsa, ~~desideramus~~ ^{consequimur} conquirimus, ea vehementius verbo exhortationis; quod spiritui pro vehiculo, prosequimur. Cum populo ratiocinandum, quare non; haud ferendum ut, in eo quod tanti est, in utramque aurem dormiant. Non hic jejune & tepide res tota transigenda; zelo Dei inflammetur lingua concionatoris, vim faciat dicentis oratio.

Can. 3. De miseriâ suâ; adeoque de necessitate melioris conditionis edoctis, a Christus describendus & offerendus. Est Christus margarita illa omnium pretiosissima, quam, sua omnia vendendo, redimat; qui emptam velit. Nobis verò verbi ministris id incumbit, ut contractum hunc, quibus possumus viis & modis, effectum denius. Gemma illa, totius mundi gazis præponenda, est vivis coloribus depingenda; populo suggerendum, ut huic omnia, vel quæ charissima, postponat. Est Christus sponsus, cui despondendus quicumque salvus erit; ut huic populum stabili connubio adjungamus, ejus pulchritudo, ^{ut} ~~ut~~, qui insignis præ myriade, ut, qui totus est desideratissimus, est describenda. Est Christus medicus, qui ulceribus scatentes ut curaret, in mundum venit: Excitandi, qui morbo lethali laborant, ut ad eum accelerent. ^c Sunt in Christo cujusque generis delicia, bellaria imprimis opipara, *Prov. 9. vers. 2.* nostrum est, ut toto conatu hospites peramanter invitemus. Sic *vers. 3.* emissæ puellæ, ut per collegia & excelsa urbis invitando discurrerent. Est Christus vitis, cui, ut palmites, inferendi electi Dei: nostrum id, ubi incisionem legis terroribus fecimus, tum demum inoculare, quæ

^a Christus describendus & offerendus. ^b Cant. 5.

^c Isa. 25, yf. 6.

quæ inoculanda, gemmas. Hoc cum nobis faciendum, necesse id, ut Christum graphicè delineemus.

Delineandus a verò Christus in iis quibus cæteris eminentior. 1. A dignitate personæ, ut in quâ b *inhabitat omnis plenitudo Dei corporaliter*; ut c *cui datur Spiritus absque mensura. In eo absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & notitiæ*, Col. 2. 3. Est ille *imago Dei invisibilis*, ut in quo reperiuntur attributa omnia incommunicabilia, & quæcunque gratiæ heroicæ, ut mansuetudo, misericordia, charitas, &c. Hinc à sponsâ laudatus, Cant. 5. ut qui *ubique à capite ad calcem pulcherrimus*. Dignitas d personæ nobis inprimis conducit, ut absque quâ non esset idoneus redemptor; nec poterat fides tutò in illum recumbere, ab eo ut à perenni fonte omnia bona expectare, nisi & Deus & homo. 2. Ab officio; quo mediator inter Deum & hominem factus, nostri causâ; qui exlex sub lege, qui sine peccato factus est peccatum, qui in se benedictio factus est pro nobis execratio; e morbos nostros ipse per tulit, & dolores nostros bajulavit; à defectionibus nostris dolore afficiebatur, ab iniquitatibus nostris atterebatur, incurrebat in eum poena omnium nostrum. Hanc subeundo usque ad crucem humiliationem, cum angelis id impossibile, Patri suo nos reconciliavit, inimicitiam inter Deum & hominem sustulit, pacemque in omne ævum duraturam stabilivit. 3. A beneficiis, quæ inde manant, omnium pulcherrimis; cuiusmodi sunt adoptio filiorum, justificatio, sanctificatio, libertas à legis iugo, ad thronum gratiæ accessus, Spiritus effusio, sustentatio & exitus ubi malis circumdati, jus ad omnia tam huius quàm futuræ vitæ bona, malorum cujusque gene-

a Quomodo describendus Christus. b Col. 2. 9. c Joan. 3. 34. d Col. 1. e Isai. 53.

generis in nostrum bonum sanctificatio, etiam in morte spes post mortem, hæreditas in cælis, &c. Hæc, & quæ ab hac radice porro pullulant privilegia, omni modo amplificari oportet. ut qui vel extra illum depereant, illum præ hujus mundi stercoribus eligant, eique adhærescant. Est ille panis vitæ, aqua vitæ, lux mundi: qualis erit hic mundus si panem, aquam, lucem, ex eo tollas; tam & multo magis misera conditio illa, à quâ abest Christus,

Porro & offerendus Christus. Christus offerri dicitur, cum ad eum fide accipiendum invitantur qui extrâ sunt. Sic *Matth. 22.* servi emissi, ut ad regis filii nuptialia hospites invitarent. *a Vobis sermo salutis hujus missus est.* Christi repudium, necessariò ejus oblationem infert, *b vos repellitis illum, &c.* *c* Ut & Christi receptio, ejus ponit oblationem, *Col. 2. 6.* Offerendus *d* verò, 1. Omnibus quibuscunque, ad quos, ut eis Evangelizemus, vocamur. Id nobis clam, quis electus, quis non; pro quibus Christus efficaciter mortuus, pro quibus non. Tremendi illius de prædestinatione arcani mentio nulla occurrit, nisi Evangelio prius divulgato, aliis id respuentibus; aliis amplectentibus. *e Quotquot erant ordinati ad vitam, crediderunt. Si Evangelium nostrum opertum, iniis qui pereunt opertum.* 2. Omnibus promiscuè Christus offerendus; non, quia jam credidère; sed, ut credant. Est enim ejusmodi Christi oblatio medium quo adducuntur audientes ad credendum. Proponuntur à Deo nobis promissâ, ut in quibus recumbamus, ut quæ sint pro fundamento in quibus nitatur fides; non ac si fidem iniis, quibus applicabilia promissâ, supponerent. Offert Deus promissiones gratiæ, non quia credimus, sed ut credamus. Medicinam agrotis offer-

a Act. 13. 26. *b* Act. 13. 46. *c* Joan. 1. 12. *d* Quibus & quomodo offerendus Christus. *e* Act. 13. 43.

offerimus, ut accipiendo valetudinem recuperent. Credere nil aliud, quàm Christum oblatum accipere; ut accipiamus; sufficit, quòd ad accipiendum propensi, non id ultrà exigitur, quòd jam accepimus, jam credimus. 3. Sitientibus, id est, legali terrore consternatis, Christus, ut communicabilis, proponendus. Est duplex sitis, alia quæ totalis indigentia, de quâ Christus, *a non sitiet in eternum*, &c. sc. ut totaliter indigens; est alia quæ partialis, *b quâ quis de gratiâ salvificâ degustavit*, eâque amplius satiari anhelanter experit; sic: *beati qui sitiunt*, Matth. 5. Christus his actu communicatur, illis duntaxat communicabilis. 4. Credentibus, fide non temporariâ, sed duraturâ; non quæ mortua, sed viva; non intellectum duntaxat leviter irradiante, sed & voluntatem unâ suaviter trahente, ut actualiter communicatus Christus, annuntiandus. Sciant hic auditores, quòd fides, quæ nos Christo inserit, fertur ad Christum tam imperantem quàm promittentem, tam sanctificantem quàm justificantem: habet etiam resipiscentiam ut comitem sibi indivisim conjunctam; ubi enim in peccato demortuis inspiratur vita spiritualis, eodem actu fiunt & credentes & resipiscentes.

Can. 4 Quibus *c* sic & descriptus & oblatus est Christus; explorandum, num cordatè amplectantur. Omnia pro nihilo ducat pastor, nisi cor lucrifecerit; idipsum illis innotescat, nil nobis, ut Deo, nisi cor arridere, *d Cedo mihi, mi fili, animum tuum*, *e Ablue à malo cor tuum ut serveris*. Non in eo acquiescendum, quòd verba, dummodo non nisi verba, dent auditores; quòd formam pietatis præ se ferant; quòd propemodum à Christo sunt; quòd concupiscentiæ, vel Deo reprimente, cohibentur duntaxat, vel quòd

con-

a Joan. 4. 14. *b* Amef. in coron. ad Coll. Hag. art. 5. c. 2. *c* De mutatione cordis. maxime laborandum. *d* Prov. 23. 6. *e* Jer. 4. 14.

consopitæ jacent, cum abest tentatio, vel à libidine potentiori superantur; * vel quod, à malo vel incumbente vel imminente perterriti, aliud quid simulant. Nec & illud nobis sat erit, quod exteriorem hominem circumcidimus; quod huic vel illi, vel vanitatis iudicium, vel vestimenti formulam exoticam, vel capillum sive cincinnatum detraximus, sive abrasum restituimus; quod à quibusdam nequitæ viis, quibus assueti, cum aliis adhuc impliciti, vel hunc vel illum abduximus. Sunt hæc è pluribus perpauca, quibus se exprimit quæ in corde latet impietas; sunt non nisi rami à radice internâ pullulantes, quos si amputâris, alii regerminabunt. Quid hoc aliud, quàm aves non abigere, sed à frutice ad fruticem fugare? fontem non exarefacere, sed à canali ad canalem aquæ cursum transferre? est peccatum in corde, ut res in suâ causâ: ut verò emanat in vitæ consuetudinem, est res in suis effectis: Frustra quis nititur rem in suis effectis abolere, cum adhuc vigeat in causâ. Est in corde, ut in principio, à quo diffunditur in hominem exteriorem, ejusque actiones omnes fermentat: Frustra manus purgatas velit, qui non à corde exorditur: quod hic non fundatur, fictum cum sit, ut omnia ficta, citò in naturam suam redibit. Sunt verò in corde mala, quæ aliis radicum instar; his innituntur quæ in vitæ consuetudine se produnt corruptelæ, ut incredulitas, amor mundi, superbia, philautia, nulla aliorum dilectio, &c. Cui in animo, Christo discipulos lucrari, non sat erit, quæ in oculos incurrunt, vitia profligasse; radiciter extirpanda, quæ intus latent, malorum semina. Nec cum magno, nec cum parvo, ut monuit ille, conflegendum pastori; sed corda suis missilibus restâpetat. Qui amici sponsi causâ intercedunt, qualis quisque Evangelii minister, non in eo gloriantur, quod

quòd bona verba dedit sponsa ; id agunt , ut cor perspectum habeant : nisi hoc lucrifecerint , se frustra esse conqueruntur.

Can. 5. Remoræ , ^a quæ impediunt , quò minùs ad Christum adducantur , quos importunè ambivimus , & perquirendæ & amovendæ. Sunt ὀχρεσμάτια , quæ destruenda sunt ; λογισμοὶ , qui evertendi ; sunt verba mendacia , quæ detegenda ; sunt κῆνοι λόγοι , quibus peccata extenuant nonnulli ; eorum futilitatem discooperire oportet ; ^b sunt Scripturæ distortæ , quibus sanior sensus restituendus. Nullus ad Christum vocatus renuit , nisi habet quod causetur. ^c *Caperant omnes uno ore se excusare.* Judæi Abrahamum & Mo sen jactârunt ; Samaritani , Jacobum Patriarcham. Habent qui crassè ignari suâ κρησφύγῃα , de quibus consulenda rusticorum , quàm vocant , Theologia ; habent & suâ profani ; sic & qui pietatis formam præ se ferunt ; qui item non nisi morali justitiâ imbuti , habent suâ , quibus se obtegunt , ficulnea folia. Sunt porro qui , quò minùs ad Christum accedant , impediuntur , crucis asperitate , mundanæ gloriæ præsterâ affectatione ; sunt qui scandalis , hi datis , illi acceptis ; sunt item alii qui cognatione quæ est secundum carnem , alii qui rumoribus , fabulis , calumniis de servis Dei confictis , alii qui vitiis virtutum nominibus coloratis , alii qui negotiorum hujus vitæ tumultuosa mole , alii qui honoribus , voluptatibus , vel hujus vitæ emolumentis , quæ licita in se , illaqueati detinentur. Habent qui ad Christum vocantur , mille versutias , diverticula quàm plurima , quibus evadunt , etiam cùm reti divino arctissime conclusi videntur. Ita in omnes formas se torquet subdolum hominis ingenium , nullas non excogitat distinctionum latebras , potius quàm ut se abneget , Christo in totum se addicat. Quoquo-

ver-

^a Remoræ amovendæ. ^b Eph. 5. 6. Luc. 14. 18.

versum itaque circumspiciat pastor, si modò vel ariolari potest, quæ illæ sunt officinæ quibus frustra fit ad Christum invitatio. Atque sic de iis, ad quæ inter docendum intentus esse debet pastor; nunc, Quomodo erga eos qui extra sunt, se gerat, dicendum.

CAP. XIV.

Patientia, erga eos qui extra sunt, exercenda.

UT rite se gerat erga eos, qui extra sunt, pastor; Primò, exercenda patientia. Patienter se gerit qui est ἀνέκων, id est, qui malos, apud quos omnia adhuc frustra sunt, nihilò seciùs patienter tolerare, mansuetè instruit.

Patientia hæc exercetur, ubi cum præfracti ingenii hominibus res est, 1. Non succensendo, utcumque tergiversantur, post crebras admonitiones, nihilò emendatiores. Nutrices sumus, quotquot animarum curatores; quantas illæ tolerant iras? quam non perferunt morositatem? Qui ferendo non est, siquando inciderit in submorosos, detrectantes, pervicaciter oblucentes, etiam & irridentes, nunquam ille perveniet ad credentes. *d Omnis erga quosvis homines exhibenda lenitas: nam eramus quondam & nos rebelles, amentes, &c.* Christus, in suo cum Nicodemo colloquio, nobis exemplo: unde observat e Chrysost. ὅταν τοὺς πρὸς διαλεγώμεθα, καὶ μὴ πείθεσθαι, μὴ θυγέμεν, μὴ δὲ ἐκθνεύωμεν &c. Si quando cum aliquo disputamus, nec persuademus, non oportet indignari, aut ferarum more excandescere. Neque enim qui succenset aliquid efficiet, sed magis ad incredulitatem provocatit. Abstinentum igitur ab irâ, evitandumque ut orationem nostram probabilem faciamus,

L

mus,

a Erga eos qui extra sunt, 1. exercenda est Patientia. *b* 2 Tim. 2. 14. *c* Cave ne succenscas. *d* Tit. 3. 3. 3. *e* Homil. 35. in Joan.

mus, nullâ non modo ira, sed ne voce altiori. Ira enim materia est clamor. Hæc ille. Hinc, de Christi mansuetudine, quâ perditam Israël's ovem quæfivit, dicitur, ^a Quod vox ejus in platea non exaudita. Iterim verò nihil impedit, quin si, quibuscum res est, perfriatæ frontis erunt, eos acrius objurgemus. Tit. 1. *ἰλεγε δρολόμω* etiam voce altiori inclamemus, exsuscitemus; sic Ioan. 12. 44. Illud cavendum nec acerbius increpando videamur stomachum petulantiùs velle effundere. Ubi enim nos rapit impatientia, sine profectu contendimus. Præterquam enim quod ludibrio est nostra asperitas, irritat etiam populi animos. Et, quàm inutilis est iners & supina segnities, tam inutilis est stulta acrimonia, ^b ut Nazianzenus. ^c Et Augustinus sic: Quicquid lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigen- tis. Dilige, & dic quod voles. Prosper. Lenitor castigatus venerationem exhibet castiganti; asperitate autem nimia & increpatione offensus, nec increpationem recipit, nec salutem.

20 Patienter ^d se gerit pastor, si ab officio pastoralis non desistat, etiamsi cum obfirmatè malis res est, donec se porcos & canes ostenderint. Ejusmodi sunt illi, quorum deplorata & insanabilis pervicacia testator facta est. Cum hic, exemplo Apostoli, non amplius ludenda opera. ^e Vos repellitis sermonem Dei, ecce convertimus nos ad gentes. ^f Cum quidam indurarentur ne crederent, male loquentes (*κακολογῶντες*) de viâ coram multitudine, digressus ab illis Paulus segregavit discipulos. His non dandum quod sanctum, nec margaritæ his projiciendæ, & ne eas conculcent pedibus suis, & versi vos lacerent. Secus verò etiamsi multoties verbum frustra audiverint, suis peccatis pertinaciter adhærescant, non tamen iis salutis remedia

sub-

^a Isa. 42. 2. ^b Orat. de moderat. sermonis. In cap. 6. ad Gal.
^c Lib. 2. de vitâ contemplat. ^d Cave ne ab opere desistas.
^e Act. 13. 46. ^f Act. 19. 9. ^g Matth. 7. 6.

subtrahenda, non omnis abjicienda spes. Manaf-
 sis, Petri, latronis in cruce pendentis exempla,
 de quibus cum actum videbatur, illis nihilo mi-
 nus affudit gratia salutatis, hanc vendicant lon-
 ganimitatem; non nisi crebris ictibus cadit quer-
 cus. ^a *Manè itaque sero solum tuum, & vespere ne*
remittito manum tuam, ^b *experturus scil. num ali-*
quando det Deus resipiscentiam, ut veniant ad agni-
tionem veritatis. Non derelinquit agrum suum,
 ut sterilem prorsus, agricola prudens, eò quòd
 post multos exardatos labores, votis ejus non
 respondeat; quin alià atque alià aggreditur vià.
 Pudeat in Vinea Domini laborantes, si à colonis,
 indefesso in agris colendis studio, vincantur.
 Quoscumque de baptizatis ministri Ecclesiæ dese-
 runt, antequam de illis certò compertum ha-
 bent, ipsos canes vel porcos esse, de illis Deo &
 Christo Domino nostro gravem rationem reddere
 cogentur; Nempe magno terrore talibus infide-
 libus & negligentibus pastoribus objiciet Domi-
 nus, *Perditum non quævistis*, ait Bucerus. ^c Chry-
 sost. Οὐκ ἔρεται σήμερον, ἀλλ' αὐτοὶ ἰσως δ' αὖτις
 σήμερον αἰσῶται, ἀλλ' ἔδὲ αὐτοὶ, καὶ μὲν τὸ αὖ-
 τος, ἢ καὶ μὲν ἔτι αὖτις ἰσως, ὁ σήμερον αἰσῶται καὶ
 σήμερον αὖτις, αὐτοὶ ἰσως αἰσῶται καὶ καὶ αὖτις
 καὶ. Hodie non persuasi, ac cras persuadere po-
 tero; Quodsi non cras, attamen perindie, vel
 quarto abhinc die persuasero. Qui hodie quod au-
 divit repulit, cras fortè ac accipiet, &c. Et po-
 stea, Crebro fit, ut piscator, qui per totum diem
 vacuum attraxit rete, sub noctem tamen abire pa-
 rens, capto, qui ipsum per totum fefellerat
 diem, pisce discedis. Quodsi ideo victuri sumus
 in otio, & ab omnibus actionibus videbitur absti-
 nendum, eo quòd semper evenit ut alicubi fru-
 stremur optatis, universa nobis perierit vita.
 Instat idem Chrysof. in agricolâ, & nauclero,

L 2

qui,

^a Eccles. 11. 6. ^b 2 Tim. 2. 25. ^c Hom. 1. de Lazaro.

qui, utcunque à spe suâ decidunt, tempore suo suos redintegrant conatus. Accedit, quod hi non habent qui damna compensent, ut idem Chrysost. Nos verò non minùs auferemus præmii non audiri, quàm accepturi eramus si illi obtemperâssent. Et deinceps, adedò vefanus est Diabolus, ut illa tentet, quæ nequaquam fieri possunt; nec illos solum adoritur, quos omnino confidit se posse supplantare & dejicere, verùm & eos, quos probabile est artibus ipsius fore superiores. Itaque cùm audiret Job laudari, & mirificè prædicari, ab eo qui novit arcana omnia, Deo scil. sperabat nihilo feciùs, quod eum viribus superior, subverteret, nec destitit omnia movere, & moliri, *ἀστὶ ἐποσκελίσαι τὸν ἀνθρώπον*. Et non erubescimus nos, si, cum Diabolus nunquam abjiciat spem perditionis nostræ, nos fratrum salutem desperaverimus? &c. Quis nobis veniæ locus, si, cùm tanta sit mali Dæmonis in nostrum exitium insanientis vigilantia, nos ne tantulum quidem similis diligentix adferemus ad salutem fratrum nostrorum? præsertim, cùm Deum habeamus auxiliatorem? &c. Annon vides, ait idem, parentes quomodo filiis suis, licet frequenter ad mortem ægrotantibus, assident lachrymantes, lamentantes, exosculantes, omnia quæ possunt admoventes, ad extremum usque halitum? hoc tu quoque facito pro fratribus: Et tamen illi non possunt lachrymis, & ejulatibus, neque morbum depellere, neque mortem imminuentem abigere: Tu verò frequenter poteris animam deploratam, assiduitate instantiæque, per lamenta revocare & suscitare. Dedisti consilium, nec persuasisti; illachryma, punge frequenter, & suspira paululùm, ut tua sollicitudo verecundiam ei incutiat, atque ita se convertat ad salutem, &c. Christus, ut idem doceat, cùm pro certo habuit Judam eum proditurum, non tamen cessavit assiduè consiliis, monitis, beneficiis,

mi-

minis, demum omni doctrinæ genere, à pro-
 ditione retrahere. Hoc autem fecit, nos insti-
 tuens, ut etiamsi præsciamus futurum ut fratres
 non obtemperent, tamen quicquid in nostrâ fa-
 cultate fuerit, præstemus, tanquam paratâ nobis
 bis admonitionis mercede. Hæc omnia Chrysost.
 & plura ibidem. Gregor. item a Nazianzen. sic,
 κεν τὸ πρῶτον ἀνίστη, scil. impius, μακροθύμη-
 σον κεν τὸ δεύτερον, μὴ ἀπελπίσης, ἐπὶ καιρῷ
 δευτέρῃ κεν τὸ τρίτον, γένησθαι φίλον ἀνθρώπου, καὶ
 γὰρ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ δεικνύει μὴ ἐκκόψαι, μὴ δὲ μι-
 σήσαι τὴν ἀκαρπὸν σὺκλιν· καὶ ἀγόνιον· ἀλλ' ὀπι-
 στέψαι, καὶ δευτεροῦσαι, καὶ πάλιν ἀλγεῖν κόπρεα, &c.
 Si primum obluatur, leniter expecta; si se-
 cundò, ne animum despondeas, nondum enim
 curationis tempus effluxit; si tertio, benignum
 illum & humanitate præditum agricolam imi-
 tare, dominum adhuc precare ne infructuosam
 & inutilem ficum excidat, atque odio habeat,
 verum convertat, & curet, & sterlus injiciat,
 id est, eam correctionem quæ peccati confessione
 & manifestâ pudefactione, atque ignominio-
 siori vitæ ratione constat. Quis scit an mutabi-
 tur, ac fructum ferat, Jesumque à Bethaniâ re-
 deuntem alet?

CAP. XV.

*Quantâ Prudentiâ, erga eos qui extra sunt,
 utendum.*

Secundò, b ut lucrifiant qui perdit, prudenter
 cum illis agendum. Ita se gerit, qui media sua
 omnia sic disponit, ut finem, cui destinantur,
 probabile quòd assequantur.

Exercetur autem c hæc prudentia, 1. Captan-
 do è re natâ occasiones, quibus hominum corda

L 3

mi-

a In otar. de moder. serm. in disp. b 2. Prudentia exercen-
 da est. c Occasio captanda.

ministerio verbi pervia maximè. Quod enim ruricolis prudentioribus solenne, ut quo uberior efflorescat messis, sementis faciendæ tempus deligunt opportunum; quidni & in vineâ Domini laborantibus eadem adhibenda sagax solertia? Ut enim omni negotio peragendo suus est, non *χερὶ* solum, sed *καὶ ἐν* sic muneri pastoralis fungendo, sua est, quâ omnia facilius succedunt, accommodatior *ὑπαρξία*. Tempora autem peropportuna dico; siquando corda hominum malis publicis, vel ingruentibus, vel emissis, conterantur; si alicujus peccati, seu olim, seu recentius admissi, sensu perculsi jaceant; si quovis modo à Deo vel affligantur ipsi, vel alii, ut illi commonefiant, flagellantur; si in periculo mortis constituti, nihilo minus convaluèrunt; si denique de divinâ bonitate quacunque demum ratione uberius degustârunt. Has nactus temporum vices pastor bonus, quod in proverbio ^a dici solet, *ἡ δὲ αὖτις*, ferrum dum ignescit, feriat. *Veluti mala aurea cum figuris argenteis, est verbum commodè dictum.* Prov. 25. 11. *Verbum tempore suo, O quàm bonum!* ^b *Et idus ille dispensator dat famulitio dimensum tempore præsistito. Cum c* appropinquat fovea anima agroti, &c. si adsit ei nuncius, &c. tum revertitur ad dies adolescentia sua. Prophetæ ^d verba tum altius infedèrunt, tam regis, quàm populi animis, cum sensu bonitatis divinæ, ex victoriâ parrâ, admodum afficiebantur. Scire Gregor. ^e Magnus. Prædica verbum opportunè, importunè: dicturus importunè, præmisit opportunè, quia scilicet apud auditoris mentem ipsa se destruit, si habet importunitas nescit opportunitatem. Sunt item tempora inopportuna, ut siquando variis negotiis distracti, sociis ad omnem nequitiam projecti circumdati, voluptatibus multifariis quasi de-

^a Prov. 13. 23. ^b Luc. 12. 42. ^c Job. 33. 22. ^d 2 Chron. 15. 12, &c. ^e Cap. 15. Pastor.

demersi, affectibus præpotentioribus pro tempore abrepti, vix sui compotes; quibuscum res est. Qui hos affaturus est, nã ille ut qui literas in arenã conscribit, quas illico vel ventus vel viator perturbat.

Secundò, ^a cum perditis agendum, vel mitiùs si turba numerosior, vel asperius si pauciores, iidemque pervicaces. Aliter, cum populo qui uxores alienigenas duxerunt, egit ^b Ezra, lachrymis & cilicio desievit hanc prævaricationem, lacerans vestem, & de capite & barbã vellens capillos, sedebat desolatus; peccaverat enim multitudo: Aliter Paulus, ^c cum incestuoso Corinthio, agendum consuluit, tradendum Satanz decrevit in exitium carnis, ut spiritus salvus fieret in die Domini. Eleganter Augustinus, *Epist.* 64. ad Aurelium, de ratione coercendi Africanorum temulentium. *Non asperè, quantum existimo, non duriter, non modo imperioso, ista tolluntur; magis docendo, quàm iubendo; magis monendo, quàm minando: Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda in peccata paucorum.* Hæc ille. Ita enim comparatum est, ut multitudo peccantium, illorum saltem opinionone, & minuat peccatum, & pudorem peccantibus auferat. Placide itaque cum illis res transigenda, quos si amarulentiùs infestemur, periculum est ne aut frontem perfricent, aut schisma faciant. *Politici hominis est*, ait Junius; *d ut in publico peccato, parcatnr publico, non autem omnia summo jure, prout singularia peccata commuerè. cruententur; sic*, ait idem, *in confusionibus militaribus, qua remedia postulant acris & presentissima, Romani centesimare, vicesimare, decimare cohortes maluerunt, quàm omnia rigide per omnes persequi.*

L 4

Ter-

^a Numerus peccantium pendendus. ^b Ezra. 9. ^c 1 Cor. 5. *yl. 5. d* in cap. 17. Genes.

Tertiò, zelus ^a pastoris, in peccatis eorum qui extra sunt reprehendendis, vel intendatur, vel remittatur, pro naturâ peccati. Sunt peccata alia leviora, quæ sat erit perstrinxisse, animum ab iis alienum testari. Sunt alia, vel radice à quâ profluunt, vel circumstantiis, aut quia aliis viam muniunt, aut naturâ suâ, atrociora; de his solummodo, & non de iis, digladiari oportet. Incidunt plerunque, inter gregem & pastorem, de peccatis quæ non tanti sunt, acerrimæ contentiones, tumultus qui nullatenus sedari possunt. Ut focus, pro varietate occasionum in familiâ, vel luculentior, vel minutior, fieri solet: sic, pro peccati cujusque naturâ, zelus, vel exardescat, vel deservescat. Secùs qui faciunt, (*Quare.*) 1. Malè audit illorum *discipulis*, ut qui haud nòrunt peccata discriminare, cum æquè de his ac illis contendant; non tanti ponderis erunt eorum in atrocioribus peccatis coarguendis verba, cum omnem suum qualemcunque ardorem in minoribus priùs effuderint. 2. Omnium, quacunque de re, contentionum comes indivisus est animorum alienatio: quisque enim, pro eâ re à quâ stat sententia, ut pro aris & focis, contendit. Prudentis itaque erit, ut non cum suis in arenam descendat, aut ex professò certamen instituat, nisi de ejusmodi peccatis, in quibus vel Dei gloria summè periclitatur, aut peccantium salus; ut in iis quæ conscientiam vastant.

Quartò, ^a in perditis quærendis, animus, quoad fieri potest, edocendus, priusquam irritandus. Cum illis mitiùs & leniter agendum, usque dum judicium in bonis & malis dijudicandis informetur. Sic Paulus, ubi ei cum Atheniensibus res erat, quàm placidè & sine omni tumultu eos affatus! Quàm ut observat Erasmus, appel-

^a Natura peccati pensanda. ^b Animus priùs docendus, quàm irritandus. ^c In Ecclesiast.

appellat blandiùs Athenienses, pro more oratorium, *Ἀνδραγάθωνος*. miriori vocabulo *ἀνδραγάθωνος* crassam eorum idololatriam designat; captatansam alloquendi ex altaribus, ne videretur sinistram de illis opinionem aliunde attulisse; ex publicis; ne curiosus in alienâ Repub. videretur; fortè præteriens, non data opera exquirens; Deum, argumento à mundi opificio, quod illis non incognitum, describit; Arati Poëtæ, ad id quod cupit probandum, accersit testimonium; Christi, apud homines qui nullatenus cœlestia sapiebant, parcè meminit. Novit scil. ^a Apostolus ea altiùs animo imprimi, quæ sedatè suggeruntur. Si quid igitur animadvertamus, quod populi animos alienet, quod iis, quæ est illorum infirmitas, offendiculo sit: illud, saltem ad tempus, silentio premamus. Exploratum id, motus animi perturbatiores iudicio tenebras offundere. Summa proinde adhibenda cura, ut, quos ad ea quæ dicuntur attentos volumus, non nisi ubi necesse fuerit, iis bilem commoveamus. Piscator es sumus; res ita agenda, ut non pisces ab escâ deterreantur: spes est, illas posse capi, si ad escam accedant, illam undique ambiant; haud id possibile, ubi ab eâ refugiant. Ne tamen sic intelligi velim, ac si eorum peccatis omnino parcendum, ne illos exacerbeimus: id volo, ut primo in illorum animos blandè nosmet insinuemus, illos de peccatis evincamus, deinceps sequatur eorum acrior objurgatio.

Quintò, ^b vitia quæ apud suos inaudita, vel à quibus non imminet periculum, ea non publicè reprehendenda. Plerumque enim id evenit, pro eâ quæ cuique innata est pravitate, ut quæ populo ignota, dum reprehendendo nominamus, ea nominando doceamus; quæ redarguimus, reda-

L 5

guen-

^a Act. 17. ^b Peccata vulgo incognita vix publicè reprehendenda.

guendo ansam demus perpetrandi. Ausim dicere, plerasque fraudes, & in contractibus dolos verutiores, qui antea non nisi perpaucorum, publicâ reprehensione latius diffundi. Audiat itaque quilibet cœtus, non aliena peccata, sed sua; non quorundam inusitata & nefanda scelera, quæ vulgo clam, sed quæ obtinuere, quæ publicè erumpunt, ea duntaxat taxemus. Hinc ^a Moses particularem execrationis modum, quo usus est blasphemus ille, reticuit; ne forsan à posteris in exemplum traheretur. Apostolus illud contra naturam virium, quod apud Romanos & Corinthios frequentius, nominatim designat; apud alios, quibus, ut videtur, inusitatus, in genere duntaxat, ἀργαδικίας nomine, perstringit. Sic ^b Perkinsus. De peccato Sodomitarum dicturus ^c Lutherus, Ego quidem non libenter versos in hoc loco, quod aures Germanorum adhuc innocentes & puræ sunt ab hoc portento, Talia, ait ^d Zepperus, exactius & explicatius reprehendisse, potius est docuisse, idque propter imperscrutabilem cordium humanorum perversitatem & curiositatem. Gravi ergo cum detestatione, & horrore, velut extremis tantum digitur, illa perstringantur, ne magis animis inserantur quàm extirpentur.

Sextò, in malis, ^e quæ aut per longam invluere moram, aut varii generis sunt; sensim populo obrependum. Vulgus sibi hunc post illum avelli superstitionis ritum, se ab hoc, quod in moribus, vitio post illud, abduci facile patitur; at ægrè id fert, siquando omnia derepentè reformatæ velit concionator. Nullus, absque periculo, altissimum in scalâ gradum primò conscendit. Medici, siquando noxii humores expurgandi, gradatim id faciunt. Qui rempublicam, omnimodo depravatam,

^a Lev. 24. Junius in eum locum. ^b In cap. 5. ad Galar. ^c In cap. 19. Genes. ^d Lib. 2. de art. habend. conc. c. 13. p. 106. ^e Mala, quæ diu obtinere, sensim amovenda.

vatam, pristinae conditioni restitutam velit, non omnia subito transmutat; ut in corpore subitanea evacuatio, sic in politia mutatio repentina, periculosa. Accedit porro, quod, in humanis, nil ad perfectionem, nisi lentè, & gradu restitudio, aspirat; operaquæ præ cæteris suis numeris absoluta, ab initiis, quæ nihil tale pollicebantur, exorsum sumpsere. Nullus unquam ad fastigia rerum pervenit, qui non primò in imis substitit, dein gradatim ascenderit. Denique, & vitia quæ in unum, ut virgæ in fasciculum colligatæ, inde corroborantur. haud facillè, si conjuncta aggrediaris, dissipabis; si illa discerpseris, & seorsum singula sumas, nullo negotio amandabis. Atque sic de convertendis; sequitur, ut de conversis dicam.

C A P. XVI.

Quomodo se accommodat Pastor conversis, in genere.

DE omnibus ad Christum conversis, videndum, Quomodo illis se accommodet pastor, in genere, vel in specie.

Pastores qui a conversis se accommodaturi, præmonendi, ne non-conversis conversos annumerent. *Saul tentabat se adungere discipulis; sed omnes metuebant eum, non credentes eum esse discipulum.* Siquando hic erratum fuerit, 1. Amittit de sua honorificâ existimatione pastor, cum ut hypocritæ deteguntur, quos ille in verè credentium album ascripserat. 2. Societati fidelium injuria fit, cum id illis vitio vertitur, ac si non nisi coetus hypocritarum essent. 3. Ipsi qui nondum renati, cum tamen pro renatis habentur, in suâ perditâ conditione confirmantur. Ubi verò, accuratiori scrutinio prius instituto, ex judicio & charitatis, &

L 6

fa-

• Non conversi conversis ne annumerentur.

sapientia, id probabile, quod verè ad Deum conversa oves, quibus negotium intercedit, sic se gerat pastor.

Can. 1. Oves ^a ad Deum conversa sunt in agnitâ veritate stabiliendâ. Veritas illa, & credendis, & faciendis, ut ad salutem necessariis, terminatur. De illis quæ hanc viam ingressæ, periculum est, ne ab illâ secedant; cum in spiritu exorsa sint, ne ad carnem retroagantur. Sunt enim, ex iis qui Christo nomen dedere, quicruce perculsi fatiscunt; qui blanditiis mundi & carnis inescari relabuntur, ut Demas; qui ab hæreticis in errores pelliciuntur; qui ex consortio eorum qui sinceritatis inimici, remittentes de pristino zelo, tandem in nihilum abeunt. Qui in specula constitutus vigil, ad omnia sit intentus, quibus suis adveniat vel *παρεστία* vel seductio. Toto conatu hoc ^b agendum, evincit *αποστόλι* Apostoli; qui itinera complura, ut discipulos confirmaret, suscepit; & Epistolas tot, ut in fide quam receperant firmius corroborarentur, absens conscripsit; ille Epistolarum ad Ephesios, ad Collossenses, primæ ad Thessalonicenses, scopus; ut stabiliantur in fide, ut radicati confirmentur; & 1 Petr. 5. vs. 12. *Hæc c* scripsi, testificans, hanc esse veram Deigratiam in quâ statis.

Can. 2. Ad ^d illa omnia, quibus salus perficitur, & dirigantur, & excitentur: non nisi obscure illis lux affulsit: vel nihil, vel aliter, vel aliud quàm oportet agunt, nisi dirigantur. Flaccescit inter agendum animus, nisi admonitionibus, hortationibus ardentioribus accendantur, quæ languescunt, desideria. Ad quæ & dirigenda & excitanda, sunt hæc tria.

1. Ut omnem arripiant ^e occasionem, quâ fidem & resipiscentiam explorent, renovent, exerceant.

His

^a Conversi, in veritate stabiliendi sunt. ^b Ag. 14. 22. & 15. 36. & 18. 29. ^c Item 2 Petr. 3. 1. ^d Dirigendi, & excitandi hæc sunt. ^e 1. Ut fidem & resipiscentiam explorent.

His nititur tota pietatis fabrica. Explorent; ut, ubi de illarum veritate constiterit, & diabolo, qui illas in dubium vocando ingentes creat turbellas, obsistant; & ipsa ut quæ inde de vocatione & electione suâ certiores, cordatè gaudeant. ^a Renovent; eò quòd, cum utraque imperfectior, utraque deliquit obnoxia; nisi multoties renovando, nec quæ imperfecta ad perfectionem aspirat, nec quæ cineribus cooperta in flammam erumpit. ^b Exerceant verò, & fidem, ut ex quâ indies vivendum; & resipiscantiam, ut quam flagitant peccata quotidiana incursionis; novus peccati actus novâ poenitentia diluendus. Ex fide verò vivitur. 1. Si quibuscunque indigemus bonis, ea fide ad nos attrahere studeamus. 2. Si adversus mala quacunque, sive spiritualia, sive temporalia, clypeo fidei nosmet muniamus; ut vel ab illis conservemur, vel sub iis sustentemur, vel ex iis liberemur. 3. Si in mediorum, quibus sua omnia largitur Deus, usu, fidem, quâ iis se affuturum spondit Deus, exserant. Exercetur verò resipiscantia, scrutando vel quæ latent, vel quæ excidè-re peccata; nosmet coram Deo humillimè proster-nendo; peccata deslendo; serio proposito adversus illa animum obfirmando.

2. Ut ^c Evangelio dignè ambulent quæ conver-sæ oves. Sic facient, si id illis cordi imprimis, ut voluntatem Dei faciant; si bonis operibus abundant; si virtutes illas, quibus Deo similes, in vitæ consuetudine exprimant; ejusmodi sunt bonitas, justitia, mansuetudo, misericordia, charitas, &c. Si denique in illâ vitæ conditione, quæ iis assignatur, Deum imprimis glorificent.

Ut sic ambulent, admonendi qui crediderunt, 1. Quòd jam propiùs ad Deum accessêre; quòd eos sibi desponsavit; quòd ei pro domicilio, in quo

^a Ut fidem renovent. ^b Ut fidem exercent. ^c 2. Ut Evangelios dignè ambulent.

quo habitat, pro horto, in quo se oblectat: quòd ei pro domesticis, etiam pro filiis, qui prius extranei: quòd ejus redempti; cui, nisi redimenti, inserviendum redemptis? quòd frustra est Christus, in eo quod exsolvit pretio, nisi ei deinceps vivant: quòd fœdus cum Domino percussêrunt; fœdissimum id si fœdifragi: quòd intimum, erga eos, Deus testatus est amorem; annon sic dilecti redamarent? quòd concives sanctorum: quòd accessêrunt ad montem Zion, ad civitatem Dei vivi Jerusalem, & myriades angelorum, &c. quòd genus electum, regale sacerdotium, gens sancta; inde ratiocinandum, cum ^a Nehemiâ, An vir qualis ego, sic?

2. De variis, quibus Evangelium orment, officiis monendi. Sunt hæc, vel quæ Deum respiciunt, ut quibus ei quod sum tribuitur, de ^b quibus supra; vel quæ hominem. Homo verò, vel ut per se, vel in relatione ad alios, considerandus. Per se sunt quæ ei incumbunt officia, Primò, Ratione personæ, idque 1. pro varietate partium, ut animæ, vel corporis. Animæ, in quâ est intellectus, voluntas, conscientia, affectus, memoria, appetitus sensitivus. Vel corporis, ut membrorum in genere; in specie, vultus, oculorum, aurium, linguæ, &c. 2. Pro varietate ætatum; ut quis junior, vel senior. 3. Pro varietate occasionum; ut quòd quis aut solus, aut cum aliis, &c. 4. Pro varietate subsidiorum, quæ viræ sustentandæ subserviunt; ut sunt victus, vestitus, necessaria animi corporisque relaxatio. Vel Secundò, Ratione conditionis, ut rebus vel prosperis, vel adversis fruitur: v. gr. ut quis dives, vel pauper; ut quis loco celsiori, vel infimo; ut quis sub flagello aliquò particulari ingemiscit, vel cui omnia succedunt pro voto. Vel Tertiò, Ratione bonæ famæ; de quâ videndum, quomodo acquirenda,

renda, quomodo eâ utendum, quomodo, quæ ei contraria; infamia ferenda. Vel Quartò, Ratione particularis vocationis; de quâ videndum, quomodo eligenda, quomodo in eam intrandum, quomodo in eâ quis ambulet, quando eam vel intermittat, vel ab eâ desistat. Tot sunt hæc distincta, quibus, homine per se considerato Deus est glorificandus. Ut verò quis est in relatione ad alios, quædam exigit Deus officia; Vel ratione vinculorum, quibus ad invicem astringuntur, vel cognationis, vel gradus, ut quis superior, vel inferior, sive in familiâ, sive in republicâ, sive in Ecclesia, sive donis, sive ætate: Vel ratione eorum, quibus proximi vitæ, castitatis, bonis, præcipue in commerciis exercendis, fama consulitur: vel ratione dispositis quâ affecti, vel erga nos, ut amici, vel inimici; vel erga Deum, ut pii, vel impii: si pii, ut vel infirmi, vel firmiores; stantes, vel lapsi: si impii, ut qui vel à scandalo immunes, vel qui scandalum dedere; & ut qui corrigibiles, vel derisores: Vel ratione conditionis, ut à Deo; quæ est vel prospera, vel adversa; prospera, ut qui vel divites, vel in honore constituti, vel quibus omnia pro voto; adversa, ut si pauperes, vel qui alias affliguntur. Ad hæc capita revocatur totius practicæ pietatis *ἐν κοινῷ παθεῖν* his si quis pro virili incumbat. Evangelium Christi mirifice exornabit.

3. Nova hæc, quam in suis capitibus descripsimus, obedientia, tunc Evangelium Christi condecorabit, cum benè fuerit regulata. Sic autem erit, cum omnia sunt, 1. In fide, * quâ quis non nisi *πληροφροῦναι*, id est, plenè persuasus, facit quod faciendum. 2. Cum in sinceritate, quâ quis Deum inprimis intuetur. 3. Cum in humilitate, quâ quis omnia Deo accepta fert: *Οπε-*

Υ 47114

raminis ^a salutem cum timore & tremore. 4. Si adsit zelus, ^b quo quis ferventer fertur ad id quod faciendum. 5. Si constanter fiat, quod nobis faciendum incumbit. 6. Si prudenter, cum scilicet habetur ratio circumstantiarum. 7. Si adsit alacritas, quâ quicquid, vel Deo, vel Dei causâ, præstandum, alacri animo præstamus.

• Tertiò, ^c hortandæ, ut in gratiâ, quam acceperint, crescant. Nec enim, ut Spiritus fructus germanus censendus, qui, in usu mediorum gratiæ, augmentum non capit; qui, Christo insiti, ab eo necesse ut vitam, tanquam à fonte perenni, hauriant. Potest ad tempus hic influxus, ex peccato, quasi canalem obstruente, interrumpi; at suo tempore, sublati obstaculis, communio cum Christo recuperatur. ^d Retegitur iustitia Dei ex fide in fidem. ^e Exuberantem charitatem, precatur Apostolus. Ephes. 4. v. 16. Totum corpus dicitur incrementum capere. ^f Ad ea quæ à fronte contendendum. Crescendum & in gratiâ & agnitione Domini, &c.

Sic crescit, vel in quo eadem gratia assequitur gradum pleniorum; vel qui officia, quæ hætenus omisâ, jam præstat; vel qui iisdem officiis præstandis, sincerior. Sic ut crescat, 1. Media illa, quibus in gratiâ proficiat, adhibenda. 2. Ab illis, quæ augmento obicem ponant, cavendum.

1. Sunt illa media, alia *ἐν τῇ ἀρετῇ*, alia *ἐν τῇ σοφίᾳ*. Quæ incumbunt peragenda; vel ordinaria, vel extraordinaria. Ordinaria sunt, vel ^h privata; ut retrospectio, quâ, reflectendo ad vitæ consuetudinem, nosmet ad examen revocamus; ut vigilantia, quâ nobis, in iis quæ peragenda, cautè attendimus; ut spiritualis armaturæ

^a Phil. 2. 22. ^b Tit. 2. 35. Act. 24. 16. ^c 3. Ut in gratiâ crescant oves conversæ. ^d Rom. 1. 17. ^e 1 Thess. 3. 12. ^f Phil. 3. 14. ^g 2 Petr. 3. 18. ^h Psal. 119. 49.

turæ assumptio, non enim sufficit quod adest, nisi assumatur. Vel publica; ut verbi, & Sacramentorum pius usus: Vel mixta, ut precatio. Extraordinaria; ut, siquando diem seponimus, vel in quo solenni more nos humiliamus, vel in quo gratitudinem erga Deum testamur. Quæ mente recolenda per modum meditationis sunt. 1. Gratia, quæ in Christo apparuit. 2. Conditio nostra fragilis, quâ morti indies obnoxii. 3. Ultimi iudicii terror, & ratio reddenda. 4. Natura Dei, quæ flagitat sanctimoniam immaculatam. 5. Promissa, quibus piè viventibus, se obstrinxit Deus. 6. Opera divinæ providentiæ, quibus exserit Deus vel misericordiam, vel iram. 7. Sanctorum virorum exempla, quorum vestigia nobis premenda. 8. Lex Decoris; quod, in Christi nomen profitentibus, exigit vitæ consuetudinem immaculatam; cùm indecorum, si aliàs. 9. Scandalum, quod, malè viventes, iis qui extrâ sunt, objicimus.

2. Sic ut crescat quis, ab iis quæ impediunt, cavendum. Sunt hæc: 1. Cordis cura negligentior. 2. Securitas, quâ de vigilantia remittimus. 3. Imprudentia in peccatis subigendis, ut siquando in moribus reformandis non cordi inprimis incumbamus; si mediorum usus non peccati inveteratæ naturæ respondeat; si occasiones, quæ ad peccata ducunt, haud defugiamus. 4. Consortium non necessarium cum hominibus vanis. 5. Licita in se, illicitè usurpata; ut cùm quis licitis vel voluptatibus, vel hujus vitæ negotiis, se plus æquo immergit. 6. Oblivio Scripturarum, quibus quis animum vel excitaret, vel sustentaret, vel adversus malas immissiones corroboraret. 7. Sensim obrepens, in divinis exercitiis, repida formalitas. 8. Inordinati animi affectus, quibus non tam fortiter obfistimus. 9. Scrupuli se ingerentes, animum excruciantes. Sic in genere ovibus con-

conversis se accommodet pastor: nunc videndum, quæ in specie. Hæ vel sanæ, vel morbidæ. Sanæ, vel firmiores vel infirmæ. Dicendum hic, quæ utrisque debentur à pastore officia.

C A P. XVII.

Quomodo se sanis accommodet, siue firmioribus, siue infirmis.

C A N O N I.

Firmioribus * suggerendum, quæ illis incumbunt officia. 1. Ut pro fide, causâve Dei, cuiusque generis fuerit, si occasio rulerit, acriter decertent, malis obstant, adversariis os obstruant. Illis uberius sua cùm contulerit Deus *χαρισματά*, pariter ab iis reposcit, ut strenuè veritatem propugnent, iniquitatis torrenti se opponant. In illos omnium oculi intenti, ut ad eorum exemplum se componant, eos ut *b ἀπομιμήσονται* imitentur. 2. Instruendi, ut Christiana libertate non abutantur, id est, ne fratribus infirmis scandalum obijciant. Quæcunque *ἀδιαφοροί* licita, non semper expediunt. *c Debemus nos, qui firmi sumus, imbecillitates infirmorum portare, ac non indulgere nobis ipsis. d Bonum non est edere carnes, neque bibere vinum, neque quicquam facere, in quo frater tuus impingit, vel offenditur, vel infirmus est. Videte, ne quo modo facultas vestra, impingendi causa sit infirmis.* 3. Inculcandum & illud, ut non animo efferantur; nec fratres infirmiores despiciatui habeant. *Quid tibi est, quod non accepisti? & si accepisti, cur gloriaris, tanquam is qui non acceperit? Tu per fidem stas, ne effertor animo, sed metue. g Tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? omnes enim sistemur* *apud*

a Firmiorum officia suggerenda. *b* Hebr. 13. 7. *c* Rom. 15. 1. *d* Rom. 14. 1. *e* 1 Cor. 8. 9. *f* 1 Cor. 4. 7. *g* Rom. 11. 20.

apud tribunal Christi. 4. Monendi, a ut crucem expectent; ad graviores perpeſſiones ſe præparent. Qui in fide radicati, eos plerunque ut pugiles & athletas ſuos evocat Deus; quorum patientiâ & fortitudine, cum duriffima ſubeunt, ingenrem ſibi acquirit gloriam. Novit ille, quid cujuſque ferant humeri, quid ferre recusant: ſarcinam perinde imponit. Ut neminem ſupra vires affligit, ſic raro, quos ferendo pares noverit, ſine acerbiori caſtigatone dimittit. Joan. 16. verſ. 4. *Hæc non dixi vobis ab initio, quia vobiſcum eram. Cum ſervieris, id eſt, fide robuſtior fueris, ait Chriſtus ad Petrum, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quod nolis.*

Canon 2. Firmioribus, cibis ſolidior miniſtrandus. *α ταις εν ιστινις πεποιθωσι.* Cibus hic, vel eſt credendum, vel faciendum. Ex his, alia ſunt fundamenti, alia teſti, alia quæ ad eſſe fidei ſpectant, alia quæ ad bene eſſe. Quæ fundamenti, vel ſunt nuda principia, vel à principiis orta: utraque hæc, vel *κατασκευαστικῶς* ſolùm, vel porro *ανασκευαστικῶς*, apud firmos tractari poſſunt. Utraque hæc, vel in clarioribus ſcripturæ locis traduntur, vel in iis quæ obſcura magis occaltantur, ut quæ in typis & umbris cæremonialibus latent; quæ in libris Cantidorum, & quorundam prophetarum, in Johannis Apocalypſi myſticè obvelantur. Poſſunt apud hos vel ex his libris myſteria fidei proponi. Quæ item teſti ſunt, ita diſcriminantur, ut alia non niſi miniſterii diſpendio poſſunt doceri, alia à quibus non tale imminet periculum. Firmioribus, omnia qualiæcunque, modo debito ordine, proponi poſſunt. *e Non ſubterfugi, quod minus annuntiarem vobis omne conſilium Dei.* Ordine autem debito traduntur, 1. Cum quæ fundamenti ſunt, ut abſque quibus cognitio nul-

a Vide Joan. cap. 14. 15. & 16. b Joan. 21. 28. c In fida bene formatiſ ſcibis ſolidior proponendus eſt. d Hebr. 5. 14. e Actoꝝ 20. 27.

nulla salus, ea primò annunciantur: quæ non æquè necessaria, ea non nisi post moram doceantur. 2. si quæ minùs necessaria, si propalentur, simpliciter necessariùs, obicem ponerent; celanda ad tempus illa, donec in his auditores confirmantur. 3. quæ æquè necessaria, si hæc illa, ne doceantur, præpedire possunt; hæc in genere duntaxat proposuisse sufficiat. Paulus qui per biennium Ephesi commoratus est, si Scribæ credendum, non directè in Dianam locutus est. Illud duntaxat inculcavit, divinam naturam non posse rebus corporeis effingi aut adumbrari. Dii non sunt qui manibus fiunt. Plurima religionis mysteria populo noluit divulgari Christus, parabolis occultavit, ne redemptionis operi per illius mortem consummando, impedimento essent. Non omnis omni tempore convenit veritas.

Atque sic de iis qui firmiores. Sequitur ut dicam qui Canones inserviant pastori dirigendo; ubi cum infirmis res est.

Can. I. Captui infirmorum se accomodet pastor Evangelicus. Cum enim infantes sunt; cum iis balbutiat oportet, subtrahat solidum cibum, lac opponat. *d Lactis potu vos alui, ac non esca, nondum enim potestis id ferre. e Opus habetis lacte; & non cibo firmo.* Idem Christus est lac, & esca, sed pro variâ annunciandi ratione, est vel lac, vel esca. *f Multa adhuc habeo, quæ vobis dicam, sed non potestis portare. Sunt incrementa quædam, & mensura, donationum Christi in animis crediturum; ut non statim omnia omnibus convenire queant,* ait Musculus. Chrysostomi laus singularis, quòd ita populi captui se attemperavit, quasi præceptor cum puero discipulo balbutiret; sic Erasmus in vitâ. Pastoris prudentia summa, ut infirmiorum pingui Minervæ se accomodet; non altius conscen-

a Aët. 19. 37. Aët. 17. 29. & 19. 26. *b* Matth. 17. 9. *c* Infirmorum captui se accomodet pastor. *d* 1 Cor. 3. 2. *e* Heb. 5. 12. Joa. 16. 22.

scendat, quàm sequi possint; paulatim denique instillet doctrinam, ne (ut Calvinus) largius fusa superfluat. *Omni enim sermo, percipere talia non valentibus, onerosus est; faciliusque illos premit, quàm pascit; & fastidiri potius facit in veritate sermonem, quàm in sermone percipi veritatem*, a ait Augustinus.

Can. 2. Quæ ^b *populus præ suâ infirmitate haud ferret, ea, non nisi ubi in fide adultiores, proponenda. c Christus parabolis loquebatur populo, prout poterat audire; scil. nondum erant nudi sermonis capaces. Etenim si dixisset, se brevi à Judæis occidendum, se mox revicturum, gloriamque suam per universum orbem sparsurum; sic, ut, qui tum omnium infimus videbatur, intelligeretur totius mundi princeps; ut nulli, quantumvis sublimi, quies ac tutum receptaculum esset, nisi sub illius ramos confugeret: nemo sermonem aut tulisset, aut credidisset. Et tamen expediebat hæc, veluti per somnium, meminisse; ut postea ex ipsâ re agnoscerent quid sibi voluissent parabolæ. Sic Bucerus in locum. Paulus & Barnabas non primo ingressu Antiochienses de perpeffionibus allocuti sunt, Act. 13. nec Christus discipulos, nisi cum adolevissent, Ioan. 6. 4.*

Can. 3. Regidioribus ^d *pietatis exercitiis non onerandi, qui infirmi, qui neophyti. Multa iis indulgeat pastoralis prudentia, multa illorum infantia condonet. Rigidiora illa voco exercitia, quæ ab iis, qui in Christo viri perfecti, exiguntur. Ejusmodi sunt preces extraordinariæ, cum jejuno conjunctæ, &c. Optandum fateor, ut singuli ad perfectionem toto nisu aspirent; interim verò, dum teneri adhuc, & quasi in cunis vagientes, non eadem ab iis, quæ à provectoribus in Christo, importunè fla-*

^a Hom. 98. in Ioan. 6. Eorum infirmitati parcendum, ^c Marc. 4. 33. ^d Multa iis indulgenda,

flagitemus : expectandum usque dum majores fecere progressus. Noluit ^a Christus , in vestem veterem, immitti assumentum vestimenti novi ; nec vinum novum in utres veteres. Num de vestimenti & utribus cura Christo? annon hoc potius, ne perfectissima renatorum opera rudioribus , primo quoque tempore, imponamus? In hunc locum sic Calvinus , *Non omnes, promiscue, sunt adigendi ad eandem vivendi formam, quia dispar est conditio, neque eadem omnibus conveniunt ; præsertim infirmis parcendum, ne rumpantur violentiâ, vel oneri gravitate frangantur.* Et Bucerus sic : *Ab illis, qui Christo nomen dedere, non illico summa quæquirenda, Pharisaicâ quâdam Anabaptistarum severitate, qui, initiati Christo, ne mediocrem quidem risum concedunt.*

Can. 4. Infirmiorum ^b conscientiarum, in quibus adhuc hæsitant, intempestivis & violentis disputationibus haud vexentur. Illas voco intempestivas, violentas, in quibus nec temporis, nec loci, nec personarum, quæ adhuc ex errorum & impietatis laqueis vix emerserunt, ratio habetur ; quæ tumultuariò & cum impetu, acervim facerent, adhibentur ; quæ jurgia & rixosas contentiones pariunt. Oves Christi, quæ nuper ovile Christi ingressæ, spiritu mansuetudinis sunt ducendæ, non clamoris disputationibus protrudendæ. In civitate plus periculi ab imprudente medico, quàm à sicario. Perinde & ab imperito Theologo, æquè periclitatur anima infirmorum, ac ab indocto prorsus. Pluris est, placida & sedata judiciû informatio, quàm acris contentio, acerbior insectatio ; non tam proficiunt hi subtili disputatione, ac alii nudâ sacræ veritatis propositione. Sequitur Christianus, non trahitur ; & duci mavult, quàm cum impetu cogi, qui in nostram sententiam pedibus ibit. Celebris illa apud Ruffinum

histo-

^a Matth. 9. 14. ^b Mitius cum iis, ubi hæsitant, agendum.

historia, de acutissimo Dialectico in solenni doctorum conventu, ad fidem, senis cujusdam reverendi simplici veritatis assertione converso; quem tamen, post acerrimas disceptationes, superare non potuit universa disputantium cohors. *Audite, inquit; O eruditi viri, donec verbum mecum res gesta, verba verbis opposui, & quæ dicebantur dicendi arte subverti; ubi verò pro verbi virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt verba resistere virtuti, & nec homo adversari potuit Deo. Quin igitur Apostolo auscultandum; cum, qui in fide infirmus est, assumite, non tamen ad certamina disputationum. Debemus nos, qui firmi sumus, imbecillitates infirmorum portare, & non indulgere nobis ipsis. Incusanda quorundam nimia diligentia, ingrata acrimonia, qui, cum fratres vel in leviculis à se dissentientes ferre non possunt, eos importunè altercando perturbant, & confragosis disputationibus distrahunt, potius quàm ædificant.*

*Can. 5. Ad quævis, quæ infirmis profunt officia, placidè & modestè se demittat pastor. Ejusmodi sunt, ut de honore, stipendio, prout occasio tulerit, remittat, ut in ἀδιαφύγῃς omnia fiat omnibus, ut quæ suis offendiculo sunt reticeat, ut nihil quod suos ædificet, utcunque velissimum, respuat. Multa vendicat à nutricibus ætas tenella, quæ haud par ut adultior expectet. *a* *Enimus placidi in medio vestri, & ut nutrix fovet liberos suos, ita, cupidi vestri, avebamur impertire vobis — nostras ipsorum animas, quod chari nobis esset.* Quid tam fordidum, quod ex amore innato non subeat nutrix mater? quos proferre solet ejulatus? quas non exsorbere molestias? Et nunquid nos, quibus æterna animarum salus cordi esse debet, officia permolesta, viliora, modo infirmis prosumus, detractabimus? Quid aliud sibi vult illa pedum disci-*

a Rom. 14. *b* Ec. 15. vers. 1. *c* Officia, quæ profunt, nulla declinanda. *d* 1 Thess. 2. 7, 8.

discipulorum lotio, quàm ut vel abjectissima nos obeamus officia, modò fratres lucremur, iis inserviamus? *In omnibus ostendi vobis, oportere, sic laborando, suscipere infirmos*, scil. concedendo de jure, propriis manibus sibi victum conquirit Apostolus.

Can. 6. Cum ^a fratribus infirmis, utcumque nobis per omnia non convenit, nec pax abrumpenda, nec animus ab iis abalienandus: ^b *Si quid aliter sentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.* Non expungit ex fratrum albo, qui non omnimodò ei assentiebantur; patienter illos expectat, siquando Deus illos ampliori luce collustraverit. Apostoli, etiam si in plurimis turpiter hallucinabantur, perfidè in articulo mortis aufugerunt, nihilo secius fratrum nomine insigniuntur. ^c *Annunciate fratribus meis, ut eant in Galiliam.* Talem futurum pastorem Dominum Jesum, prædixit jam olim propheta; ^d *In brachium suum congregabit agnellos, & in sinu suo portabit, factus ducet commodè.* Cogitandum illud, posse illos ejusdem cœlestis gloriæ capaces esse, qui tamen, in iis quæ testæ, non fundamenti, haud idem nobiscum sentiunt. Accedit, quòd eos, à quibus in minutioribus dissentimus, si superciliosè rejiciendo exacerbemus, in suis erroribus confirmatiores reddimus; non faciliè in eorum sententiam transimus, quos à nobis animo alieno esse animadvertimus.

Can. 7. Monendi, ^e qui infirmi, de iis à quibus illis periculum. Primò, ne de illis temerè judicium ferant, qui in iis, quæ illis saltem *à dñâ popæ* videntur, suâ utuntur libertate. Ad id pronum humanum ingenium, ut eos atro carbone notemus, ac si illis nullum inesset sinceritatis granum, quòd illa sibi licere arbitrantur, quæ nobis illicita videntur. ^f *Qui non edis, edentem ne condemnato,*

Deum

^a Cum iis, ubi leviter dissentiant, ferendum. ^b Phil. 3. vers. 15.
^c Mat. 28. 10. ^d Isa. 40. 11. ^e Monendi, ubi periculum, ut caveant.
^f Rom. 14. 3.

Deus enim eum assumpsit : tu qui es qui condemnas alienum famulum ? Secundò suadendum & illud , ne quid dubitante conscientia , utcunque erroneâ , aggrediantur. Quanti enim in animo inde tumultus , cum se aliter fecisse , quàm oportuit , sentiant ! ^a *Unusquisque in animo suo plenè certus esto ; quicquid enim ex fide non est , peccatum est.* Vel à licitis abstineant , usque dum iis ampliùs illuxerit Deus. Tertiò , illis cavendum , ne in suâ infirmitate obfirmationes sint. Illorum non minima laus , quòd parati sunt aliter sentire , quòd non suæ sententiæ emancipati , sed & dociles sint , & ulteriori profectui inprimis studeant. Si ^b *quid aliter sentit* , &c. ^c *Esto unusquisque vestrum celer ad audiendum , tardus ad loquendum.* Atque hætenus , de ovibus sanis ; sive firmæ , sive infirmæ fuerint . Sequitur ut de morbidis dicam.

CAP. XVIII.

Cum vulneratis animo acturus quomodo viam muniat : quomodo item sint & monendi & dirigendi .

OVes morbidæ sunt , vel quæ animo vulneratæ , vel quæ lapsæ : sunt animo vulneratæ , quæ ^d *spiritu fracto* sunt , quæ ^e *defesse* , quæ *ambulant in tenebris , quibus lux nulla.* Ut dextrè succedat hoc omne cum iis negotium 1. Via munienda , ut , ad vulnera obliganda , ritè instructus accedat pastor. 2. Verbum , quod cuilibet idoneum , dispensandum . In viâ munienda.

Can. 1. Eliciendum , ^f *ex spontaneâ malè se habentis confessione* , quid illud quod animum excruciat. Est autem id , vel absentia boni , vel præsentia mali. Malum quod animum vexat , aut

M

est

^a Rôm. 14. 5. ^b Phil. 2. 15. ^c Jac. 1. 19. ^d Prov. 18. 14. ^e Isa. 50. 4. 10. *f* Confessio spontanea elicienda.

est peccatum, idque vel commissum, vel committendum; aut, quæ infestat, tentatio. Res verò hîc sic transigenda, 1. Ut de nostrâ, in illorum secretis reticendis fidelitate, certioventur. Nec enim quis, quod ei opprobrio esse potest, reteget, nisi fidelem nactus pastorem, in cuius sinum sua rursus effundat arcana. 2. Ut nos in se benevolè affectos sentiant. Sunt animi morbi & vulnera, quæ nullus libenter contrectari patitur, nisi de contrectantis amore intimo constet. 3. Non vulnus solum aperiendum, sed & quæ ei adhærent circumstantiæ enarrandæ; ut, si peccatum, quories admissum; qualiter animus ante, inter, post afficiebatur; quomodo inductus, &c. Sic si tentatio, quousque animum obsederit; quæ adhibuere remedia; quousque fuere efficacia, &c. Non curatur vulnus, de quo non plenior cognitio. 4. Si vel pudor, vel periculum quod nobis ex reticentia accresceret, confidentem prohibet, (ut si quis homicidii reus, &c.) id innuendum, ut sub tertiâ personâ, idque per modum suppositionis duntaxat, si non verbis, tum scriptis, casus proponatur.

Can. 3. Dispiciendum, a quæ afflictorum, ex corporis temperaturâ, sive naturali, sive accidentali, conditio. Sequitur anima corporis temperiem; atque in eâ quandoque fundatur, qui animum excruciat, in operationibus gratiæ defectus. Quicquid recipitur, quicquid exseritur, & recipitur, & exseritur, pro modulo vel recipientis, vel exserentis. Sunt alii, quibus id ingentum, ut animo confidenti sint; alii meticuloso; non illi, ut hi, sive de fide, sive de resipiscentiâ, sive de salute, dubitationibus infestantur. Habent alii phantasiam lubricam & fluxam, alii firmam & stabilem: vagis, inter divina, cogitationibus magis obnoxii hi, quam

^a Dispiciendum, quæ eorum conditio, quoad corporis temperamentum.

quàm illi. Habent alii memoriam, ex corporis temperaturâ emergentem, fragilem, alii tenacem: aliquid illis, quod non his, condonandum; non idem ab utrisque exigendum: ut observat Gerson.^a Sunt porro alii, qui, vel ex morbo corporis vires exhauriente, divinis exercitiis prorsus impares; vel, in quibus invalescit, organa corporea depravans, omniaque terroribus replens, atra bilis. Cum his alia, quàm cum iis quibus mens sana in corpore sano, ineunda ratio.

Can. 3. Peccatorum^b discrimina, & naturam prout discriminantur, penitiùs cognoscat animarum curator. Nullus vulnere medicinam adaptare potest, cujus non antè perspexerit naturam. Sunt peccata quæ scientiæ, quæ ignorantia; misericordiæ hæc, quàm illa, capaciora. Quæ scientiæ, alia ex infirmitate, contranitante spiritu, alia elatâ manu; hæc atrociora. Sunt alia regnantia, quibus sponte inservimus, alia tyrannidem exercentia; vadunt illi in captivitatem, abducuntur hi. Sunt ex his, alia quæ tollunt, pro præsentî conditione, jus in regno, sed non ad regnum; hujusmodi, quæ conscientiam graviùs vulnerant: Amittit, qui sic labitur, non titulum, sed, ad tempus, usum fructum; nec enim id vendicare potest, ad quod jus habet: Sunt alia, quæ inadvertentiæ; non hæc vel jus in regno tollunt, cùm, ex suâ misericordiâ, indies^c condonat Deus. Sunt alia, quæ clancularia; alia, quæ, cùm in oculos hominum incurrunt, cum gravi scandalo conjuncta sunt. Sunt alia, quæ non nisi semel peccantur; sunt quæ multoties etiam post resipiscientiam, repetuntur: sunt hæc graviora. Sunt, quæ ad mortem, & irremissibilia; sunt alia, quæ, utcunque in se atrocia, in Christo tamen venialia. Sunt peccata, quæ ex se leviora, ex circumstantiis fiunt gravissima. Non solùm hæc

M 2

dis-

^a In remed. contra pusillan. ^b Qualis peccatorum suorum natura. ^c 1 Job. 2. 1. Psal. 19.

discriminet consolaturus, sed & porro dijudicet, quid peccatum regnans, quid non; quid remissibile, quid non; quid illud quod pro peccato scienter commissio habendum, quid non.

Can. 4. Expendendum, a cuius generis sit dolor, quo afficitur qui solamen quarit. Non quicunque dolor, est consolationum Evangelicarum capax. Est dolor, etiam ubi peccatum obtenditur, merè mundanus; ut qui, non à peccato, sed à malo aliquo exteriori animum vexante, ut ex filiolo chariori amisso, ex re familiari naufragante, vel aliàs, exoritur. Dandahic opera, ubi ex quaestionibus propositis detegimus, ut dolor ejusmodi transeat in dolorem ob peccatum. Est dolor, qui melancholicus solùm, è corporis *δυσκρασία*, animum horrendis in phantasiâ imaginationibus conturbante, proveniens; cùm interim, in conscientia, altum silentium. Dignoscitur hic, 1. Quòd ejus nulla certa ratio reddi potest; cùm, qui conscientia vulneratus, in peccato aliquo particulari, quo angitur, insistit. 2. Habet spiritus fractus, pro objecto, aliquid reale; melancholicus, solis imaginationibus vexatur, timet non timenda, suspicionibus falsissimis laborat; ut Gerson. 3. Tristitia, quæ à corporis *κακεία*, remediis medicinalibus in solidum dispellitur; quæ à spiritu sensu peccati vulnerato, non nisi Christi sanguine curatur. 4. Non reperitur dolor melancholicus, nisi ubi corpus obstructionibus laborat, noxiis humoribus abundat; conscientia verò, sub onere peccatorum ingemiscens, occurrit, ubi corporis temperatura optimè constituta. Est dolor, qui, cum à conscientia sub peccatis fatiscente, initium sumit, ab atra bile organa corporea depravante, & per phantasiâ judicium & obtenebrantem & pervertentem, tumultus in animo ingentes excitat. Dolor ille

a Dispicendum quo doloris genere afficiuntur.

ille prior non nisi medicum efflagitat ; hic alter , qui miscellaneus , & Medici & Theologi conjunctas operas vendicat , ita uterque ludit operam , nisi alter alteri in subsidium venit. Est dolor de peccato , sed confusus , qui in genere duntaxat , nec habet pro objecto particulare aliquod peccatum. Sic dolenti , peccata sua particularia ex lege recensenda , ut habeat ad quod terminet dolorem , nec enim , dum in generalibus versatur , potest pharmacum accommodum adhiberi. Est dolor , qui quandoque de grandi aliquo peccato , quandoque etiam de leviori , quandoque etiam de eo quod non nisi apparenter malum , suscipitur , reliquis quibuscunque sepositis : id sc. molitur Diabolus , ut , in dolore de hoc vel illo , conquiescant , nec ad cætera animum adjiciant. Id intelligant , qui sic dolent , quod non id facit , ut , cæteris prætermiſſis , unum duntaxat in oculis ferant peccatum , nisi aut illa incognita prorsus , aut quæ memoriâ excidere , aut illa ulterius scrutandi non datur opportunitas , ut in jamjam morituris. Qui de uno peccato ex animo dolet , ille de omni , quod ei pro peccato , si modò in mentem venerit. Monendi sic dolentes , ut cor vitæque consuetudinem accuratius perquirant , ut ab uno peccato ad alia tranſeant , non sic in uno hæreant , ut alia quæcunque negligant. Est dolor , quem vel timor mortis , vel gravius aliquod flagellum Dei , decumbentibus aut aliàs perculſis extorquet. Oritur hic , ut plurimum , non ex peccati odio ; sed ex mortis , & , quæ inde ſecutura , malorum ſenſu. Compertum id , ejuſmodi poenitentiam raro cordatam eſſe. Cum ſic dolentibus cauſè agendum , acri indagine explorandum , cujus generis ſit dolor : nec quod hic , etiam ubi meliora polliciti , de gratiâ in Chriſto , niſi hypotheticè , ſermocinandum. Eſt porro dolor legalis , quo cor concutitur , ſed non emolliitur , quo

opera contremiscit , at non in pulverem comminuitur. Duplex hic; alius, quo magni in animo tumultus concitantur , omnia horribus plena, præ conscientia terroribus cingula fumborum dissolvuntur, genuaque invicem colliduntur; nec tamen de Christo distinctè cogitant , nedum ad eum ex animo festinant. Dolor hic, ut ulcera, ad maturitatem perducendus; nec enim adhuc consolationum Dei capax , ut qui plerunque in nihilum evanescit. Est alius dolor , quo spiritus servitutis opus suum adimpleverit ; cum sic peccatis onusti , qui dolent, ut conditionis tam miserandæ tædeat , de remedio sunt abundè solliciti , ad Christum festinanter properant ; facit hic , ut, in se desperabundi, aliò se recipiant. Denique est dolor Evangelicus, quo quis de peccatis , ut quibus Deum omni modo beneficium, misericordem, læserit, ex animo dolet. Cor hic duritiem exuit, mollitiem induit, ejus petrosa natura aufertur. Pro dispari doloris naturâ variè dolentibus se accommodet pastor.

Can. 5. Explorandum, a quæ illorum qui animo abjecto sunt, spiritualis sit conditio : Sintne carnales, vel spirituales; sub lege, an sub gratiâ. Examen hoc , ex quæstionibus dextrè propositis , quibus quid in corde latet discooperiant , instituendum. Nec non ad totam vitæ consuetudinem attentus sit pastor, nunquid reperiatur, quod professioni, quam præ se ferant, *ἀνίσταλον* sit, singula rimeretur, ut de afflicti conditione spirituali ritè judicet. Plurimum id refert; cum inde periculum , si carnales ut spirituales alloquamur , 1. Ne eos vanâ spe lætemus, fallacem de seipsis opinionem imbibant. 2. Ne nomen Dei in vanum sumatur , si consolationes, quæ iis non conveniunt , ut portio sua assignentur. 3. Ne pastori sint dedecori , cum dein ut carnales se detexerint, quos ipse pro spiritualibus habuit. Atque sic via munienda.

Sequi-

a Inquirendum quæ sit eorum conditio spiritualis.

Sequitur, ut dicam, *Quomodo verbum*, quod cuique idoneum, dispensandum. Cui inservit Canon hic generalis.

Canon. Verbum, defessis accommodum, tum deum dispensatur, si in aliquibus præmoneantur, in aliis dirigantur, in aliis sublevantur. Præmonendi. 1. Ne tam^a in nos, quàm in Deum, qui solus consolationum fons, oculos defigant. Id duntaxat penes nos, ut verbum, quod illis congruum, feligamus, proponamus, applicemus. Non solatium præbet, quod vel dextrè accommodatur, nisi cœlicus proveniat efficax Spiritûs afflatus. *b Ego ipse sum consolator vestror.* Deus dicitur esse *omnis consolationis Deus.* Proni in id, qui animo vulnerati, ut consolatoribus tribuant supra quod par. 2. Ne illico vel à Deo salutem expectent. Ei attendant oportet, usque dum advenerit tempus præstitutum. *Qui credit ne festinet.* Habemus nos tempus quod nostrum, Deus quod suum. Solus sapit qui consolatur, & tempus maximè opportunum deligit. *d Præstolabor Iehovam, qui abscondit faciem a domo Iahakobi.* Bonus est *e Iehovah ipsum expectantibus,* &c. *Bonè est acquiescenti in salute Iehovæ.* 3. Ne sic post consolationes anhelent, ut vel 1. Se miseros putent, quòd, ad tempus, illis lucem vultûs sui subtrahit Deus. Tutior enim illa conditio, in timore & sollicitudine esse, quàm gaudio repleri. Ut f Gerson. Spiritualium consolationum utilior subtrahitio, quàm concessio, &c. Avidus, vel minùs confidens, qui ex sui discussione sedula contremiscit, trepidat, est Deo propinquior, quàm qui dulcedine devotionis, cuiplerunque se immiscet Diabolus, fruitur: in hunc sensum ibidem Gerson. Vel 2. ut officia, quæ vel Deo vel hominibus debent, negligent. Plerunque, ad levamen attentiores, qui consternati,

M 4

nati,

a De multis præmonendi sunt. *b* Isa. 51. 12. *c* 2 Cor. 1. 3, *d* Isa. 2. 17. *e* Lam. 3. 25. 26. *f* Pag 3. in remed. contr. pusillan.

nati, quæcunque illis incumbunt necessariò faci-
enda, susque deque habeant. Citiùs multò, fide-
liter quod suum facientibus, spiritum consolatio-
nis immisit Deus, quàm iis, qui, charitatis offi-
ciis postpositis, à terroribus immunitatem im-
portunè efflagitant. 4. Præmonendi, ut tam re-
sponsis auscultent quàm dubia multiplicent. Pro-
ni in id, qui sic infestantur, ut omnem qualem-
cunque consolationem avertentur, ut objectio-
nes de novo excogitent, ut datâ operâ ad ea quæ
dicuntur oculos occludant, ut nunquam finiendis
quæstionibus locus sit.

Atque de his præmonendi, sequitur in quibus
dirigendi. 1. Primo, a Ab otio, solitudine, reti-
centiâ caveant. Ab otio, *nec enim est aliqua cogita-
tio, tam turpis, tam abominabilis mala & execran-
da, quam non.* Ut Gerson, inveniet otiositas. Nam
cor vacantis otio, ait idem, est instar molendini,
quod, cum non habet ad molendum bonum frumen-
tum, quia in continuo motu est, molit & consumit se-
ipsum, etiam ad totalem sui consumptionem, & de-
structionem, nisi prohibeatur alicujus diligentia. Est
itaque legitima vocatio, cui diligenter incumbi-
mus, optimum contra tentationes antidotum.
Est quilibet in otio contabescens, ut domus illa
recens versa & ornata, in quam redeunt, qui mo-
dò egressi videbantur, septem spiritus mali, at-
que illic habitant. A solitudine caveant, quòd &
tristitiam adauget, & faciliùs à tentante circum-
veniuntur, cum non adest qui succurrat. b *Vas soli.*
*Cui enim non est adversus omnes satis virium, cir-
cumvenire quærit solitudinem singulorum,* ut ait c Cy-
prianus. Denique, nec silentio premant, quæ
illos malè habent, ne, ut vulnera quæ occultan-
tur, intus putrescant. Sunt animi vulnera,
quæ, vel retegendo, sanantur, sunt, quæ,
pectore conclusa, animum exedunt, scil. id
sug-

a In multis dirigendi sunt. b Eccl. 4. 10. c Eph. 1.

suggerit Diabolus, vel phantasiâ vel Scripturas depravando. Non sic peccâsse quemlibet; Quod à Deo finaliter rejeâti, qui sic. Aliorum, quibus Deus dedit linguam eruditorum, hîc implorandum judicium; cùm in id nos proni, ut turpiter hallucinemur. ^a *Qui confidit animo suo, stultus est.* Carnificinam heu quantam pertulerunt, Satanæ tentationibus quàm sunt absorpti, qui sua omnia celata voluere, nil aliis detegunt, omnia in sinu devorant! 2. Secundò, Dirigendi, ut, plerisque Satanæ tentationibus injectis, non disputando, sed aliò animum avertendo, obsistant, ut quæ de *αὐτοκτονία*, quæ de blasphemis in Deum cogitationibus, & siquæ porro in animo conclusæ manent. Viscosæ sunt hæ naturæ, quò quis se iis expedire intentiùs conatur, ita immergitur magis. Cum Christo potiùs dicendum, *Abi Satana*, sic enim scriptum est, &c. Sic, in Deum blasphemias evomenti Rabsake, ^b non responderunt ei quidquam. Potius in Dei sinum effundendæ querelæ nostræ. Hoc suadet Gerson. ^c *Tentatio illa gravis & turpis blasphemia, seu quæcunque alia quæ in sola cogitatione versatur, vincitur potiùs eam contemnendo, & se de eâ excutiendo, & ad alia fortiter mentem retrahendo, quàm multum cum ipsâ litigando, repugnando, disputando.* Et idem, In quantum enim quis nititur sufflando fortiter extinguere magnum ignem, amplius de tanto ignis inflammescit vehementius & augetur citius, Et alibi, ^d *Frequentius, hæ cogitationes melius vincantur, si eas nihili pendimus aut curamus, sed aliis in rebus occupamus animum, quàm si eas vi nitamur propellere.* Terriò, Dirigendi, ne sic terroribus tristitiæ, vel de salute dubitationibus, indulgeant, ac si, ex iis, Deo commendati magis. Extrahit quandoque, qui solus potest lucem exte-

M 5

bris,

^a Prov. 28. 26. ^b Isai. 36. 21. ^c Tract. de modo se habend. contr. mal. immiss. ^d De divers. tentation.

bris, ex angoribus his spiritum de novo formatum; non ipsi ex se tale quid producant. Ut cardui fertiliores, non ex se agricolæ arident, sed quòd soli pinguedinem denotant: sic qui animum perturbant scrupuli, non à se probandi, sed quòd cordis reſtitutionem arguunt.

Atque sic dirigendi; ſequitur ut dicam, Quomodo ſublevandi. Hic labor, hoc opus. Quod ut foeliciùs ſuccedat; Primò diſcriminandi, pro ſua variâ conditione, qui animo vulnerati; alii terroribus legalibus duntaxat conſternati jacent, qui adhuc ſub lege, id eſt, in perditâ conditione; alii qui porro Euangelicè dolent, & ſub gratiâ. Variè mutanda vox, ut conditionum diſparitas. Secundò, Aliquid cavendum, ne in ſublevando aberremus. Quod ad primum; ubi diſcriminaviſmus, ſic progrediendum.

C A P. XIX.

Cum legaliter vulneratis quomodo agendum.

Qui dolore legali conſternati, b tempore ſuo, ad promiſſiones, de miſericordiâ per Chriſtum obtinendâ, amplectendum, invitandi. Dico, tempore ſuo, id eſt, cùm ſpiritus ſervitutis tranſegit quod ſuum, ſcil. cùm verè volentes ut Chriſtum participant, cæteris quibuſcunque vilipenſis, illo fruuntur. Navigat hic inter Scyllam & Charybdin paſtor: nec enim diutius, quàm par eſt, in ergaſtulo legis concludendi, nec citius quàm oportet, educendi. Magnum ex eo periculum, ſiquando vulnera, quæ intus tabida, ulterius corrodi oportebat, ea ſtatim medicamentis lenioribus curantur. *Vbi homines ſenſerint, quàm graviter deliquerint, ait Calvinus, c illic non ſtatim curandus eſt dolor, quemadmodum impoſtores delinunt*
con-

a Quomodo ſublevandi ſunt. b Legaliter territi, ſuo tempore, ad amplectendum promiſſa invitandi. c In Joël c. 2.

conscientiis, ita ut sibi indulgeant & se fallant inanibus blanditiis. Medicus enim non statim leniet dolorem, sed videbit, quid magis expediat; forte magis augebit, quia necessaria erit acrior purgatio. Sic etiam faciunt prophetae; cum vident trepidas conscientias, non statim adhibent blandas consolationes; sed potius ostendunt, non esse ludendum cum Deo; & sollicitant, sponte currentes, ut sibi proponant terribile Dei iudicium, quò magis ac magis humilientur. Et Cyprianus sic ^a Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum dum servat, exaggerat; aperiendum vulnus est & secandum, & putaminibus amputatis fortiori medela curandum. Vociferetur & clamet, licet, & conquerratur ager impatiens per dolorem; gratias agei posterum cum senserit sanitatem. Et Augustinus: ^b Medicus crudelis est, qui exaudit hominem, & parcit vulneri & putredini. Et Cassiod. Rab. ^c Hic lavacra mollia, ille ferrum quarit ad vulnera. Perinde & illud satagendum, ne, legalibus fulminibus prostrati, dolore absorbeantur; spes illis facienda, posse, si modò credant & resipiscant, misericordiae divinae participes esse. Dico, debite humiliatos, tempore suo, ut promissa amplectantur, invitandos. Aliud enim est applicare, aliud invitare ut ipsi applicent. Iis, qui sub gratiâ, duntaxat promissa applicamus; vel eos qui extra sunt, ut ipsi fide accipiant, provocamus. Huc conducit, 1. Ut, quæ ad credendum alliceant, in unum aggregentur. 2. Ut, quæ impediunt, remora amoveantur.

Quæ ad ^d promissiones de gratiâ per Christum amplectendum alliciant, sunt ex aliis hæc:

Primò, ^e Quòd Deus suo mandato, cui ex mandantis auctoritate adstringimur, ^f fidem in

M 6

Chri-

^a Serm. de lapsis. ^b In Psal. 34. ^c In Matth. 9. ^d Incitamenta proponenda sunt, ^e 1 Joan. 3. 23.

Christum exigit. Non nobis liberum, sed, ut à Deo impositum, necessarium. Mandatum est, non legale, sed, quod ad vitam æternam ducit, Evangelicum. Mandatum, ^a cui adest qui mandavit, ut ei obtemperandi facultatem tribuat.

Secundò, Quòd promissis divinis adherentes, Deum, ut quam & infinitè misericordem, & omni modo veracem agnoscunt, honore summo afficiunt; qui secùs, & eum, cùm mendacem, si dem non adhibendo, faciunt, ignominiâ omnium turpissimâ dedecorant; & in misericordiam, quæ omnium uberrima, quam non credendo vilipendunt, peccant atrociter. Gratia sc. Dei in Christo, quæ ineffabilis, oblata respuitur. Annon hoc peccatum omnium, quæ unquam fuère, atrocissimum? *Spiritus b arguet mundum de peccato, quòd non credidère in me. c Quomodo effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?*

Tertiò. Quòd Christus, qui patris expressa imago, neminem, qualicunque morbo affectum, cujuscunque peccati reatu constrictum, opem ejus efflagitantem rejecit. ^d *Qui venit ad me, sive Judæus, vel Gentilis, sive Barbarus, vel Scythæ, sive servus, vel liber, non ejecerim foras.* Etiam in eos, ^e qui non opem ejus implorarunt, misericordiam exercuit; sic & ^f *ab iis, qui non quæsivere, inventus est*: multò magis iis, qui ad ipsum oculos indefessè dirigunt, ab eo, ut peccata remittat, toti pendunt, illum *ἀδελφίῳ* quarunt, sui copiam faciet.

Quartò, Quòd sub peccatorum g onere ingemiscientes, ad se ut veniant, peramanter invitatur. Invitat ille, qui potius rogandus erat: nec ipse solùm, dum in terris, invitavit, sed, & in cœlos subvectus, suos substituit legatos, quibus id negotii concredidit, ut orent obsecrent, etiam alienos,

^a Joan. 12. 50. ^b Joan. 16. ^c Hebr. 2. ^d Joan. 6. 37. ^e Luc. 13. 14. ^f Isa. 65. 1. ^g Matth. 21.

alienos, qui inimicos, ^a ut Deo in Christo reconcilientur. Etiam ærumnosis, pauperibus, cæcis, nudis, consilium dat, ^b ut emant ab eo aurum igni exploratum, &c. non subtrahet, qui consilium dat utemas.

Quintò, Quòd vel trepidanter ad se venientes, ut mulierem hæmorrhoißam, vel etiam aliorum d humeris ad ipsum deportatos, gratiosè suscepit, pro suâ misericordiâ sanavit, ^c etiam fumigans linum haud se extincturum promisit Dominus Jesus. Quis non ad eum, miseros sic commiserantem, accurreret, in ulnas misericordiæ ejus se projiceret, utcunque miserrimus, utcunque vel humi duntaxat serpens?

Sextò, Quòd Euangelica, ad Christum participandum, invitatio est indefinita: quisquis famelicus, ^f siticulosus, quicumque vult, veniat ad aquas, emat, bibat. Cur quis se excluderet, cùm id non constet, quòd Deus aliquem quem vocat excluferit?

Septimò, Quòd Christus, in iis quæ ab ipso ad nos deveniunt beneficiis, gratis communicatur; omnia ex gratiâ: Etiam si non adsit pecunia, vel pretium. *g Non propter vos, ego facturus sum, sed propter nomen sanctitatis meæ. Curabo ^h aversionem eorum, & amabo eos liberâ animi voluntate, Non coactus. ⁱ Gratis justificari dicimur. Qui vult, ^k accipiat aquam vitæ gratis. Qualis sis vel fueris, quid refert, ubi omnia ex merâ gratiâ?*

Octavo, Non tanti id apud Deum, quid asserimus, quàm, quid ex animo parati sumus accipere. Est Christus, & quæ in illo divitiæ, donum Dei; Ut donum accipiamus, sufficit quòd velimus. Nec fides, quâ accipitur Christus, tam ad promissâ asserenda, quàm ab iis referen-

^a 2 Cor. 5. 20. ^b Apo. 3. 17. ^c Luc. 8. 47. 48. ^d Marc. 2. 3. 5. ^e Mat. 12. 20. ^f Isa. 55. ^g Joh. 7. 37. ^h Apoc. 22. ⁱ Esa. 55. ^j Ezek. 36. 12. ^k Ose. 14. 4. ^l Rom. 3. 24. ^m Apoc. 22.

ferenda. Ea enim multoties in animo recolendo, iis meditatione quasi incubando, soliloquiis nosmet exsuscitando, sensim illabitur fides.

Nonò, Quòd Deus, quicum in Christum credendo nobis negotium est, omni modo misericors arguitur, 1° A naturâ Dei, in quâ cum fundetur misericordia, necesse id ut sit infinita, adeoque peccatis quibuscunque, cum finita, praponderet. 2° A Scripturis, in quibus graphicè delineatur; ut *Exod. 34. Ose. 11. 8. Ps. 103. Mic. 7. 18. Esa. 55. 7. 8.* 3° Ab affectu, ad commiserandum summè propenso, *Psal. 32. 5. Inquebam, confitebor defectiones Domino, & tu sustulisti pœnam peccati mei.* ^a *Tu quamvis scortata sis cum amicis multis, tamen revertere ad me, dictum Iehovæ.* ^b *An ullo pacto delector morte improbi? Ne vivam, si delector morte improbi, sed delector cum revertitur, &c.* Cum ^c longe adhuc abesset, vidit eum pater, & intimâ misericordiâ commotus est, & accurrens incidit in collum ejus, &c. Filius ad patrem non nisi proficiscebatur, pater ad filium accurrebat. 4° Ab exemplis, eorum qui omnium deploratissimi, ^a in quos Deus nihilo seciùs misericordiam exercuit: Ut Adami, Manassis, Judæorum, *Isai. 1. Mariæ Magdalenæ, Pauli Apostoli, & Et hæc erant quidam, sed, &c.*

Decimò, Non credentium miseranda conditio, credentium omnium foelicissima amplifcetur, ad vivum depingatur: atque his, aliisque ejusdem generis, suadendum, legaliter vulneratis, ut credant.

Sequitur, ut remoræ, quæ, quò minùs credant, impedimento sunt, amoveantur. Sunt illæ, ex aliis, hæc.

Primò occurrunt, qui suam causantur, præ aliis, indignitatem. His hæc, s vel quæ id genus,

^a Jer. 3. 1. ^b Ezek. 18. 23. & 33. 12. ^c Luc. 15. ^d Isa. 30. 18. ^e 1 Cor. 6. 11. ^f Remoræ amovendæ sunt.

nus, ut animo recolant, suggerenda. 1. Quòd, ad Christum patet aditus, non quia digni, sed ut digni simus. Quid opus Christo, nisi indignis? In eo illustrior gratia quæ in Christo, quòd omnium indignissimos restituit, ad salutem æternam perducit. 2. Quòd hæc omnium, antequam vocati, sors communis, a quòd suo sensu peccatorum maximi; quis unquam, priusquam gratiam quæ in Christo amplexus est, in se dignitatem aliquam antecedaneam animadvertit! Superbiz id, ut nobis aliquid præ aliis arrogemus. 3. Quòd, quo indignitas cujusque suo sensu major, ita gratiæ quæ in Christo capacior. Receptivitas est pro gradu vacuitatis, ut quis vilior, dejectior, ita in hunc uberius effundit Deus suam misericordiam. Vina dulcissima, in hypogæis profundissimis reponimus, aquas pretiosas non nisi vasis vacuis infundimus. *Descendit iste, b potius quàm ille, justificatus, ad domum suam. c Quisquis factus, huc divertat; quisquis demens, venite, vescimini cibo meo, &c.* Luc. 14. cap. 22. *mendicos, & mancos, claudosque, & cecos. huc introducit.* 4. Quòd ille indignitatis sensus, qui nos ab accessu ad Christum arcet, non est à Deo; exigit ille ejusmodi duntaxat gradum, qui nos ad Christum cogat; est à Diabolo, qui hos à Christo prohibet. Laus illa d Cananæ, quòd, utcumque canibus annumerabatur, micas tamen, quæ cadebant à mensâ, vendicabat. 5. Quòd pretium pro peccato exsolutum infiniti vigoris, valoris; cum ubi eo, qui tam Deus quàm homo, præstitum. Quam non æquiparat dignitatem sanguis Dei effusus? Misericordia, quæ in Deo, non potest non exerceri pro amplitudine meritorum Christi; quæ cum pro dignitate personæ infinita, necesse id, ut exsuperent qualemcumque indignitatem. In Christi merita injurii, qui suam

a Rom. 3. 13. b Luc. 18. 14. c Prov. 9. 4, 5. d Matth. 15. 27.

suam indignitatem, quò minùs ad eum accedant, obtrendunt. 6. Quòd Christus, dum in terris, datâ operâ omnium indignissimos, è peccatoribus omnium gravissimos, ad gratiam participandam vocavit: Ut Zacchæum, foeminam peccatricem, Mariam Magdalenam, publicanos, meretrices. Hoc consilio sic factitatum, ut & suam exuberantem, in peccatis condonendis, misericordiam palàm faceret; &, qui indignissimi, spem veniæ conciperent. 7. Quòd qui neminem, dignitate aliquâ inhærente ductus, vocavit, nec rejicit propter indignitatem. *Vocavit a nos, non ex operibus, sed ex suo proposito & gratiâ,*

Secundò; alii, Christum per fidem accepturi, plures interponunt conditiones, quàm interposuit Deus; ut, quòd non sat humiliati, non adhuc sanctificati. His hæc proponenda. Primò, humiliatio, sive dolor pro peccatis, est vel legalis, vel Evangelicus. Evangelicus non præcedit, sed sequitur credentem; credendum, ut sic doleas. Qui legalis non requiritur ut conditio, absque quâ nullum ad Christum jus; sed, ut dispositio, quâ ad Christum recipiendum verè volentes reddimur. Non enim quis ad Christum accelerat, usque dum se verè miserum senserit. Quisque potest ad medicum accurrere, ab eo medicinam petere; nullus tamen ad illum se recipit, nisi ægrotus. Atque ut hic ex morbo graviore, ille ex leviusculo, uterque ad medicum accedens, tam hic quàm ille medicinam reportat, medici beneficio fruitur. Sufficit ille morbus, qui cogit ad medicum; & ille dolor, sive intentior sive remissior, qui ad Christum deducit. Non Deo id gratum quòd quis, dolore legali consternatus, animum despondet; sed quòd, sic vulneratus, Christum præ totius mundi gazis æstimet, ad eum toto impetu feratur. Quod exigit Deus non nisi propter finem; ejus ille, qui firmi
infer-

inserviat, sufficit gradus. Non ait Christus, si quis taliter sitiat, veniat ad me; sufficit, quòd eatenus sitiat, ut lubenti animo accedat. Humiliatos, non ex gradu, sed ex veritate, metitur Deus. Secundò, sanctificatio, sub quâ intelligo justitiæ amorem, peccati odium, &c. non est conditio novi fœderis; sed est res promissâ, fœdere involuta, quæ fide recipitur. Non fides promissis de Christo communicando subtrahenda, quòd non sanctificati; sed credendum, ut sic, fœderis ex fide participes, sanctificemur, ad quodvis bonum opus habiles simus. Non illa fœderis Evangelici formula, Fac, ut credas; sed, Crede, ut facias. Christus elevatur ad dexteram Dei, ut det resipiscentiam; non, ut primò Evangelicè resipiscentes, dein credant. Eapropter à credendo temperare, quia benè agendo impares simus, est, ac si cibum quis repudiaret, quòd pro inediâ languesceret. 2º Promissis credendum, quia nobis à Deo exhibentur; non quia Spiritum sanctificationis recepimus: nec enim, quod naturâ posterius, potest esse pro fundamento ei quod prius est. 3º Vacillaret, necesse est, fides, si sanctificationis fructibus, qui nonnunquam latent, se ex oculis hominum subducunt, in totum niteretur: id ei pro fundamento substernendum, quod non mutationi obnoxium, sed semper idem. Hoc solum est, promissio divina, in Christo, à Deo verace & immutabili, facta & oblata.

Tertiò, Sunt qui ordinem invertentes, à credendo prohibentur. Sic illi, 1º qui minimè credunt, quòd non electi. Quibus sic respondetur: 1º Quòd, non decretum Dei, quod abditum; sed, voluntas ejus in verbo revelata, nobis est pro norma. Est hoc, ^a in arcana Dei se ingerere, quod temeritatis maximæ. 2º Credendum, ut probeamus nos esse de numero electorum; non consue-

à

^a Deut. 29. vñ. 29.

à credendo desistendum, usque dum nos sciamus esse electos. Nullus in Christum credit, quia se novit electum esse; sed, ut se electum cognoscat, credat oportet.

2° Et illi ordinem invertunt, qui ex eo promissis credere abnuunt, quòd ad eos solùm pertinent promissà qui jam credunt. Quibus sic resp. Aliud est jus ad promissà, aliud jus in promissis. Ut quis jus habeat in promissis, necesse id, ut prius credat; ut jus habeat ad promissà, quòd credituris sat est, sufficit promissorum promulgatio, oblatio. 2° Quòd supra dictum; sunt promissà, iis qui credituri, pro fundamento, in quibus suam reponant fiduciam; non acsi promissis nil iis negotii, nisi qui jam credunt. Fides est à promissis; ea in animo versanda, reportanda; non, priusquam ad illa animum advertimus, supponenda.

3. Et illi qui credere nolunt, eò quòd Christi merita haud possunt sibi applicare. His sic resp. Quòd applicatio sequitur fidem, non antecedit, ubi enim quis fide in Christum sevolvendo conjecerit, ad peccatorum remissionem obtinendam, exin ut in meritis Christi, quæ jure ut sua vendicat, gloriatur. Promissum enim cum, in eo quòd exigebat, impleverit; rem promissam sibi, ut suam, applicet.

Quartò, Sunt qui seipsos ex rationis modulo, non ex verbo Dei metiuntur, ut qui nil credituri nisi quomodo id fiat comprehendant. Atqui *non ex sensu, a sed ex fide vivendum*. Abrahami laus, *quòd non corpus suum mortuum consideravit, &c.* Alii temerariam præsumptionem, si credant, arbitrantur. At non præsumit, qui, vocatus, venit. *Confide, b surge, vocat te*, sc. quemlibet peccatis defessum. Alii, sed falsò, humilitatis esse autumant, ut à credendo abstineant. At obedientia, quæ in

cre-

credendo præstatur, speciosâ hâc humilitate multò gratior; ut videre est ^a in Petro. Deus multò magis honoratur, fidem promissis de misericordiâ adhibendo, quàm ad justitiam & potentiam solum contremiscendo. Quid denique nobis, ubi promissis præceptisque divinis credendum, cum ratione; quæ, ut ignis fatuus, in devia abducet? Qui derelinquunt lucem verbi Dei, humanæ rationis scintillis auscultantes, in dolore moriuntur.

CAP. XX.

Cum Evangelicè dolentibus quomodo agendum.

Euangelicè, ^e ut qui sub gratiâ, dolentes, de reconciliatione cum Deo certiores. Sic dolentibus, non solum proponendæ gratiosæ in Christo promissiones, sed etiam porro rati-habendæ; quibus sc. ut suâ forte gaudeant. Maxima inde in conscientiis hominum, etiam ad Deum conversorum, certamina nascuntur; cum, non esse sub gratiâ, suggerit Diabolus. Recurrendum hic pastori, ad illa gratiæ minima indicia, quibus, sic affectos, sub fœdere esse evincat. Minima ^d autem illa gratiæ indicia desumenda, vel ab affectibus, ut circa bona spiritualia versantur; vel à modo, quo peccatum in regenitis existit. Affectus hi, præ aliis, sunt Amor, Desiderium, Gaudium.

Primo, quicumque ^e amat quod bonum, vel bonos, propter bonitatem, oderit quod malum, ille sub fœdere. Thesis hæc 1 Explicanda, 2 Probanda, 3 Dicendum, quis sic amat, quis sic oderit.

1. Bonum est, vel Morale, ut quod in irrogenitis, vel Ethnicis, occurrit: vel Spirituale, quod

^a Joan. 13. 8. ^b Isa. 50. ^c Euangelicè dolentibus promissiones rati-habendæ. ^d Minima indicia gratiæ sumuntur, vel 1: Ab Affectibus circa bona spiritualia. ^e Primus affectus desumitur ab amore.

quod tam malis quàm bonis commune; ut sunt dona, quæ appellant Scholastici, gratias gratis datas: Vel salvificum, quod à Spiritu sanctificationis proficiscitur, ut timor, amorque Dei, carnis mortificatio, vivificatio, & quæcunque ut Sp. sancti = fructus germani enumerantur. Ad hæc regenerationis effecta, non ad illa, terminatur amor ille qui foederati character. Bonitas, sive in abstracto, sive in concreto, ut in bonis, amanda. Non id fat, quòd bonum, vel bonos, approbemus; quòd his favemus, reverentiam exhibemus, benefacimus, vel illud laudamus; velleitate quâdam incompletâ ad id propendemus. Et bonis immisceat se spiritus noster, & bono conglutinetur amantis anima, ei intimo affectu adhærescat. Nec enim id sufficit, quòd nobis cum illis convenit, ut globi in puncto; sunt contigui, possunt, in eodem tertio, & boni & mali convenire; in utrinque agnitis sanctitatis officiis, ut vasa, quorum unum contegit alterum, coaptentur oportet. Malum, quod odio habendum, est, cujuscunque generis peccatum; ut, in aquâ, par guttula, & totius Oceani, ratio; sic, quoad ἀγορίαν, unius & omnium peccatorum. Non fat id, ut à malo quis desistat; nisi, ut bono repugnans, odio habeat: non quòd ei ad tempus succenset; nisi porro, quod est odisse, aboleri cupiat.

2. Qui sic, & bono & bonis, intimo affectu adhæret; quòd ille regenitus, constat; 1. Quòd intimus amor fundatur in similitudine amantis & amati. Est enim amor, consonantia appetitûs rationalis ad apprehensum, ut conveniêns; sic Aquinas. Non nisi sanctus, ut qui eâdem sanctitate imbutus, amat sanctum. 2. Omnes alii affectus radicanantur in amore, ab eo profluunt; est animæ regina; amor est animæ quod gravitas lapidi; hinc animæ pondus vocat schola; quo ferrur,

eo

cò propendet tota animi vis. Est à Deo regeneritus, qui toto animæ impetu bono & bonis adhærescet. 3. Transit amans in naturam amati. Amoris ille effectus est, unio amantis & amati; est amor connexor, ^a ponit amantem in amato. Qui unus spiritu cum bonis, necesse ut bonus; qui coalescit in unum cum bono, ^b ejus cordi legem suam inscripsit Deus. 4. Qui amat ^c regeneritum, necesse ut amet regenerantem; qui imaginem deperit, multò magis amat prototypum. 5. Qui bonis intimo affectu ferruminatur, is eadem cum illis ^d gloriâ æternâ gaudebit. *Psal. 15. Matth. 10. 41.* Porro, qui peccatum, quâ peccatum, oderit, ille regeneritus. 1. Quod timor ille Jehovæ, quo boni à malis secernuntur, hoc indigitatur. 2. Amor ille quo nos sibi ^e desponsat Jehova, odio mali, ab adulterino dignoscitur. Ecclesiam Ephesinam non à Deo defecisse, id indicium, quòd Nicolaitarum facta oderit. 3. Ejusdem partus gemelli, diligere justitiam, & odisse transgressionem; aliud sc. ex alio enascitur. Cum enim, ut ^f Aquinas, nihil odio habetur, nisi quod adversatur bono convenienti, quod prius amabatur; omne odium ex amore nasci necesse est.

3. Videndum, quomodo id, bonum vel bonos amanti, innotescat, & quòd amat, quod sincere amat. Amare arguitur, 1. Si nil æquè exhilarat, ac si utrisque frui datur bonum ut faciat, bonis ut se adjungat. Nil æquè contristat, ac ab utrisque secludi. Id perditè amamus, quo si potiamur, digito cælum attingimus. 2. Si iis præ aliis indignemur, qui vel bonum averfantur, vel bonis injurii. Amor intensior nihil ægrius fert, quàm despiciatui haberi quod unice diligit; ira hinc amori famulatur. 3. Si nobis nil in votis magis, quàm, ut, quod cupimus, bonum faciamus, vel

^a 1 Sam. 18. 1. ^b Jer. 31. 33. ^c 1 Joan. 5. 1. ^d 1 Joan. 3. 14. ^e Prov. 8. 13. ^f Psal. 97. 10. Apoc. 2. 6. Hebr. 1. 9. ^g 1. 2. qu. 29. art. 2. ^g Psal. 16.

vel bonorum consortio fruamur. 4. Si præ aliis ^a peculiarem erga illos affectum, ut occasio fuerit, e primamus. Sic Deus non parem erga improbos ac bonos testatur amorem. Bonis autem tum sincere & cordatè adhærent, 1. Qui omnes sanctos, non quosdam duntaxat, amplectuntur. ^b *Charitatem audiens in omnes sanctos.* 2. Qui reliquis sanctiores, eos affectu ardentiori si prosequamur: pro pietatis ampliori mensurâ, exardescit magis dilectio. 3. Si eos, quorum dispar nobis à naturâ genius, tamen Christi causâ complectimur. 4. Si qui nobis nec benefecerunt, nec benefacturos verisimile, eos nihilo seciùs diligimus. 5. Si iis, de quorum pietate & sanctitate non nisi auditione accepimus, ^c corda nostra adhærent. Perinde sincere quis peccatum odisse putandus est, 1. Qui omnia ut unum oderit. Est odium, ut Arist. *œtèrâ pñ.* 2. Qui peccatum, in quocunque, vel sibi charissimo, odio prosequitur: haud ^d toleret, ubicunque invenerit. 3. Qui vili æstimat, quos peccatum viles reddidit. *Psal.* 15. 4. Qui quicquid nobis vel occasio mali, *Iud.* v. 23. vel speciem ^f mali præ se fert, quâ sic, 1 *Thess.* 5. v. 22. odio habet; non solum rem deformem, sed & ejus effigiem, odisse oportet. 5. Qui constans est, ita ut nec aliquando intermittat, nec cum eo reconciliatur.

Secundò, ^g Qui toto cordi desiderio fertur, tam ad gratiam, quàm ad misericordiam, is sub fœdere. Est gratia, quâ peccatrix natura depōnitur, spiritus mentis tam ad bonum peragendum, quàm ad malum vitandum, renovatur. Est misericordia, quâ à maledictione quis liberatur, & lucido Dei in Christo vultu fruitur. Cordis desiderium totum, Evangelicè, non legaliter, intelligendum. Sic est, cùm abest illa cordis duplicitas, quâ

^a Heb. 6. 10. ^b Philem. v. 5. ^c *Psal.* 119. 104 128. Deut. 13. 16. & 33. 9. ^d 2 Reg. 3. 13. ^e 2 Chro. 19. 2. ^f Prov. 29. 27. ^g Gradus affectus desumitur à desiderio.

quâ aliud quid pari affectu prosequimur. Desiderium hoc sit, 1° Rectè fundatum: sic erit, à corde ex sensu peccati contrito; simul ab electione absolutâ, non à vellèitate incompletâ, oriatur. Absoluta illa electio, cum, singulis subductis, a viam præceptorum Dei eligimus. 2° Feratur in spiritualia hæc, ob insitam pulchritudinem, Cant. 1. 3. Non solum, b quia nobis commoda. 3° Sic constans, c ut quod, cum in voluntate radicatur, habet causam perpetuantem, nunquam evanescit, utcunque remittatur. 4° Sit fervens & intensum: ut, quod obstacula quæque perrumpit; alia quæcunque desideria, ut cui obversatur nobilior objectum. restinguit, 5° Sit efficax: d ut quod, pro mensurâ gratiæ, in usu mediorum se exerit; non pigrum, aut ut desidiosum, Prov. 13. 14. & 21. 25. Ejusmodi desiderium Deo gratum esse arguitur. 1° E Scripturis. e *Iehova propitius sit ei, qui animum suum comparaverit, &c. quamvis non sit, &c. Sit auris intentæ in orationem servorum, qui cupiunt revereri nomen tuum. Desiderium mansuetorum audivisti Iehova. g Voluntatem timentium se fecit.* Jer. 29. v. 13. *Quærentes me invenietis, &c. Tren. 3. 25, Bonus est Iehova animæ requirenti ipsum.* 2. An candido illo, qui in Deo, affectu: quo sic in suos propendit, h ut voluntatem pro facto habeat, desiderium pro re peractâ. Ut filiis i indulgent parentes, ut sponsus sponsæ; sic Deus suis. Si homines, pro suâ ingenuitate, affectum pluris æstiment, quàm effectum, (potest enim hoc adesse, cum cor abfuerit; non hic adesse, quin cor adsit) annon sic Deus? Isa. 55. Sic Christus k dum in terris. 3. Voluntas, & actio, ejusdem generis sunt, ab eodem fonte fluunt, gradu tantum distinguuntur; ad quod ex actione, ad idem

ex

a Psal. 119. 137. b Heb. 11. 29. c Psal. 37. 4. Luc. 18. 1. Efa. 26. 8, 9. d Psal. 37. 25. e 2 Chron. 30. 18. 19. f Neh. 1. 11. g Psal. 10. 17. & 145. 19. h Matt. 5. 6. i Mal. 3. 17. k Marc. 13. 49.

ex voluntate, coram Deo, jus. 4. Proportio illa, a quæ est inter justitiam & misericordiam, in Deo, quoad exercitium. Si justitia æstimat, adeoque punit, desiderium, pro actuali peccato, ut *Matt. 5.* annon misericordia, quæ in Deo exundantior, voluntatem pro facto coronabit? 5. Desideria à Deo inspirantur, ut quæ ampliori gratiæ mensuræ vim muniant. Exacuunt scil. conatus, precibus zelum infundunt, animum in quibuscunque pietatis exercitiis inflammant: Sic inflammatos, sic famelicos, b *implebit Deus bonis.* Cui spiritum, ut gratiam instanter petat, largitus est Deus, ab eo non detinebit gratiam. 6. Nullus toto corde post gratiam & misericordiam fertur, qui non de utrisque degustavit: ignoti enim non solet esse ardentior cupido. Non expetit, c nisi qui gustavit. Quod ardentissime persequimur, illud, ut bonum quibuscunque aliis excellentius, in oculis ferimus. 7. Qui sic toto cordis desiderio fertur, necesse ut sit pauper d spiritu, ut ex se, cum inopiam persentiscat, in solidum exeat. Non sic quisquam qui non beatus. 8. Est desiderium, ut quod ex voluntate immediatè enascitur. Siquando hoc, ad ea quæ supra naturæ sphæram, contentius feratur; necesse id, ut voluntas, in quâ fundatur, unâ elevetur: nunquam verò, ad id quod spirituale bonum, movetur voluntas, e nisi sanctificationis spiritu auxiliante.

Tertiò, regnitum se sciat, quem imprimis exhilarat legis Dei observatio; cui præ aliis est cordolium ejus transgressio. g *De viâ testimoniorum tuorum gaudeo, sicut super omnes divitias: studium pietatis mihi tam volupe, quàm aliis opum acervos congerere.* h *Dirige me in semitâ mandatorum tuorum, quoniam eâ delector,* in eâ complacitum est mihi. *Facere i voluntatem tuam, Deus mi,*

a 2 Cor. 5. 8, 9. b Luc. 1. 53. c 1 Pet. 2. 2, 3. d Matth. 5. e Phil. 2. f à Gaudio 3tius effectus desumitur. g Psal. 119. 14. h Psal. 119. 35. i Psal. 40. 19.

mi, delector; lex tua in visceribus meis. Delector a lege Dei, &c. Quicumque sic, ideo sub gratiâ.
 1. Quod delectatio necessario supponit internum aliquod bonitatis principium, cui consentit externum; est enim applicatio convenientis convenienti, ut loquitur schola; non gaudio afficit, nisi quod connaturale; non contristat, nisi quod *ἀντικείμενον*. 2. Est, ut Scholastici, delectatio, quies appetitus in fine; cui verò obversatur, ut finis primarius, (sic enim est quod præ aliis delectat) facere voluntatem Dei, ille regeneritus. 3. Quod delectat, est voluntati consonum; quod dolore afficit, ei contrarium: est enim delectatio, eorum quæ volumus assecutio; cujus verò ad bonum propensa voluntas, à malo averfa, is sub fœdere. Tum autem imprimis delectat ^b legis Dei observatio, 1. Cùm hoc negotium, quod præ aliis machinamur; de hoc sumus maximè solliciti. 2. Cùm nosmet, in iis vel quæ charissima, vel quæ difficillima, ut sic Deo obsequamur, abnegamus. 3. Si, qui hic manum præbent auxiliatricem, omnium pergratissimi. 4. Si in hoc, utcunque defunt quæ maximè expetenda, *ἀντικείμενα* sumus. Tum verò præ aliis ^c angit vexatque à lege aberratio, 1. Cùm non quibuscunque, vel desideratissimis, hujus vitæ solatiis compensatur, quod ex peccato, in conscientia, vulnus. 2. Cùm nobis à die in diem incumbit, qui ex lege Dei neglectâ, dolor. Dolor tam à diuturnitate, quàm ab acerbitate, grandis. 3. Si, præ ^d peccati onere, vel acerbissima crux nihili penditur: ut dolor, qui ex calculo in renibus, quoscunque præterea dolores absorbet. Atque sic, de indiciiis gratiæ, quæ ab affectibus desumuntur; sequitur, ut de iis dicam, quæ à modo quo peccatum in regeneritis existit.

N

Quod

^a Rom. 7. 22. ^b Job. 23. 12. Dan. 1. Hebr. 11. 1 Sam. 25. ^c Ps. 32. ^d Psal. 51. & 33. ^e Rom. 7. 24;

Quòd ad ^a modum quo peccatum in regenitis existit; in eo discrimen, quòd in irrogenito regnat, in regenito non. ^b Peccatum vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratiâ. Qui natus ex Deo, ^c conservat seipsum, & improbus ille non attingit eum: ut sc. è servitute peccati manumissum reducat, denuo sub jugum mittat.

Sciat verò se quis à dominio peccati liberatum, 1. Cùm, quod olim in deliciis, nunc fastidio est, *Ezek.* 36. 31. quod olim ^d pro coronâ & diademate, nunc de eo pudore suffunditur, erubescit. Qui sic in cujuscunque generis peccatum afficitur, est à luce salvificâ in animum diffusâ illuminatus, quâ, peccati turpitudine conspectâ, in oculis suis verè vilescit. Cui verò sic illuxit ^e sol justitiæ, non ille noctis, sed diei filius. Porro, cui fastidio est peccatum, ejus ab eo averfa voluntas; siquidem non res quæcunque nobis fastidio, nisi & voluntati contraria.

2. Cùm, quod priùs, minimè ponderosum, haud premebat, nunc ut onus Ætnâ gravius incumbit; suspiria, gemitus, querelas inenarrabiles extorquet: ^f *Ærumnatus ego homo*, sc. non quòd virgis cæsus, lapidibus obrutus, quòd incarceratus, quod in frigore & nuditate; sed quòd peccati reliquiis onustus. Quod olim susque deque habuimus, nunc indies sub eo ingemiscimus. Qui sic, in eo vitæ spiritualis semen, cùm, qui in peccato mortuus, id non persentiscit. Accedit, quòd, quem peccati onus deprimit, in eo dispar peccato natura; est enim id peccato cum elementis communè, quòd non in suo loco ponderosum. Haud verò in loco suo versatur, ubi irrequietè se habet. Est scil. quæ peccato disconvenit, ei molestiam faceffit, regenerita natura.

3. Quod nobis aliquando ut opus, ut id cui

ope-

^a Indicia gratiæ summuntur. ² A modo quo peccatum in regenitis existit. ^b Rom. 6. 14. ^c 1 Joh. 3. 9. & 5. 18. ^d Jer. 31. 10. Rom. 6. 21. ^e 1 Tes. 5. 5. ^f Rom. 7. 24.

operam ^a dedimus, ei nunc ex serlo proposito abrenunciamus. Τῷ ἀποθέσει τῆς προτάσεως, i. e. ex determinato consilio, Domino adhæremus. Quod nobis olim ut viâ, in quâ constans progressus, nunc invium derelictum: siquando illuc, devii, abripiamur; aut id per incogitantiam, aut ex carnis infirmitate, aut ex Diaboli vel fraude, vel præpotenti tentatione. Quod aliquando ipsi ut à nobis egimus, nunc acti à peccato inhabitante agimus. Aliquando sponte in captivitatem ivimus, nunc à lege in membris belligerante, lege mentis renitente, captivi abducimur. Sic verò ex vario proposito discriminatur regeneritus ab irrogenito, quòd propositum cordis, voluntatis actum integram denotat, qui quò velit totum hominem impellit. Ei responderet apud Hebræos *totum cor*; sic reddunt & Arabs, & Syrus, ut ^b Beza. Hinc & id apud Theologos receptum, Propositum vel in minimo peccato vivendi esse cum gratiâ salvificâ *ἀπούστατον*. Propositum verò non peccandi quod in regenerito est, ab eo quod in irrogenitis, dignoscitur, 1. Quòd illud ex animi motu interno emergit; hoc non nisi ratione incommodorum assumitur. 2. Constans illud, ut quod ex corde de novo formato enascitur, fluit à principio perenni, semper duraturo: Inconstans & vagum hoc, ut quod non nisi ab externis motivis, quæ pro tempore duntaxat animum afficiunt, exorsum sumit. 3. Efficax illud; si non quoad mensuram, quæ nobis & in proposito, & in votis; at consue & aliquantulum pro modulo promoveamus, aut saltem cordis integritatem conservemus, nunquam frustra sint conatus, utcunque à spe decidamus: Aliter in irrogenitis, quorum omnino inefficax est propositum.

4. Peccato, quod aliquando dominium, nullo

N 2 .

con-

^a Matth. 7. 23. ^b 1 Joan. 3. 8. Act. 11. 23. Psal. 119. 106.
^b In A&, c. 10. yf. 25.

contranitente, exercebat, nunc est qui repugnat spiritus. Ubi prius omnia pacata, siquidem qui potens omnia in pace possidebat: nunc ex ^a adverso insurgit spiritus; ita, in quolibet regenito, peccati operatio nonnisi fracta; *Spiritus* ^b *adversus carnem concupiscit*. Victoriâ quandoque reportat peccatum, at non nisi Spiritu resistente: nunquam sic, ut dominium suum recuperet; non *c* *auscultat peccato in cupiditatibus corporis*. Nec potest; cum quælibet res se habet ad operari, ut ad esse; Peccati operationes necesse ut mutilæ sint, cum, quoad esse, suo dominio ejicitur. Disquirendum hic, Quomodo, quæ in irrogenitis ex conscientia naturali reluctatio, ab illa quæ in regenitis fracta operatione differt. 1. Quod in regenito, tam voluntas, idque ex sua ingenita naturâ, quàm conscientia, contranitur; siquidem, qui infunditur bonitatis habitus, in omnes animi facultates se diffundit, easque sibi assimilât: non ficin irrogenito, cujus voluntas tum ad malum propendet, cum conscientia, ^d ex luce quæ illic ut in ergastulo conclusa, obmurmurat semper, quandoque & obicem ponit. 2. Quod reluctatio, quæ à conscientia solum, vel à servili poenæ metu, vel ex opprobrio, vel incommodis quibusdam provenit: quæ à Spiritu sanctificationis, illa ab odio peccati, à Dei timore filiali, ab amore Christi, à studio sanctitatis manat. Aliter abstinet à cibo canis, cui obversatur ante oculos flagrum; aliter infirmus, qui sibi nocivum cognoverit. Aliter à contactu carbonis carbonarius, aliter qui incontaminatior esse velit; ille quia urit, hic quia conspurcat. A malo perpetrando temperat qui regenitus, quia sanctior esse vult; qui irrogenitus, cum ex metu, quia tutior: hic quia foelicitati, ille quia ingenitæ pietati adversatur. 3. Quæ in irrogenito reluctatio

tio

^a Luc. 11. ^b Gal. 5. 17. ^c Rom. 6. 12. ^d Rom. 1. 18.

tio occurrit tantum in peccatis, quæ, cum atrociora, vel lumen naturale, vel tam reprobis quam electis communis illuminatio, detegit: Qui regenitus, quibuscunque vel minimis, vel quæ vix pro peccatis à mundo habentur, reluctatur. Oritur enim hæc reluctatio, ab odio peccati, quod est, ut suprà, totius a generis, *τοῦς τὰ γέννη*, & à Dei timore, quo cujuscunque generis iniquitatem averſamur. 4. Quæ in irrogenitis lucta, est facultatum diversarum invicem confligentium; ut, vel inter conscientiam dictamen, & voluntatem; vel inter voluntatem ad quædam moralia bona incompletâ velleitate inclinantem, & affectus quosdam impetuosè ferociterque dominantes: pugna est quandoque carnis concupiscentis, & carnis metuentis, utraque carnalis, & in variis subiectis. Quæ in regenito, est facultatum earundem, quæ inter se divisæ; ut voluntatis cum voluntate, affectuum cum affectibus: ut enim lux & tenebræ in crepusculo; calor & frigus in aquâ repidâ; sic caro & spiritus in regenito. 5. Efficacior quæ in irrogenitis lucta, 1. Ut, quamvis in multis impingant, haud tamen secundum carnem ambulent, ordinariè in peccato vivant; aliter cum irrogenito, ut in quo non, ut in illo, confringitur vis peccati, adhuc enim manet & propositum & complacentia in malo & impœnitentiâ. 2. Siquando vincat caro in irrogenitis, paulò post & emergit Spiritus, & fortior resurgit: Cum *potentior qui in nobis, quàm qui in mundo*. Reluctatio quæ à conscientiam duntaxat naturali primo obſtrepit, haud patitur in utramque aurem dormire; at temporis decursu obmutescit, quandoque in nihilum evanescit, nisi flagello aliquo acerbiori expergefiat. 3. Summus, ad quem pertingit, gradus, murmur conscientiam naturalis, est, ut duntaxat à malo perpetrando cohibeat: qui porro in irrogenitis Spiritus, se effi-

caciter ad carnis mortificationem, & gratiz exercitulum perfectius exserit.

5. Qui olim peccato peccatum accumulabant, in nequitia viâ constanter obambulabant, nunc, siquando lapsi fuerint, semen gratiæ, quod intus, haud patitur in utramque aurem dormire, à malo ad malum progredi. Expergeficit sc. qui intus est Spiritus; vi latentis in corde a Spiritus *ἐνεργείας* expediunt se, quo irretiti, peccati laqueo: Non, ut mundus, *ὅτι τὰς πονηρὰς κείται*. Est, qui corde integer, ut equus, cui cùm id, ut gressus conglomeret, nativum, utcunque ex imperitiâ sessoris incessus perturbatur, illico tamen ad gressum ei connaturalem redit. Est idem ut verforia nautica, quæ ex contactu magnetis, utcunque in quam velis partem manu violentâ circumagatur, haud tamen, donec ad septentrionem vergit, acquiescit. Est enim quilibet regeneritus, ut qui in navi, ubi ex rimulâ influunt aqua; jugi operâ sentinam exhauriunt. Est ut fons, in quem finis projectus illico perenni ejus fluxu dispergitur. Est b ut luto conspurcatus, qui confestim se abluit. Est qui in eo Spiritus, ut ignis, indies spumam peccati exire faciens; cum in irrogenito manet spuma. Est anima peccato concussa, ut membrum luxatum cujusque dum suo loco reponatur, nulla quies. Ita, qui sub gratiâ, indies suos lapsus ex poenitentiâ redintegrat, ad thronum gratiz incessanter querelas fundit; ut expurgetur peccati fermentum, nil non molitur. Utcunque circumvolitant aves, haud tamen nidificare patitur. Aliàs se res habet, ubi peccatum regnat, in irrogenitis.

6. In quo peccati regnum destruitur, cedit ei, ex gratia intus manente, in lucrum quodlibet peccatum. Venenum quod tam in fidelium peccatis, quam quod in illorum perpeffionibus, exhaustit

Chri-

Christus; est ille ut monoceros, qui cornu suum aquis immergendo, illis, quàm à reliquis feris contraxerant, naturam venenosam abstulit. *Omnia*, ^a qualiacunque, iis in quibus peccatum non regnat, *cooperantur in bonum*. Ut enim ignis, à frigore circumstante, intensius calet; sic gratia, quò peccato oppressa magis, eò ferventior. Ossa confracta, naturâ parti infirmiori succurrente, firmitus coalescunt; sic & anima ex lapsu quassata, gratiâ subveniente, resurgit fortior: ut in Petro. Quod in arte medicâ potest, qui peritior, ex venenatis salutare conficere medicamentum; annon in animæ salute id multò magis poterit, qui potest omnia? Lapsus verò regenitis cedunt in profectum, 1 Ut peccatum sit iis exosum magis. 2 Ut, ex infirmitate perspecta, ulterius humilientur. 3 Ut deinceps cautius se gerant. 4 Ut cultus divini exercitiis incumbant magis. 5 Ut contentius ad Christum confugiant. 6 Ut in fratres impingentes æquiori animo sint. Irregeniti verò, tantum abest ut ex peccatis meliorentur, ut obdurentur, occæcentur magis; impetu avidiori ad peccandum currunt, conscientia obmutescit magis, indies ex assuetudine peccandi frontem perficiant, donec in profundum veniant.

C A P. XXI.

De certitudine salutis in credentibus fovendâ.

QUæ, quòd sub gratiâ, ^b certiorantur oves, in serenâ animi conditione conservandæ. Advertendum hic, quæ illæ sophisticæ ratiocinationes, quibus de pace suâ dimoventur qui credidère: nec enim quis fidelium aut animum

N 4

de-

^a Rom, 8. 28. ^b Qui de gratia certiorantur, in serenitate animi sunt conservandi.

desponder, aut ex scrupulis emergentibus anxius solatium à se depellit, nisi qui falsò ratiocinando sibi imponit. Ut enim παραλογισμοῖς à Christo prohibentur qui mundi vel diaboli mancipia; pariter & iisdem strophis omnem illam, quâ coram Deo exultarent qui credidère, consolationem iis fur- tim subducit tentator. Ratiociniis ejusmodi ut occur- rat prudens pastor, en theses quasdam genera- les, quarum subsidio, si non singula solvat, nec enim id possibile, cum indies de novo suppullu- lant, at complurima, ut quæ nihili, detegat.

Thes. 1. Nullius spiritualis conditio judicanda ex iis, quæ non ad esse, sed duntaxat ad ejus bene esse spectant. Est fides, quâ in Christum ad pecca- torum remissionem obtinendam recumbimus: necessaria hæc, ut absque quâ nulla salus. Est cer- titudo de cujusque particulari salute; quam ut as- sequatur, cum id ordinariè in hac vitâ possibile, cuique enitendum: at hæc non perinde ad salu- tem necessaria: Est enim credentis potius, ut vo- cant, privilegium, quòd ei in solatium largitur Deus; non, ut necessariò non salvandus, qui non sic certioratur: Sufficit ad salutem, quod quis in Christum credat.

Quòd verò, à fide, res distincta salutis certi- tudo, multifariam arguitur. 1. Quòd illa ac u di- recto, hæc non nisi reflexo perficitur. 2. Quòd horâ tentationis abest prorsus hæc, cum illa nun- quam excidit. 3. Quòd, ordine naturæ, hæc ex illa sequitur, est consecrarium ex præmissis; ut in hunc sensum August. ^a *Quicumque audit me, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam, transiit à morte ad vitam*: Et ego credo: Ergo, ego sal- vandus, ego transi à morte ad vitam. 4. Qui jam credunt, ^b edocendi, quomodo se salvos fore co- gnoscant. Alia hic atque illic ineunda via: pro- missa proponimus, ut credant: at fidei indubi- tata

^a Tract. in Joan. 22. 1 Joh. 5. 13.

tata *τεκμήρια*, ut certiores de salute, adjungenda. 5. Est certitudo de salute, donum quod credenti supervenit; *Postquam^a credidisti, ob-signati es Spiritu illo promissionis sancto.*

Est porro, in dolore tam legali quàm Evangelico, de peccatis, quòd iis essentialè: huic, ut voluntas verè renitatur, ut quis ex animo sibi displiceat, fastidio sit, ut corde^b compungatur, ut ex sensu miserandæ conditionis spiritu fracto sit: nrisque, ut putredo è peccati ulcere, sibi aciculâ, sive cultro, emittatur. Est quod accidentale; ut lachrymarum effusio, quæ cum à corporis temperaturâ provenit, in iis qui *σκληρόθυμοι*, multoties abest.

Pariter est amor Dei, quo suos complectitur, eos in filios sibi per adoptionem asciscit: est etiam sensus hujus amoris, qui quandoque in corde credentium diffunditur, quandoque vero subtrahitur, *c in tenebris ambulant*, non vel scintillulâ lucis illis affulgente. In spirituali, ut appellant, desertione, auferuntur tantùm quæ accessoria, ut sensus amoris divini, consolatio in promissis, &c. manet quod principale, sc. propensior in sic^d desertum affectus, utcunque ejus influentia ad tempus interrumpatur.

Thes. 2. Indicia salutaris gratiæ, non eadem semper conveniunt infantibus, & adultis. Ad crucem ingruentem animus imperterritus, in mediis divini cultûs indefessa oblectatio, adventus Domini ad judicium ardens desiderium; sunt hæc adultorum, non infantium. Haud infantibus spes omnis salutis auferenda, quòd, ad illa quæ adultorum, non aspirant. Ejusmodi discrimen ponendum, probat illud Joannis, Ep. 1. c. 2. v. 13. *Scribo vobis puerulis, adolescentibus, patribus, &c.* Variis insignit encomiis, prout in re Christianâ auctiores vel tardiores fecissent progressus.

N 5

Thes.

^a Eph. 1. 13. ^b Ezek. 6. 9. Act. 2. 37. ^c Isa. 50. ult. ^d Ps. 12. 1.

Thes. 3. Qui Christo se dedere, non iis amorem, quo prosequitur, intimum, ob peccata, quæ inadvertentiæ, quæ quotidianæ incursionis, aufert Deus: non his pax, a quæ justificato coram Deo, interruptitur. De his, ut de singulis illis impetuosius concupiscentiæ motibus, de quibus conqueritur Apostolus, dicit Dominus, b *Sufficit tibi gratia mea.* Odit Deus peccata qualiacunque, etiam in suis, sed non odio in personam redundante. c *Præterit Deus*, vel *missa facit*, ut Chald. paraph. peccata suorum; *וְעַתָּה אֵינִי*, ut 70. interpretes d *Fecit David tantummodò quod relictum*, sic testatur Deus: De se verò aliter ille, Psal. 40. 13. *Animus meus dereliquit me, propter iniquitates, quæ capitis capillis numerosiores.* Si quis peccat, cui sc. in proposito est non peccare, e *Christus est propitiatio*, &c. Arguitur, 1. Quòd non nobis, sed peccato in nobis habitanti, accenset Deus, quòd inviti facimus. *Non ego, f sed peccatum.* Non est in puellâ g constupratâ peccatum capitale, quòd ubi vis facta est clamavit, nec fuit qui servaret. Sic Gerson. Tu cum totus involutus fueris luto tentationum, noli cedere, nec victum te reddere, sed corde & ore clama contra impugnantes tentationes, & retinebis innocentiam tuam. Reges fœderati non rumpi fœdus conqueruntur, quòd pyratiæ huius vel illius ditionis, citra illorum consensum, alterutri eorum latrocinia exercendo infetti; pyratis scil. non regibus, accepta fertur injuria. 2. Quem non nostri causâ, sed vi fœderis sui, exercet Deus amorem, ille non defectibus, qui nobis contranitentibus excidunt, irritus fit. h *Iehova propensior in vos, non quòd vos sic*, &c. *sed quòd dilexit vos, & fœdus vobiscum in majoribus vestris inivit.* i *Non deseret Iehova, quia ei placuit vos populum efficere.* Liberos

a Rom. 7. b 2 Cor. 12. 9. c Mich. 7. 18. d 2 Reg. 14. 8. e 1 Joan. 2. 1. f Rom. 7. g Deut. 32. 26. h Deut. 7. 8. i 1 Sam. 12. 22.

beros suos , leprâ vel scabie coopertos , etiam ardentè amant parentes , quia manet , quæ amoris causa , filialis relatio. 3. Quia haud nos æstimat Deus pro affectuum pravitate , sed ut affecti ad affectus , ut odio habentes in malo complacentiam ; qui verè sibi displicet , in eo quod carni , complacitum , ille Deo gratus.

Thef. 4. Nullus se judicet , aut judicetur ab alio , pro instanti tentationis. Est quando fides languescit , est quando virescit ; non iidem fructus expectandi à fide languescente , ac ab eâdem cum regerminat. Qui fructus autumnò convenientes , tempore æstivo quatrit , nã ille frustra quatrit. Quandoque qui Deo charissimus in tenebris ambulat , nec videt lucem ; quandoque idem gaudio repletur ineffabili. Quandoque Ecclesia se desertam , spem & fiduciam suam periisse à Domino conqueritur : quandoque in Deo exultat. Deo injurius , qui ideo se à Deo finaliter rejectum , aut ex eo animum mutasse , quòd lucem vultus sui subduxit , concludit : nec enim tam deserit , quàm deferere videtur. *b Deus bonos non negligit , cum negligit ; nec obliviscitur , sed , quasi obliviscitur , ait Rufinus.* Aliud est , ut quis sit filius iræ , aliud , ut duntaxat filius sub irâ ; aliud est filius perditus , aliud filius perditionis ; Christus , qui à peccato , non tamè à desertione , immunis. *c Memento abscondi faciem meam à te , sed benignitate sempiternâ misereor tui.*

Sic à se in timè dilectos exercet Deus . 1. Ut quas aliquando experti sint in se consolationes Dei , nec eis dignè ambulârunt , aut tanti fecerunt , deinceps pluris æstiment , deinceps piè , justeque vivendo ornent magis ; ne denuò in foveam detrudantur , cautius se gerant. 2. Ut omnem à Deo , non à se , provenire consolationem agnoscant. Si non quandoque se quasi sub nube

absconderet Deus, si non quandoque Spiritum in divinis exercitiis auxiliantem subtraheret, cor suæ sterilitati & duritiei ad tempus relinqueret, reti-jaculo nostro suffitum faceremus, in nobis gloriaremur. 3. Ut gratiæ Dei, & præ aliis fides, quæ in corde latent, extrahantur, exerceantur, illarum vis & efficacia sit conspicua magis. In eo omnipotentia fidei, cum in vultu irato amorem ardentem, in tenebris lucem, in morte vitam intruetur. Spiritus ^a precationis exsuscitatur, inflammatur magis, cum Deus faciem suam abscondit. Nullus unquam in Deo exsultavit magis, consolationes Dei altius imbiberit, quàm David; nullus desertionibus magis immersus. *Psal. 72. Psalm. 77. vers. 7, 8. Psalm. 142. & 143.* 5. Ut potentia Dei, cum quasi Orco dimersos liberat, illustrior fiat. David à tentatione, quâ se desertum putavit, ut à mortis doloribus liberatus, Deum celebrat. ^b *Quid rependam Iehova? &c.* 6. Ut Christo ^c simus conformes, capiti membra. *Phil. 3.* non servis potior, quàm Domini expectanda conditio.

Qui sic à Deo, suo sensu, desertus, 1 Undique circumspiciat, non quæ affulgeat consolatio; animam attento oculo perscrutetur, quæ ex hac parte tenebris tota cooperta, forsan ex illâ solatii scintrillulam aliquam, ^d quæ spem sustentet, se ostendat. Sin nullibi occurrit quod animum suffulciat, recurrendum ad tempora præterita; numquod Dei amoris indicium omni exceptione majus reperiatur, quo te, ne desperabundus ruas, confirmes. 2 Fidem & resipiscentiam, ^e quas non nisi fictas esse in hoc agone suggerit Diabolus, de novo redintegret. Si quando agrum locatum, de quo lis, quo jure tenes, licebit tibi de novo conducere; incertitæ erit, si adhuc in veteri redemptionis charta

hæ-

^a Job. 13. 15. *Psal.* 30. 7, 8. & 88. 1. 1 *Reg.* 4. 31. ^b *Psal.* 116. 11, 12. ^c *Matt.* 27. 46. ^d *Thren.* 3. 22. ^e *Psal.* 76 5. *Job.* 27. 5, 6.

hæreas ; sic Ecclesia , *Tbren.* 3. 46. 3. Cogitet^a qui sic, quod Deus neminem revera deserit, à quo non prius deseritur. At nullus Deum deserit, qui ex ejus absentia contristatur, mœstus incedit, post eum toto animæ desiderio anhelus est. 4. Deo pariter attendendum, usque dum, in sic desertum, lucem vultus sui attollat Dominus. 1. Quia solus^a sapiens, qui, quid maximè è re nostrâ, novit. 2. Nullus sic Deo attenderit, quin^b tempore suo exaudivit, & bono desiderato satiaverit. 3. Vel spe promissi^c adimpletionem expectare, beatum reddit; non enim sperat, nisi qui credit. 4 Bonum concupitum, quod est Dei lucidus in Christo vultus, abundè, utcunque tardigradum, vel diuturnam expectationem compensabit. 5. Id illis ratum fixumque sit, posse illos à Deo impendio amari, cum tamen infensior videtur. Habuit Deus^d cogitationes pacis, cum nil nisi iræ indicia circumstabant. Sunt ut manipulus in areâ coram Deo, qui & suis & aliorum oculis stercora abjectissima. ^e *Ego dixeram, excisus sum, veruntamen audivisti vocem supplicationum mearum.* 6. Iis innotescat, (quod antè docuimus) posse animam, quæ terroribus Dei prostrata jacet, Deo vicinior, adeoque in conditione tutiori, quàm quæ sibi in multitudine amoris Dei pignorum inprimis gratulatur. *Ego dicebam, non dimovebor in seculum, &c. abscondit Iehova faciem suam, sui conturbatus.* Cerson^f sic: Si diligenter pensatur, magis periclitari poterit, qui devotionis dulcedine fruitur, quàm is cui hæc denegatur. Quia si consolatione huiusmodi fungens de gratiâ tali confidat, & sui imperfectionem exinde considerare negligat, suâ devotione erit à Deo potius remotior, quàm propinquior, propter suam præsumptionem, & fatuam confidentiam.

Thef.

^a Psal. 130. 7. ^b Isa. 2. 17. ^c Psal 40. 1. Isa. 30. 18. ^d Jer. 29. 11. Mich. 4. 11. ^e Psal. 31. 22. Psal. 30. 6, 7. ^f De remed. cont. pusillan.

Thef. 5. Sub fœdere Evangelico, sinceritas, defectus qui in bonis operibus occurrunt, compensat; ita sc. ut à Deo probentur, quæ sunt in se mendosa. Videre hoc est in Rahab, quæ in opere, quo justificari dicitur, quater mentita est: Sic in obstetricibus^a Ægyptiacis; sic in Davidis de Domo Jehovæ ædificandâ consilio. *Bene fecisti*, ait Deus, quod sic; at non omnimodo placebat. Preces fidelium, ^b quæ pars illius justitiæ, quæ, *instar panniculi abjectissimi* inquinata, *Isa. 64.* Deum in primis delectant, ei cordi sunt: *Columba mea*, ^c *vox tua suavis est*: Deo per ^d Christum acceptæ. Vel aurifaber non rejicit, quod plures sordes admittas habet, aurum; nec Deus cordis sinceritatem vilipendit, quod mendis scatet opus. Dicendum hic, 1. Quis sit, quod ejusmodi in bonis operibus labes resarciat sinceritas? 2. Quibus perficitur hæc sinceritas? 3. Quæ illa, à quibus non perimitur, utcunque sic videtur.

Sic resarcit sinceritas, 1. Quod habet hoc fœdus allam conditionem à legali. Cum Deo pax, non quia operamur, sed quia in Christum credimus. Inserviunt enim tantum in hoc fœdere, bona opera, 1. Ut fidei veritatem, ac ex consequenti electionis & vocationis certitudinem, obfignent. 2. Ut gratitudinis, ob gratiam quæ in Christo apparuit, sint testimonia. 3. Ut Evangelium ornent, Deus ex iis celebretur. 4. Ut lucrifiant qui extrâ.

2. Quod Christi meritis, opera quibus impunitas adhærescit, deaurantur, ^e atque ex eo Deo accepta. Cordis integritatem accipit, carnis infirmitatem Christi causâ condonat. 3. Fœderis Evangelici hæc prærogativa, ut apud Deum legis impletæ vice sit cordis integritas. Ut habeat & coronet ^f Deus pro re præstitâ, quæ non nisi voto per-

^a 2 Cro. 6. 8. ^b 1 Sam. 7. 7. ^c Cant. 2. 14. ^d 1 Petr. 2. 5. ^e Apoc. 8. 3. 4. ^f 1 Chron. 15. 17.

perficitur. ^a Accipit Deus, modò adfit animi promptitudo, pro eo quod quis potest, non pro eo quod non potest.

Quod ad secundum; sinceritas his tribus perficitur; 1. Si quo ad initium & finem, adfit cordis reſtitudo. Sic adest, cùm omnia ex Dei præcepto, & ejus gloriæ ut ultimi finis intuitu, fiant. 2. Si ratione & ſubjecti, i. e. totius hominis, & objecti, dum ſc. quis ſingula Dei præcepta in oculis fert, adfit univerſalitas. 3. Si pro varietate occaſionum, vel tentationum, à quibus ne avocemur periculum adfit, nihilo ſeciùs conſtans perſeverantia.

Quod ad tertium: Primò, non perimitur hæc ſinceritas, ratione primæ conditionis, 1. Quòd vel mercedis, vel pœnæ intuitu operatur: nam & illà ad bene ^a agendum allicit Deus, ^b & hâc à malo perpetrando deterret. 2. Quòd non actualis ſemper intentio gloriæ Dei agenti obverſatur; ſufficit habitualis: quandocunque in mentem venerit ultimus ad quem collimamus finis, eſt ille gloria Dei. Qui Londinum verſus iter inſtituit, cò dicitur proſciſci, utcunque non ſingulis paſſibus Londinum cogitat. 3. Non quòd inter agendum, vel poſt, ſurrepat inanis gloriolæ titillatio. Aliud enim eſt quid propter gloriam inanem, aliud cum gloriâ inani, facere; aliud ut præponatur, aliud vel ut à diabolo interponatur, vel poſtponatur. Aliud eſt cùm ſagittarius, reſt à ad ſcopum collimans, ab alio concuſſus aberrat; aliud cùm datâ operâ ſagittam obliquè dirigit. Secundo, Ratione ſecundæ conditionis non perimitur ſinceritas. 1. Si nobis incognitum proſius quod vel negligitur bonum, vel quo peccamus malum. 2. Quod in hâc vel illâ animi facultate infirmior gratia quàm in alterâ; ſufficit, quòd anima in ſolidum renovatur, utcunque ex carne adhæreſcente, prævalente, im-

^a 2 Cor. 3. ^b Hebr. 12. 26. ^c Job 33. 23.

impotentior hæc quàm illa. Tertiò, Ratione constantiæ non destruitur sinceritas. 1. Si quando à causa interveniente, quæ non nisi externa, à benè agendo impeditur quis, cùm interim ad quodvis bonum opus propensa manet voluntas. 2. Ubi ex Deo justè gratiam quoad gradum subtrahente, vel gratiæ operationes suspendente, invadit renatum somnolenta quædam securitas, ita ut pro tempore opus gratiæ intermittatur, non verò aboleatur, prorsus auferatur.

Thes. 6. Ineptitudo ad officia divina præstanda, sub quâ ingemiscimus, neminem ab iis retardet, vel deterreat. Officia divina voco, præ aliis, media cultûs; cujusmodi sunt precatio, cœnæ Dominicæ perceptio, 1. Quia ab his aliisque quæ exigit Deus, desistendo, nos ampliùs in Satanæ potestatem tradimus. Ab eo enim hæc ineptitudo. 2. Quòd ineptitudo hæc, faciendo quod in nobis, excutitur; ut in ægrotis, stomachi κακῆς comedendo dispellitur. Sunt media cultûs, non solùm qui pascit cibus, sed quæ curat medicina. 3. Si, ubi inepti, nihil inde lucremur, nisi ut ineptitudinem, inopiam, ad quodvis bonum opus insufficientiam, & persentiscamus, & ploremus, sumus coram Deo ut qui profecimus. 4. Eò gratior quem Deo exhibemus cultus est, cùm vel contranitente carne facimus quod faciendum famulitium; quod patri præstat qui ægrotat filius infirmior, gratiam potiùs reperit, quàm quod qui validior. 5. Quò in officiis sacris præstandis nos abnegamus magis, carni quasi vim facimus; ita uberiori solatio, ubi peregrimus, compensabit Deus. 6. Nil fecisset Apostolus, *Rem. 6.* si ab eo quod nobis incumbit faciendum justè arceret, quòd non datur efficere eo quòd cupimus modo. 7. Remittet Deus quod nostrum, accipiet quod suum; potiùs respiciet bonum

bonum quod promissit se futurum , quàm malum quod se aboliturum astrinxit.

Thes. 7. Conscientia scrupulosa , quæ post examen non nisi scrupulosa deponenda. Hic videndum , 1. Quid scrupulus. 2. Vnde scrupulosa conscientia. 3. Quod examen adhibendum. 4. Quare deponenda. 5. Quomodo.

Primò , Scrupulus est levior & temeraria quædam superveniens formido , quæ animum , sine justo fundamento , in partem contrariam sollicitando , excruciat valdè.

Secundò , Oritur scrupulus , 1. A Scripturâ perperam intellectâ. 2. A defectu in iudicio , sive ex infirmitate , sive ex melancholiâ. 3. A consorcio cum scrupulosis. 4. A doctorum sententiis invicem discrepantibus. 5. Ex diaboli injectione : quos enim haud potest in nequitia suâ solitâ detinere , eos scrupulis injectis vexat, remoram injicit : quibus prius omnia licita , omnia nunc illicita suggerit.

Tertiò , examen adhibendum. Quandoque enim est Deus in scrupulo , ad accuratiorem veritatis disquisitionem excitans , quandoque non nisi diabolus. Ad examen igitur revocetur , 1. Genuinum Scripturæ sensum diligenter expiscando : Glossæ, quas affinxere qui malè sani, amovendæ. 2. Defectus , qui à iudicii proprii imbecillitate , ab aliis qui meliùs edocti opem accersendo , resarciendus. Qui à melancholiâ , animum per corporis *καχεξία* obtenebrante , medici operam implorando sublevandus. 3. Supplex ad Deum precibus & jejuniis, pro Spiritu qui in veritatem ducat, in discrepantibus hominum sententiis, scrupulis vexatus confugiat. Simul ac omni deposito præiudicio diligens adhibeat scrutinium, omnia ad Scripturæ normam exigendo : quæ sic quærenti effulget è verbo lux, illam amplectatur , ei adhæreat, usque dum Deus aliter revelaverit.

Quar-

Quartò, Conscientia quæ non nisi scrupulosa deponenda, haud nobis facessere debet molestiam. 1. Quòd par ratio in faciendis ac in credendis; at non quæ contra afferuntur ab hæreticis sophismata, quibus diluendis impares prorsus, impediunt in veritate quam amplexi sumus *πληροφορίαν*, quorsum in faciendis nos distraherent, qui se ingerunt scrupuli? 2. Non omnis animi vacillatio *ἀνομιάν* inducit actionibus, sed illa solum, cum dubiâ conscientia quid facimus; non eadem verò dubia, quæ scrupulosa, cum illa neutrisententiæ adhæreat, hæc verò uni assentitur, etiamsi ut in alteram inclinet vehementius provocatur. 3. Quòd in iis moralibus, quæ non explicite in Scripturâ traduntur, sufficit probabilis certitudo; sic a Casuistæ. Ejusmodi verò illa, quam in mediiorum quæ ei adsunt, pro virili, usu quis imbibet; quamque deponere si evincatur, paratus est.

Quintò, videndum quomodo deponenda.

1. Qui de levioribus exsurgunt, scrupulos contemnendo, animum cum invadunt aliò avertendo. Nimia enim plerunque attentio ad quosdam scrupulos tollendos, eos auget magis, cum animus præ suâ imbecillitate se expedire nequit. 2. Seponendo ad tempus, usque dum nos Deus plenius illuminaverit. Sat id in præsentiarum, quod facimus ut conscientia dicat. 3. Contra agendo abeunt in nihilum scrupuli: quædam enim nobis molesta duntaxat, quod inusitata; quædam, cum opinione erroneâ nituntur, experientia docet non tanti esse. Sic scrupulus ille, quo ex suæ indignitatis sensu à Coenâ Dominicâ deterrentur nonnulli, removendus contrà agendo. Gerson sic. ^b *Expediit scrupulosis, cum consilio prudentium Deum timentium, contra scrupulos agere,*

^a Joan. Nider. de conse. tim. pag. 2. cap. 13. 14. & Gerson de pollut. noct. con. 2. ^b De rem. contra pusillan.

ut sic discant eos non timere. Sicut domificatores assuefacti ambulant securè & intrepidè super tecta altissima, ubi non sic practicati statim forent in periculo.

Thes. 8. Quo quis eorum, qui sub fœdere Evangelico, infirmior, ita in hunc propensior Deus. Infirmior verò quis, 1. Ex malis poenæ, quibus ^a Deus suos exercet, vel externe vel interne. ^b *Gratiosus esto mihi Iehova, quia languesfactus sum, &c. conturbata est anima mea valde.* 2. Ex gratiæ mensurâ, quæ non nisi ut ^c linum fumigans, ut arundo quassata. 3. Ex reliquiis peccati quibus hic infestatur magis quàm ille: quibus hic volens nolens succumbit, ut Petrus, cùm ille victor evadit. Quòd in sic depressos benevolentior Deus, ^a *Depulsos congregat, sanat fractos animo, ac veluti obligat in doloribus eorum.* ^c *Per te misericordiam consequitur pupillus.* Deus ^f qui consolatur abjectos. Esai. 40. 11. Quæque ovis debiliior, ita de eâ sollicitus magis; in suo sinu & portabit agnellos, & fœtas ducet commodè. Agrotum confirmabo. Matth. 18. 14. Parvulis in primis consulit Deus. Quis Petro infirmior? quis Thomâ à fide remotior? quibus consuluit magis post resurrectionem Christus? ^h *Si poterat mulier oblivisci fœtus sui infirmioris, at non ego, &c.* Qui præ aliis pusillanimis, infirmis, à nobis succurri vult, ipse neglectui habebit? num deseret, qui misericors, & suorum potens adiutor?

Thes. 9. Non ab omnibus qui sub gratiâ, eandem obedientiæ mensuram rigidè exigit Deus. Non nisi pro dimenso fructus quærit. Non lucrum decem talentorum exspectat, ubi non nisi quinque largitus est. Terra ⁱ bona alia centena, alia sexagena, alia non nisi tricena protulit. Sacrificia sub lege non quæsivit, nisi prout cuique facul-

^a Judg. 10. 16. ^b Psal. 6. 3. ^c Matth. 12. 20. ^d Psal. 86. 1. & 119. 25. & 147. ^e Osè. 14. 4. ^f 2 Cor. 7. 6. ^g Ezek. 34. 16. ^h Esa. 49. 15. ⁱ Matth. 13. 23.

facultas. Si tenuis sit, ^a neque assequatur ista manus sua, tum accipiet agnum unum, &c. Unum ex turribus, aut pulli columba parabit, ex iis qua assequi potest manus ejus. Quilibet suâ gaudet mensura: alius est in corpore Christi ut membrum nobilius, alius ut ignobilius; non ab hoc, ut ab illo, quæret largitor summus; cum uberiores in hunc, quàm in illum, gratiæ mensuram effudit.

Thef. 10. Sinceritas affectuum, ut amoris, gaudii, doloris, &c. non pensanda ex eorum vehementiori intentione. Nam 1. Vel intenduntur vel remittuntur, prout à duplici, vel unicâ duntaxat, causâ proveniunt. Est amor & dolor, quibus pro objecto est aliquid terrenum, ut uxor, liberi &c. Est amor & dolor, quibus obversantur spiritualia, ut justitia, peccatum. Profusior ille tam amor quàm dolor, quod à duplici causâ exoritur, tam à natura, quàm à gratia. Remissior tam justitiæ amor, quàm de peccatis dolor, quod non nisi à gratia fluit. At nihilo secius uterque potest esse sincerus. 2. Affectus vel concitantur vel minuuntur, prout vel per intelligibilia solum, vel etiam per sensibilia animum afficiunt. Major est dolor, in parte sensitiva, ex læsione sensibili, quàm redundat in ea ex ratione; & qui redundat ex ratione considerante corporalia, quàm spiritualia. Sic ^b Aquinas. Spiritus nostri & vitales & animales magis afficiuntur sensibilibus, quàm spiritualibus; & è sensibilibus, quæ partes teneriores vexant, afficiunt magis, ut dolor dentium; quàm quæ non dolore acutiori pungunt, ut lentè corpus absumens febris hætica. Non dolor ille maximus, quod, pro instanti, molestior; sed ille, qui de morbo lethali concipitur: utcunque magis se exprimit ille, quàm hic. Dolor de peccatis non desinit esse sincerus quod dolori, qui per sensibilia in animum influit, cedit. 3. Affectus inten-

di

^a Lev. 14. 21, 30, 31, 32. ^b In 4. Sent. dist. 17. qu. 2. art. 3.

di vel remitti solent , prout vel in angustias temporis compinguntur , vel ut habent , quo expatiuntur magis , tempus. Qui amicum hospitio excipit , plus prodit amoris , quàm erga unicè dilectam sponsam : nec tamen ille hâc charior. De filio chariori amissò effunditur magis dolor , quàm de peccatis ; non tamen dolor ille maximus : nec enim de eo maximè dolemus , de quo pro instanti , maximè commovemur. Dolor ille maximus , qui ut sagitta infixâ hâret , qui per totum vitæ curriculum diffunditur , manet altâ mente repositus ; non ille qui vel subito animum invadens , vel temporis angustiiis conclusus , instar torrentis erumpit , cùm post moram in nihilum abit. 4. Affectus versantur circa sua objecta , vel intensivè vel appreciativè. Intensivè cum re non tanti valdè afficimur , ut quòd vel subito occurrit , vel phantasia titillatur. Appreciativè sua objecta respiciunt affectus , cùm potiùs in judicio pluris æstimamus , magnificimus , quæ nobis chara , quàm amorem testarum facimus. Affectus hic quàm ille , utcunque aliter videtur , ardentior. 5. Affectus pensandi , vel ut in animo radican- tur , vel ut superficie tenus enascuntur : manent illi , cùm hi , ut illorum qui in terrâ petrosâ semen accèpere gaudium , evanescent. Affectus illi confirmatiores habendi , qui gradatim ingenerantur , altiùs in animo radices agunt , nec nisi post moram se exserunt. Est herba in frumento noxia , sinapi silvestre nuncupatur , quæ ad tempus mense Majo ita efflorescit ac si frumentum supprimeret , quæ tamen , quòd radice non firmâ nititur , deflorescit , tandem disparet , dum frumentum altiùs assurgit.

Thess. II. Potest quis in gratiâ progredi , cùm sibi aut regredi videtur , aut non ulteriùs promoveri. Error contingit , 1. Quòd opus gratiæ , quoad augmentum , non semper percipi potest. Um-
bram

bram in horologio sciaterico non progredientem, sed progressam; gramen non crescens, sed crevisse, cernimus. Post intervallum, intelligat se quis meliorari, cum non pro instanti. 2. Quod facultas illa, quâ actu reflexo de incremento gratiæ dijudicamus, tenebriosior, imbecillior. 3. A proximitate objecti, impeditur iudicium. Nec enim objectum positum supra sensum, facit sensationem. Qui remotius stant, & non nisi post moram nos intuentur, iimeliùs, quàm qui nobiscum assidui, nos proceritare crevisse iudicabunt. 4. Quod, quid sit regredi, aut non ulterius progredi, nos later. 1. Regredi non est, plura in se peccata animadvertere; quo enim nobis peccatum conspectius, eo plus adest lucis internæ. Indicium id lucis uberius in domum intromissæ, cum plura deteguntur errata, atomus quæque perceptibilis. 2. Regredi, non est, cum, qui est in spiritualibus defectus, non ab animâ deterius se habente, sed ab organis corporeis, quæ vel ex senectute, vel morbo deficient. Adhibet gratia naturam ut instrumentum; hæc si obtusior, languidius gratiæ exercitium; non zelus in senibus, ut plerunque videtur, defervescit; sed ardor juvenilis deferbuit. 3. Regredi non est, quandoque à peccati reliquiis captivum abduci, iis ejiciendis imparem esse, adhuc in luto hære; a Pauli illa conditio. Dummodò humilitas in nobis, ex iis quæ adhærescunt peccata, promovetur; ut in gratiâ crescentes, habet Deus. Est hæc gratiarum quasi basis; nec enim nisi in vasa vacua suum Deus infundit vinum. Est superbia, gratiæ inprimis infesta; feram hanc lethiferam ut subigat Deus, facit quod medicis solenne, morbum non ita gravem fovet, ut, qui certò lethalis, devitet. 4. Non est non progredi, ad tempus impeditum detineri. Dummodò quis, in itinere, faciem ad locum quò pro-

profecturus dirigit, non tergum vertit, utcunque aut moratur in viâ, aut devius est, illuc tamen proficisci dicitur; *tamdiu non relabimur, quamdiu ad priora contendimus*; ait ^a Augustinus. Est morain viâ, imò regressus, qui progressui conducit; ut, in saltu, qui toto impetu antrorsum ferri cupit, regreditur, ut, in pueris, qui ex morbo, vel aliâs, ad tempus haud crescunt, qui tamen convalescentes, ocyus adolescunt. 5. Sufficit ad progressum, quod sinceri magis, in iis quas accepimus gratiis, etiamsi nec novæ gratiæ, nec ejusdem novi actus, accedant. Crescunt poma, & corpora humana, non solum cum vel magnitudine vel proceritate augentur; sed & illa, ubi maturescunt, & hæc, ubi firmiùs consolidantur membra. Est tempus, in quo tentationibus quis sic opprimitur, ut frustra sit qui progressum expectet; sat id, quod, ut planæ tempore hyberno, vitam vivacem retineant.

Thef. 12. De iis quæ peccata in se, quædam sunt aliorum peccata, nostra duntaxat miseria. Ejusmodi sunt, cogitationes blasphemæ, quæ, cum à solo diabolo suggeruntur, à nobis certatim rejiciuntur, ejus, non nostra, sunt peccata. Nec enim aliter innocens erit Dominus Jesus, cujus animam, à diabolo injectæ, istiusmodi pertransierunt tentationes. Reus non est læsæ majestatis, vel cujusque atrocis flagitii, qui, ab alio provocatus, aversatur prorsus. Fœmina, cujus ^b pudicitia, cum ipsa totis viribus renititur, vis inferitur, ut misera, non ut adulterii rea habita est. Sic ^c Hieron. *Corpora sanctarum mulierum non vis maculat, sed voluntas.* Et ^d August. *Invita virgo, vexari potest, non violari.* Sic si sacra, cum adulteris, perjuris, ebriosis, nobis necessitas incumbit celebrandi, miseria nostra est, non culpa: Sic abusu quorumcunque,

^a Ep. 142. ^b Deut. 22. 15. ^c Quæst. in Genes. Ep. 130. 122.
^d De civ. Dei, lib. 1. cap. 18.

que, vel in Ecclesiâ, vel in repub. vel in familiâ reformatio, quæ non penes nos, cum facimus quod fert vocatio nostra, non nobis cessura in peccatum. Sic idololatriæ vel superstitionis monumenta, quæ adhuc in locis publicis reperiuntur, nec ea demolitur magistratus, privati cujusque, si minimè tollantur, non sunt peccata, ejus duntaxat miseria sunt.

Thef. 13. Dolor qui de peccato, sive legalis, sive Evangelicus, quod ad gradum, varius: Alius intentior, ut in Davide, in Manassè, in foeminâ a peccatrice, in Petro: Alius remissior, ut in Zachæo, latrone in cruce, Lydiâ, &c. Videndum hic, 1. Quare, quod ad gradum, varius. 2. Quis gradus minimus.

Varietas hæc contingit. 1. Quod, ex eâ, sapientia Dei, qui variis mediis ad eundem finem perducit, conspicua magis. Operantis illa laus, quod non, in eo quod effectum dat, huic vel illi medio astringitur. Hinc Christus, tam in morbis curandis, quàm in dæmonibus ejiciendis, non unam eandemque inivit viam. Hunc doloribus quasi infernalibus obruendo, alium dolore non nisi leviusculo afficiendo, ad eundem salutis, portum deducit Deus. Huic ossâ luxata sic reponit Chirurgus, ut vix sentiat æger; alteri sic, ut ægrum miserè torqueat: Injusta illa querela, siquando quis membra dislocata repenti vitio vertat, quod leni manu id factitatum. 2. Quod dolor, sive intentior, sive remissior, Deo sic suaviter disponente, peccato expurgando, animum ab eo abalienando, inservit. Abducitur à nequitia hic verberare molliori, hic non nisi vibicibus. In illo, quæ est cum peccato arctior amicitia, dolore lento sensim dissolvitur; in hoc vero violentiùs abrumpitur. Non ultra exigit Deus, quàm ut dolore egeratur peccatum,

catum, ut ex animo sibi displiceat quis; nec enim nocent quæ non placent. 3. Quod dolor est resipiscentiæ non nisi accidentalis. Est illa, propriè loquendo, *μετανοια*, transmentatio, sive mentis mutatio; ut, quæ in amore boni, & odio mali versatur. Voluntas, ad Deum conversa, renititur; quod patitur aliquid à quo dissentit. Ita, ut à Amesius, dolor de peccatis necessario comitatur conversionem à peccatis, quia anima, dum se convertit à peccato, incipit nolle peccatum, aut ab eo dissentire. Sentiens enim adhærere sibi illud, à quo maxime dissentit, non potest non offendi, ut Iulsa. Non igitur dolor nisi index resipiscentiæ, ut qui ex eâ enascitur, quam ut indicet, sufficit, non doloris mensura, sed veritas. 4. Gratia, quæ à Christo ad nos devenit, nihilo quis incapacior, quod non dolore æquè ac alter perterrefactus. Fac maleficos binos capitis supplicio adjudicari, utrique à poenâ relaxando condonat princeps; huic cum jam laqueo induendus, illi verò cum non adhuc carnifici traditus, innotescunt literæ dimissoriæ. Non hic, ut ille, pari dolore consternatur; non propterea principis misericordiæ minus capax. 5. Quod, in quibusdam vocatis, ita dolorem de peccatis sequitur, quasi à tergo, gaudium spiritûs, ut illum si non absorbeat prorsus, at mitigat lenitque valde; ut in suprà memoratis, Zaccharo, &c. 6. Quod varia quæ in convertendis conditio variam flagitat in medendo artem. Lignum, quod tuberosum, confragosum, non nisi ictibus magno impetu impactis diffinditur: medicina quæ hunc curat, alterum perderet; quæ hunc sanat, alteri, in quo malignior morbus, parum prodesset. 7. Quod operi, cui à Deo destinantur, haud essent idonei, nisi humiliati magis ex se extraherentur, ad nihilum suo sensu redigerentur. Sic, qui in Eccle-

O

¶

sia columnæ futuri, ut Paulus; qui alios deinceps consolaturi, &c. 8. Quòd, in salutis fabrica, non tanti est apud Deum gradus contritionis, quàm fides. *Non enim, ut, ait a Chemnitius, remissio peccatorum pendet ex sufficientiâ, magnitudine, & merito contritionis, sed ex obedientia & satisfactione Christi, fide apprehensâ.* Et b Gregor. *Non in fletibus nostris, non in actibus nostris, sed in Advocati nostri allegatione, confidamus.* 9. Quòd est varia hominum, ratione affectuum, temperies. In hoc affectus illico erumpunt, in illo tardiùs excitantur; non eodem impetu se effundunt in hoc, atque in illo, sive gaudium sive dolor: Quòd peccatoris ad Deum conversio est quasi actus parturientis; est quilibet, à Deo per Spiritum genitus, renatus. Ut in partu naturali, aliis non sine maximis angoribus in lucem prodit, cum aliis nullâ difficultate nascitur; perin, & in genitura spiritali, nullus se non regeneratum causetur, quòd facili manu è claustris peccati educitur.

Atque sic, Quare dolor, quòd ad gradum, varius: Sequitur, Quis minimus, infra quem non remittendus. Est verò, cum quis ex animo dolet, quòd de peccatis non potest dolere; sic dolenti satagendum, ut ampliùs doleat. Qui enim in doloris gradu, ad quem pervenerit, sive major, sive minor, acquiescit, nunquam ille verè doluit. *Si dixisti, Sufficit, periiste;* ait Augustinus.

Ut verò ampliùs doleat, eapropter incumbendum, 1. Ut à terroribus, à scrupulis, de spiritali conditione, qui ex doloris intensioris absentia emergunt, animumque misere vexant, liberetur. 2. Ut à gravioribus Dei flagellis, quibus Deus suos quandoque expergefuit, ut de peccatis præteritis humiliantur magis, immunis sit. 3. Ne ad peccata, è quibus evasit, retroagatur.

a Exam. conc. Trid. cap. de contrit. b In Eccl. Nom. l.

agatur. Citius relabitur, qui minus de peccatis doluit. Quod verò, ad ulteriorem gradum aspiranti, sufficit hic, arguitur; 1. Quia qui sic dolet, revera de peccato dolet; siquidem, a præ cordis duritie haud posse dolere, peccatum est. 2. Dolere quòd non doleas, animum ad dolendum propensum denotat, qui coram Deo est ac si doleat. 3. Qui de non dolendo dolet, in eo spiritus & carnis agon; eadem enim animi facultas (quod hujus certaminis indicium certum) in se divisa. 4. Qui dolet admodum, quòd dolere non potest, ille appreciative dolere censendus cum nil ei in votis magis, nil quod æquè confectatur, ac peccati dejectionem, boni contrarii consequutionem. Sufficit hoc, sub fœdere Evangelico, utcumque absit dolor intensus. Existimat enim Deus nos tales esse, quales ex animo esse cupimus, non quales ex carne adhærescente sumus. 5. Vel non nisi sic dolentem sustentet, quòd utilius quandoque homini, Deo sic ordinante, velle esse contritum, quàm sentire contritionem: magis enim coram Deo humiliat.

C A P. XXII.

In sublevandis animo vulneratis, quid cavendum.

ATque sic de sublevandis animo vulneratis, pro vario eorum discrimine. Sequitur quid cavendum.

Can. 1. Sic dispensari oportet consolationes Dei, ut sublevatis non obrepat carnalis quidam securitas: Si quando igitur illis ordine debito solacium instillavimus, suggerendum, 1. Ut tam fidem, quàm resipiscentiam de peccatis præteritis, multoties renovent; utraque cum imperfecta, necesse id, ut indies renovando promo-

veantur. 2. Ut consolationibus Euangelicis , & gratiâ : quæ in Christo eluxit , dignè ambulent : abundant scil. in bonis operibus : gratias, quas insuderit Deus , in vitæ consuetudine exserant. 3. Ut à tepiditate , & pietatis ^b larvâ , à quâ abest *σωαρις* , imprimis caveant. Grande hæc imminet periculum , si non sensim invadentem torporem excuriant , qui aliquando terroribus exercitati. 4. Ut cautè sibi invigilent , ne peccatis , è quibus evaserunt , denuò implicentur. Quæcunque inducant occasiones , vitandæ ; propositum , quo ad bonum propensi , à malo averfi , omni conatu firmandum ; quibus se votis obstrinxerunt animo vulnerati , dum vulnerati , religiosè præstent.

Can. 2. Afflictis , quæ idonea ut consolentur , sic proponenda , ut non ab opere desistat pastor , quod non etiam post ^c moram affulgeat consolatio. Etiam per multos annos suos terroribus exercuit Deus ; ut Hemanem. Mansuetudine & longanimitate hic opus est ; quâ Deo attenditur , usque dum manum porrigat auxiliarem. Fateor tardium obrepere solere , cum multoties eadem inculcanda , cum vel millies iisdem insistendum , nec hilum tamen proficimus. At occurrat , solum sapere , qui consolationis author ; novit ille duntaxat , quod tempus accommodum ; nostrum id , ut eum patienter expectemus. Qui etiam ad aliquot annorum spatia in ergastulo conclusus , lucem non intuetur , tandem gaudio ineffabili perfunditur. Abundè compensat nostram , vel ad nauseam , in iisdem suggerendis diligentiam , si quando è Saranz laqueo ovis ægrota expedita evadat. Atque sic de ovibus morbidis , quæ animo vulneratæ : Sequuntur quæ lapsæ.

^a Tit. 2. 11. ^b 1 Petr. 2. 9. ^c Psal. 88. 15.

CAP. XXIII.

Lapsis quomodo succurrendum.

DE OVIBUS lapsis videndum, Quomodo iis in genere succurramus. Quomodo in specie.

In Genere,

Can. 1. Quæ omnium in ore, vel vitæ errata vel mentis errores, ea, non nisi iustis argumentis nobis comperta, publicè reprehendenda. Non ex trivio arripiat concionator, vel de malè agentibus, vel de minùs orthodoxe sentientibus, volitantes rumusculos. Exploratum id sit, quòd reverà sic; priusquàm ad publicam vel reprehensionem, vel refutationem profiliat. *Vbi b inquisitum, & pervestigaveris, &c. si vera certaque erit res, tum percutito.* De principe pastorum sic olim vaticinatus propheta, quòd *c non ad auditum aurium corripere*, ea sagacius perquireret. Ezekielem voluit. *d* Deus abominationum, quarum futurus erat reprehensor; illarum prius esset testis oculatus. Manifestò reus tenebatur ille, de quo Apostolus, incestuosus, *ελασ: ἀκάταλ*, omninò auditur. In iis, qui circumvolitant rumoribus, plerunque mendix fama: plurimum detrahet de pastoris honorificæ existimatione, si quibusvis malè feriatorum hinc inde sparsis rumusculis, vel suffurris, aurem arrigat.

Can. 2. In iis qui lapsi recuperandis, summa testanda animi sollicitudo: subit illis in mentem, magis id esse momenti, de quo pastorem anxie sollicitum esse animadvertunt: non tanti id esse, quod non nisi perfunctoriè, quasi aliud agens sagatit. *e Filioli mei, quos iterum parturio, usque quòd Christus formetur in vobis.* Parturienti quid ma-

O 3

gis

a Lapsi, in genere, quomodo tractandi. *b* Deut. 13. 14. *c* Esa. 11. *d* Ezek. 8. *e* Gal. 4. 19.

gis in votis, quàm ut foetum enitatur : *Magna mihi tristitia, &c. optarem ego Anathema esse pro fratribus meis cognatis.* Haud se officio defunctum arbitretur Pastor, si oves vel errantes vel lapsas compellaverit, errorem viæ demonstraverit, illas reductas velit; quin multoties aggrediatur, haud in utramque aurem dormire sinat, instet tempestive, intempestive: Non nisi magno & assiduo conatu, qui de viâ secessit, revocatur; vis quadam faciendâ; ut qui ad regis nuptiale convivium accedunt, sic qui abscesserunt, cogendi. Multa errore irretitis suggerit diabolus, ut sic in massâ suâ detineat; multa iis qui gravius lapsi, nè ad bonam frugem redeant, inculcat: Hæc omnia perumpat oportet Pastoris ardens desiderium, operosa sedulitas.

Can. 3. Innotescat lapsis pia & tenera ipsorum commiseratio: in illorum vulneribus contrectandis, adsit misericors sympathia; in erroribus taxandis, arguendis, memor sit Pastor infirmitatis humanæ, quâ & qui robustior poterat circumveniri; cogitet, quàm facilis in errorem lapsus. Si quando conditio nostra, quæ jam illorum, haud ejusmodi ferremus medicos qui in vulneribus nostris perscrutandis ἀπαθεῖς prorsus. Sunt lapsus cujusque generis, ut ossa luxata, quæ tenerâ manu reponenda. Si præoccupatus est quis fuerit lapsu aliquo, instauretur spiritus lenitatis: Non enim, ut Calvinus, fiat instauratio violentiâ, nec accusatorio spiritu, nec truculentiâ aut vultûs, aut verborum. Qui redarguit, spiritum asserat placidum & mansuetum: non gestum duntaxat, quo quis mansuetudinem præ se fert, sed spiritum, ait ille. En Moysen, Josuam, & Ezram, qualiter, ubi populus defecerat, affecti. *Quis infirmatur & non ego? quis offenditur; quin ego uror?* Quàm multi, ut conqueritur Calv: qui secure pr-

prætereunt omnia scandala, qui fratrum infirmitates vel despiciunt, vel sub pedibus conculant: hoc inde fit, quod nullâ Ecclesiæ curâ tanguntur; nam cum *ὀρυπαδεύει* generat, quæ facit ut omnium affectus in se suscipiat Christi minister, omnium personas induat, quod se omnibus accomodet. *Metuo ne me humilem faciat Deus apud vos, & lugeam multos eorum qui peccarunt; nec eos perituri immunditia.* Germani Pastoris id, luctu suorum peccata prosequi, eorum lapsibus ut suis condoleere. Christus proditoris *b* facinus commemoraturus, & scandali & sceleris atrocitatis ratione habita, ex imo pectore ingemiscit.

Can. 4. Apud quoscunque lapsos omnia sedatè peragenda. Affectus, sive in illis, sive in nobis, si conturbetur, haud facit iudicium quod suum. Non penetrat visus ad fundum aquæ, ubi finis concitatur; nec acies animi, in iis qui affectibus abrepti, potest esse perspicax. Nil dextrè succedit, ubi aut irritamus, aut irritamur. Absit itaque hic omnis sermonis amarulentia, sive dicendo, sive scribendo. Ego, inquit *c* August. quando cuiquam vel dicendo vel scribendo respondeo, etiam contumeliosis criminationibus lacebitur, quantum mihi Dominus donat, frenatis atque coercitis vanæ indignationis aculeis, auditori lectorique consulens, non ago ut efficiar homini condictando superior, sed errorem convincendo salubrior.

Atque sic ingenere erga oves lapsas se gerat Pastor: sequitur, quomodo in specie. Atque cum oves lapsæ, vel moribus, vel mentis errore, impegerunt, videndum, i. Quomodo moribus lapsis se accomodet animarum curator.

Can. 1. Lapsorum famæ inprimis consulendum. *d* Quod fit, Primò, privata privatim; non

O 4

nisi

a 2 Cor. 12. 21. *b* Joan. 13. 21. *c* Lib. 3 cap. 1. contra liter. Petilian. *d* Lapsi moribus, quo modo recuperandi.

nisi publica, aut quasi-publica; publicè reprehendendo. Quæ non a nisi te conscio perpetrantur, privatæ admonitionis velo obtegenda; nullatenus ad publicas reprehensiones progrediendum, nisi vilipendantur privatæ. Qui secus fecerit, lapsus clancularios in apricum proferendo, nã ille reprehensos irritabit, haud facillè emendabit. Quisque enim eatenus duntaxat ex reprehensione proficit, quousque in eâ benevolum reprehendentis affectum animadvertit. Nulla verò amoris certior tessera, quàm ubi lapsi famæ consultum. Si velis illum publicè arguere, quem solus nosti peccasse, non correptor, sed proditor eris, ^b ait Augustinus. Nihilosecùs, si quis pluribus consciis lapsus fuerit, omnis existimationis cura posthabenda, coram omnibus arguendus, ut sic reliqui timeant. Pluris enim esse debet animæ cujusque ^c salus, quàm ejusdem fama, ubi alterutra necessitiò negligenda. 2. Si sic arguamus, ut pudorem qui in lapsis reliquus est conservemus. Est pudor, ut retinaculum, quo inhibentur homines ne in summum nequitie gradum præcipientes ruant. Periculum erit, si eos supra quod par pudefaciamus, ne frontem perfricent, & pudore excusso, peccato quasi habenas laxent. Vbi reprehendentem, servare sibi secretum videret reprehensus; servabit & ipse emendationis pudorem: Si verò viderit se defamari, illico ad impudentiam denegandi convertetur; ita non solum non emendaveris peccatum, sed duplicaveris; ait a Cyrill. Accedit, quòd illum in nos animo propenso ducimus, adeoque libentius ei auscultamus, cui id cordi est, ne nos opprobrio exponat. Id illis itaque sit exploratum, nos non illis pudefaciendis studere; duntaxat ipsorum resipiscentiam, munere desungendo, nos in oculis ferre. ^e Non, ut vos pudore suffundam

^a Matth. 18. ^b Lib. de correp. & gr. c. 16. lib. de fide & oper. c. 3. Serm. 16. de verb. secundum Matth. c. 1 Tim. 5. d. In Lev. lib. 3. c. 1 Cor 4. 14.

dam, hac scribo; sed ut filios meos dilectos admoneo: non sc. id propositi mei, ut vobis ignominiam irrogem, aut probro exponam. Nihil tamen impedit, quo minus lapsis, si post varias admonitiones animo sint præfracto, pudorem pro virili incutiamus. Vel paterna castigatio, quæ intimum spirat amorem, filium non aliter ad bonam frugem rediturum, pudore suffundit. Omnis ex animo poenitebundus, de peccatis suis erubescit. ^a *Erubescō, etiamque pudore suffundor, cūm conversus, ait Ephraim. Et prophetis vitio vertit Deus, quod non fecerunt ut erubesceret populus. Ita est pudefactio, medium à Deo præscriptum, ut ad eum redeant lapsi; c ut pudefiant lapsi, non habendum cum illis commercium.*

Can. 2. Cum lapsis vel mitius, vel asperius, agendum. Ut morbis, sic peccatis, non eadem singulis conveniunt remedia, dispar lapsos recuperandi ratio, alios d commiserari oportet, alios perterrefacere. Qui de peccato sine discrimine statuunt, aberrant à salute egrotantis; non enim simplex est peccati morbus, verum varius & multiformis, plurimi innoxii propaginibus suppululant; ut Concil. Constantinop. 6. c. 102. Ratio habenda, 1. Naturæ peccati: videndum sc. si ne delictum, an scelus; scientiæ, an ignorantia; si ignorantia, simplicisne, an affectatæ; voluntarium, an involuntarium; publicum, aut non-nisi quasi-publicum; cum Ecclesiæ scandalo conjunctum, annon. Pro variâ lapsuum naturâ, variè adhibenda medicina, lenior vel acrior.

• Quid vultis, ut virgâ veniam ad vos, an cum spiritu lenitatis? Ordinem varium, quo aliter cum his, aliter cum illis agendum, notat Apostolus. Tam enim peccat, qui lenitate præfractam proterviam fovet, quam qui severitate abutitur. Quorsum aliter Scripturæ, non simplicem

O 5

doctri-

a Jer. 31. 19. b Jer. 6. 15. c 2 Thes. 3. 14. d Judæ 7. 13. e 1 Cor. 4. 21.

doctrinam duntaxat proponunt, sed porro acerbiores admiscunt reprehensiones. 2. De animo peccantis; qualiter ante, inter, & post peccandum affectus, serio dispiciendum. Scilicet ex proposito necne, an ex infirmitate citra propositum; si ex proposito, quis malitiæ gradus instigaverit; audaciusne, an verecundius, inter peccandum se gessit; post lapsum, sitne animo pœnitebundo, vel obfirmato & pertinaci. Si quis vel ex Satanae malitiâ, vel ex carnis infirmitate, præoccupatus fuerit, *hunc a instaurare cum spiritu mansuetudinis.* Si modo absit malus animus, placide, non iracunde, non clamose agendum. Sic Deus ipse, Jobum reprehensurus, non crimen verborum atrocitate exaggerat, sed pacatè & leniter cum eo expostulat. *Plus ages*, ait *b* Leo, *in quosdam corrigendos, benivolentia quam severitas, charitas quam potestas.* 3. Animadvertendum in lapso, quæ circumstantia personæ, loci, temporis, crimen amplificent, peccantem majori reatu constringant; semelne duntaxat impigerit, an multoties idem ingeminaverit peccatum, spontene suâ, an aliorum suasu inductus, peccavit.

Can. 3. Danda opera, ut pœnitentiam redintegret lapsus: novâ enim pœnitentiâ abolendus novus peccati actus. Huc conducit, 1. Ut lapso, nondum humiliato, peccati atrocitas omni modo representetur. Nullus, ut par est, peccati sensu consternatur, cui non ejus turpitudine conspectior. Circumstantiæ, quibus peccati natura exaggeretur, in unum aggregandæ: Quæ in se non ita gravia, circumstantiis loci, personæ, temporis, &c. fiunt gravissima. Personæ, sic; *Ego cunxi te in regem super Israëllem*, &c. *quare sprevisisti verbum Iehova?* Loci; ut si illic peccatum

tum fuerit, ubi plurima adfuere, quæ à peccando revocarent media: *In terra a equissimâ iniquè agit.* Temporis; ut Ezra 9. 13. 14. *Cum tu dedisti nobis residuum huiusmodi, an rursus irrita faceremus precepta tua?* Plures ejusmodi sunt quæ peccatum amplificant circumstantiæ, de quibus passim in Scripturis, & suprà non nihil.

2. Conquirenda undique tam à lege, quam ab Evangelio, desumpta argumenta, quæ lapsum ad seriam poenitentiam deducant. Delectus hic eorum adhibendus, quæ apud lapsum majoris futura ponderis verisimile: Quæ hunc efficiunt inprimis, apud illum non pariter efficacia; Hic labor, hoc opus, ut lapsum peccati admissi ex animo poeniteat; nullus non movendus lapis, ut ex laqueo diaboli qui irretitus liberetur.

3. Vbi ex peccati sensu consternatus jacet lapsus; spes illi facienda, posse peccatum, modò ex animo & credat & resipiscat, condonari. *Vos fecistis a totum malum hoc; veruntamen ne recedite averti à Iehovâ.* Vtrinque enim hic periculum; ne carne putridâ non corrosâ vulnus sanetur; vel ne spem abjiciant desperabundi qui lapsi. Vtrisque ut succurrat Pastor, spes, & non nisi spes, Quòd peccata sub conditione fidei & resipiscentiæ remitti possunt, illis facienda.

4. Exigat tempore idoneo à lapso Pastor, pro naturâ peccati, vel publicam ἐξομολόγησιν, si publicum; vel damni compensationem, pro injuriæ illatæ naturâ. Publica ἐξομολόγησις, est sollemnior coram idoneis testibus poenitentiae professio, tum oris confessione, tum humiliationis signis in offensis testandi. Idonei testes sunt, si non publicum, sed quasi publicum duntaxat

taxat sit peccatum, ii qui ex communi consensu in Ecclesiâ præsunt : sin scandalum emanavit in vulgus, adeoque publicum est, ut toti Ecclesiæ publicâ confessione satisfiat, necesse est ; 1. Vt Deo & hominibus testatum sit, Ecclesiam non *συνιδ-
κεῖν*, Quod a pura, & à scelere admissio inconti-
aminata. 2. Vt huiusmodi multis, sive castigatio-
nibus severioribus, reliqui admoniti diligentius
sibi ab ejusmodi lapsibus caveant. 3. Vt lapsi cau-
tiores reddantur, cum illis peccati sceleritas, cujus
luebant poenas, obversatur. 4. Vt Ecclesiæ cui
scandalum dedere, hæc publicâ professione poeni-
tentia, se reconcilient lapsi. Si enim munus ad
altare allatum rejiciat Deus, quod fratri, vel uni,
non te reconciliâris ; nedum quod pluribus non
satisfeceris ? De damno verò refarciendo ab iis
qui causa damni fuere, consulendi Casuistæ, Qua-
tenus quis tenetur, & Cui, & Quomodo. Ca-
vendum verò hic, ne fucatâ poenitentia nobis im-
ponant lapsi ; Examen instituendum, num corda-
tè resipiscant. Non ad confessionem admittendi,
nisi de quibus probabile, ex animo facere quod fa-
ciunt. Hinc olim vetus Ecclesia per aliquod tem-
pus eos jubebat esse in statu poenitentium ; primò
peccata deplorare, precibus instare, concionibus
attendere, &c. dein ad *ἑξομολόγησιν* venire, nec
in eo acquievit Ecclesia, quòd publicâ confessione
satisfecerunt lapsi, nisi ad tempus consequentis
vitæ consuetudine probatâ verè resipiscantium
specimen dedere. Vide e Cyprianum conqueren-
tem, quòd in Ecclesiæ sinum præproperè nimis
recipiebantur, qui lapsi.

5. Vbi lapsus abundè fidem fecerit, quòd
cordatè resipuerit ; in Ecclesiæ gremium, quâ
possimus tenerâ commiseratione, maturè reci-
piendus. Periculum enim aliàs erit, nè à tri-
stitia

stitiâ absorptus Satana astutiâ animum despondeat. At non illa Ecclesiâ mens, ut censuris, quas vult medicinales, membra morbida destruat; sed iis lapsos ad bonam frugem revocet. Ei (lapso Corinthio pœnitenti) ^acondonētis, eumque consolemini, ne quo modo redundante tristiâ absorbeat vir huiusmodi. Precor vos, ut ratam faciatis in illum charitatem. Sic & Dominus Jesus ^bPetrum foedissimè lapsum, modico tempore intercedente, ubi de pœnitentiâ constabat, ad ministerium verbi restituit. Meritò hic culpanda illa apud veteres tetra in disciplinâ exercitiis austeritas, quâ in triennium, septennium, & ultra, pœnitentiam lapsorum prorogarunt. Annon hi immodico suo rigore medicinam verterunt in venenum? Periculum enim inde erat, ne in desperationem adigerentur. *Iuventa autem censura Ecclesiastica ad medellam, non ad necem; ad congregationem, non ad dispersionem; ad disciplinam, non ad defectionem,* ^c ait Bucerus.

Atque sic cum iis qui moribus lapsi agendum: Sequitur ut dicam, Quomodo cum iis, qui mentis errore abrepti.

Can. 1. Dispari ratione cum errantibus agendum; sive pro natura erroris, sive pro errantis affectu; prout in vulgis emanavit error, vel non. Errorum id discrimen, quod alii fundamentum subvertunt, alii non: alii totaliter id faciunt, alii non nisi ex parte: alii non omninò fundamentum labefactant, sed vel nævi duntaxat sunt in fundamento; vel testi sunt duntaxat, non fundamenti: Vel placidè, vel contentius, agendum, pro naturâ erroris. Sic Galatas acrius perstringit Apostolus; *O stulti Galatæ, c quis vos fascinauit?* Et Corinthios, articulum resurrectionis, in quo caput fidei, in dubium vocantes, quasi in-

^a 2 Cor. 2. 7. ^b Joan. 21. 15. ^c In 2 Cor. 2. 7. ^d Erroribus impliciti, quomodo tractandi. ^e Gal. 3.

indignabundus dementiæ infimulat; *Stulte tu, quod. seminu* ^a *non vivificatur nisi mortuum fueris.* Philippenses verò, ^b *ut videtur*, in levioribus dissentientes, blandius affatur; & cap. 3. v. 15, *Si quid aliter sentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.* Ut errorum, sic & errantium discrimen. Sunt alii hæretici, id est, ejusmodi, quorum errori, idque in fundamento, accedit & evictio & contumacia: Sunt alii (ut Augustinus) *non hæretici, sed hæretico credentes*; qui antesignanis suis, fide quâdam implicitâ adhærent, illorum imbibunt errores; nec tamen quæ inde pullulant opinionum monstra, percipiunt; De his verisimile, si corollaria quæ inde nascuntur absurda perpenderent, illos errores suos deposituros. Sunt alii, qui, cum errant, id agunt ut alios seducant: omnem arripiunt occasionem ut alios à viâ veritatis abducant: Sunt alii, qui duntaxat seducti; haud dissimiles hi viris qui Absalomum secuti, de quibus sic, *Quod c in simplicitate cordis abibant, non scientes quidquam.* Lenius cum his agendum: qui in erroribus suis obfirmati, asperius tractandi, *αὐτὸς ὁποῖως.* ^d Denique, ex iis qui errore abacti, aliorum errores intra domesticos parietes concluduntur, nondum efferuntur: aliorum dogmata malefana publicè disseminantur. Illos privatim convenire oportet, aut, si id necesse fuerit, non nisi teste uno aut altero adhibito; illos adoriri sic Christus jussit. Hæc si aggrediamur viâ, nec illorum propalamus errores; & illos, quorum famæ sic consulimus, arctius nobis obstringimus; & facilius multò, cum id adhuc sine famæ dispendio possunt, sententiam suam deponent.

Can. 2. Qui errantium vindex, judicium primò informet. Nec suasionibus nec redargutionibus locus est, nisi, quid verum, quid falsum, quid

^a 1 Cor. 15. ^b Phil. 2. ^c 2 Sam. 15. 12. ^d Tit. 1. 13.
^e Matth. 23.

quid orthodoxum, quid non, perspicuè docuimus. Hæreticorum ille mos erat, ut alicubi observat Terrull. quòd prius persuadebant, dein docebant; nobis alia ineunda via, si quos erroribus liberemus, eos in fide stabiles velimus, nec quovis seductorum vento circumferri. Enascuntur sc. quæ in animo altius radices agunt, sive *δογματι*, sive *καθολικῇ*, è doctrinalibus solide conclusis: Sic est doctrina, quæ iudicium collustrat, instar substrati fundamenti: qui deinceps accedunt sermones suasorii, vel reprehensorii, sunt instar ejus quod superimponitur; sive tectum, sive parietem velis. Hinc Canon ille Apostoli, *Argue, increpa, cum doctrina*. Inde item est, quòd, in deviis reducendis, ne hilum proficiunt pastores plus satis fervidi; qui in errantes acerbius invehuntur, summoperè tumultuantur; interim vel non omnino id agunt, ut iudicio satisfiat, vel siquid faciunt, sua omnia laxè concludunt. Iudicio verò ut satisfaciamus, 1º Serio advertendum, quæ illorum qui errant malè sana opinio. Flerumque enim, cum in verbis latet sensus ambiguus, periculum est, ne iis errores, à quibus abhorrent, affingamus: Andabatarum more, hic aërem verberant, qui assertiones ejusmodi sibi confutandas proponunt, in quibus non habent adversarium: faciunt hi, quod pusillanimi quidam homunciones, virum de stramine, quicum depugnent, conficiunt. Quin itaque quæstionis, de qualis est, apex definiri oportet; quid teneant, quid non, diligenti scrutinio expiscandum. 2. Ut contradicentibus os obstruamus, omnia angustius punctis argumentorum concludenda. Veritatis disquisitio, errorum apud vulgus refutatio, haud longos fert logos: Veritas dilucidior multò, ubi omni verborum pompa exiit. Error, ut in corpore venæ nervique carne detractâ, facilius

cilius perspicui solet, siquando omni Rhetorum ornatu nudetur. Suum foelicius multo facit officium facultas *διὰ τὴν ἐπιστάμην*, ubi id de quo iudicandum quasi in punctum contrahitur. Discursus in errantibus reducendis ampliores, aut illis rixandi ansam præbent, aut veritatem involvunt magis. 3° Ex Scripturis, siue suâ perspicuitate lucidis, aut iustâ sequelâ quod probatum volumus concludentibus, desumenda argumenta. Hæ sunt ad errores debellandos arma Dei præpotentia; harum ignoratione irrepsere errores, illarum sanâ intelligentiâ deteguntur. Quæ aliunde afferuntur, Patrum, Conciliorum, doctissimorum quorumcunque suffragia, non à se habent ut iudicium cogant. Sola *Scriptura est utilis ad redargutionem*: Illis dñtaxat locus est, ubi, quid novum, quid antiquum, sub iudice lis; ubi infirmis, qui nil nisi antiquum sapiunt, consulendum. 4° Et Scripturæ, quibus nituntur qui errant, & *κρησθίζουσα*, quibus argumentorum quæ à nobis afferuntur vim elidere conantur, ad examen revocanda. Nisi hæc utraque fiant, ut sic, quibuscunque confidunt, spolientur, non ad se redibit errantis iudicium. Torquent se in omnes formas, nihil non affingunt Scripturis, inauditas procidunt distinctiones, ut assertiones quas semel amplexi propugnent. 5° Non tam argumentorum numero, quàm pondere, certandum: nihil afferendum quod non omni exceptione majus: delectus argumentorum faciendus, ne, si infirmiora firmioribus admisceamus, illa his detrahant.

Can. 3. Qui post evictionem & admonitionem in suis erroribus pertinaces, ii ut *ἀπομαρτυρητέον* relinquendi. *Hæreticum*, i. e. qui de errore evictus non deponit, *post unam & alteram ammonitionem devota*. Nullus enim altercandi finis, si refractarios in suis nunquam finiendis rixis sequa-

quamur. Siquando veritatem semel atque iterum ab illorum officiis vindicavimus, dicamus cum Apostolo; ^a *Si quis ignorat, ignoret; & de cetero nequis mihi molestias exhibeto.* Huiusmodi litigiosa disputationes & pastorem ab officiis, quæ necessaria magis abducunt, & contentiones fovent, cum pugna pugnam, lis litem pariat. Hinc Hieremias, ubi Chananiam pseudopropheta re-
 futaverat, ^c *abibat itinere suo. Contentionem scil. defugiens, & adificationi consulens (qua inter rixandum nulla)* donec tempus Deus concederet magis opportunum, ut Junius. Videbat, ut Calvinus ait, superiorem futurum adversarium rixando; dein audientiam non sibi futuram inter strepitus & clamores. Denique est quoddam errantium genus, quibus id cordi est, ut convitiis & opprobriis onerent qui eos ab errore conversos volunt; quæcunque illis proponuntur, sannis & scommatibus excipiunt. Ubi ad hæc deventum, ^d consulat pastor dignitati personæ suæ, nullum cum his instituat certamen. Atque sic de verbi dispensatione, simulque de Canonibus qui ei inferviunt. Sequitur, ut de Sacramentorum administratione dicam.

^a 1 Cor. 14. 8. ^b Gal. 6. 17. ^c Jer. 23. 11. ^d Tit. 2.

LIBER III. DE

SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONE,

Precatione Pastoralis & mediis,
quibus in munere Pastoralis
fungendo confirmatur.

C A P. I.

Sacramentorum administratio, quid: & quousque hic Ecclesia potestas extenditur.

Sacramentorum administratio est pastorale officium, quo novi foederis sigilla divinitus instituta, ordine quem praescripsit Deus, populo dispensantur. Quod b. accepi à Domino, &c. Munere pastoralis comprehendi, arguitur, 1º A fine cui & designantur, & apprimè conducunt, Sacramenta. Fidei enim, quæ Christi participes, & confirmandæ & adaugendæ egregiam præstant operam. Quæ ex Christo beneficia cunctis promiscuè sub fidei conditione promulgat verbum, ea singulis viri- tim personali distributione obsignant hæc. 2º. Unum eundemque Christum populo proponunt. Quem auribus suggerit verbi annunciatio, eundem oculis, quasi coram crucifixum, subijciunt Sacramenta. 3º. Pulchra illa συζυγία, Μαθητά- ρω, b. Παλιζωτες, pastori imponit bipartitum hoc munus. Interim verò fas erit ei, qui vel præ
in-

a Sacramentorum administratio, quid. b I Cor. II.
c Matt. 23. 37. 19.

incommodâ valetudine, vel pro frequentiori in verbo annunciando operâ, utrisque impar, aliorum uti subsidio. Sic Christus discipulis suis hoc baptizandi munus delegavit; ipse sc. totus erat in verbo dispensando. Paulus item, cum Petro per suos ministros, quos lucrificerunt, baptizabant.

Sacramentis administrandis ^c inserviunt Canones; Generales, Speciales.

Can. 1. Sacramentis, inter administrandum, nil addendum, nil detrahendum: Primæ institutionis vestigiis insistendum; Non enim hominis, sed Dei sigilla, adeoque divinæ in Christo misericordiæ & obsequiendæ & exhibendæ inserviunt. Nefas itaque erit, si humana temeritas iis aliquid subtrahat vel apponat. Si enim haud impune feret, qui principis Sigillum, ei aliquid vel affingendo vel detrahendo, violârit; quanto acerbiori poenâ coercendi, qui summi Dei sacris symbolis aliquid sive adjectum sive detractum velint. ^d *Ne addite ad verbum quod præcipio vobis, neque detrahite;* ne vel caeremonialibus, ut quibus populus Dei edocendus. *Ne facito ^e tibi sculptile, aut ullam imaginem;* i. e. non ex tuo cerebro, quomodo ego sum colendus, statuas; quomodo ego constituo, sic me colas. Qui secus, *apponis limen ^f suum limini meo, postem suum ad postem meum,* ait Dominus. Cultus sui, ait ^g Junius, solus legislator est Deus; quæ hominibus permittit, ea non cultus, sed ad cultum. Nec valet, quod additionem corrumpentem, non perficientem, prohiberi, ait Bellarm. Siquidem additio perficiens supponit in præcipiente imperfectionem; imperfectum enim quicquid, necesse est ut addendo perficiatur.

Occurrit hic id discutiendum, Quam concessit Deus

^a Joan. 4. 2. ^b 1 Cor. 1. 17. Act. 10. 43. ^c Institutioni adherendum. ^d Deut. 4. 2. & 13. 23. ^e Exod. 20. 4. ^f Ezek. 43. 8. ^g Contr. 5. lib. 2. c. 18. not. 21.

Deus Ecclesiæ a potestatem in mediis cultûs ordinandis, quam non.

Ecclesiæ limites à Deo positos, quantum assequor, non egreditur; 10. Cum formam externam, quâ Sacramenta celebrentur, præscribit. Hanc sibi vindicat Ecclesia libertatem, ex vi præcepti, quo res tota sic transigenda, ut maxime edificetur b populus. Hanc exercet Ecclesia potestatem, cum, quæ adhibendæ in Sacramentis administrandis preces, statuit; cum sponsores exigit, quibus de infante in fide, in quam baptizatur, educando certioratur; cum, per illorum restitutionem, pactum, quod inter Deum & infantem intervenit, explicat; cum Sacramento Cœnæ collectas in pauperum levamen faciendas adjungit. Cavendum verò hic, nequid superstitiosum, vel quod infirmis scandalo, obtrudat Ecclesia. Superstitiosum id, si ritus humanos fanciat quibus colitur Deus; omnis ejusmodi observatio est ἰσορροπία, quæ secundo præcepto prohibetur. Infirmis id scandalo est, quo vel impingunt, i. e. nostro exemplo ad id faciendum, de quo animo fluctuant, invitantur; vel c scandalizantur, i. e. in pietatis curriculo, quod ingressi sunt, contristando retardantur. vel infirmantur; quod fit, cum illis occasio datur, sinistram de nobis imbibendi opinionem, ac si irreligiosi, divinæ legis prævaricatores: nil tale, in hac cultûs formâ externâ, decernat Ecclesia. Bonum a non est facere quidquam, quo frater tuus ἢ περισσότης, ἢ scandalίζῃται, ἢ ἀδυνεῖ. Si quid ex eventu tale evadat, ejus praxin liberam relinquit oportet Ecclesia.

2. Cum non nisi ordini & decoro in suis ritibus consulat. Est c ordo, parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens, dispositio: vel est,

a Quousque Ecclesiæ potestas extenditur. b 1 Cor. 14 26. c 1 Cor. 8. d Rom. 14. 21. e 1 Cor. 14. v. ult;

est, ubi aliqua congruenter sese præcedunt atque sequuntur. Sic Pet. Martyr. Ordo est vox tralatitia, quæ propriè de militibus dicitur, quibus certæ assignantur stationes. Inde ordo, quasi ὅρον δὴ, ut Scaliger. Ordo illi opponitur confusione & ineptæ sacrorum dispositioni, quæ sunt ineptiora ad usum cultûs divini. Decorum id, cùm sacra Dei sic tractantur, ut eorum Majestas & gravitas conservetur, nullatenus lædatur; cum τὸ ἀσπίστον servatur, nil mimicum, ludicrum, sordidum, quod de sacrorum existimatione detrahit, occurrit. Decorò contrariatur illa ejus quod convenit incuria, quæ, quo minùs res sacræ justum finem & usum consequantur, impedit. Videndum hic, 1°. Quæ illa in quibus exercenda. 2°. Quare horum habenda ratio. Quod ad primum; 1°. Nullus ordini vel decoro locus, nisi in mediis cultûs quæ à Deo constituta. Phrasis illa generalis, quæ præcipit Apostolus, ut omnia κατὰ τὴν ὁρίαν, & ἀναμειβόμενα fiant, restringenda pro subjectâ materiâ; omnia sc. aut quæ illic recensentur, aut illis homogenea. Si secùs, quas non in cultum Dei introduceret cæremonias Ecclesia, modò eis ordinis vel decentiæ titulum affingeret? Atqui revera sunt ordo & decorum, in Theologia, ut ciphra in Arithmetica: quæ nullius in se valoris, nisi aliis conjungantur figuris. Licita hæc duntaxat, cùm in licito subjecto exercentur. Aliàs pontificiis non deerit patrocinium, in illâ suâ cæremoniæ strue, modò ordinem & decorum prætexant. 2°. Exercetur ordo, in Cornâ Dominicâ, cùm statâ tempora, sive menstrua sive trimestria, in quibus celebranda præfiguntur: cùm nullus accedit, nisi qui priùs nomen dederit: cùm cantio Psalmi postponitur sacrorum dispensationi, non interponitur; nec enim ordo patitur, ut duo distincta cultûs genera eodem tempore peragantur,

tur, &c. In Baptismo; ejus administratio non de causis leviusculis ultra proximum Ecclesiæ conventum comperendinanda; jubet ordo ut pater, nomine baptizatorum, petat baptismum, &c. Lex decori postulat; ut ædificia publica, vasa, pocula, mensæ, lintea, quæ Sacramentis administrandis inserviunt, nec sordida, nec nimium pretiosa; ut quisque habitu gravi & decenti, in cœtum Ecclesiasticum prodeat; ut nulla baptizandis imponantur nomina ridicula; ut omnia, quæ par est, decenti gravitate peragantur. Sacerdoti non licuit *per gradus ad altare ascendere, ut non detegerentur pudenda ejus ad illud. Femoralia linea* Aaroni & filiis ejus, tentorium conventus ingressuris, *ad tegendam nuditatem*; præcepit Deus. Christus, Pascha ^b celebraturus, delegit cœnaculum magnum, stratum, paratum. Mulieribus indecorum judicavit Apostolus, ^c si nudato vertice in publicis cœtibus orarent. Et, in clandestino nocturnoque Ecclesiæ conventu, datâ operâ notat Spiritu sanctis, *Multas & fuisse lucernas*; ne se flagitii aut dedecoris suspicio in sanctum illum cœtum caderet; ut observat Calvinus. Quod ad secundum: horum habenda in sacris celebrandis ratio. 1°. Quia, utcunque res & ritus Dei propriè animum ædificent, actus tamen ordinis & decori dirigendo iis, ut finem suum assequantur, conducunt. Si enim confusio & decori neglectus, quò minùs ædificetur populus, impediant; necesse id, ut ex ordine & decoro aliquid accedat adjumenti. 2°. Rebus divinis suis conservatur honos & debita reverentia, ubi ordo & decorum. Communis illa ordinis & decori ratio, quæ æquè convenit religiosis actibus atque civilibus, à religioso cultu non potest separari, quin aliquo modo laedatur illius dignitas & Majestas.

Vel

^a Exo¹. 28. 26. & 28. 42. ^b Marc. 14. 15. ^c I Cor. II. 15.
^d AA. 28. 3. ^e Amos. in Mas. lib. 2. cap. 14.

Vel Ethnicis, venerabilia illa sacra, in quibus ordinis & decori cura.

30. Penes id Ecclesiam, prout ædificatio postulat, ut accidentalialia in Sacramentis administrandis immutet. Sunt in Sacramentis quædam *ὑποκείμενα*, quæ vocat Hyperius *inherentia*; ut sunt forma, materia, finis. Quædam vero *συμβεβηκότα*, quæ appellat idem *adherentia*; ut quæ ei non nisi occasionaliter & ex accidente conveniunt; integrum erit Ecclesiæ, prout è re populi fuerit, hæc variare. Sic, in Paschate celebrando, plusquam probabile id, *Exo 12.* quod primò stererunt; deinceps, ut Christi tempore accubuerunt. Et in Baptismi administratione invaluit, charitate & necessitate apud Boreales id exigente, asperio (ut quibusdam videtur) loco immersionis. In Cœnâ Dominicâ, multa novavit Ecclesiâ; ut de tempore, de communicantium numero, de pane fermentato, quandoque & de vino, cum alium substituit potum, vel propter abstemios, vel ubi ex frigore immenso corrumpitur vinum: ut apud Norvegas, quibus id concessum, *ut ex mystico calicem consecrarent*, sic refert Volaterranus. Quod enim vino usus sit Christus in Cœnâ Dominicâ, ex accidente fuit; quod sc. id Judæorum tum potus usitatus: illud essenziale, ut cibo & potu ad spirituales alimoniam adumbrandam utebatur.

40. Potest Ecclesiâ sive signa sive media statuere, quibus homines in cultu divino celebrando suis apud homines pios testentur affectus; modò ejusmodi sint, quæ vel naturæ instinctus suggerit, vel è vitæ consuetudine, pro varietate gentium, desumuntur. atque nil in iis scandali. Sunt enim hæc non nisi indicantia, quæ, quod sciam, ab omnibus concessa. Sic olim complura ejusmodi signa in cultûs divini solennitatem assumebantur; ut vestimentorum scissura, pulvis capiti

superpositus, capillorum sive è barbâ sive è capite evulsio: quò ^a enim quæque natio calori proximior, ut Orientales, ita gesticationibus, quibus pios testabantur affectus, abundantior. Huius generis fuere, illa apud 1 Sam. 7. 5. aquarum haustarum effusio, in symbolum resipiscen-
tiaz; foederis renovati ^b scriptio & obsignatio, quibus, ut Junius, testabantur seriam abdicationem mali, & studium consequendæ misericordiæ, apud homines sc. Ejusmodi fuerè *αἰνῆται*, de quibus Jud. ^c in ep. Osculum illud, quo, ubi convenerunt ad coenam Dominicam participandam, invicem benevolum affectum testabantur; Vela, ^d a quibus sexûs sui inferioritatem testabantur mulieres. Atque huc usque Ecclesiæ potestas porrigitur.

Egreditur, ut opinor ^e Ecclesiæ cancellos à Deo constitutos, cùm ejusmodi signa Sacramentis adjungit, quæ merè institutionis humanæ, quibus in spiritualibus, & Deo debitis officiis, edocentur qui edocendi ignari, vel ad ea excitentur qui pigri & segniores. 10. Quia hoc est signis humanitûs institutis effectus, spirituales & supernaturales ascribere, quibus efficiendis omnino imparia, cùm iis se in illum finem adfuturum neutiquam promissit Deus. 20. Quòd verbo, & reliquis à Deo constitutis mediis, ac si minùs ad docendum, vel animum ad Deum erigendum sufficerent, injuria sint ejusmodi signa. Quæcunque per signa visibilia doceri voluit Deus, verbo, ac signis & ritibus sacramentalibus, circumscriptis & determinavit. Et si igitur, ut ait ^f Aquin. idem potest per diversa signa significari, determinare tamen, quæ signo sit utendum pertinet ad significantem. Si talia, quod nefas dicere, minùs sufficerent, quæ à Deo instituta; liceret hominibus sua adjungere adminicula.

^a Sic Calv. in Hier. 34. 5. ^b Neh. 9. ^c Jud. 7. 13. ^d 1 Cor. 11. ^e Quousque non extenditur Ecclesiæ potestas, f. Sum. par. 3. qu. 60. art. 5. ad primum.

cula. 3. Transeant ejusmodi signa in naturam cultûs, 1. quòd horum usu, pios affectus in Deum, in nobis ingenerari satagimus; nihil verò ad sanctitatem cordi imprimendam efficax esse potest, quod non à Deo in illum finem ordinatur. 2. quòd his cultum interiorem Deo exhibemus; quando autem officium quod exprimitur est pars interni cultûs, tum medium quo erga Deum exprimitur, est pars externi; ita externi religionis affectus, cultûs exterioris naturam induunt, cum iis interior Deo exhibetur. Respuit verò Deus illam quæ in animo latet pietatem, quam illi mediis quæ ipse non præscripsit, offerimus. 4. Quòd ejusmodi signa sunt homogenea, saltem ex parte, imaginibus: cum harum ille usus, ut ignari in iis quæ ad Deum instruuntur, illarum adminiculo animus ad Deum elevetur, exciretur. 5. Quòd *timorem Dei*, hâc ratione, *præceptis* ^a *hominum edocemus*; contrà quàm prohibet Deus. Quid enim hoc aliud, quàm puritatem suggerere humanitûs excogitatis signis, quod in Pharisæicis ^b constitutionibus reprehenditur? 6. Quòd, cum ejusmodi ritibus externis populum suum in supernaturalibus edoceri, vel excitari, vel admoneri voluit, ipse tales sancivit; ac si id ei peculiare, ejusmodi adjumentis homines in piis officiis promovere. *Erit vobis penicilamentum*, ^c *ut videntes illud recordemini omnium mandatorum Leboræ, & faciatis illa.*

^a Isa. 29. 13. ^b Matt. 15. 6. ^c Num. 15. 39.

CAP. II.

*Sacramenta publicè celebranda; & cum verbi
predicatione adjunctâ.*

CANON. II.

Sacramenta * non nisi in cœtu frequentiori celebranda. Non Sacramenta templis, aut sacellis, ut vocant, consecratis alligamus; sed ea in cœtu publico, aut quasi publico, sive in privatis ædibus, sive alias, administrari volumus.

Primò, Quia è Sacramentis, illud Baptismi est Sacramentum initiationis, quo in Ecclesiam visibilem cooprantur baptizati, frequentior autem cœtus propterea adesse debet: 1. Quòd plurimum testimonium est omni exceptione majus, non sic paucorum. 2. Quòd potestas, quâ quis in Ecclesiæ gremium recipitur, est totius Ecclesiæ; utcunque ejus administratio sit pastoribus demandata: accedat itaque Ecclesiæ approbatio, consensus, præsentia. 3. Par ratio est membrum Ecclesiæ adjungendi, ac abscindendi: at non nisi convocato Ecclesiæ cœtu membrum refecandum; quorsum igitur, nisi convocato in unum cœtu, recipiendum & corpori agglutinandum?

Secundò, Sacramenta sunt actiones sacræ, quibus fœderati inter se mutux charitatis vinculo, & quasi fraternæ societatis contesseratione, ut loquitur ^b Tilen. conjunguntur. Quod enim immediate, cum Ecclesia universali, commune obtinere non possumus, scil. communionem omnium bonorum, & sacrorum Ecclesiæ; mediatè, per nostram unionem cum quovis cœtu visibili particularis alicujus Ecclesiæ, assequimur. Hunc ordinem violant qui separatim à reliquo Ecclesiæ cœtu

* Sacramenta publicè celebranda. ^b Synt. p. 2. disp. 65. thes. 6.

cœtu Sacramenta celebrant. Nec valet, quod obicitur, Christum ubi duo aut tres in ejus nomine convenerunt; adfuturum: Aliud id, ut duobus vel tribus suo nomine coactis adsit Christus; aliud, ut ejusmodi numerus constituat Ecclesiam visibilem, præditam potestate ministrandi Sacramenta, & exercendi jurisdictionem. Liquidò hoc apparet in Eucharistiâ, quâ non solum nostra cum Christo communio, sed & cum Ecclesiâ in unum coalitio, obsignatur. *Quoniam* ^a *unus est panis, unum corpus nos illi multi sumus*: id est, quoniam unus est panis, quem frangimus & in multas parres dividimus; & multi efficimur unum corpus, quia omnes de illo uno pane fracto & distributo manducamus; sic ^b *Paræus*; quod enim frangitur, unum fuit; & unum facit eos qui illud participant. Qualis autem hujus cum Ecclesiâ conjunctionis vel levior umbra erit, si omnia in angulo seorsim à cœtu clam missitentur?

Tertiò, Accedit praxis Ecclesiæ, tum Judæicæ, tum Evangelicæ, *Congregati sunt c* *Hierosolyma populus multus ad celebrandum festum azymorum mense secundo*; congregatio quamplurima. Et ² *Chron. 35. 18. Pascha celebravit Iosiah, toto Ichuda & Israëlæ præsentē, cum habitatoribus Hierosolymorum. Die* ^d *octavo venerunt ut circumciderent puerum*; viz. accolæ & cognati in unum convenēre, ut de infantis in Ecclesiam per circumcisionem ascriptione testarentur. *Primo die hebdomadiæ*: *e* *coacti discipulis ad frangendum panem, Paulus differebat, &c. Cum conveniti* *f* *ad vestendum, alius alium expectate*; ad invicem expectandum dicit Apostolus, ut omnium oblatio simul celebretur, ut & omnibus ministraretur. *Obj.* At, quid si quarit ægrotus; in subsidium fidei, Coenam Dominicam sibi ministrari, cum ta-

P 2

men

^a 1 Cor. 10. 17. ^b In prim. ad Corint. ^c 2 Chron. 30. 13.
^d Luc. 1. 59. ^e Act. 20. 7. ^f 1 Cor. 12. 31.

men nec adest nec adesse potest cœtus vel publicus vel quasi-publicus? *Resp.* Danda opera ut ei satisfiat, 1. Quòd, si Baptismi, semel suscepti, fructus utilis est ad fidem confirmandum; quidni & Eucharistiæ prius perceptæ fructus, etiam cùm transiit ejusdem celebratio? 2. Illis suggerendum, ut Judæis olim captivis, Sacramento & sanctuario orbatis, Deus se illis pro sanctuario futurum promisit: sic & his aliàs succurret Deus, qui, morbo detenti, publico conventu prohibentur. 3. Quòd nil tale in solatium ægrotantium^a necessarium, cùm Apostolus, qui datâ operâ modum ægrotos consolandi præscripsit, reticuit. 4. Quòd superstitiosa illa, de Sacramentorum absolutâ necessitate, ut absque quibus quis non salvandus, opinio inde confirmatur, nec non pluribus inde manantibus incommodis via munitur: Ut, legitimæ administrationis formæ depravationi; errori de Missis privatim celebrandis, qui hinc irreflit; &c.

Can. 3. Sacramentorum administrationi adjungenda verbi^b prædicato: non acsi de essentiâ Sacramenti concio esset, tantummodo ad ejus decentem administrationis modum pertinet; ut Tilenus. ^c Adjungi autem debet, 1. Quia plurimum interest, ut quæ institutionis aut promissionis verbo implicite continentur, sc. Christi beneficia, ea, cùm sigillum opponitur, verbo concionatorio copiosius explicentur. 2° Cùm quisque in Baptismo solenni voto se obstrinxerit, ejusque immemor quis non? ansa arripienda, ut ad id exsolvendum quisque exsuscitetur. In Coenæ autem Dominicæ administratione, annon frigent omnia, si non & dirigantur, quomodo rite eam celebrent convivæ, & languentibus eorum animis faces verbo exhortationis submittantur? **Quantum**

^a Bulling. dec 5. Ser. 9. Jac. 5. ^b Verbi prædicatio adjungenda. ^c Tom. 2. thes. 55. sect. 13.

tum in utrisque Sacramentis imminet ab erroribus periculum, si non orthodoxâ explicatione singula enucleentur ! 3° Christus discipulis in mandatis dedit, ut *docerent & baptizarent*; quæ, cum ipse conjunxerit, nemini erit licitum, pro suo libitu, disjungere : ut ^a Junius. Sic fuit praxis Ecclesiæ; baptizabat ^b Iohannes, & prædicabat *baptismum resipiscentiæ*; Sic Philippus evangelizat Eunuchis, & dein baptizat. Discrimen duntaxat in eo, quod illi adultos baptizabant; nos infantes, qui verbi prædicationis haud capaces. At verò sic ad baptismum recipimus infantes, ut qui cum adoleverint instituendi de naturâ & usu Sacramenti: nullum verò magis opportunum occurrit tempus adultos de sui Baptismi naturâ & usu erudiendi, quàm cum aliis infantibus administratur. Atq; hi Canones Generales: Sequuntur qui Speciales.

C A P. III.

Infantes fœderati, Baptizandi.

C A N O N.

INfantes, & quicumque iudicio charitatis fœderati, sunt baptizandi. Charitatis iudicium dico, cum illa omnia confectamur, quibus, baptizandum sub fœdere esse, probabile fiat. Ad huius autem, scil. charitatis, amissim administrandus baptismus: cum, qui actu fœderati sunt, nullis indiciis certò constitui potest. Eiusmodi verò iudicium illos omnes fœderatos concludit, quorum parentes fuere fœderis sigillo aliquando obsignati. Quod enim in fœdere solenne, ut non solum cum radice, verum & cum propagine inde oriturâ, paciscatur Deus, *Ero Deus tuus & seminis tui*: quidni & in signo fœderis

P 3

ra-

^a Thef. theol. thef. 50. sect. 14. ^b Act. 10. 34. & 6. 14. 31.
^c Infantes baptizandi.

ratum sit ; ut non solum baptizato, si crediderit, efficax sit, quin & ejusdem prolem exterioris saltem signi capacem reddat ? *Nunc sancti* ^b *sunt liberi vestri* ; scil. sanctitate externâ, quâ sub fœdere existimantur, cum parentibus qui Christo nomen dedere oriundi. Atque tanti est hæc parentum per Baptismum in Ecclesiæ album cōopratio, ut, si inter parentis & filii Baptismum interveniat parentis sive hæresis sive impietas, nihilo secius infanti fraudi non erit ; nec enim filius infans, qui ad ^b parentis iniquitatem manum non porrexit, ejus pœnam, saltem in spiritualibus, portabit. Et, si Judæorum infantes à circumcissione non exclusit parentum sive hæreseos sive impietatis fermentum ; quorsum sub Evangelio eosdem à Baptismo arceret majorum nequitia ?

Corollaria hinc existunt quatuor. Primò, Ethnicorum infantes, qui aut propter ætatem, aut propter linguæ imperitiâ institui à Christianis nequeunt, etsi à parentibus illis traditi, adeoque Christianorum familiis inseruntur, non tamen sunt baptizandi, donec pro ætate & institui possint & instituantur. Nec refert, quòd in Abrahami familia tam vernæ pecuniâ empti, quàm ab eo prognati, circumcidebantur : cum ex eo probabile profelytos fuisse omnes, i. e. veri Dei cultores, cum de illo sic testatur Deus, *Agnovi eum, quòd præcipiet filiis suis, & familia sua post se, ut observent viam Iehovæ.*

Secundò, Hæreticorum, apud quos salva Baptismi formula, non sunt à baptismo rejiciendi infantes. Nec enim hæretici, nisi quâ hæretici, sunt ab Ecclesiâ exclusi : atque illos, utcunque, ex parte, fidei fundamenta subvertentes, aliquo saltem modo ad Ecclesiam pertinere, his constant argumentis : 1. Quod Ecclesia in eos semper exercuit censuras suas Ecclesiasticas. *Quid meâ inter-*
est

est. a de extraneis judicare? nonne de iis qui intra sunt vos judicatis? 20. Quod, si aliquando ad sanam mentem redierint, non sunt de novo tingendi, Sin verò per hæresin ab Ecclesia penitùs abscinderentur, opus esset novâ per baptismum infusione. Non itaque, ut b Augustinus, nisi secundum quid, ab Ecclesiâ visibili recedunt. Isti, inquit, in quibusdam rebus nobiscum sunt, in quibusdâ è nobis exierunt. Et allbi c idem Aug. Qui seipso societate ceterorum (ecclesiæ sc.) separantes, nonnulla eadem faciunt, non se in iis separaverunt; & ex eâ parte in textura compage detinentur, in ceterâ scissi sunt.

Tertiò, Excommunicatorum liberi non sunt à baptismo prohibendi. Excommunicatio enim, cum non Catholicæ, sed particularis Ecclesiæ censura sit, excommunicatum non ab Ecclesiâ simpliciter, sed *extra*, excludit; non à Christo membrum abscindit, tantùm hæc, quam Christus Ecclesiæ tradidit, potestate castigat. Ecclesiæ medicina est excommunicatio, quâ ipsos ad meliorem frugem revocat: Quæro autem, cum c Whitakero, Quo jure possit quis verum Christi membrum ab ejus corpore abscindere? Hoccine est sanare membrum? num sic solet medicus ægroto mederi? num ægrum & languidum membrum curaturus abscindit? Ergo qui excommunicatur, non abscinditur à corpore Christi, sed ab Ecclesiâ aliquâ particulari, ex quâ ejici potest, & tamen interim esse de corpore Christi. Cum itaque ad Ecclesiam aliquo modo, ut membra sc. effœta & semi mortua ad corpus humanum, pertinent excommunicati, æquum est ut ad baptismum suscipiantur illorum infantes.

Quartò, Spuri, & incerto patre nati, si de alterius saltem parentis Baptismo constiterit, non sunt à Baptismo arcendi. Iniquum enim id, ut pa-

P 4

ren-

a 1 Cor. 5. 12. b Contra Donatistas, lib. 11. cap. 1. c Lib. 1. cap. 8. d De Eccl. qu. 1.

rentum impuritas in hoc genere, & non in alio quod huic par, obicem infanti poneret. Innumera siquidem sunt parentum vitia, quæ hoc *ἀνὰ βαπτισμῶν* vitiū aut superant, aut ei paria sunt; de quibus tamen nulla infantibus, quod ad Baptismum attinet, lis intenditur. Interim verò in his omnibus, siue hæreticorum, siue excommunicatorum, siue per impuritatem iapſorum, infantibus baptizandis, danda opera, ut ejusmodi conquirantur sponsores, qui & suam de infante in orthodoxâ fide educando solennem interponant promissionem, & porro probabile illos fidem suam quam oppignerârunt præstituros. Nihil enim, ait ^a Calv. magis præposterum, quàm inseri in Christi corpus, quos non speramus fore ejus discipulos. Quare si nullus appareat qui fidem suam obliget ecclesiæ, ac curam suscipiat docendi infantis, lusoria est actio, & baptismus polluitur. Atque sic de Sacramento Baptismi administrando. Sequuntur qui in Cœnâ Dominicâ administrandâ dirigant Canones.

CAP. IV.

De Sacra Cœna administratione; & scientiâ in partibus requisitâ.

CANON. I.

SACRÆ *συνάξεως* præmittenda, b ministerio verbi pulica *προπαιδεία*. Est autem *προπαιδεία*, institutio, quâ prius informantur, quotquot Cœnæ Dominicæ participes futuri, de ejus naturâ, pio usu, de examine faciendo. Habuit jam olim Judæorum Pascha suam ^c *πάσχα ὁρθρῶν* in qua Levitæ piis exhortationibus populum ad Pascha comedendum præparabant; ut habetur ex præcepto d Josiæ. Quid-

^a Ep. 285. ^b Sacram Synaxim præcedat institutio præparatoria. ^c Joan. 19. 14. ^d 2 Chro. 35. 6.

Quidni etiam Eucharistia evangelica conventum *παρασκευαστικόν*, in quo de sui præparatione instruantur accessuri, jure sibi vendicat? Atque eo majori sedulitate hoc munere defungendum; quo sacra hæc illotis manibus sumentibus grandius imminet periculum. Propterea inter ^a vos multi debiles, & invalidi; & dormiunt multi. Qui itaque à suorum sanguine immunem se cupiat, qui hæc excelsa Dei mysteria ab indignorum contemptu vindicare velit, piâ suorum institutione animos præparet.

Can. 2. Pastor in ^b Ecclesiâ constitutâ, Cœnam Domini administraturus, gregis inspectione utatur. Videndum, Quæ adhibenda inspectio, & Quare.

Inspectio hæc vel Generalis, vel Specialis. Generalis, quâ singulos ita circumspicit, ut judicio charitatis spem concipiat, illos dignè accodere, cum in iis haud animadvertat insigne aliquod impedimentum. *Κελημερα* autem quibus de suis judicium feret, sunt, 1° Tacitum Ecclesiæ cujus membra sunt judicium, quæ illos semper pro idoneis ad sacra hæc participanda habuit. 2° Constans illorum & attenta in verbo audiendo opera, Cum vitâ immaculatâ conjuncta. 3° Aliorum, quibus penitiùs cogniti, de illis testimonium. 4° Habita aliquando, ut occasio tulerit, cum illis, vel in genere, vel in specie, de rebus fidei colloquia. Nec enim ubi frequentior cœtus, quod multoties accidit, par erit pastor unus, ut & publico fungatur munere, & à singulis rationem fidei reposcat: sufficit, quòd aliàs certioretur. Nec in Ecclesiâ jam constitutâ, acsi de novo constituendâ, par necessitas unumquemque viritim ad fidei confessionem adigendi. Specialis autem inspectio est, quâ quosdam coram venit, ad examem convocat. Ejusmodi illi, de

quibus probabile, vel quod rerum divinarum ignari, aut de quibus constat quòd in publicum Ecclesiæ scandalum erupere. Eatenus enim duntaxat suorum peccatis in hoc negotio communicat pastor, si nequiter viventes susque deque habeat, nec facit quod in se ut sacro hoc epulo prohibeantur; aut eos, de quibus justa suspicio, quòd scientiæ defectu laborant, nullo habito examine, promiscuè recipit.

Ejusmodi verò inspectioe utendum; quòd, qui crasse ignari, manducant quod illis in exitium cedit. 1°. Eò quod non dijudicant corpus Domini: i. e. non hæc sacra mysterià à profanis conviviis distinguunt, nec de iis ut par est honorificè sentiunt. 2°. Quòd haud possunt se examinare, cùm regulæ ad quam se exigent sunt prorsus inscii. Qui verò sceleratè vivunt, illis propterea à Cœnâ Domini abstinendum; 1°. Quòd, qui hujus Cœnæ participes, fidem & resipiscentiam profitentur. Est hoc Sacramentum, non tam medium, quo fides gignitur; quàm adminiculum, quo fides genita confirmetur. Est Baptisma Sacramentum infusionis; hoc, quo insiti nutrimur: nutriti haud capaces, qui se nondum vitâ spirituali imbutos testatum faciunt. In Deum id contumeliosum, ut qui fidei & resipiscentiæ se expertes operibus testantur, illas nihilo secius coram Deo & Ecclesiâ signorum receptione profiteantur. 2°. Qui ad hæc sacra manum admoveat, ei cùm Deo & Ecclesiâ arctior quædam intercedit communio; quàm vero hæc *ἀντίστα*, ut quis *mensa* Domini, & *mensa demoniorum*, *particeps* fiet? 3°. Qui vitâ sceleratâ id palam faciunt, se non jus habere ad rem promissam, ad eos nullatenus pertinet rei promissæ solennior obsignatio. 4. Quæ olim sacra Dei illotis manibus contrectantibus & comminatus est, & in-

infixit Deus, meritò cum scandalo viventes ab horum perceptione deterreat.

Suboritur hic difficultas, ubi disciplina collapsa, quid, ut se aliorum culpâ liberet, Pastori faciendum; cum tam hi quàm illi ad sacra hæc admitti importunè efflagitant.

Resp. 1. Quòd ad eos de quibus suspitio, quòd scientiæ defectu laborant, hæc dirigant Pastorem regula.

1. Quòd, ex iis qui signari videntur, nonnulli sunt qui animo comprehendunt quæ necessariò scienda, nec tamen ea exprimere valent. De his videndum, 1. quis Scientiæ minimus modulus, 2. quæ comprehendendi ratio sufficit. Scientiæ minimus modulus videtur ad hæc capita revocari; 1. Ut se & ex lege Dei agnoscant speciatim peccatores, nec enim id in genere confiteri sat, & ex peccato miseros. 2. Quòd nullatenus, nisi per fidem in Christum, salvandi. 3. Quòd Sacramentum huic fidei obsignandæ institutum. 4. Quòd credentibus in Christum necessariò respiciendum. Sic b Calvinus eorum quæ in Catechumeno desiderantur cognitionem definit; sc. *sciunt precandi formulam, fidei confessionem, legis precepta, salutem sibi in Christo repositam: aliquid item cognoscant de naturâ & usu Sacramenti.* Quod verò ad illam comprehendendi rationem, in quâ Pastor acquiescat, duplex opinio. Alia illorum, qui, cum quæ scienda aliorum verbis, sed ad illorum qui Catechumeni intellectum accommodatis, repræsentatur, id sufficere arbitrantur. Si, sic propositis liberum & cordatum testentur assensum. Nec absolum hoc; Si enim illa parentis fidei in Baptismi administratione professio, in quâ non nisi articulis fidei recitatis assentitur, tanti est, ut infantem propter illam ad Baptismum recipit

P 6

Ec-

a De iis qui scientiæ defectu laborant, quomodo iudicandum.
Ep. 27. qu. 10

Ecclesia, quidni valeret illa Catechumenorum professio, in quâ ipsi suapte personâ testantur suam stipulationem, utcunque verbis alienis exprimatur? Porro illud apud Deum sat; quod quæ scienda animo percipimus; hæc exprimendo, hominibus duntaxat satisficit: Atque sat id apud homines, si eatenus se manifestent, ut ex judicio charitatis conjiciat prudens pastor, eos pro modulo suo cognoscere cognoscenda. Discrimen duntaxat est inter eos, qui propriis verbis & qui alienis, suæ mentis sensa exprimunt; non, quod hi non se exprimant; sed, quod variâ ratione, quid sentiant, testentur. Altera est illorum opinio, qui quæ necessariò scienda, ea Catechumenis disjunctivè proponunt; ut Credisne te justum, aut peccatorem? Credisne ex Christo, vel tuo pte marte, te salvandum? Credisne Christum fieri tibi vel ex fide, velex aliâ quâvis ratione, salvatorem? &c. Si verò, qui specimen scientiæ suæ daturus, optione datâ, propositionem quæ Orthodoxa est eligere potis sit; posse ad Coenam Dominicam admitti sentiant. Nec id sine justâ ratione; cum ejusmodi ejus quod verum electio, quod falsum rejectio, judicium aliquatenus in divinis illustratum necessario arguit. Atque hæc mihi maximè arridet ratio, ut quâ sive ex ætate provectiori, sive ex ingenii debilitate infirmis, commodè succurrat pastor.

20. Ut rectum, de iis qui rerum divinarum scientiâ claudicant, judicium ferat pastor; discrimen faciendum: Sunt alii ingenio perspicaci, memoriâ tenaci; sunt alii hebetiores, semifatui, memoriâ labili. Non idem ab utrisque pensum exigendum; cui plus à Deo concessum, ab eo, non Deus solum, sed & pastor plura reposcat. Non acquiescendum in minori cognitionis divinæ mensurâ, ad ultiores progressus incitandi quos non ingenii penuria, sed inops socordia remoratur.

Por-

Porro, ex iis qui aliquatenus ignari, sunt alii dociles, qui seriò pollicentur se operam daturus ut in scientiâ proficiant; sunt alii animo obfirmato & pervicaci, qui edocentibus obluſtantur: alia cum his, alia cum illis, ineunda ratio. Danda ſc. opera quantum in ſe, ut qui craſſè & obſtinatè ignari, cum tamen ſuppetunt dotes quibus ſcientiam compararent, à ſacro hoc epulo prohibeantur: de aliis verò, modò non prorsus & ſtupidi & indociles, præſtaret multò, cum Hezekiâ, pro illis ſanatrici oratione apud Deum intercedere, quàm rigidè arcere. *Ἐμελεια Dei*, ait Olevianus, ^a *notanda eſt in tolerandâ ſui nominis uſurpatione in pietatis exercitiis.* Ex. Gr. Lev. 27. legimus rata fuiſſe vota, quæ non contra legem Dei, unicam recti regulam, facta eſſent, in rebus mediis, non quia penitus Deo placerent, ſed ne aſueſceret populus ad impium ejus contemptum, ſi fraudator impunè Deo negaret quod promiſerat. Quod accommodari poteſt ad Eucharistiã non intermittendam à populo, licet nonnihil rudi, nec tamen doctrinæ fidei prorsus ignaro, impio, & contumaci; qui enim ejusmodi ſunt, non fuerunt impunè, nam adverſus eos Eccleſia exercet ſpiritualem ^b coercionem, auctoritate Chriſti. Quin & ipſa ruditas verbi correctione ſic erudienda, ne in contrarium vitium incurrat, nempe proſanum Dei contemptum, ex diuturnâ cultûs à Deo fidelibus mandati intermiſſione; quæ cautio etiam probationis pars eſt. An Deum, mandato à ſe honore, fraudari, nos impunè poſſe exiſtimemus? Certè non magis, quàm ii qui indignè accedunt, impunè feremus. Atque ſic, quomodo ſe gerat paſtor in eos qui ſcientia deſciunt: Videndum, quomodo agendum cum iis qui Eccleſiæ ſcandalum præbent.

^a Olevi, de dupl. fœder. ^b Matth. 18. 1 Cor. 5. & 2. 10.

CAP. V.

De indignis à sacrâ Cœnâ arcendis.

Primò, Nullus à Cœnâ Dominicâ arcendus, qui non^a de scandalo dato juridicè potest convinci: Juridicè autem convictus ille, qui aut ex suâ confessione, ^b aut idoneis testibus, reus comperitur. Aug. tom. 9. lib. de medicin. Pœnit. c. 3. ut citatur à Glossa ad 2 Cor. 5. *Nos à communione quemquam prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo judicio Ecclesiastico vel seculari nominatum atque convictum.* De Secretis non judicat Ecclesia, & privata scelera non habent vindictam. Vide Aqu. Sum. 3. qu. 81. art. 2. & qu. 80. art. 6. In iis, qui scandalum dedere, à Cœnâ Dominicâ excludendis, progrediendum, juxta ordinem quem præscripsit Deus. Sunt aliquorum atrocia peccata, quæ, cum clancularia, Dei judicio relinquenda: sunt quæ, utcumque nobis nota, aliis tamen clam: sunt alia pari atrocitate facinora, quæ publicè nota, non tamen ita ut adsint qui reum peragant testes: Non propter hæc quis à Cœnâ Dominicâ prohibendus: cum de iis haud potest Ecclesia judicium ferre. Interim verò, ubi probabile eos reos esse, publico verbi ministerio vapulent, nec non privatim illis suggeramus de indignè ad Cœnam Dominicam accedentium periculo omnium maximo.

Secundò, Siquando manifestò scandali reus tenetur, qui Cœnæ particeps esse cupit; faciendum Pastori, ^c quod in se, ut abstineat. Illud autem à se duntaxat potest, quod jure potest. Authoritative autem ut à sacrâ synaxi excludat, non est penes Pastorem seorsum ab aliis. Est enim ejusmo-

^a De scandalo publicè convicti à Cœnâ arcendi, ^b Vid. Justin. Novell. 123. cap. 11. ^c De aliis insignis, quid Pastori agendum.

modi seclusio, Ecclesiæ, quæ multorum est, censura. Si Ecclesiam^a audire neglexerit, sit tibi veluti Ethnicus. Vobis^b congregatis, tradatur incestuosus Satana, &c. c Sufficit increpatio à pluribus profecta. Et, ut unus exerceat quæ ad plures pertinet potestatem, tyrannidem sapit; adeoque semper in Ecclesiâ malè audivit ejusmodi jurisdictionis exercitium *αὐτοκράτωρ*.

Facit autem quod in se, 1. Cùm pro virili id agit, ut periculum, cui se exponit indignè accessurus, quasi oculis subiectum cernat. 2. Cùm, per modum dissuasionis, indignos, ut abstineant, seriò hortatur; omnia coacervans argumenta, quæ verisimile apud illos efficacia futura. 3. Cùm non tam repellit, quàm eorum, qui scandalo notoriè obnoxii, ad mensam Domini accessum comperendinat, usque dum ii, in quibus potestas censurarum, suum fecere cognitum judicium. 4. Cùm eos in quibus Ecclesiæ potestas manet, si non aliter in illorum cognitionem devenit, certiores de scandalo dato fecerit, adeoque illorum opem implorârit. Si hæc non succedit viâ, quin quis perfrixtæ frontis se ingerit indignus, etiam cùm ad mensam se sistit, symbola gratiæ accepturus, potest in publico conventu, solenni more, contra indignè accedentes protestari, vel etiam scripturâ aliquâ aculeatâ terrorem incutere, vel, si commodè potest, ei in aurem insusurret quantum ei imminet periculum. Sic olim Bernardus Monacho flagitioso, qui noluit repelli; *Haud possum*, inquit, *te arcere; sed Deus judicet inter te & me*. Quod malè cessit, ut refert historia, monacho: de subito enim, postquam comederat, morte correptus est.

At num non peccat Pastor, etiamsi fecerit ut suprâ, cùm penes eum videretur dare aut non? Resp. Id duntaxat penes eum facere, quod jure potest,

potest ; at , sic ingerenti , non potest authoritative Sacramentum jure subducere pastor ; impingeret enim , sibi assumendo quod multis commune.

2. Tenetur pastor coetui , qui , in genere , ut idoneus censetur , sacra hæc mysteria , non tam singulis viritim , nec enim sic Christus , quàm ad mensam circumstantibus pluribus tribuere. Sic enim illos conjunctim affatus est Christus , *Accipite , comedite ; Accipite , bibite ex eo omnes*. Quod si quis se obtrudit , quem ut excluderet , fecit quod in se pastor , non tam ille dare , quàm hic arripere dicendus.

3. Utcunque agere videtur , qui Sacramentum indigno , inter dignos gregatim se admiscenti , porrigit , cùm tamen fecerit quod ei fas ut arceret pastor , non revera agit , sed patitur. Sanctæ illæ virgines , quæ sibi ne constuprarentur manus iniecere violentas , meritò culpantur : nec enim quis malo obsistendo tenetur , ultrà quàm fas , progredi ; ubi fecerit quantum jure potest renitendo , quicquid ultrà sit (ut de illis virginibus olim August.) ejus vexatio , non peccatum.

4. Pastor in sacris dispensandis Ecclesiæ minister , ejus autoritate ministratur : adeoque si illa indignos pro dignis habeat , cùm fecerit quod potest ut prohibeat pastor , in illam cudetur faba.

5. Cui ut uni ex multis incumbit officium , quod , ut illorum vicem supplens , peragit ; quod sic facit , cùm non penes eum ut contranitur , non facere dicendus nomine proprio , sed nomine majoris partis. Sic in Collegio , ubi Præsidi non vox negativa , si major pars sociorum indignum elegerit ; Præsides , penes quem non erat electionem irritam facere , qui , pro forma , sic electum admittit ; non hoc nomine proprio , sed nomine majoris partis , facere dicendus : adeoque illis est pro peccato , ei non nisi pro miseria. Atque sic de pastore , faciente quod in se ut repellat , statui-
mus ; quòd ejus non culpa , sed miseria , cùm , eo
re-

renitente, nihilo fecius prouunt ad sacra hæc mysteria qui siue præ ignorantia, siue præ scandalo, indigni.

At obijcitur porro, Dare eum, quod sanctum, canibus. *Resp.* 1. Qui omnium pessimi, usque dum Ecclesia eos, suâ sententiâ decretoriâ, pro canibus & porcis habendos declaraverit, non mihi cum illis ut canibus & porcis agendum. Latro- nem, qui mortem commēruit, nullus jure de vitâ tollat, usque dum judex & reum declaraverit, & sententiam tulerit. 2. Præceptum, de non dando quod sanctum canibus, eos duntaxat obligat, quibus Deus canes à sacris arcendi potestatem demandavit; at hæc non uni alicui, sed pluribus à Christo tradita.

Obj. At aliorum peccatis communicat pastor, qui sacra hæc dispensat. *Resp.* Nullus tenetur, ut non alterius peccati particeps sit, facere quod injustum: injustum autem illud foret, si ille solus artiperet sibi potestatem, quam societati presbyterorum crediderit Deus.

At tam a Chrysostomus, quàm Ambrosius, videntur contrâ sentire. Quorum ille sic, *Coerco, cohibe, si consul, si dux, &c. majorem tu illo habes potestatem.* Et Ambrosius ad Theodosium: ut Theodoretus, *Istasne, adhuc stillantes injustæ cedis amore, manus extends? & ius sanctissimum Domini corpus prehendes? &c. discede, &c.* *Resp.* 1. Intellegendi, tam hic, quàm ille, ut non nomine suo, sed nomine totius Ecclesiæ, & hic lapsum affando, & ille Diaconum ex delegatâ ei potestate provocando. 2. Si à se fecere quod factum; etiam sanctissimorum praxis ad Scripturæ Lydium lapidem exigenda, non ex illâ antiquitûs à Deo positi termini movendi. Atque hæc non tam mea, quàm Pauli Bainesii Cantabr. Theologi sententia, in epistolâ manuscriptâ ad J. C.

Quæritur

Quæritur hîc ultimò , in hâc tam fœdâ aîrâ , ubi , ex disciplina neglectu , ad sacra hâc confluent coetus promiscuus , quomodo animum sustentet Pastor. *R. ssp.* Primò , facienti quod in se , gementi ab id quod non penes eum facere , non accensebit Deus , quod sit , pro peccato. Facit verò quod in se , qui multoties admonuerit , toto conatu dissuaserit , feceritque porro ut suprâ. Ezech. 33. 4. *Quicumque audiens sonum buccina , non acceperit monitum , cadis sua causa in ipsius capite erit : & vers. 9. Si monueris , teipsum eripueris. Testor me purum à sanguine omnium ; annuntiando scil. illis omne Dei consilium. Sic Bulling. b Admonendi sunt omnes , priusquam Cœna celebretur , serio & significanter , ut quisque in semetipsum descendens sese probeat , deinde verò de pane hoc sacro edat , ne indignè ad iudicium sibi manducet & bibat. Ceterum , si qui , post sinceram admonitionem accedentes , accumbant ; accumbendoque quasi profiteantur palam , se esse , & cupere manere , Christi cultores , à quo sperant peccatorum remissionem ; non sunt arcendi à ministris , neque iis sacra deneganda. Et Ursinus. Minister Ecclesiæ , ubi non viget excommunicatio , excusatus est , modo non volens det Cœnam abutentibus , sed instet monendo , & cupiat cavere abusus ; beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam : Peccatum verò erit penes alios , nempe eos qui abutuntur , vel qui connivent. 2. Quod ad nonnullos , quorum naturalia infirma , difficile id statuere , quòd hic vel ille ineptus prorsus ad sacra hâc participanda. Opus gratiæ quandoque haud potest vel ab oculato agnosci. Quod ad alios , qui inidonei ad ministeria hâc accedentes , si solennioribus promissis de futuro se obstringunt , ut meliora speremus jubet charitas. De aliis verò non impossibile , quandoque enim id evenit , quòd*

a Actor. 20. 23. b Decad. 3. Ser. 9. pag. 365. c Rom. 11. 8. vers. 4.

quòd in instanti accedentium corda immutet Deus. Quod ad omnes, qui non sunt ut mundities sacra postulat, efficaci orationi eatenus aliquando annuit Deus, ut populum sanavit. 3. Minorem contrahit reatum, qui in officio, quod præcipitur, deficit in modo præstandi, quàm qui prorsus negligit. Peccat ille ex accidenti, sc. ex defectu superveniente; hic verò in substantiam præcepti, quo jubemur Domini mortem usque dum advenerit annunciare. Peccat ille in unum duntaxat præceptum; hic in duo, quæ prudens sciensque omittit. Opus, quod intrinsecè bonum, non negligendum propter adnascentem malignitatem; secus non liceret peccatori Deum precibus invocare, ad quod tamen, ex divino præcepto, omnes promiscue Deum colere jubente, obligatur. 4. Sacramenti Cœnæ finis, quod ad Deum, primarius est, ut mors Domini commemoretur, ejus recordatio à quamplurimis fiat; quidni vel ex eo gloria accedat Deo, cùm à frequentiori cœtu, ut cunque non ut oportebat expurgato, sacrum hoc epulum celebratur? Si enim, vel ex corvis per instinctum Deum invocantibus, gloria ei accrescit; sic enim Creator, ut fons omnium bonorum agnoscitur; quidni, cùm confertim in unum conveniunt homines, de quibus id lugendum, quòd non omni modo ad Christi opus redemptionis celebrandum idonei? Fateor, Deo ex eo auctior cederet gloria, si ab iis, qui vitæ puritate splenderent, cultus hic exhiberetur; at, vel ex eo, non nihil Deo redundat gloriæ, cùm, ut mundi per Christum redemptor à cunctis agnoscitur. Ad tam excellentis beneficii memoriam in Ecclesiâ perpetuandam, conveniunt cœtus, ut cunque non debite præparatus, numerosior. 5. Non, cujuscunque indignè ad Cœnam accedentis reatu, involvitur minister verbi, quòd

nove-

noverit indignum, nec tamen seclusit. Novit Christus Judam indignum, qui vel Paschati, vel Coenae interesset; nec tamen exire jussit: quod certò fecisset, si ejus peccati, quod ei notum, pariceps futurus. Hinc^a Beza contra Erastum sic; Etiam si oculis minister quemquam viderit agentem quod Coenae exclusionem meretur, jure tamen nec debeat nec possit, nisi vocatum, convictum, & legitime, secundum ordinem in Ecclesiâ constitutum, damnatum, à mensâ Domini cum auctoritate prohibere. Atque, cum apud nos rarior est adversus indignos ejusmodi processus judicialis Ecclesiae, quæ non secernendo puros ab impuris officio suo deest, non ministris impingi debet hæc sacrorum qualiscunque profanatio. Atque sic, de Sacramentorum administratione; adeoque, de toto munere pastoralis, quo est os Dei ad populum. Sequitur id, quo est populi ad Deum internuncius.

C A P. VI.

In Precibus publicè fundendis; quid Pastori incumbit.

Pastor os est populi ad Deum, Deum Invocando. Est enim id divinum institutum, ut suorum nomine, in cœtu publico, preces fundat pastor, populus corde assentiatur, assensum per Voculam Amen testetur. *Benedixit Ezra Domino & Deo magno; & responderunt omnis populus, Amen. Qui implet^d locum idiotæ, quomodo dicturus, Amen, ad tuam gratiarum actionem? nam quid dicas, nescit.* Dicendum hic, 1. Ad quæ animum advertat, oportet, inter orandum pastor. 2. Qui illum dirigant Canones.

Pa-

^a Pag. 26. ^b Pastor os populi, Deum invocando. ^c Neh. 8.7. ^d 1 Cor. 14. 16.

Pastor verò est os populi ad Deum sextuplici ratione.

1. Confitendo peccata. *Ecce coram a te in reatibus nostris, &c. Peccavimus, b perversè egimus, improbeque fecimus.* In confitendo peccata, nosmet ipsos, 1. Accusamus: particularibus peccatis, cum circumstantiis quibus exaggerantur, insistendo.

2. Judicamus; *c Penes te, O Domine, justitia; at penes nos pudor faciei. Non sum dignus d amplius vocari filius tuus.* Confessio debet esse, 1. Plena; non reticendum, quæcunque apud populum regnant peccata, & in oculos hominum incurrunt.

2. Debet esse humilis, cum summâ animi subjectione. *Pudet e me, & erubescio faciem attollere ad te.* 3. Debet esse cum f dolore & peccati detestatione, conjuncta.

2. Deprecando culpam; cum gemitibus, ut suspiriis non exprimendis, iram Dei averti supplices petimus: Dei, per Christum, vultum benignum nobis effulgere instanter obsecramus. *Avertat E se ira tua, excandescentia tua, &c. ausculta orationi servi tui, fac ut luceat facies tua super sanctuarium tuum. Domine, exaudi, condona.*

3. Implorando gratiam Dei renovantem, assistentem, corroborantem: imprimis, quâ populus Dei deficit; mala, quæ nobis, vel Ecclesiæ cuius membra sumus, imminet, ut averruncet Deus exorandus.

4. Benedicendo publicis actionibus; ut verbi & Sacramentorum dispensationi: Sic Christus, *b Coenam celebraturus, benedixit primò elementis.* Hinc Ecclesia, foedus conjugale pastoris benedictione consummari, petit. Cum enim summus matrimonii finis est, ut Deo nascatur sanctum semen; meritò Ecclesiæ precibus, cuius os minister,

a Ezra 9. 15. *b* Dan. 9. 5. *c* Dan. 9. 7. *d* Luc. 16. 19. *e* Job. 41. 6. *f* Ezra. 9. 6. *g* Dan. 9. 16. 17. *h* Matth. 26. 26.

ster, consecrandum; si, quæcunque fausta felicitæque cupit, ea à Pastoribus Deo commendari cupit.

5. Gratias agendo; cùm Dei nomen, pro varietate beneficiorum, celebrandum. Hoc consilio, nonnulli è Psalmis Davidicis * conscripi, ut formulas Eucharisticas, quibus populo prærent, haberent.

6. Intercedendo: cùm pro aliis supplex ad Deum confugit Pastor. Cùm enim universa Ecclesia non nisi unum Christi mysticum corpus, alii pro aliis ad invicem orare tenentur. Nec pro iis solum, qui intrâ sunt, sed & pro extraneis. *Adhortor, ut fiant & postulationes, sive intercessiones, pro quibusvis hominibus; pro regibus, &c. Precatio mea ad Deum est super Israël ad salutem.* Atque ad hæc attentus sit inter orandum Pastor. Sequuntur Canones.

Can. 1. Pastor, cui populo in precando præeundum, quæ ejus conditio, sedulo perquirat. Pro variâ enim populi conditione vocem mutet oportet. Hoc ut faciat, quærendum, quæ, apud suos obtinent peccata; quibus maxime indigent, gratiæ; quibus exercentur, tentationes; quæ illos, cujuscunque generis, premunt gravamina; quæ illis imminet judicia; quæ in illos indies confert Deus beneficia. Haud aliter suis se inter orandum accommodabit, qui non hæc omnia in numerato habet. Per illum enim populus ad Deum transmittit suam peccatorum confessionem; suas, pro spiritu gratiæ effundendo, pro peccatorum remissione, preces. Si judicia averti, si benè cœpta secundari, si sub afflictionum qualiamcunque onere sustentari, si sacrificium laudis Deo offerri cupit; Pastorem, ut suo nomine omnia peragentur, intuetur Ecclesia. Optimè hic omnia transiguntur; cùm,

non

* 1 Chro. 16. 7. b 1 Tim. 2. c Rom. 10. 1.

non tam suæ , quàm populi mentis sensa inter orandum effatur.

Can. 2. Adsit Pastori inter orandum demonstratio Spiritûs. Spiritum demonstrari , dico , cùm ejusmodi affectus se produnt , qui à Sp. sancto , in cordibus fidelium , inter orandum , exsuscitantur.

Sunt hi , 1. Ardens desiderium , quo , ut votis potiamur , summè flagramus. Hujusmodi enim suspiria inenarrabilia accendit , in suorum animis , spiritus gratiæ. Hinc proveniunt illæ multoties ingeminatæ precandi formulæ , Daniel. 9. *Ausculata , inclina aurem , audi ; aperi oculos , vide desolationes. Domine , exaudi , Domine condona , &c.*

2. Interior peccatorum , & miseriæ quam ex iis contraximus , sensus. Cor , suâ spirituali paupertate contritum , non , pro more tantum , sua enumerat peccata ; sed ex imo pectore ingemiscit : sua omnia , non ex cerebro duntaxat , sed medullitùs proloquitur. Hinc est , quòd sanctos Dei , tam in peccatis enumerandis , quàm in suâ deplorandâ miserâ conditione , deficiunt verba. *a Numerosiores sunt (iniquitates scilicet) capillis capitis mei. b Peccavimus , perversè egimus , improbe fecimus , rebellavimus , &c. Penes nos pudor faciei , penes nos pudor vultus.*

3. Fidei exsuscitatio & testificatio. Hanc & exsuscitamus & testamur , cùm subinde promissâ divina , quibus recumbimus , inter precandum reperimus. *c Penes Dominum sunt miserationes , &c.* hic , illic , per orationis seriem , sparsa sunt fiduciæ argumenta. Sic in Psalmis Davidicis , qui *auxilium* , nihil frequentius , quàm fiduciæ argumenta occurrir.

4. Cordis reverentia summa , quâ de Deo honorificè nos sentire constet , inter orandum emineat.

emineat. Divinam majestatem affamur, qui pulvis & cinis, qui vermes & putredo, qui minus nihilo & vanitate: Quæ nos decet & Dei exaltatio, & nostri abjectio! Ut talem in se affectum gignerent viri Dei, exorsum, ut plurimum, à divinis sive attributis, sive operibus, sumunt. *Domine fortissime, a maxime, summe; reverende. b Domine misericors, servans fidem, &c.* Cavendum hîc, quibus loquendi formulis nos exprimimus; non humano more Deum affamur nihil excidat quod aut dedecet divinam majestatem, aut in animis audientium minus reverendam de Deo ingeneret opinionem.

5. Zelus gloriæ Dei, sive in iis quæ expetimus, sive in quibus gratias agimus, pro re natâ, manifestandus. Id constet, nos non, quæ nobis solùm accommoda, quærere; sed, ut inde Deus glorificetur. Siquando hostes Ecclesiæ debellari precemur, odium in vias nequitiae testandum; nos zelo gloriæ Dei accendi sentiant alii.

6. Elucescat, inter orandum, cum afflictis membris pia sympathia. Ea est inter Christi membra ætissima conjunctio, ut *si unum patiatur, c reliqua συμπαροῦν, si unum gaudeat, reliqua congaudeant.* Si istiusmodi affectus precibus suis admisceat pastor, Spiritum Christi ei oranti adesse fidem fecerit.

Can. 3. Accommodet se pastor, inter precandam, suorum & intellectui, & infirmitati. Intellectui suorum consulit, cùm formulas loquendi obscuras, circumductas parentheses, longiores quàm par digressiones, verba quæ vulgo incognita, studiosè declinet; cum methodo utatur facili, & assuetâ, non confusim omnia conglomeret. Hoc si non fecerit, haud potest qui supplet locum idiotæ, suum testari assensum; nec enim orantis mentem ex verbis assequitur. *Tu quidem bene*

benè gratias agis, sed alius non edificatur. Imbecillitas autem suorum rationem habet, qui non longius, quàm par est, preces suas protrahit; post moram animus quorundam flaccescit, tedium oboritur, remittunt de zelo & fervido affectu qui precantes decet. Valdè id periculosum, officia pietatis sic præstare, ut, qui in iis nobiscum versantur, ea ob prolixitatem fastidiant. Sic Petrus de Aliaco, lib. de Reformat. Ecclesiæ, c. de refor. Prælatorum: In divino officio, non tam onerosa prolixitas, quàm devota & integra brevitates servetur. Atque sic tam de Pastore, quàm de ejus Munere. Sequuntur, Quæ in defungendo confirment: Si prius quæstionibus duabus, quæ è Pastoris munere sic explicato emergunt, brevi responderim.

CAP. VII.

Migratio ab Ecclesiâ ad Ecclesiam quatenus licita.

QUæritur, 1. An Pastori liceat, suo arbitrato, ab Ecclesiâ ad Ecclesiam migrare. *Resp.* Quæstio hæc intelligenda, non de iis, qui Pastoribus in subsidium veniunt; qui ad tempus duntaxat, ut illic dona exerceant, Ecclesiæ astringuntur. Possunt hi, ubi fidem, quam promiserant, præstiterint, aliò se recipere; ita tamen, ut si aliquando Deus illorum ministerium plurimis Christo lucrifactis obsignaverit, non temerè, ut sua quærant, stationes deserant. Adhibendus rectorum in Ecclesiâ consensus, ut id fiat quod maxime ex Ecclesiæ commodo. De Pastore duntaxat, qui gregis alicujus curam in Domino susceperit, cui item grex ut Pastori suo adhæret; hæc quæstio proponitur. Atque de eo, respondeo, ^a Nequaquam, licere, ut aliò, pro libitu suo, se disponat. Primo,

Q

mò,

^a Pastori non licet pro suo libitu migrare ab Ecclesiâ ad Ecclesiam.

mò, Quia non est sui juris ; adeoque gregi injuriosus erit, si, citra ejus consensum, aliò quo velit, se proripiat: est enim inter Pastorem & gregem id quod est instar vinculi conjugalis, quod non citra mutuum consensum dirimendum. Secundò, Quia quilibet legitimè designatus Pastor, quocunque missus, illuc à Deo dispositus dicitur. Utcunque enim interveniat Rectorum Ecclesiæ ministerium, in Pastoribus assignando stationes, Dei tamen vicem supplent. Hinc dicuntur Ecclesiarum Pastores, à Deo^a *præfetti*. Quod itaque connexit Deus vinculum, idem Ecclesiâ mediante relaxet; ut enim nullus vocationis suæ author, sic nec translationis esse debet. Tertio, Non *b* *qua sua*, sed *qua Iesu Christi*, quærere tenetur Pastor. Id autem Iesu Christi, quod maximè è re gregis cui se devoverit; at id gregi imprimis conducit, ut eo, cui se assuevit, gaudeat Pastor: nec enim potest, qui in populi spirituali conditione hospes, pari cum fructu apud eos versari. Optime Calvinus: *Ita respicienda est tibi vocatio tua, ut ab omnibus avocamentis sensus tuos omnes avertas; licet alibi opulentiùs vivere, at Deus te alligavit Ecclesiæ quæ tenuiter, modò te alat; alibi plus honoris, sed cum tibi locum attribuit Deus, in quo humiliter vivas; alibi salubrior, vel amænior regio, sed hic tibi statio ordinata est. Optares tibi cum humaniore populo esse negotium, offendit te ejus vel ingratitude, vel ferocitas, vel superbia, denique tibi cum ingenio & moribus gentis minime convenit; atqui luctandum tibi est tecum, & vis quodammodo contrariis votis afferenda, ut Spartam quam nactus es colas. Non enim es liber aut tui juris. Et Junius. à Quemadmodum, in Ecclesiâ Iudeorum, Levitæ fungentes ministerio in suâ statione; non fungebantur absolutè, sed cum obligatione*

^a Act. 20. & Phil. 2. 21. ^c In 2. cap. ad Phil. v. 2. ^d In Deut. cap. 18.

tione; qui autem obligati erant, non poterant absolute migrare arbitratus suo, sed tantum certâ necessitate, adhibitâ cognitione, consensu, iudicioque Ecclesie ubi agebant: Ita etiam pios & religiosos Dei servos non convenit azyrtas esse, sive πειροδούτας, sed in statione suâ manere, nisi aut privata necessitate, aut publica, cum certo iudicio & consensione eorum quibus obligati sunt, continget eos discedere. Nam ex ea licentia ruina ipsis, & periculum Ecclesie multiplex, obvenire solet; ut contra, ex placida & religiosa statione, fructus maximi ad utrasque solet provenire.

Utrumque verò non potest Pastor, suâ sponte, quò velit discedere; potest tamen Ecclesia, communi bono sic exigente, ^a Pastorem huc vel illuc transferre: Nec injustè facit, sic transferendo; cum cuiusque particularis Ecclesie salus in communi omnium bono involvitur. Hinc ^b Socr. παρὰ τοῖς παλαιῶσι ἡμῶν ἀδελφοῖς ἦν ὁπὲρ πόλεως εἰς πόλιν μεταθεῖν ὁπιοκοπον, ὅσῳ τις χρεῖα ἐκάλει. Et idem plura eorum, quos huc illuc pro communi bono transtulit Ecclesia, exempla enunierat. Et Pelagius Benigno Archiepiscopo: Scias, frater dilectissime, aliud esse causam necessitatis & utilitatis, aliud presumptionis & propriæ voluntatis. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem; i. e. Qui non avaritia causâ, aut dominationis, aut propriæ voluntatis, aut delectationis suæ, migrat de civitate ad civitatem; sed causâ necessitatis, aut utilitatis, mutatur: Nam plurimorum utilitas est unius utilitati vel voluntati præferenda. Aliud enim est mutare, & aliud mutari; aliud est sponte transire, aliud coactè, & necessitate, venire: undè non isti mutant civitatem, sed mutantur; quia non sponte, sed coacti, hoc agunt. Calv. Ep. 336. Sic cuique tenenda est statio, ne simus loco affixi ubi aliter

Q 2

de

^a Pastor Potest quandoque ab Ecclesiâ licitè transferri. ^b Lib. 7. c. 36. Vide D. Field. lib. 5. p. 437. 438.

de nobis statuit Ecclesia. Et Chemnitius: *a Dominus
mefus potestatem habet transferendi ministros suos ab
una Ecclesia ad aliam; eandem potestatem habet & Ec-
clesia, modò omnia legitime fiant.* Videndum hîc,
1. Quid cavendum. 2. Quando translatio licita.

Primò, *b* Id rectoribus cordi sit, ut neminem
transferant, nisi prius debitâ inspectione adhibeant,
num non aliter Ecclesiæ vacantis bono poterat
consuli; nec enim grex Pastore suo defraudandus,
si quovis modo Ecclesiæ Pastore orbatæ succurri
potest. Est res lubrica, nec temerè tentanda, ut Pa-
storis à populo fiat divortium. Fateor, publicum
Ecclesiæ bonum, privato debere præponi; at non
nisi necessitas inevitabilis id flagitat. Secundò,
Transferentibus id curæ sit, ne quid, grex cujus
Pastorem aliò ablegant, notabile damnum patia-
tur. Forsitan, si sic, nihil inde lucrabitur, quod
præ se ferunt, commune Ecclesiæ bonum. Nec id
à Deo, ut unius Ecclesiæ necessitati, ex alterius in-
juriâ quam non compensant, subveniant. Tertiò,
Qui Pastorem aliò disposituri, omnia diligenter
perquirant, annon seipsum quærat qui transfe-
rendus. *c* Videndum, sitne revera translationis,
quæ suggeritur, causa; an subest alia. Levitis mi-
grantibus prospexit Deus, si modò *d cum omni ani-
ma desiderio*, ut prodesse Ecclesiæ, advenire. Et
Antonius Papa, Episcopis Toletanis, sic: *Scitote
mutationes Episcoporum, communi necessitate, atque
utilitate, fieri licere; sed non, propriâ cujusque volun-
tate, & dominatione.* Atque sic cavendum. Dicen-
dum, quando translatio est licita.

Impossibile id, ut omnes casus quis enume-
ret, ubi varietas tanta, ac de novo, qui non
anteà occurrebat, contingere potest aliquis.
Quatuor proponam, *e* in quibus translatio licita;
ita tamen, ut non alios modò cum his ana-
logiam

a Loc com. p. 3. pag. 331. Franc. *b* Quid cavendum. *c* Vide
Chemnit. p. 3. pag. 329. *d* Deut. 18. 6. *e* Quando translatio Pa-
storis licita sit.

logiam servant excludam. Primò, Si Ecclesia Pastore viduata fuerit, à quâ multarum Ecclesiarum bonum pendet; ubi sic res habet, grex non tam suo jure cedere, quàm suam incolumitatem, ut in publico Ecclesiarum bono inclusam, quærere oportet. Ecclesiarum singularum fortunæ sunt, ut plurimum merces in una nave posita; si naufragatur hæc, damnum ad omnes redundat; sin incolumis ad portum appulerit, quilibet sorte suâ, in pluribus, communi navi fruitur. Sat id particulari alicui Ecclesiæ, quòd Pastorem suum ultro alteri Ecclesiæ concedendo, & suo & aliarum bono prospexerit. Secundò, Si vinculum pastorale solum fuerit; quod contingit aliquando ex mutuo consensu, ut incommoda majora vitentur; v. g. ut, si Pastori, seorsim à grege, imminet periculum nullatenus evitandum: aliquando, quòd in officio aliquo essentiali deficiat, vel grex, vel Pastor; ut, si grex subtrahat redditus unde Pastor, cum suis sustentetur, liberum hic ei erit, ubi omnia prius expertus est, & debitam animi moderationem in stipendio quod postulat testatus est, ut aliò se transferri patiatur. Levitas, a portione decimarum subductâ, ad agros suos aufugientes, meminit Scriptura, at non culpat. Tertiò, Si animadvertunt, qui ad gubernacula sedent; quòd alicujus ministerium prorsus inutile, & est, & sic verisimile futurum; possunt, ubi probabile quòd alibi utilius futurum transferre. Inutile autem reddi solet Pastoris ministerium, vel ex scandalo dato; cum huic populo pro scandalo est, quòd alteri non fiet; vel cum penitus amissi auctoritate vilescit persona; vel ex donorum cum grege disparitatè; vel ex similitate, quam experientia diutina edocuit esse implacabilem, &c. Sic ^b Musculus. Et Calv. Ep. 329. *Si ita alienatos videas magnæ partis animos, ut operam tuam respuant, &*

Q 3

doctri-

^a Neh. 13. 10. ^b Loc. com. cap. de ministris.

doctrinam minus reverentur, &c. Si implacabilis erit offensio, præstaret hominem aliò traduci, quàm suis esse contemptui, non sine probro & dedecore officii quo fungitur. Quartò, Si ex cœli insalubritate, valetudinarius cùm fuerit minister, impar prorsus evadit muneri fungendo; potest Ecclesia, si occasio tulerit, in locum corporis imbecillitati accommodum transferre. Sic Atticus Episcopus Silvan. quem Philopolis episcopatu donaverat, *μὴ ὑποπέσῃς τὸ κρῖν καὶ τὸν γὺ εἶχε πάλιν καὶ ἀδελφὸς τὸ σῶμα*, tandem Troada transtulit, his verbis affatus; *Ἰδὲ σὸς τὸ πρὸς εὐκαίρεος, πρὸς πλὴν τοῦ σώματος ἀδελφείαν ἐκ Θεοῦ ἐντέλλεται*. Ita tamen transferendum iudicent Ecclesiæ Rectores, ut primò & diutius expectent, num. non valetudo recuperabilis; & nil in hoc genere tentent, nisi medicorum adhibito suffragio.

C A P. VIII.

De Fugâ Pastoris, tempore persecutionis, quatenus licita.

Sequitur Quæstio secunda; An, & quousque, fuga tempore persecutionis licita. Resp. Fugam Pastori licitam esse, b evincunt & Scripturæ, & tam c Christi, quàm aliorum, per omnia secula, exempla; ut Moïsi, Helix, Apostolorum: nec-non & lex naturæ, quæ vitam tueri jubet usque dum Deus reposeat. Nec valet quod aiunt nonnulli, acsi veritatis desertor qui fugat: Est enim, quod observat Petrus d Martyr, ipsa fuga confessionis species. Quis enim non maluerit domi sua manere, bonis suis frui, suæ gentis hominum familiaritate uti, quàm pauper & ignotus in longinquam regionem peregrè proficisci? &c. ut ait ille. De fugâ dicendum,

I. Quæ

a Socr. lib. 7. cap. 37. b Fugam aliquando licere, c Mat. 10. 16. 23. d Epist.

1. Quæ licita. 2. Quæ illicita. 3. Qualiter affici debet, cui fuga licita.

Primò, ^a Licitâ illa Pastoris fuga, siquando persecutio est personalis; qualis illa Athanasii, de quâ b Sozomen. Est id Ecclesiæ officium, ut siquando Pastori, seorsum ab illâ, immineat periculum, ut ejus incolumitatem omni modo quærat: est etiam è re Ecclesiæ, ut in tempora meliora suos conservet Pastores. Sic August. de Athanasio.

Quantum profuit Ecclesiæ, quod vir ille mansit in carne, catholica fides novit; quæ, adversus Arianos hæreticos, ore illius & amore defensa est. Etidem; Fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quaritur, ut ab aliis, qui ita non requiruntur, non deseratur Ecclesiæ, sed præbeant cibaria suis conservis, &c.

Secundò, Quando, ex fugâ, nil capiat detrimenti causa Dei; veritas, cui testimonium perhibendum, non deseratur: est, quando adversariis in veritate propugnandâ abundè satisfactum fuerit; est, quando ejus justæ defensioni omnis præclusa libertas, non λόγος, sed βέβαιον, non argumentis, sed vinculis & carceribus res tota transigitur. Consultius hîc faciunt, qui fugâ sibi consulunt, quàm qui adversariorum rabiei, causâ Dei in veritatis apologiâ nil indè lucrante, se exponunt. Tertio, Quando, grege dissipato, omnis ei inserviendi adempta occasio. Sic August. *c Non quisquam est qui dicat, ministros manere oportere, ubi jam non fuerint quibus necesse sit ministrare.*

Illicita Pastori fuga, ^d Primò, Ubî tam grex, quàm Pastor, unâ eâdemque persecutione eandemque ob causam, involvitur. Siquando grex sic periclitatur; Pastoris est, infirmis consulere, lapsos erigere, omnes ad crucem ferendam, animosè pereundo, provocare. Sic e August. *Qui habent*

Q4.

ma-

^a Quæ fuga licita. ^b Lib. 1. cap. 3. ^c Ep. supra. ^d Fuga quæ illicita. ^e Ep. 180.

manendi necessitatem, non relinquentur ab iis per quos illorum est Ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter vivant, aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias vult perpeti. Et idem Aug. Cum plebs manet & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur; quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non est cura de ovibus? Veniet enim lupus, non homo, sed diabolus, qui plerumque fideles esse Apostatas, persuasit, quibus quotidianum ministerium Domini corporis defuit, & peribit infirmus. Et ibid. Annon cogitamus, cum ad istorum periculorum devenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri solet, ab utroque sexu, atque ab omni etate, concursus? &c. Ubi, si ministri desint, quantum exitium sequitur eos? &c. quantus est luctus fidelium? quantus gemitus omnium? & quorundam, quanta blasphemia; de absentia ministeriorum & ministrorum? Et Calvinus sic: a Si commune Pastori cum grege certamen, nisi ad extremum sustinet, perfidus est officii desertor. Interim non tum Pastoris fuga, etiam communi periculo grassante, illicita, 1. Si gregi operam suam ministerialem cum obrulerit, illorum consensu & suasu, ab adversariorum rabie furiosa, se subterdlexerit; cum enim non sui juris, illorum siquidem est minister, ab illis pro bono ecclesie disponendus. Sanctus Dei, inquit Augustinus, ne se committeret periculis praliorum, & fortassis extingueretur lucerna Israel, a suis hoc petentibus sumpsit, non ipse presumpsit; alioqui multos imitatores fecisset ignavia, qui cum hoc fecisse, non consideratione utilitatis aliorum, sed formidinis sue perturbatione. 2. Si adsint alii ministri, qui fugientium defectum suppleant. Rectè hoc fit, ait August. (sc. ut ministri fugiant ab imminenti periculis, se pro utilitate Ecclesie tranquillioribus temporibus servantes) quando non de-

desunt alii, per quos impleatur Ecclesiasticum ministerium, ne ab omnibus deferatur. Quod fecit Athanasius: sic & Paulus. Quod si è pluribus, qui Ecclesiis inserviunt, disceptatio erit, nec aliter terminari potest, qui mancant, & qui fugiant; forte legendi, ut ibidem Augustin.

Secundo, Illicita Pastori fuga, cum non datur, quã evadat via, nisi quã prohibita à Deo: nec enim faciendum quod malum, ut inde eveniat bonum. Malum verò, ubi sub magistratûs custodiâ, si ei non pariendo obtemperemus. Dominorum jugum non excutiendum à servis, quod duriusculum & injustum. Apostoli, ubi incarcerationi, noluerunt, b citra magistratûs conscientiam, liberari; nisi quando coelitus à Deo liberati. Non itaque licet, ut vel fores effringendo, custodes fallendo, promissa violando, quis à periculo se eripiat. Accedit, quòd, qui sic à persecutoribus comprehensus, ut jam sub illorum ditione, ille quasi à Deo ad confessionem edendam vocatus. Male audit itaque ejusmodi omnis clancularia subductio, ut causæ ob quam patimur desertio.

Tertio, Illicita fuga, cum periculum non præsens, & certum, sed duntaxat cogitatione conceptum, eminens conspectum, vel suspectum potius. Cum persequuntur vos, &c. non cum illud in animo habent, aut comminantur quid facturi. Non è est penes hominem via ipsius. Compertum id, Deum impetum persequentium sedare, cohibere ut liber, divertendo aliò avocare. Adversariorum spiritus, vel virulentior, est in manu Dei, ut pro placito suo mitiget, ne feratur quòd velit, reprimat. Dein, quilibet Pastor est instar arietis in grege, ut dux in exercitu, ut antesignanus in populo Dei; si ille animo collabatur, præ metu quodam degeneri labascatur, quis non animum despondebit? Ubi fides illa, quæ contrà loquentium minas sub pedibus conculcaret?

Q

Est

Est certè nimia mollities, ut quis aut persecutione nondum obortâ in fugam se reciperet, aut propter pericula quæ utcunque imminēt, non tamen ad-sunt, gregem deserat. Sic Augustinus. Non propter ista quæ incerta sunt, debet nostri officii esse certa desertio, sine quo est plebi certa perniciēs. Atque sic, Quæ illa fuga illicita. Sequitur ut dicam, quo animo fugiendum Pastori.

Primò, non nimio consternetur timore. Est, quæ Pastorem dedecet, ad quamlibet periculi speciem expavescens, turpior formido. Qui sic fugiunt, latiores illi, quòd periculum evaserint, quàm, quòd in Ecclesiæ bonum conservantur. Sic fugiendum etiam, cùm Deus ad fugam quasi viam aperit, ut sentiant alii, nos, quæ ad manendum, ac ad fugiendum, paratos esse; ut potius ab aliis cogi, quàm sponte ad fugam propensi, videamur.

Secundò, Retineat fugiens Pastor animum & abundè de iis quos reliquerit sollicitum, &, siquando detur occasio, etiam ad gregem revertendi. Sic Apostolus, qui, persecutionibus abactus, nihilo secius erga eos, à quibus disjunctus, tenerâ commiseratione afficiebatur. *Testis est a mihi Deus, quanto perè vos expectam omnes.* Atque sic, quomodo affici debet inter fugiendum Pastor.

Quæstionem hanc de fugâ concludam cum illo Aretii. *Nemo rectius* (sc. de fugâ, vel apud gregem mansionem) *judicabit, quàm is quem talia pericula deprehenderint, quique Spiritu Domini illustratus, instinctu divino, nihil superquærens, ad gloriam Dei, & commodum proximi, & animæ propriæ salutem, totum se, & in fugâ & in perseverantiâ, mancipavit.* Cui consonat illud Amesii: *In hujusmodi casibus, honor Dei, edificatio Ecclesiæ & conscientia propria dispositio, in hanc aut illam partem, debent plurimum valere.* Atque sic, de quæstionibus præpositis, responsum. Sequi-

quitur, ut de iis dicam, quæ in munere defungendo confirmantur.

C A P. IX.

Incitamenta ad Pastoris munus fideliter obeundum.

QUæ in munere defungendo confirmantur, ^a vel *παραπαιδεῖ*, quæ animum faciunt: vel *παρασκευάζει*, quæ animum muniunt. Argumenta *παραπαιδεῖ*, hæc.

Primo, Recognoscat Pastor, ^b quis ad munus designavit: Ego, dicit Dominus, ^c dedi te speculatorem domui Israël. Attendite ^d gregi cui vos Spiritus Sanctus (utcuque hominum ministerio intercedente) præfecit. Vide, quod ^e ministerium, quod accepisti in Domino, impleas; *ἐν κρείσσῃ*, i. e. *δυνάμει*, ut Græca Scholia. ^f Me fidum duxit Dominus Iesus, ut qui me in ministerio constituerit. Exigit autem persona hanc nobis provinciam demandantis omnimodam diligentiam. 1. Quod, si opus suum vel vindictâ effundendâ, ^g negligenter facientem execratur Deus; annon multo magis maledictus ille, qui in animabus, quarum, una toti mundo præponderat, Deo lucrandis perfunctoriè se gesserit? 2. Quod perfidiæ in Deum omnium turpissimæ nos reos constituit gregis cura negligentior. Eequid Deo charius, quàm Christi sanguine redempta vel una animula? ecquod atrocius flagitium, quàm, in hoc negotio omnium maximo, perfidè cum Deo agere? 3. Quod optimè de nobis meruit, qui gregi nos præfecit. Suis enim ubertim effusis beneficiis infinites nos sibi devinxit, indies nova accumulatur. Quantæ illud ingratitude, si quam ille commendavit animarum curam susque deque habuerimus? Si rex, vel, rege minor, pater negotio alicui gerendo nos præficiat; vel intensiorem adhiberemus ope-

Q 6

ram,

^a Argumenta hortatoria. ^b 1. Ab auctoritate Dei ad munus designantis. ^c Ezek. 3. ^d Act. 20. 28. ^e Col. 4. 17. ^f 1. Tim. 1. 12. ^g Jer. 48. 10.

ram, ut imperantis votis responderent singula; & quam gregis sui portionem nobis cordi voluit rex regum, pater misericordiarum, oscitanter curabimus? 4. Quod, ad munus ejusmodi plusquam angelicum nos designando, maximo affectu honore, dignitate omnium celsissimâ cohonestavit. Ecquid honorificum magis, quàm, ut in eo, Deo inferviamus munere, in quo prævit vel filius Dei unigenitus? *Minister* ille *circumcisionis*, sive circumcisorum; venit ille ut *perditas Israëlites oves lucraretur*. Ecquis splendidior apud homines titulus, quàm, ut quis potentissimi monarchæ sit legatus? Sumus nos Dei excelsi, in terris, Christi nomine, legati. Chrys. sic. Qui terram incolunt atque in eâ versantur, iis commissum, ut ea quæ in cœlis sunt dispensent; iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus neque angelis, neque archangelis, datam esse voluit; neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaveritis in terrâ, alligata erunt in cœlo: David, à caulis ovium ad pascendum Dei populum erectus, *pavit eos in integritate cordis sui, & in solertiâ manuum suarum deduxit eos*. Dignitas muneris ei pro stimulo, ad officium fideliter administrandum. Sic itaque in munere fungendo, si flaccescat animus, si exsuscitet Pastor; Egone opus Dei, opus quo nil honorificentius, nil quod hominem condecoraret magis, negligenter curabo? Egone cum Deo optimè de me merito per fide agam? quam mihi concedidit animarum curam, non homo, sed Deus, turpiter negligendo, sēpiterno exitio prodam?

Secundò, Occurrat, quanti illud c momenti, quod nobis curandum. Non corporum medela, non bonorum patrocinium, quæ tamen bonâ fide administrari oportebat; non quicquid in mundo gloriosum nostram flagitat opellam: Animarum salus, quæ toto hoc universo excellentior, & non nisi Christi sanguine acquisita, nos totos vendicat.

Ani.

Animas hæcæ , ut faucibus diaboli eripiamus , ut mundi & carnis quibus constringuntur laqueis eruamus, Christo denique ut sponsam immaculatam sistamus, nobis ex jussu divino incumbit. *Mitto te*, a sic Paulum alloquitur Dominus Jesus *ut aperiās oculos illorum, & convertas eos à tenebris ad lucem, à potestate Satana ad Deum*, &c. *b* *Quomodo audient*, sc. ut credant, *absque prædicante? Si tibi & c doctrinæ attentus eris, & teipsum servabis & qui te audiunt.* *d* *Servabit animam à morte, qui averterit peccatorem à viâ erroris sui.* *e* *Ministerium quod nobis concedidit Deus, est ministerium spiritûs, ministerium justitiæ, ministerium reconciliationis.* Quæ, si uspiam, non hîc adhibenda opera impensior; ut munere hoc, cui tam gloriosa *ἀπαρίσκει* accepta fert Spiritus sanctus, ritè defungamur? Non id mirum, quòd alii mundo valedixêre, seipsos, ut aliis lucerent, absumpsêre, nullas non devorârunt molestias, vel Herculeos labores exantlârunt, ut opus ministeriale in electis Dei aggregandis adimplerent. En agricolas sudantes, anhelantes, ferentes, occantes, cœli quandoque æstum, quandoque inclementiam perferentes, ut messeri vel serotinam accipiant; En mercatores mare transfretantes, scopulos præternavigantes, vel mille vitæ discrimina nihili æstimantes, ut margaritas & gemmas, quandoque & viliores merces reportent; Et nos otio torpescimus, quibus hoc tam excelsum munus demandavit Deus? Sunt nobis animæ hominum, ab exitio æterno ad gloriam cœlestem, perennem, traducendæ: Electi Dei ex quibuscunque mundi angulis, congregandi: Corpus Christi ædificandum. *f* *Quin nosmet colligamus, hoc agamus, nullas carni, mundo, diabolo inducias concedamus, nobis enim obversatur vel animarum salus, si attendamus, vel illarum perditio æterna*

a Act. 26. 18. *b* Rom. 10. 14. *c* 1 Tim. 4. 16. *d* Jacob. 3. ult. *e* 1 Cor. 3. 8. 9 *f* 2 Cor. 5. 19. *f* Eph. 4.

æterna si supinè negligamus. Annon omnis movendus lapis, ut quod tanti est negotium foeliciter succedat? Ipse Dominus Jesus è cœlo descendit, nostram induebat carnem, gloriam ad tempus seposuit, ad abjectissimam crucis mortem se humiliavit, idque ut suorum animulas ab inferno redimeret: Pudeat nos, si frons ulla reliqua, ejus in terris legatos in utramque aurem dormire, opes, honores, titulos, sibi hydropicâ consecrari; hominum interim æternam salutem vilipendere: ^a *Attendite, ad pascendum Ecclesiam Dei, quam ille suo sanguine proprio acquisivit.* Vel pretium, quod pro animabus nostris redimendis exsolutum, nobis, in munere diligenter obeundo, calcaris instar sit. Sanguinem nostrum effundi potius patiamur, quàm ut nostrâ incuriâ una anima, pro quâ præ doloris acerbitate Dominus Jesus aquam & sanguinem exsudavit, in æternum periret. Tot verò occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes videmus. Annon ^b vilissimi cujuscunque mancipii anima est res ultra mundana, à Deo inspirata, in omne ævum duratura; nonnisi angelicæ naturæ æquanda? ejus salus toti mundo anteponenda? Qui hanc negligunt, ut, quæ hujus mundi, acri indagine persequantur, de grege nullatenus solliciti; non tam beneficiarii, quàm quæstuarii; annon de animæ immortalitate subdubitare videantur?

Tertiò Provincia ^c hæc pastoralis ita nobis mandatur, ut, in illâ ornandâ, quàm ardentem Dominum Jesum amplectimur, nobis testandum. Habent alii sui generis officia varia, quibus sui in Christum amoris specimen præbeant; id nobis, ut unicum cordationis in eum affectûs pignus, relictum. ^d *Si amas me, pasc oves meas.* Hinc Chrysost. ^e Licebat Christo hujusmodi verbis Petrum affari, Si me ames, Petre, jejunia exerce, super nudam

^a Act. 20. 28. ^b Greg. in Ezek. homil. 17. ^c 3. Ab amore & beatitudine in Christum inibi testandis. ^d Joan. 21. v. 15. ^e De sacerdot. lib. 2.

nudam humum dormi, vigila continenter, injuriâ pressis patrocinare, orphanis patrem te exhibere, viduâ item te maritorum loco habeant: nunc vero prætermiſſis omnibus hiſce, quidnam ille ait? *Pasce oves meas.* Nam quæ modò à me dicta ſunt, ea plurimi etiam ex ſubditis præſtare facile poſſunt, non viri ſolùm, ſed etiam fœminæ: At cum de Eccleſiæ præſectura, de credendâ huic vel illi tam multarum animarum curâ agitur; univerſa quidem muliebris natura, functionis illius molis atque magnitudini, cedat oportet; itemque & bona virorum pars. Atque non præcipit ſolùm, ſed iterum atque tertio ingeminat Chriſtus; ut Petro, ejuſque ſucceſſoribus, omnem excuteret torporem. Non paſcis igitur oves Chriſti? non amas: Non diligenter paſcis? non fervidè amas: Tantùm denique amas, quantum paſcis. Hunc verò quis, niſi omnium ingratiffimus, non amaret? ntpote qui nobis natus, nobis legem implevit, noſtrâ vice maledictio factus, noſtri cauſa, qui Deus, factus eſt vermiculus? ecquid amoris poterat deponi certius pignus? Chriſti in nos amor, tot indiciiſ illuſtris, noſtrum in populum Dei affectum inflammet. * *Charitas Chriſti conſtringit nos*, i. e. Dilectio, quâ nos complexus eſt Dominus Jeſus, ad ingentes labores, electorum gratiâ ſubeundos, concitat, acriter urget. Qui de nobis optime meriti, ſiquando illis grati animi teſtimonium exhibendum, quid illis in deliciis, quid arridet maxime, ſollicitè exquirimus. Ecce, de nobis quantum meruit Salvator, non eſt Angelicæ linguæ enarrare; grati animi trophæum paſtoris in grege paſcendo ſedulitati, nullum occurrit par. Siquando igitur nobis obrepſerit in munere fungendo ſegnities, illa Chriſti ad Petrum cygnea cantio toties repetita, in auribus occinat.

Quartò, Paſtori continuo obverſetur, ^b quæ in die

* 2 Cor. 5. 14.   b 4. A ratione, in die Juſticiæ, reddenda.

die iudicii, de munere a vel benè vel male gesto, reddenda ratio. Excubant ductores pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Hujus comminationis terror animum mihi concutit; Sic b Chrysostomus. c Sciens terrorem Domini (i. e. diem illum tremendum, in quo dispensationis nostræ rationem exiget Dominus) homines ad fidem adducimus. d Sanguinem pereuntis, eò quòd non claxerit buccinà speculator, de manu speculatoris reposcam. Quis tam saxeus tam ferreus erit, quem sententia hac non percellat? e ait Prosper. Et revera fulmina sunt, ut ait Erasmus, non verba, quæ tum demum vibrabit Iudex, cum in nubibus advenierit, cinctus myriadibus angelorum. Quæret tum Dominus; non quot beneficia accumulavimus, non quàm splendide viximus, non quantum scientiæ habuimus; sed quomodo ex eâ Ecclesiam ædificavimus, quomodo oves perditas quæzivimus, vulneratas abligavimus, stantes corroboravimus, erroribus deviantes humeris reportavimus. Quàm illud futurum iudicium horrendum, dies funestus, dies caliginis & tenebrarum! in quoq; pastoribus, otio & genio indulgentibus, magno cum tremore dicet Dominus, Adipem comedistis, & lanam induistis, quod epimum mactastis, gregem verò non pavistis, perditam ovem non quæsvistis. &c. Si illa Christi, qua Petrum, sub amoris testandi conditione, invitat, blandior oratio corda non afficiat; saltem illud tremendum, quod de subito adveniet iudicium, quo percussi improbi montibus & Petris dicent, Cadite in nos, e suo veterno expergesfaciat osecitantes & somnulosos pastores. Pensamus, inquit Gregorius, f lucrum quod Deo facimus nos qui accepto talento, ab eo ad negotium missi sumus. Etenim dicit, Negotiamini donec venio; Ecce jam venit, ecce de nostro negotio lucrum

a Heb. 13. 17. b Lib. de Sacerd. 6 princ. c 2 Cor. 5. d Ezek. 3. e Lib. 1. de vitâ cont. cap. 20. f Vide Hom. 17. in Eum.

requirit. Quale ei animarum lucrum de nostrâ negotiatione monstrabimus? quot ejus conspectui animarum manipulos, de prædicationis nostræ segete, allaturi sumus? In illo tanto examine, unusquisque quid operatus est, ostendetur: Ibi Petrus cum Iudæâ; & ibi Paulus, conversum, ut ita dicam, mundum ducens, apparebit, &c. ibi omnes dominici gregis arietes, cum animarum lucra, apparebunt. Nos miseri, quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oves, quas ex nutrimento nostro ostendere debeamus, non habemus? hic pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus! Hæc ille. Annon, illo die, plus inde solaminis, quod ut lucernæ ardentes aliis ad salutem præluximus, quàm, quod pompâ mundana ut terrarum Domini coruscavimus? quod de grege solliciti, quàm, quod de rebus hujus seculi anxii? quod in prædicando frequentes, quàm, quod in dominio exercendo tetrici? Crede mihi, exhilararet nos magis tum conscientia muneris defuncti, quàm marsupia plena; in solidum nos reficerent tum animæ Christo lucrifactæ, cum igne absumuntur, quos ovium Christi exitio accumularent alii, opum acervi. Si itaque hujus diei expectatio Paulum in opere ministerii reddidit assiduum, alacrem, indefessum, cunctos fideles ad justitiæ praxin experfectos facit, vel Ethnicum Festum tremore affecit; quidni & pastores, genio indulgentes, ex ignaviæ somno altiori excitet? in vineâ Domini jugiter laborantes detineat?

Quintò, * Vel Solatium, quod, ex munere benè gesto, etiam in hac vitâ exoritur, pastori animum addat. Et si enim nullum deinceps maneret præmium, quod tamen in cœlo reconditum; ingens est illa lætitia, quâ vel in sinu gaudeat quilibet operosus pastor. Ecqua enim exsultatio, ecquod gaudium, ecquod tripudium, par lætitia quâ perfunditur

* 5. A solatio inibi percipiendo.

ditur pastoris animus, si vel unam lucratus Deo animulam? Habeant alii sua, in quibus gloriantur, opima beneficia, magnatum propensiores affectus, honoris infulas, gradus titulares, vocentur ab hominibus Rabbi: Sat id pastori, si, cum prophetâ, dicere possit, *Ecce ego, & nati quos dedisti mihi Iehova*. Dicant alii. *Quis dabit Decanatum, aut Episcopatum ditio- rem?* Fidelis pastor, cum rege Sodomæ ad Abrahamum, sic dicturus, *a Da mihi animas, facultates tibi accipe*. Non Cæsar quicumque diademate insignis, pro libitu, quem vult deprimens, quem vult honore afficiens, non Alexander ille magnus, fines imperii in ultimas terrarum oras proferens, triumpharunt magis; quàm Apostolus Paulus, ubi omnia in Evangelii dispensatione ex voto succedebant; *b Quæ est nostra spes, & gaudium, & corona, de quâ glorior? annon & vos in conspectu Domini nostri Iesu Christi in ejus adventu? Vos estis gloria nostra & gaudium. c Quam gratiarum actionem Deo rependere de vobis possumus super omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo nostro? Et v. 8. Nunc vivimus, si vos perstatu in Domino. a Est mihi gloriatio per Christum, in iis quæ ad Deum pertinent. Sc. v. 19. quod ab Hierosolymis & circumjacentibus regionibus, usque ad Illyricum, inpleverim prædicandi Evangelii munus*. Ita gestit animus præ lætitiâ, quoties secum recolit Apostolus, quàm latè Evangelium propagârit, quot è mundi & Satanæ laqueis suo ministerio pertraxerit. Vice versâ, nullum tormentum, crux nulla, æquè animum fodicabit, ac ubi malâ fide agentes pastores seriò id perpenderint, quot animarum acervos, suâ inertia & pigritia, Satanæ catervatim tradidère. Nec proderit, quod holosericis & purpureis niteant vestibus, pompâ magnatibus terrarum pares, quod divitiis affluent; cum interim pannosa conscientia, cum mens conscia ignaviz,

tan-

a Gen. 14. 21. *b* 1 Theſ. 2. 19, 20. *c* Cap. 3. 9. *d* Rom. 15. 17

tanquam altera Erynnis, torquebit. Annon, si quando de malè gesto munere subrepat cogitatio, ut illo chirographo ad parietem Belshazzar, sic illi consternati jacent, cingula lumborum dissolvuntur, genua alterum alteri collidunt, omnia singultibus cooperta? Quin igitur, si in solidum gaudere animus est, læticiam nullā interrumpendam nebulā velis, sedulò muneri incumbendum. Erit conscientia, de munere ritè persuncto attestans, ut paradysus in quo quis suaviter se oblectat. *a Gloriatio nostra hac est, viz. testimonium conscientie nostra, &c.*

C A P. X.

Incitamenta alia ad fidelitatem in munere Pastoralì.

SEXTÒ, *b* Pœnæ, quas pastoribus perfidè agentibus & interminatur Deus, & etiamnum indices infligit, nobis terrorem incuriant. *c* *Va pastori meo nihili, derelinquenti gregem, &c. brachium ejus prorsus arescet, & oculus dexter ejus omnino caligabit; corpore sc. & animo pœnas luet.* *d* *Va pastoribus Israël; gregem non pascitis, &c. v. 10. Sic ait Dominus Iehova, Ecce me contra istos pastores, &c. parùm interest, quis à nobis, si Deus contra nos.* *e* *Ne consternator attonitus conspectu ipsorum, ut non conteram te in conspectu ipsorum.* *f* *Va mihi si non evangelizavero.* *V*æ autem, tam hoc apostolicum, quàm illud propheticum, suo ambitu cuncta Dei judicia, vel quæ dira maximè, complectitur. Hac verò annon indices in pastorem nihili effundit Deus severè vindex? En alios, Spiritus donis aliquando conspicuos, quibus talentum quod occultarunt ablatum. Quæ enim ad populum ædificandum contulit Deus *χαρισματα*, ea si in ejus commodum expromamus, ut panes quibus tot millia hominum satu-

a 2 Cor. 1. 12. *b* 6. A pœnâ quæ perfidè agentibus imminet.
c Ezech. 11. 17. *d* Ezech. 34. *e* Jer. 1. 17. *f* 1 Cor. 9. 16.

saturavit Christus, inter frangendum augentur; *omni enim habenti dabitur, & is exuberabit; qui verò non habet, tolletur ab eo*: Ita benè multos videas, quos, præ dotibus, quibus insigniter ornati, aliquando suspexit Ecclesia Dei, qui socordi desuetudine ita sui dissimiles, ut non agnoscas eosdem. Alii verò amplissimis Ecclesiæ redditibus dotati, cum tamen inertia se dedere, aut ære alieno obstringuntur, aut, si opes viis & modis corraserint, non iis gavisus est tertius hæres. Justum id apud Deum, ut quàm non laboris sed otii, non sollicitudinis sed segnitiei ab Ecclesiis reportant mercedem, eam in dolum pertusum ingerant. Si enim ex illo Apostoli effato, *Qui non laborat, ne manducet*, Monachis Ventricosis sui adempti sunt redditus opimi; quidam & pastores, non nisi abdomini natos, otio & voluptati deditos, ex ecclesiæ patrimonio, ut injustos possessores, extrudat? Quid enim inter Monachum & Pastorem interest, si uterque otiosus, uterque ecclesiæ inutilis? En quosdam Pastores, quorum si cultum inspicias, si titulum intueare, si decimas exigentes videas; pastores esse dicas; si, præ conscientiaë medicina, requiras salubre animi consilium, si admonitionem, si consolationem, si sacræ doctrinæ pabulum; plusquam statuas esse dicas, qui adorari volunt, bene mereri nesciunt: ait Erasmus.

Septimò, ^b Præmium illud cœleste & æternum, quod gregem pascentibus est repositum, in oculis ferendum. Habet hoc, si attento animo expendamus, præpotentem in se inclusam *crispetat*, quæ & jacentes excitet, & currentes; ut alacrius pergant, incitet. ^c Certamen bonum certavi, cursum absolvi, deinceps (quod animo collabantem sustentabat) servatur mihi justitiæ corona, quam reddet mihi Dominus die illâ, &c. ^a Pascite gregem, & cum manifestus factus fuerit ille pastorem princeps,

^a Mar. 15. 19. ^b A præmio gregem pascentibus promissum
^c 2 Tim. 4. 8. ^d 1 Pet. 5. 4.

reportabitis amarantinam illam coronam gloria. Servo, minâ suâ qui decem lucrifecerat, dixit Dominus, ^a *Euge bone serve; quia in modico inventus es fidelis, habeto potestatem in decem urbes.* Ita infabile pondus gloriæ manet illos, qui gregem sibi commissam pascunt, illius inspectioni vacantes, non coactè, sed libenter; non turpiter affectantes lucrum, sed prompto animo. *Erudientes splendebunt quasi splendore expansi; & justificantes multos, ut stelle in sempiterna secula.* Quid verò suppeditat mundus, siue divitias, siue honores, siue voluptates velis, quod, si cum gloriâ venturâ conferatur, non sordeat plane? Annon magnus ille Ecclesiæ Dei *ἡμπεριπνός*, cuncta quæ sub sole pervagatus, vanitatis vanissimæ coarguit? Vaniores itaque, an insaniore dicam, Ecclesiæ pastores, qui, nescio quo fascino dementati, coronæ gloriæ immarcescibili præponunt hujus vitæ *σκύλαα* abjectissima. Si modò ad fastigium honoris aspirent, affluant opibus, titulis insigniantur, mollem agant vitam; ac si cœlum digito attingerent, magno gaudent gaudio: de cœlesti gloriâ, de seculo venturo, parùm solliciti. Quis non credat ab Epicuro edoctos, *Δὸς ἡμῖν τὸ παρὸν, Θεὸν τὸ μέλλον*, ita ea duntaxat quæ ante pedes sapiunt. *Quisquis certat, in omnibus est continens, exquisitissimâ utitur diætâ, cunctis, quæ ei inter cursum remoræ sint, cautè abstinet,* ^b *ut sic tandem flaccescentem coronam assequatur.* Et qui à Deo, in pulvere hoc Theologico, athletæ constituti, ut in præmium laboris cœlestis gloriæ *βραβεῖον* accipiamus, annon hujus sæculi siue commodis, siue voluptatibus nugigerulis valediceremus? Habent alii suas, quibus datur ad cœlestia tabernacula aditus, rationes varias; magistratus, si benè præ sint; divites si pauperibus eleëmofynas largâ manu erogârint; privatus quisq., si in vocatione suâ particulari Deo inserviat: pastoribus, si non gregem sibi commissum

^a Luc. 19. 17. ^b 1 Cor. 9. 25.

sum pascant, omnis coelestis gloriæ spes adempta. Quin igitur, ut, de iis quæ à munere fungendo avocent, ritè judicent, verticem montis gloriæ conscendant, exinde prospicientes, quæ filiis hujus seculi formam referunt Gigantæam, ut pomposæ mundi dignitates, &c. illa nobis vel atomo minutiora videbuntur, sub pedibus potiùs conculcanda, quàm ut cum periculo animæ prosequamur.

OCTAVO, ^a Ecclesiarum Christi horrenda vastitas, florentissimarum rerum publicarum subversio, non nisi pastorum in sacris fungendis oscitantia, ut primitus, accepta ferenda. Dum enim hi non gregi, sed sibi metipsis pascendis intenti, populo nec peccata ostendunt, nec judicia denunciant; ecce invadunt Ecclesiàm Atheismus, sacrorum contemptus, cujuscunque generis peccatorum fertilior seges. Mose diutiùs in monte commorante, populus ad idololatriam delapsus; &c. cui id vitio vertitur, nisi Aaroni? ^b *Populus nudatus, quod Aaron cum nudasset. Cum non est visio, nudatur populus;* sc. quibuscunque Dei judiciis exponitur. Prophetæ, qui Hierosolymitanum sub Nebuchadnezzare exitium prænuñciârunt, quàm sunt in sacerdotibus & pastoribus objurgandis frequentes! ac si in illorum sive palpum sive incuriam totius vastitatis saba cuderetur. ^c *Omnes bestie agrestes venite ad comedendum, omnes bestie sylvestres; Speculatores istius cæci, quotquot sunt non agnoscunt, canes sunt muti, non possunt latrare; indormiscunt, jacent, amant dormitationem, &c.* Jeremias lugubri suæ in Lamentationibus cantilenæ interferit, ut calamitatum fontem, prophetarum subblandientes sermones; *Propheta d tui vident tibi vanum & insulsum, neque retegunt iniquitatem tuam, ad avertendum captivitatem tuam. Oves meæ e disperguntur pastore destituta, & cibo sunt omnibus bestiis agri dispersa.* Britannia hæc nostra tum Saxo-

^a 8. Ab Ecclesiæ periculo. ^b Prov. 29 18. ^c Isa. 57. 1.
^d Lam. 2. 14. ^e Ezek. 34. 5.

Saxonibus irrumpentibus facta est præda, incolis occisis, expulsis: hi insulam hanc nostram invasere, cum ordo Ecclesiasticus miserè corruptus. Sic Monachus a olim Bangoriensis Gildas, *Sacerdotes habet Britannia, sed insipientes; pastores, ut dicuntur, sed occisioni animarum lupos paratos, (quippe non commoda plebi providentes sed proprii plenitudinem ventris querentes) Ecclesia domus habentes, sed non nisi turpis lucri gratia advenientes; populos docentes, sed præbendo pessima exempla, &c. plebem ob peccata non corripientes, nimirum eadem agentes, &c. nefanda populi scelera tacentes, & suas injurias quasi Christo irrogatas amplificantes, &c. Uno perduto denario mæstos, ad unum inquisitum latos, &c. Et alibi Sacerdotes sic alloquitur; O inimici Dei & non sacerdotes, veterani malorum & non pontifices, traditores & non sanctorum Apostolorum successores, ut non Christi ministri. Vide locum. Centuria decima quam non peperit impietatem? sc. idololatriam, artes magicas, perjuriam, seditiones, parricidia, libidines. De quo seculo sic Aufbertus, ^b Quid nos miseri agimus ministri? qui tantum alii inferiores sumus, quantum eloquentiores verbis; qui alios exsuscitantes obdormiscimus: alii lumen præbentes obtenebrescimus; nisi fortè divinâ misericordiâ virtutes, quas illi habent, nobis proveniunt. Deniq; cum Mahumetismus & Antichristianismus orbem Christianum inprimis infestarent, quod factum anno Dni 1300, tum ut refert Hugo, ^c Prælati vera idola facti sunt; tum demum templa Christianorum facta sunt Mahumetana delubra; Ecclesia, quæ suâ pulchritudine cum horto Edeni certâssent, internecinâ vastitate periëre; mundus denique Deum insensum horrendi judicii agnovit: cum pastores evaserunt lupo; angeli Ecclesiarum, Diaboli: qui præsidēs, otio, divitiis, voluptatibus immersi, Dominicum haud curarunt gregem, Quin igitur faciamus quod nostrum, quot*

^a A pag. 58. ad finem edit. Joscell. 1562. ^b Lib. 5. c. 17. in Apoc. ^c In Psal. 304

quot sumus pastores; ne, nostrâ incuriâ, Ecclesia tot martyrum sanguine fundata, in fidei fundamentalibus hætenus orthodoxè sana, tot nervosis Theologis veluti mundi majoribus luminaribus clara, jam malè habita, de sarcinis colligendis cogitet, aliò migret: Væ nobis, si nostrâ pigritiâ, ambitione, avaritiâ, populus, cum non cognoscat Deum, in captivitatem abeat: si tota hæc terra, quæ nunc deliciæ orbis terrarum, tot amoris Dei certis indiciis nobilitata, pacis jurisque administratione per orbem celebris, sit ut tugurium in villâ, ut tegillum in cucumerario, ut perpetua desolatio. Sumus nos tam Ecclesiæ, quàm reipublicæ, instar stomachi corpori, sic ^a Chrysost. Si stomachus sanus, totum corpus validum; si autem dissipatus fuerit, totum corpus infirmum: Ita si sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret; sin autem corruptum fuerit, omnium fides marcida. Et ^b Gerson ex Hieronymo sic; *Veteres scrutans scripturas, invenire non possum, scidisse Ecclesiam, & de domo Dei populos seduxisse, præter eos, qui sacerdotes à Deo positi fuèrunt & propheta.* Obsecro igitur patres, fratresque in Domino summè reverendi, colendi, per viscera Christi, per Evangelium Christi, quod est Britannix nostræ decus & diadema; per electos Dei, qui sub umbrâ Ecclesiæ nostræ delitescunt; per dulce nomen pacis; per omnes illas, quibus fruimur, charitates; gregi Christi maturè prospiciamus, ignaros scienter erudiamus, devios revocemus, perditos lucrifaciamus, cunctos ad vitam Deo & Evangelio ejus dignam incitemus. Cæteroquin, candelabrum à nobis auferetur; quod indies minatur peccati matura messis, nullus ex flagellis Dei profectus, Evangelii fastidium, pietatis odium capitale, à fide orthodoxâ ad Papismum? ad Pelagianismum foeda defectio; &, ut Gildas, *odium in*
ve-

^a Hem. 38. in cap. 21. Matt. ^b Tom. 1, tract. de declar. defect. Eccl.

veritatis professores ut ejus subversores omnia tela, omne odium in hos. Sic enim Beda, ^a Paulò ante adventum Saxonum, Pelagiana hæresis fidem Britannorū sãdã peste contaminaverat. O nos miseri! si his, tot ruinæ ingruentis prænunciis, accedat pastorum in grege Dominico curando somniculosior oscitantia.

Nonò, ^b Ne quid omittamus quod languentibus pastorum animis faces submittat, nomina illa, quibus Spiritus sanctus pastores indigitavit, pensitanda, ^c Speculatores dicuntur; quorum est nocturna diurnaque excubatio, ne ad mœnia appropinquet hostis. ^d Pastores ovium; quos interdum advenit æstus, noctu absomit gelu; qui gregibus insomnes per noctem attendunt. Milites; quibus multa perferenda dura & aspera; qui plurimis sunt expositi periculis. Operarii in messe Domini; quorum est, ut intense operi incumbant, indefesso labore se exercean. Aedificatores; quibus nullum, siquando cœperint intermittendum tempus, usque dum ædificium ad fastigium perductum, ei ultimam imposuere manum. Agricola; quibus nullum ferè datur respirandi tempus, ita aliud ex alio succedit negotium. Annon tituli hi, quibus nos Deus insignivit, operam intensam, anxiam sollicitudinem, laborem assiduum, Herculeum efflagitant? Ecquod habuit Deus, quo nobis efficacius quod nostrum suggereret, quàm nominibus officium inscribendo?

Annon mendacem facit Deum, qui nomen à Deo datum gerit, & nomini suo non respondet? ait Francis. Torrens. de resid. ad Seripandum. Quid animo fixum magis, quàm suum cujusque nomen? si quis hujus obliviscitur, non ille mentis compos habendus. Nobis verò animarum curatoribus, qui præ otio & inertia turpiter languescimus, nomina aut *ἐπιθετικὰ* imposita, pastores sc. à minimè pascendo, aut illa nobis prorsus excidisse, videntur.

R

Ita

^a Lib. 1. c. 17. ^b 9 A titulis quibus Pastores insigniuntur. ^c Ezeck. 33. ^d Gen. 31. Luc. 1.

Ita quis credat Scripturam nos appellasse non pastores, sed depastores; non speculatores, sed depeculatores; non milites, sed molles; non operarios, sed voluptuarios? Quin igitur, si alia defecerint quæ animum faciant, *αποπειράω*, vel nomina nostra recognoscamus, vel inde siquando segnescimus nos pudefaciamus. Egon' Speculator? Miles? Agricola? &c.

Decimò, a Illa Apostoli, quâ nulla occurrit effacior, adjuratio quem non otio dormientem expergefariat? *b* Obtestor te igitur ego, in conspectu Dei, & Domini nostri Iesu Christi, qui judicaturus est mortuos & vivos in illustri suo adventu, & in regno suo; prædica sermonem illum, in sa tempestivè, in tempestivè, &c. Erit enim tempus cum doctrinam sanam non sufferent. Quanti hoc negotium, quod tam solenni obtestatione urget Apostolus! Aliàs, sat habuit hortari, obsecrare, præcipere; hic, ut in re omnium maximâ, *διαμαρτύρειν*: i. e. testes omni exceptione majores invocat. Aliàs, Angelos, Ecclesiam, Sanctorum conventum, ut illorum intuitu nos ad officium lacestât, appellat; hic verò, divinam majestatem rectâ petit, advocat in testem Deum præpotentem, omniscium, vindicem acerrimum, ubique præsentem, à quo nullum datur effugium. Aliàs, si Deum testem adhibuerit, in eo acquiescit; hic, porro illud Iesu Christi nomen, quod mel in ore, melos in aure, jubilus in corde, annectit. Hoc nullum occurrit ad pastorem muneri suo obstringendum charius & tenacius vinculum; nullum, cor tam vividè afficiens, argumentum. Aliàs, sat habuit, si Domini Iesu mentionem fecerit, ejus nomine duntaxat obtestatus est; hic, ut in nubibus gloriosè & potenter advenientem, vivos & mortuos judicaturum, describit, ut vel tam tremendi judicii intuitu pastoribus somniculosis secordia excuteret. Quàm malè conveniunt Apostoli in obtestando vehementior zelus, & nostra in munere fungendo iners pigri-

a 10 Ab Apostoli adjuratione. *b* 2 Tim. 4. 1. *c* 1 Cor. 11. Heb. 12.

gritia! Dei, cui ἰνδικοῦ ὄμμα, inspectio, & nostra in grege curando socordia! quàm hæc diffiona, Christus à nobis in die ultimo rationem muneris gesti reposcens, & nos opus, quod in Domino accepimus implendum, floccifacientes. Accedit porro, quod eadem jam Ecclesiæ conditio, idem imminet, quod tum, periculum. Nam, si unquam, tempus illud nunc præ foribus est, cum doctrinæ sanæ non an- scultabunt, sed auribus prurientes, ipsi secundum suas peculiare cupiditates coacervabunt Doctores, & à veritate quidem aures avertent. Strenuè igitur, & toto conatu, operi ministeriali incumbendum. Sit instar classici, quod dormientes excitet, hæc omnium gravissima Apostoli obtestatio; in auribus semper sonet hoc tam solenne πρὸς αὐτοὺς.

CAP. XI.

Quomodo animus, sub cruce, sit sustentandus.

Argumenta Πεφουλακίμω, quibus se confirment pastores Evangelici, vel respiciunt crucem in genere; vel, qui ex nullo aut saltem exiguo suorum profectu exoritur, animi angorem.

Atque primò, ^a Ne multiplicibus, quæ Evangelii dispensationis comites individui, molestiis succumbat quis; recurrat ad vocationis suæ sacrarium, inde solamen petat; quòd, cum à Deo vocatus, non nisi ejus consilio obveniunt quæcunque occurrunt difficultates; Potest qui à Deo munere constitutus, magnâ πληροφροσύνη opem ejus implorare, expectare. Sic Jeremias, ^b in iis quibus undique circumseptus malis, Dei manum auxiliarem, vel vocatione nixus, audacter vendicat. Si igitur imperatorum legati, ejus quam à suis acceperint delegata potestatis memores, vel quæcunq; occurrunt obstacula, illa per rumpunt; asperrima quæque fortiter perferunt; nullos malevolorum

Ca-

^a Sub cruce, quomodo sustentandus animus. ^b Jer. 17. 6.

cachinnos, aut linguas mordaces reformidant: quidni & Christi ministri, cum à quo missi recognoscant, animos sibi sumerent erectos, alacres? improborum clandestinas molitiones, infinitas quas facebant molestias, dicteria, scommata, ne pili facerent? ^a *Oppugnabunt te, dicit Dominus, sed non prævalebunt tibi: nam adsum tibi, dictum Iehovæ, ad eripiendum te. V. 8. Ne timeto ab ipsis, nam adsum tibi.* Quin fremat igitur mundus, infaniet diabolus, cœlum & terram misceant improbi, nos Christi ministri, de auxilio divino ex vocatione certiores, vultus retricos, minas amarulentas, subdolas machinationes, terribilem quâ armantur, potestatem, nihili æstimemus. *Stellas*, i.e. ministros verbi, *dextra sua tenet*, i.e. fortiter custodit, Christus: Nullus, non qui vel potentissimus, avelleret de manu ejus. Sumus nos Domini, in messe congregandâ, operarii: ne vel villicus quis suos in messe operantes, usque dum frumentum in horreum congregaverint, à se abduci patietur.

Secundo, Crucem, ut muneris benè gesti *τῆς κέντρων*, exosculemur quotquot in vineâ Domini operarii. Sumus, Deo sic ordinante, sal terræ; peccata hominum ut putrida ulcera, cruda vulnera: sallem si infuderis vulneri, annon infundenti succenset vulnere? Sermo Dei quovis gladio bipenni est pene rantiore, pertingit usque ad divisionem animæ & Spiritûs: quis non sic transfigentem, si poterat, contracideret? Sermo Dei est ignis, qui non cutem radit, sed corda depascitur, est malleus, cujus attritu, qui peccato consopiti, è veterno suo excitantur: quis somniculosior continuo strepitu pulsantem feret? quis ignem, cur intus corrodentem, æquo animo patietur? ^b Homines quibuscum nobis res est, non sunt homines, sed ursi, sed leones suâ feritate truculenti: num leonem aut ursum quis sine certo periculo irritabit? cum, qui non nisi

cra-

crabrones concitaverit, haud impunè feret? Non cum mundo solùm, sed cum toto infernali agmine, nobis depugnandum; quicquid vel dira malitia, vel fraus subdola in nos poterit, id cerò expectandum. Nulli hominum ordini æquè infestus diabolus, ac ministro, quod suum, fideliter facienti. In hunc, malorum spirituum copias succenturiatas emittit, impiorum linguas exacuit, nullas non creat turbellas. ^a *Ipsi nôstris, nos ad afflictiones constitutos esse.* Hinc Elias, ærumnis, quas in ministerio obeundo sensit, impar, vitæ mortem præposuit, *Satus est nunc Iehova, accipe animam meam.* Jesaias, Jeremias, quibus cum pervicaci populo negotium, uterque vociferatur; ille, ut Dei zelo absumptus, *Macies, macies*; hic, *Venter meus, venter meus*, ac si cholico dolore torqueretur. Et alibi, *Quare è vulva egressus sum, ut viderem molestiam & marorem? & pudore consumerentur dies mei?* Et revera, non est ministri Jesu Christi vita omni modo ut oportet; nisi anxia, molestiarum portione plena, periculis undique exposita. Hinc se, præ pseudoapostolis, ministrum Christi arguit Apostolus, à laboribus, ^b plagis, carceribus, &c. Nec enim est, ut Calvinus, regimen Ecclesiæ jucunda occupatio, in qua nos suaviter & animi gratia exerceamur; sed dura & aspera militia, Satanâ quicquid potest contra nos moliente, & omnem lapidem movente, ut nos in Ecclesiâ turber. Et Erasmus sic: *Evangelium Christi sincerè prædicantibus, nunquam deest crux.*

Tertiò, Sic à Deo statutum, ut non solùm populum erudiamus qui ministri; sed, ut & ei, afflictiones ferendo, praluceamus. ^c *Tu assequutus es, non solum doctrinam meam, sed & tolerantiam & persecutiones.* ^d *Tu tolerans esto afflictionum, ut bonus miles Iesu Christi.* ^e *In omnibus nos approbamus, ut Dei ministri, tolerantiam multam in*

R 3

affli-

^a 1 Thess. 3. 3. ^b 1 Cor. 11. 23. ^c 2 Tim. 3. 10. ^d 1 Tim. 2. 3. ^e 1 Cor. 6. 4.

afflictionibus, necessitatibus, &c.^a Plerique ex fratribus, *fratres* vinculis meis, amplius audent sine metu sermonem Dei loqui, &c. Ita Pastorum, in persecutionibus nomine Christi tolerandis, constantia, fortitudo, suorum animis spiritus ingenerat imperterritos. Præterquam enim, quòd exemplis vulgus hominum quòd velis impellas; siquando duces suos veritatem quam docuerint patièdo obfignantes conspexerint; & eos ut à Deo missos suspiciunt magis, & fidei quam profitentur indivulsè adhærescunt. Non itaque agrè feramus, si præ miseris, quas Evangelii causâ perpetimur, *spectaculum* fiamus mundo, angelis, hominibus, si mundi purgamenta, & tanquam omnium ramentum. Sat erit; si hâc ratione gregi simus exemplaria, si ministerio inde aliquid accedat lucri. Atque hæc Pastorem, sub cruce qualicunque ingemiscentem, refocillent. Sequuntur, quæ eundem, ne animo collabatur, confirment, Quòd votis & laboribus non respondeant proventus.

C A P. XII.

Vbi proventus laboribus minùs respondet, quomodo sustentandus animus.

PRimò,^c Occurrunt tum Jesu Christi ἀποστόλων, tum Prophetarum & Apostolorum exempla: Hi omnes, se spe suâ decidisse, conquerentur. Ego, dicit Christus,^d frustra laboro, inaniter & vanè vires meas consumo; veruntamen officium meum penes Iehovam, & opus meum penes Deum meum.^e Invito, & renuitis; extendo manum meam, & nemo advertit, &c. Querelat Christi hæc, qui sic loquutus ut nullus uspiam: Labor tuus nullus est, si cum ejus jugi labore conferatur; ars tua nulla, ad ejus artem: Hierusalem, & Hierusalem, quoties volui

^a Phil. 1. 14. ^b 1 Cor. 4. 9. 13. ^c Si labores minùs feliciter succedant. quomodo ferendum ^d Mat. 23. 4. ^e Prov. 1. 24. ^f Joan. 7. 46. & Mat. 23. 37.

congregare liberos tuos, & noluit: ^a Ita ut dicas populo huic, Audite indefinenter, neque cognoscatis: ^b Eloquens ad eos omnia verba ista, sed non te audient.

Accede Domum Israël, ut alloquaris eos verbis meis v. 7. Domus verò Israël nolunt auscultare tibi. Quis in munere fungendo animum despondat, quod messis non compenset operam; cum non alia ejus conditio, quam summorum Dei praconum, quam Christi *ὁ ἀνδρῶν*;

Secundò, Æquè promovemus Dei gloriam, cum reprobos excrcamus, ac cum salvandos Deo adducimus: in utrisque eminent Dei gloria, in utrisque sumus gratus Deo odor. Sumus Deo odor suavè olens, tum in iis qui pereunt, tum in iis qui salvantur. In illis, elucet gloria justitiæ; qui, cum Spiritui sancto in verbo resisterint, suo merito se damnatos viderint: in his, gloria misericordiæ, cum, salutem in Christo exhibitam amplectendo, se servatos agnoverint. Pereat itaque opera, non peribit gloria excelsi, non merces nostra. Remunerabit sc. nos Deus, non secundum proventum, sed secundum laborem. Si semen à te jactum auditor non receperit, nec obedientiæ fructum retulerit; tu tamen communicati consilii mercedem feres à Deo, nec minùs accipies præmii non auditus, quàm accepturus eras si ille obtemperasset; ait Chryl. ^a Tonfor non amittit de pretio, sive Æthiopem, sive venustiore abluat; æquè solvitur pro utroque: Perinde idem manet præmium satagentem ut animas lucretur, ac lucrantem; cum utrisque par labor, utcunque impar proventus.

Tertiò, Cogitandum, quòd sic à Deo decretum, ut in vineâ suâ alii serant, alii merant; alii, ut arva, sic homines, præparent, semen in terram projiciant; alii messem percipiant. In hoc est sermo verus, ^a quòd alius est qui seminat; alius qui metit: Ego misi vos ad metendum, quòd vos non laborastis; alii laborarunt

R 4

& vos

^a Mat. 6. 9. ^b Jer. 7. 27. ^c Ezech. 3. 4. ^d Hom. 1. de Laz. ^e Joan. 4. 36.

Et vos in illorum labores intrastis. sc. Prophetarum, & Baptistarum, erat satio; Apostolorum futura messis. Nec iniquè nobiscum agi conqueramur; si nobis ferendum, ut alii metant: Dominus Jesus non dedignabatur Apostolis, in eo quod postea accreverit fecundo incremento, suo ministerio viam munire. *Opera qua ego facio, qui credit in me faciet, & majora istis faciet.* sc. Apostolorum ministerio plures in Ecclesiam aggregandi, quàm Christi jugi operà. Nec sic de Christi gloriâ detractum, etiam si Apostoli prædicationis suæ gloriosiora ἀποδείξουσιν edidère. Abundè nobis erit, si consilio Dei obtemperemus in electorum salute promovendâ, sive præparando, sive inchoando, sive perficiendo. Sat erit Davidi, utrunque templum ædificare, ei non concessum, quod ei extruendo materiam comparavit: Quidni & nobis, si sic Deo visum, sufficiat; quod populum, ex quo dein Ecclesia Dei ædificanda, ministerio nostro præparavimus?

Quartò, Verbi, quod medullitùs recipitur, effitax operatio varia est: nunc occulta in gremio cordis latens; nunc se exserens, & in oculos hominum incurrens; nunc subito efflorescit, nunc tardius provenit. *Ita enim est regnum Dei, ut quispiam jaciat semen in terram & dormiat, & exsurgat nocte & die, & semen germinet & assurgat, quomodo, ipse nescit.* Agricolas pastoribus imitandos proposuit Dominus, (sic Calv.) qui, sub spe metendi, semen in terram projiciunt; neque anxiam inquietudine torquentur, sed eunt cubitum, & surgunt, hoc est, pro more, intenti sunt quotidiano labori & se nocturnâ quiete reficiunt, donec tandem suo tempore mature scat seget. Utcunque igitur nobis obrutum videatur verbi semen; bono tamen animo simus, cum, quod nobis periisse videatur, tempore constituto fructum feret: Plurima quæ Christus discipulos docuit, partim exciderunt, partim non fuere percepti;

quæ,

quæ, post Christi resurrectionem, in mentem venê-
re, cum penitus elapsa videbantur, revixêre.

Quinto, Multiplex illud quod à ministerio pro-
venit bonum, etsi nullus efficaci vocatione pertra-
hatur, Pastorem sub onere defatiscentem sustentet,
i. Quod peccantibus pudorem incurrit, impudenti-
am retundit, haud patitur in utramque aurem dor-
mire. Etsi non virtus est, gradus tamen ad virtu-
tem, minùs impudenter peccare. *Genus virtutis
est, esse minùs vitiosus.* Salvian. sic Chryf. *2. Pone na-
minem nostris dictis fuisse persuasum; ne sic quidem
nobis nihil lucri adferet sermo noster. Nam, etiamsi
nonnulli ingressi sunt cauponam, non tamen, cum pari
quâ solebant impudentiâ sunt ingressi; ad ipsam etiam
mensam crebrò nostrorum verborum recordati sunt,
subiit illis nostra reprehensio, rediit in memoriam no-
stra objuratio, ac recordantes pudore suffusi sunt.
Erubuerunt tacita cogitatione, nec simili impudentia
quæ solebant, fecerunt. Hoc autem initium est salutis,
optimæque mutationis, si quem penitus sui pudeat, &c.*
2. Quod peccatores fiant ἀναπολόγητοι, ut qui nihil
habeant quod obtendant, cùm publico ministerio
eorum convincitur iudicium, rei coram Deo ma-
nifestò tenentur, ut qui ἀπολογίζονται. Summè ex
eo glorificatur Deus, cùm vel qui nequissimi co-
gantur agnoscere, quod propheta fuit in medio ipso-
rum, propheta, inquam, peccata eorum detegens,
iudicia Dei prænuncians, eos omni modo à nequi-
tiz viis avocans. Gloria ex eo accrescit Deo, cùm
peccatores, etiam nolentes, agnoscant eum ut ju-
stum in suis iudiciis; se verò ut miseros & rebelles
peccatores deplorabunt. Sic ille, Prov. 5. 3. Quod
sanas oves, in suâ conditione confirmemus; ad ul-
teriores progressus provocemus; ne errore, aut
carnis, mundive illecebris à Christo abducantur,
piè invigilemus; adversus Satanæ ignita spicula, pe-
riculosas sc. tentationes, corroboremus. Siquidem
non

non videtur minoris esse virtutis, eos, qui Christo nomen dedere, in suâ integritate, contranimente diabolo, fremente mundo, subblandiente carne, fixo pede stabilire; quàm, è perditâ suâ conditione alios asserere. Eleganter Chrysof. *Non crexi aegrotantes, attamen eos qui valent, reddidi firmiores; non abduxit à vitio sermo noster, sed tamen eos qui cum virtute vitam agunt, reddidit attentiores.* Atque sic de *περὶ πνευματικῆς*, Et toto quidem officio Pastoralis, quantum præsens institutum postulat. Orandus autem est misericordiarum pater, ut plures indies huic tanto muneri idoneos reddat, operarios in messem suam mittat, in opere confirmet, & amplo proventu beet; ad sui nominis gloriam, ipsorum coram Deo solatium, & Ecclesiæ Domini nostri Jesu Christi commodum & incrementum, A M E N.

F I N I S.

II.
co
re
c.
o-
e-
s;
mi
t-
cio
at.
lu-
e-
et,
m,
o-
en-